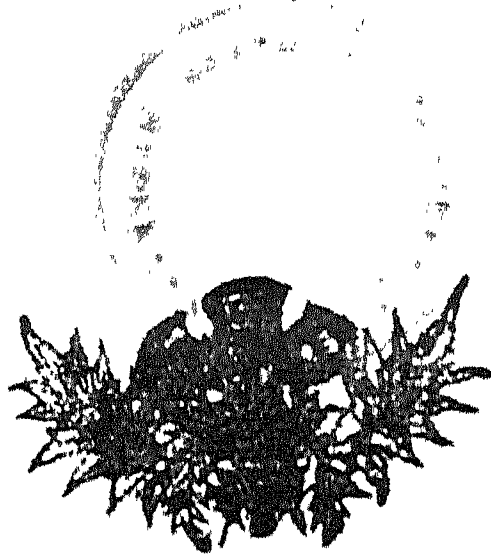
శ్రీ

ధర్మఖండము

ఈఁదులపల్లి భవానీశకవీంద్ర

ప్రణీతపద్యకావ్యము

శ్రీపీఠికాపురసంస్థానాధీశ్వరుల యాజ్ఞ ననుసరించి

విమర్శాదర్శక

నడకుదుటి వీరరాజకవిగారిచే

పరిష్కరింపఁబడి

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1931.

శ్రీ దేవాయ నమః

ఉపోద్ఘాతము

కవితాకన్యక విహరించుసుందరోద్యానమునందు పరిఢవిల్లురమ్యతరశ్రేణులు మూఁడు. ఒకటి ధర్మప్రసంగ రంగస్థలాభిశోభితము ; వేఱొకటి చారిత్రవిశేషసురద్రుమోపరంజితము ; నానావిధప్రకృతివిషయమృదులతావిరాజిత మింకొకటి. ఈమూఁడుశ్రేణులును నానందప్రదములును, విజ్ఞానసంధాయకములును, నిసర్గమనోహరములు నై పరస్పరసంబంధము గలిగి విలసిల్లుచుండును. ఈశ్రేణీత్రియములో మొదటిదానియందాకన్యక సంచారముసేయునప్పుడు, భక్తి నీతి వైరాగ్యాదులెల్ల దివ్యమూర్తులం దాల్చి, ప్రీతిమెయి నామెకు స్వాగతమిచ్చి, యనేకప్రస్తావములతో నాయారంగస్థలంబుల నామెతో నర్తించుచుఁ గాలక్షేప మొనర్చుచుండును; రెండవదానియందామె విహరించునప్పుడు, చరిత్రవిశేషంబు లన్నియు స్థిరతర వృక్షాకృతులను ధరియించి, తదీయామృతసేచనదోహదక్రియలచే శాఖోపశాఖాసంశోభితంబు లై, పుష్పఫలసంపత్సమృద్ధంబు లై వినమ్రభావముతో విరాజిల్లుచుండును; ఇఁక నాసుందరి మూఁడవవీథిని వాహ్యాళి యొనర్చునప్పుడు, నానారసభావలతా సమలంకృత యగుప్రకృతిదేవి, మందహాసాంచితసుందరవదనార

విందముతో, విస్ఫురద్విశాలనేత్రేందీవరంబులతో, పాటలాభి శోభితగండఫలకంబులతో, రోమహర్షణాభిరామగాత్రయష్టితో నామెకుఁ బ్రత్యుత్థాన మొసగి, మృణాళసుకుమారము లైన బాహువల్లికల నామెను గౌఁగిటం జేర్చి, యామెతో యథేష్ట విహారంబులు సలుపుచుండును. మఱియు నీమూఁడువీథుల యందును నొకదానినుండి వేఱొకదానిలోనికిఁ బోవుటకు నడుమ నడుమ విశాలమార్గము లనేకము లేర్పడియుండును. అక్కన్య కామణి విలాసవిభూషితయై యొకవీథినుండి వేఱొకవీథికిఁ బోయి విహరించుచుండును. ఒక్కొక్కప్పు డానందాతిరేకంబున నామె యమ్మూఁడువీథులయందును స్వేచ్ఛమైఁ జెఱలాడు చుండును. అట్టివేళలయందే నానావిధధర్మప్రతిపాదకంబు లగు పురాణేతిహాసాదు లావిర్భవించుచుండును.

మనపురాణేతిహాసములప్రప్రథమజన్మస్థాన మార్యావర్త దేశము. అక్కాలమున నద్దేశమును గీర్వాణభాషాయోష పరిపాలించుచుండెను. కాలక్రమమున నామె భారతవర్ష మంత యుఁ దనయేలుబడికిఁ దెచ్చుకొని తుదకుఁ జక్రవర్తిని యయ్యెను! దేశభాషాసీమంతిను లెల్లరు నామెకు సామంతపు రాణు లైరి. దేశమునం దంతట నామెయధికారమే చెల్లు చుండుటచేఁ బురాణాదిగ్రంథము లెల్లయెడలఁ బ్రచారము సేయుచుండెను. ఒక్కయధికారమే యెల్లకాల మొక్కదేశముననే సాగుచుండుట ప్రకృతిలక్షణము గాదు. దానం జేసి కాలము

క్రమించినకొలఁది గీర్వాణవాణిపలుకుబడి తగ్గిపోయెను. సామంత
రాజ్ఞీమణులు మేలుకొని తల లెత్తిరి. ఇప్పుడు వారికిఁ బురాణ
విజ్ఞాన మావశ్యక మయ్యెను. ఏననేమి ? అది జనసామాన్య
మునకు దురవగాహమైన సంస్కృతభాషయందు సంఘటితమై
యుండెను. దానంజేసి, యాయాయేలికలప్రోత్సాహాతిరేకంబున
దేశభాషాకవులు తమతమభాషలలోనికి నాయాపురాణాది
గ్రంథములను బరివర్తించుకొనిరి. అట్లే మనయాంధ్రమహా
కవులును దత్తత్పురాణవిజ్ఞానము నాంధ్రలోకమునకు విశదము
సేయుపొంటె వానిని దెలుఁగుబాసలోనికిఁ దెచ్చి తాము
కృతార్థు లగుటయేకాక తమవారి నందఱను జరితార్థులను
గావించిరి. ఈరీతిని భారత, భాగవత, రామాయణములేకాక,
మత్స్యకూర్మాదులును, శైవ వైష్ణవాదులును నగుపురాణములు
ను దెలుఁగులోనికి వచ్చి, యాంధ్రులకుఁ గరతలామలకము
లై సుజ్ఞానప్రదము లైనవి.

వ్యాసమహర్షిప్రణీతము లని చెప్పంబడుపురాణము
లన్నిటిలో స్కాందపురాణము మిగుల గొప్పది. దానియం
దేఁబదిఖండములు గల వందురు. వానిలో భీమఖండము,
కాశీఖండము, శివరహస్యఖండము, నాగరఖండము మొదలగు
కొన్నిఖండములు శ్రీనాథాదిమహాకవులచేఁ దెలుఁగింపఁబడి
యాంధ్రదేశమున వ్యాప్తిని గాంచినవి. అట్టిఖండములలో
మఱియొక్కటి యగునీ

ధ ర్మ ఖ ం డ ము

అనుమానవధర్మపరిబోధకం బగు మేలిభాగమును దరువాతి ప్రాథకవులలో నొక్కఁ డగు

ఈఁ దు ల ప ల్లి భ వా నీ శ క వి

అనునాఱువేలనియోగిచంద్రుఁడు తెలుఁగులోనికిఁ దెచ్చెను. ఈతఁడు భారద్వాజగోత్రపవిత్రుఁడు; నరసామాత్యపౌత్రుఁడు; శంకరమంత్రిపుత్రుఁడు. ఈతనితల్లి అచ్చమాంబ. ఇమ్మహాకవీంద్రునియిష్టదైవము, 'అమృతలింగ' మని పేర్కొనఁబడు శ్రీశైలమల్లికార్జునదేవుఁడు. ఒకానొకశనిత్రయోదశినాఁ డీతఁడుపవసించి, పార్థివలింగపూజాదికము నెఱవేర్చుకొని విశ్రమించియుండఁగా, ఆనాఁటినిశీథవేళ నీతనిస్వప్నమున నమ్మహాదేవుఁడు సాక్షాత్కరించి, సమస్తధర్మప్రతిపాదకం బగు ధర్మఖండము నాంధ్రీకరించి తనపేరఁ గృతియిమ్మని యానతీయఁగా, నాతఁడవ్విషయమును దనవిద్యాగురు వగు దిట్టకవి వేంకటరాయకవిసింహునకు విన్నవించి, యాతనియాదేశమున నీగ్రంథరాజమును శ్రీశైలనాథునకుఁ గృతిగ నొసగి, తాను గృతార్థుఁ డైయాంధ్రలోకమును ధన్యమును గావించెను.

ఈభవానీశకవి యెచ్చటివాఁడో, యాతనిచరిత్రమేమో యెంతగాఁ బ్రయత్నించినను నెఱుంగరాలేదు. వీరేశలింగము

పంతులవారికవిచరిత్రమందైన నీతనింగూర్చిన విశేషవిషయము లెవ్వియు వ్రాయఁబడియుండలేదు. సాధారణముగా నింటిపేరులు గ్రామనామములనుబట్టి యుండును గావున నీ ‘ఈఁదులపల్లి’ యెచ్చటిదో యని విచారింపఁగా, నీపేరు గలగ్రామ మిప్పుడెచ్చటను గానరాలేదు. కాని ‘ఈఁదుల’ యను నక్షరత్రయము మొదటఁ గలగ్రామములు పెక్కులు గానవచ్చెను :—

(1) ఈఁదులపాలెము (గుంటూరు)
(2) ఈఁదులకుంట (ఏలూరు)
(3) ఈఁదులగూడెము (నూజివీడు)
(4) ఈఁదులఖండిక (నెల్లూరు)
(5) ఈఁదులకోట } (ఎల్లవరము)
(6) ఈఁదులవలస } (ఎల్లవరము)
(7) ఈఁదులమద్దాలి (గుడివాడ)
(8) ఈఁదులవలస (శ్రీకాకుళము)

ఈపైని జెప్పఁబడినవి గాక,

(9) ఈఁదుపల్లె (రేపల్లెతాలూకా)
(10) ఈఁదురాపల్లె (తెక్కలి)
(11) ఓదులపల్లె (కదిరి)
(12) ఈఁదరపల్లె(అమలాపురము)

అనుగ్రామములును గనఁబడుచున్నవి. వీనిలో 9 వ సంఖ్య గల ‘ఈఁదుపల్లె’ యే పూర్వము ‘ఈఁదులపల్లె’ యై యుండును. గోదావరీమండలములోనియార్వేలవారు సామాన్యముగ గుంటూరు, నెల్లూరు మొదలగుమండలములనుండి వలస వచ్చినవారే కావున నీ ‘ఈఁదులపల్లి’ వారును నట్లు వచ్చినవారే యై యుందురు. కాకినాడసమీపమున నడకుదురుంబోలె*

---

* నడుకుదురు గుంటూరుమండలములోనిది. అక్కడనుండివచ్చిన నడుకుదుటివారే పిమ్మట నడకుదుటివారైనారు. కాకినాడసమీపమున నున్న ‘నడకుదురు’ గ్రామమున కానామము వారివలననే వచ్చినది.

అమలాపురముసమీపమున 'ఈఁదులపల్లె' యు, కాలక్రిమమున నిక్కవిపూర్వులపేర నిర్మింపఁబడియుండును. అదియే యిక్కాలమున 'ఈఁదరపల్లి' గా మాఱినది గావలయును. భవానీశకవి యీ యీఁదరపల్లినివాసుఁడే యై యుండెననుటకుఁ గొన్ని హేతువులును గానవచ్చుచున్నవి. ఎవ్వియన,

(1) 'ఈఁదరపల్లె' కరణములయింటిపేరు 'ఈఁదరపల్లె' వారు. వారిగోత్రమును, మనకవిగోత్రమును నొక్కటియె.

(2) కవిమంత్రగురువు ఇవుటూరి సాంబయ్యగారు. ఇవటూరివా రమలాపురముతాలూకాలోఁ బెక్కురు గలరు.

(3) ఇక్కవివిద్యాగురువు దిట్టకవి వేంకటరాయకవి. ఈవేంకటరాయకవితండ్రి యైనవెణుతురుఁబల్లి విశ్వనాథకవి పెద్దాపురసంస్థానాధీశ్వరుఁ డైనవత్సవాయ పెద(ముసలి) తిమ్మరాజుగారికిఁ దన శేషధర్మకావ్యము నంకితమొనర్చెను. మఱియు నాతనిసోదరి పేరమాంబ యప్పటిపెద్దాపురసంస్థానమంత్రి యైన యేనుఁగు గుర్వరాజు (ఏనుఁగులక్ష్మణకవికిఁ బ్రపితామహుఁడు) భార్య. ఈ హేతువులంబట్టి దిట్టకవివారు గోదావరిమండలములోనివారే. మఱియుఁ బై తిమ్మరాజప్రభువు దాక్షారామ భీమేశ్వరస్వామిని సందర్శింపవచ్చినప్పు డాతనిమంత్రి యగు గురువప్రధాని, (తనబావమఱఁది యైన) విశ్వనాథకవిప్రజ్ఞావిశేషాదులనుగూర్చి తనప్రభువునకు విన్నవింపఁగా, రా జాతనిని బిలిపించినట్లు శేషధర్మకావ్యమునఁ గలదు. కావున విశ్వనాథ

కవి దాక్షారామ, తత్ప్రాంతగ్రామనివాసి యై యుండును. ఆతనినందనుఁడు వేంకటాద్రికవియు(కవిగురువు) నచ్చటివాఁడే. (వెణుతురుఁబల్లివారే బిరుదనామముచే దిట్టకవివా రైనారు!) దిట్టకవివారు అమలాపురముతాలూకాలో 'దిట్టము'గా నున్నారు.

(4) శ్రీపీఠికాపురసంస్థానాధీశు లైన శ్రీ రావు మాధవరాయనింగారికిఁ దనవాసవదత్తాపరిణయమును గృతిగా నొసగిన వక్కలంక వీరభద్రకవియు, మనభవానీశకవియు సహాధ్యాయులు. వీరభద్రకవి, అమలాపురముతాలూకాలోని 'పుల్లేటికుఱ్ఱు' గ్రామనివాసి యైన *దెందులూరి (అయ్యగారి) లింగనారాధ్యునికిఁ గొంతకాలము శిష్యుఁడై యున్న హేతువునఁ దత్సహాధ్యాయి యైన భవానీశకవియుఁ దత్ప్రాంతమువాఁడగుట నిశ్చయము.

పైవిషయములు, ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి జాహ్నవీమాహాత్మ్యములోని యీక్రింది సీసపాదములనుబట్టి తెలియవచ్చును.

" సీ. మత్పితామహుమేనమామ వెణ్తురుఁబల్లి
విశ్వనాథకవీంద్రు విపులయశుని

---

* ఈలింగనారాధ్యుఁడు మన్మాతామహునికిఁ బ్రపితామహుఁడు. కూ. తిమ్మకవికి మాహేశ్వరమంత్రగురువు. ఈయనకుఁ బలువురు శిష్యులుండెడివారఁట. వా రాయనను 'అయ్యగారు, అయ్యగారు' అని వ్యవహరించుచువచ్చుటచే నాయన తరువాతివారు అయ్యగారివా రైనారు.

నతనితపఃఫలం బనఁగ జన్మించిన
విద్యావిశారదు వేంకటాద్రి
నతనిమేనల్లునిఁ గృతికర్త వక్కలం
కాన్వయ వీరభద్రార్యవర్యుఁ
దత్సహాధ్యాయి నుత్తమశీలు నీందుల
పలి భవానీపతిప్రౌఢకవిని,"

పై హేతువుల నన్నిటినిబట్టి భవానీశకవి, తూర్పు గోదావరీమండలములోని 'అమలాపురము' సమీపముననుండి 'ఈఁదరపల్లి' యని యిప్పుడు చెప్పఁబడుచున్న 'ఈఁదులపల్లి' నివాసియే యని నిర్ధారణ మగుచున్నది.

మఱియు, భవానీశకవీంద్రుని విద్యాగురు వగు

దిట్టకవి వేంకటరాయకవి

నిగూర్చి యించుక ప్రశంసించుట యప్రస్తుతము గాదు. ఈ వేంకటరాయకవి యత్యంతసమర్థుఁడైన విద్వత్కవి యైనట్లు భవానీశకవి, వక్కలంక వీరభద్రకవి, ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి మొదలగువారు మిక్కిలిగఁ బొగడియున్నారు. కాని యీతఁడు రచించినగ్రంథము లెవ్వియో తెలియరావు. కావుననే వీరేశ లింగముపంతులుగారి కవిచరిత్రమున నాంధ్రకవులపట్టికయం దీతనినామము చేర్పఁబడలేదు. అయిన నీతఁ డేదో లక్షణ గ్రంథమును రచియించినట్లుమాత్రము కూచిమంచి తిమ్మకవి

సార్వభౌముఁడు తనసర్వలక్షణసారసంగ్రహము శకటరేఫప్రకర ణమున నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు :—

"ఆ. పదముమొదల నడుదఁ దుదిఁ దద్భవంబుల
రేఫగాని శకటరేఫ గాదు
నిక్క మనుచు సుగుణనిధి దిట్టకవి వేంక
టార్యవరుఁడు వలికె... ..."

ఇఁక నివ్విషయముల నటుండనిచ్చి

కవికాలము

నుగూర్చి కొంత విచారించెదను. ఆంధ్రకవులచరిత్రము మూఁడ వభాగమున 'ఈఁదులపల్లిభవానీశకవి' నిగూర్చి యిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది :—

"ఇతఁడు క్రీ. శ. పదునెనిమిదవశతాబ్దారంభమునుండి 1750 వ సంవత్సరప్రాంతమువఱకు జీవించియుండును."

ఈయభిప్రాయముతో నేకాఁబోలు, వీరేశలింగముపంతులు గారు, కూచిమంచి తిమ్మకవికి ముందే చేర్పఁబడవలసిన యిక్కవిని, ఆతనితరువాతఁ బదునలువురుకవులను జెప్పిన పిమ్మటఁ జేర్చియున్నారు. వీరికాలనిర్ణయమున నొకింతపొర పాటు గానవచ్చుచున్నది. ఎట్లన,

భవానీశకవి విద్యాగురు వైన దిట్టకవి వేంకటాద్రితండ్రి యగు విశ్వనాథకవి తన శేషధర్మకావ్యమును క్రీ.శ. 1550 సం.

మొదలుగ 1607 సంవత్సరమువఱకు రాజ్యముచేసిన వత్సవాయ పెద తిమ్మరాజుగారికిఁ గృతిగా నిచ్చియున్నాఁడు. ఈరాజు పరిపాలనకాలము స్థానికచరిత్రమునందును, దానినిబట్టి కవుల చరిత్రమునందును పైరీతినే యుదాహరింపఁబడియున్నది. దీనిం బట్టి విశ్వనాథకవి, క్రీ.శ. 1600-1605 సంవత్సరములనడుమ శేషధర్మకావ్యము నారాజునకుఁ గృతిగా నిచ్చియుండును. ఆనాఁటికిఁ బూర్వమే, "శ్రీరామవిజయయక్షగానము, గౌరీ వివాహద్విపదకృతి, నిరోష్ఠ్యహరిశ్చంద్రచరిత్ర, సంస్కృత పారిజాతాపహరణకావ్యము" మొదలగు ప్రౌఢగ్రంథములను రచియించియుండిన యవ్విశ్వనాథకవికి శేషధర్మరచనమునాఁటికి ముప్పదియైదేండ్ల ప్రాయమైన నుండియుండవలయును. కావున విశ్వనాథకవిజననము క్రీ. శ. 1570 సం. ప్రాంతమున నై యుండు నని యూహింపవచ్చును. మనకవిగురువైన వేంకటాద్రి, విశ్వనాథకవికిఁ నేఁబదియేండ్లప్రాయమునఁ బుట్టియుండు నను కొన్నను నాతఁడు క్రీ.శ. 1620 ప్రాంతమునఁ బుట్టియుండవలయు ను. మఱియు, సుప్రసిద్ధుఁడైన వక్కలంక వీరభద్రకవి, యీ వేంకటాద్రికి మేనయల్లుఁడు. వీరభద్రకవితల్లి జగ్గమాంబ, వేంకటాద్రికవికిఁ గడగొట్టుచెల్లెలై యుండు నని భావించుచో నామె 1630సం.ప్రాంతమున, ననఁగా, విశ్వనాథకవికి నఱువది యేండ్లవయస్సున నైనఁ బుట్టియుండును. అట్లయినచో వీరభద్ర కవి యామెకు ముప్పదవయేఁట ననఁగా, క్రీ.శ. 1660 వ సం.

ప్రాంతమునఁ బుట్టియుండు ననియు, నాతనిసహపాఠియు, 'నెచ్చెలి'యు నగు మనభవానీశకవియు దాదాపుగా నాకాలముననే జన్మించి యుండు ననియుఁ జెప్పుట సత్యదూరము గానేరదు.

ఇదియునుంగాక, క్రీ.శ. 1679 సం. మొదలుకొని 1704 సం.వఱకును శ్రీపీఠికాపురసంస్థానమును బరిపాలించిన శ్రీరావు రామచంద్రమాధరాయప్రభువర్యునకు వక్కలంక వీరభద్రకవి తన వాసవదత్తాపరిణయమును గృతిగ నిచ్చియున్నాఁడు. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషలయందు సునిశితపాండిత్యమును సంపాదించి వాసవదత్త వంటి ప్రౌఢశ్లేషకావ్యమును దెలుఁగించినవీరభద్ర కవి కానాఁటికి నలువదియేండ్లయిన నుండియుండును. అట్టిచో నాతనిజననము క్రీ.శ. 1660 సం. ప్రాంతమే యగును.

పైహేతువులనుబట్టి భవానీశవీరభద్రకవు లిద్దఱును, కూచిమంచి తిమ్మకవికంటె 25-30 సంవత్సరములు పెద్దవారైనట్లు నిశ్చయ మగుచున్నది. మఱియు, నేనుఁగులక్ష్మణకవి, తనజాహ్నవీమాహాత్మ్యమునందు, గవిస్తుతిసందర్భమున *దిట్ట కవి విశ్వనాథుని, వేంకటాద్రిని, వక్కలంక వీరభద్రకవిని, ఈఁదులపల్లి భవానీశకవిని గీర్తించిన పిమ్మట నాపద్యముననే,

* ఇంతకుము న్నీపీఠికయందే యుదాహరింపఁబడియున్న " మాప్పితామహు " అను సీసపద్యపాదములను జూడుఁడు.

"వర్తమానకవీశ్వరవరునిఁ గూచి
మంచి తిమ్మకవీంద్రుని మదిఁ దలంచి."

అని తిమ్మకవిని వర్తమానకవీశ్వరుఁడు గాఁ బొగడియుండుట యుఁ బైకాలనిర్ణయ హేతువులకుఁ దోడుపడుచు చున్నది. కాన భవానీశకవి క్రీ.శ. 1660 సం. ప్రాంతమునఁ బుట్టి పదు నేనిమిదవశతాబ్దిప్రారంభమునాఁటికే ప్రౌఢకవియై ధర్మఖండ మును రచియించి యుండు నని చెప్పవచ్చును.

ధర్మఖండము

ఈగ్రంథములోని ప్రధానమైన యితివృత్తము వాల్మీకి మహర్షి చరిత్రము. శౌనకాదిమహర్షు లొకప్పుడు సూతమహ ర్షిని గనుంగొని 'రామదేవుని' నామమునుగూర్చి తెలుపఁ గోరిరి. సూతుండును వారిసంప్రశ్నము నెంతయు నభినందించుచు, నానందపరవశుండై, రామనామమాహాత్మ్యమును బెక్కుభం గుల నభివర్ణించి, తొల్లి క్రూరుఁడైనకిరాతుఁ డొకడు రామ మంత్రమును వ్యత్యస్తముగ జపియించియు వాల్మీకి నాఁ బ్రసిద్ధివహియించి మోక్షసామ్రాజ్యమును జూఱకొనె నని తెలుపఁగా, నమ్మునీంద్రు లవ్వాల్మీకులూహద్భవుని యద్భుత చరిత్రము నెఱుఁగింప నక్కథకునిఁ గోరిరి. అవ్వాల్మీకికథయే ప్రధానముగా నీగ్రంథమున నీతి, భక్తి, ధర్మ ప్రతిపాదకంబు

లగు నుపకథ లనేకములు ప్రస్తావింపఁబడినవి. ఆయుపకథలలోఁ గొన్నిటియందు శివకేశవాభేదనిరూపణము మిక్కిలి గాఢముగ ను, యుక్తియుక్తముగను గావింపఁబడినది. మఱియు శివునిఁ గాని, విష్ణునిఁగాని నిందించుట మహాపాపహేతు వని చెప్పఁ బడినది. నిజమే. ఏనామముతో నున్నను లక్ష్యభూతుఁ డాజగత్కర్తయే కాదా ? కావుననే,

"పరివాదాస్పద వాదమోద మదిరాపానంబుచే మత్తులై
హరిమేలంచు హరుండు మేలనుచు నాహా! కొందఱీపొందెఱుం,గరు..."

అని సర్వజ్ఞకవియు, నుత్తరహరివంశమునఁ దనవిచారమును దెల్పియున్నాఁడు.

పైవిషయమేకాక యీగ్రంథమునఁ బ్రస్తావవశమున స్వర్గనరకలోకములు, వానిలోనిసుఖదుఃఖములు యథోచితముగ నభివర్ణింపఁబడినవి. అందు పాపానుభవముతోఁగూడిన నరక వర్ణనము మిగుల భయంకరమై, మానవహృదయమును బాప కార్యములపొంతకుఁ బోనీయనంతటిసామర్థ్యముగలదై యొప్పా చున్నది. అట్లే స్వర్గలోకవర్ణనమును, ఆయాసౌఖ్యముల ననుభ వించుటకై మానవులమానసము లుబ్బూట లూరునట్లొనరించు చు, వారిని బుణ్యకార్యాభిముఖులను జేయుటకుఁ జాలినదియై, తనరారుచున్నది.

ఇట్టే సందర్భము ననుసరించి పతివ్రతామాహాత్మ్యము, మార్కండేయహృదయనైర్మల్యపరిశోధనవైచిత్ర్యము, దాక్షా

రామ పీఠికాపురక్షేత్ర మహిమాద్యభివర్ణనము, దూర్వాసో మహామునీంద్రవిచిత్రచర్యాకథనము, ప్రహ్లాదగర్వనిర్వాపణకథ, భగవద్గీతాపఠనపరిభావాభివర్ణనము, ఇంకను భారత, భాగవత, రామాయణాదులలోని కథ లనేకములును నాయాచోటులఁ జెప్పఁబడినవి. ఈరీతినే పురాణము లన్నిట నీతి, భక్తి, ధర్మ, చారిత్రికవిజ్ఞానపరిబోధకంబు లగు కథలు జనసామాన్యమునకు మరల మరల జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుపొంటె నొకదానిలోనివి వేఱొక దానియందు దఱచుగ వ్రాయఁబడుచుండును.

ఈగ్రంథములోని యొక్కొక్కకథయందును నీతివిశేషమో, భక్తివిశేషమో, లేక వానిసమ్మేళనవిశేషమో చెప్పఁబడుచు నుండుటయ కాక యనేకధర్మములు సందర్భానుసారముగాఁ జొప్పింపఁబడి గ్రంథనామమును సార్థక మొనర్చుచున్నవి. ఇంతియకాక, యీకావ్యము ధర్మఖండము గావునను, ధర్మపరిబోధమే దీనియందు ముఖ్యలక్ష్యముగా నుద్దేశింపఁబడి యుండుటచేతను నాయాయితిహాసములయం దొక్కొక్కచోట నాయాపాత్రములచే ధర్మప్రసంగముచేయించుటకు గ్రంథకర్త యవకాశమును గల్పించుకొన్నాఁడు. మఱియు నీపుస్తకమునఁ జెప్పఁబడిన వైదికధర్మములు విధులును, పౌరాణికధర్మములు యుక్తములును, సాంఘికధర్మములు తాత్కాలికములును నైనట్లు గన్పట్టుచున్నవి. వీనిం దెలుపునితిహాసములును దదనుగుణముగానే యున్నవి. మొత్తముమీఁద నిక్కోశ మంతయు

భక్తి, నీతి, వైరాగ్యాదివిశేషములచే నుత్సాహజనకముగానే యున్నది. ఇందు చెప్పఁబడిన యుపకథ లన్నిటికిని మూల మైనది

వాల్మీకి చరిత్రము.

మహాపురుషులజీవితములు మానవలోకమునకు మణిమయాదర్శములు. వారిచరిత్రములు నిరంతరపఠనీయములు. వారిప్రవర్తనము లవశ్యానుసరణీయములు. అట్టిమహాత్ములు జగదుపకారార్థ మప్పుడప్పు డవతరించుచుందురు. వారిలోఁ గొందఱు మహానుభావత్వము బాల్యమునుండియు సువ్యక్తమగుచుఁ దుదకు మహోన్నతస్థితికి వచ్చి ప్రకాశవంతమై లోకమును రంజింపఁజేయును. ప్రహ్లాదాదు లీతరగతిలోనివారు. కొందఱు చిన్నతనంబున నుత్తమపురుషలక్షణములను స్ఫురింపఁజేసియు, యౌవనదశయందు భ్రష్టులై, తుదకుఁ బూర్వవాసనచే నుత్తమోత్తమత్వమును గానుపింతురు. విప్రనారాయణాదు లీజాతిలోనివారు. మఱికొందఱు పిన్నటనాఁటనుండియు దుష్టత్వ మేర్పడ నానావిధపాపకర్మముల నొనర్చుచువచ్చి, తుదకుఁ బుణ్యవశంబున మహాపురుషత్వమును గాంచి యాచంద్రార్కం బగు యశంబును గాంతురు. వాల్మీకిమహర్ష్యాదు లీతెగకుఁ జేరినవారు.

వాల్మీకునియుత్పత్తింగూర్చి రెండుమతములు గలవు.

అందొకటి—ఆతఁ డుత్తమబ్రాహ్మణవంశమునకుఁ జెందినవాఁ డనియు,యౌవనదశయందు కిరాతవనితాలోలుఁడై, క్రూరుఁడై పిమ్మట సాధుపురుషసందర్శనాదులచే మహాపురుషుఁ డయ్యె ననియుఁ జెప్పుచున్నది. వాసిష్ఠరామాయణము, భక్తవిజయము మొదలగునవి యీమతమును దెల్పునవి. రెండవది—ఈతఁడు క్రూరకిరాతకులసంజాతుఁ డనియుఁ, దరువాత సప్తమహర్షి సందర్శన సంభాషణ సదుపదేశాదులచే మహానుభావత్వముఁ గాంచె ననియుఁ దెలుపుచున్నది. ధర్మఖండము, రఘునాథభూపాలునివాల్మీకిచరిత్రము మొదలగునవి యీమతములోనివి. కొన్ని హేతువులనుబట్టి యీ మొదటిపక్షమును, కొన్ని యుపపత్తులనుబట్టి యీ రెండవపక్షమును బోషింపఁబడునవియే. వీనిపూర్వపక్షసిద్ధాంతములను బ్రస్తుతము నిలిపియుంచి, పుళిందాన్వయసంభూతుఁడుగాఁ జెప్పఁబడిన యీగ్రంథములోని వాల్మీకిచారిత్ర మెట్లు నిర్వహింపఁబడినదో యిచ్చట సంగ్రహించుచున్నాను.

తొల్లి యొకప్పుడు సప్తమహర్షులు హిమగిరికి నరుగుచుండఁ, దత్సమీపవక్షణాధిపతియు, నంతకప్రతిముఁడును, ధనుర్బాణాదిభయంకరసాధనహస్తుండును నగుకిరాతుఁ డొకఁడు ‘పొదలమఱుంగున నిలిచి’ పొంచిపొంచి చూచుచు వారిని గొల్లపెట్టుతలంపున నొక్కదాఁటునఁ బిడుగువలె వారియెదుటఁ బడియెను. ఆకస్మికముగ సంభవించిన యట్టివిపత్సమయమున

నమ్మహర్షులు తమపూజోపకరణాదులను జేరువ నున్న పొదల మాటునఁ బొంచియుండుటయు, మేనులఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మ భీతి ల్లుటయు మానవసామాన్య మైన వారికళవళపాటును బ్రదర్శిం చుచున్నను, నొక్కయెడ నైనఁ గదల్పక, సకుశము లై నిర్మల ములైన తమహస్తాబ్జములను బైకెత్తి, మృదుమధురసంభాష ణము సల్పి, సదుపదేశముచే వానిని దుష్కృత్యములనుండి మరలింపఁ బ్రయత్నించుట వారి తపోధనసంపన్నతను, మనో నైర్మల్యమును, ప్రతిభాతిశయమును, ఆత్మవిశ్వాసమును సూచించుచున్నది. సామాన్యముగా నెట్టిదుర్మార్గునిహృదయ మునం దైనను పుణ్యపాపనిరూపణజ్ఞానశక్తిముడుఁగొనియే యుం డును. కాని స్వార్థపరత్వము వానిని ధర్మమార్గమునుండి తాత్కాలికసుఖమార్గమునకు మరలించుచుండును. దానంజేసి సుఖలోలుఁ డగు మానవుం డేదియో యొకసమాధానమును గల్పించుకొని దుష్కార్యముల నొనరించుచుండును. ఈవు ళిందుఁ డట్టివాఁడుగానే కన్పట్టును. కావుననే యాతఁడు, వారి యుపదేశవాక్యములు తనమానసమును గలఁగించినను లక్ష్య ముసేయక, స్వధర్మనిర్వహణము గావించుచుంటి నను విశ్వాస ముతోడను, తన్నుఁ దప్పించుకొనిపోవుటకై వా రిట్లు పల్కు చున్నా రను నభిప్రాయముతోడను దారపుత్త్రాదిసంరక్షణమే తనవిధాయకకృత్య మని చెప్పి వారిధర్మోపదేశముల నెల్ల నొక్క వేడనవ్వుతోఁ ద్రోసివై చెను. ఇంతవఱకు మనమునిం

దు(శిలసంగీతమునకుఁ జింతకాయలు రాలినవి గావు. కాని, ప్రత్యుత్పన్నమతు లగు వారి కిప్పు డొక్కపల్లవిదొరకినది ! ఆపల్లవి మనపుళిందునివజ్రకర్కశహృదయమునుసయితము ద్రవీ భూతమును గావించెను. ఆకారణమున దుర్బలమైన వానిహృ త్పిండ మతివేలముగఁ గొట్టుకొనఁదొడంగెను. ఆసంచలనము వలనఁ గలిగెడి యొక్కొక్కశబ్దమునందును " పాపము ! నర కము ! బాధ ! " అనుపలుకులు ప్రతిధ్వనించుచుండెను. దృఢా తిదృఢ మైన యక్కిరాతునిమానసమునకు హఠాత్తుగాఁ బరివ ర్తనమును గల్పించిన యాపల్లవి యేది ? „ఘోరతరమైన నీపా పమును నీదారపుత్రాదులు పంచుకొనియెదరేమో చెప్పుము!" అనుప్రశ్నమే !

ఈసంప్రశ్నముచే శాబరరాజుస్వాంతము కడుంగడుఁ గలఁతవాఱెను. తోడనే కుటుంబముకొఱకు వాఁ డొనర్చిన దుష్కృత్యములు జ్ఞప్తికి వచ్చి, పాపభయమును, నరకయాత నాభీతియుఁ బొడసూపెను. దానంజేసి వానిచిత్తము నావరించి యున్న కూ(రత్వము దూరమై, యత్తపోధనులయెడ వినమ్ర త్వమును, సదుపదేశపూర్వకమైన వారిప్రశ్నమునకు సదుత్త రము వడయవలయు నను కుతూహలమును గలిగెను. ఆసాధు పురుషుల సందర్శన సంభాషణాదులవలన నచ్చోరప్రభునిదౌష్ట్య మొకింత యొసరిల్లినను, పూర్వవాసనాబలంబున ధార్ష్ట్యము

మాత్రము పూర్తిగ వానిని విడువలేదు. "మీకుఁ బ్రాణ ములపై నాస యున్నచో, నేను మరలి వచ్చునందాఁక నిచ్చటనే యుండవలసిన దని శాసించి, యట్లుండుటకు శపథములు చేయు నెడల మిమ్ముల నూరక యిచట విడిచిపోవుదును." అని చెప్పి నాఁడు. అప్పుడు మనస్తత్త్వవేదులును, నుచితజ్ఞులును నగు నమ్మహర్షివర్యులు, కొన్నిపాపముల నుగ్గడించి, శపథములఁ గావించిరి. అప్పుళ్లిందుఁ డింతవఱకు నొనర్చినపాతకములముందర మనమహర్షులు వక్కాణించిన యాకలుషములు సాధారణములే యైనను నిష్కళంకచరిత్రులును, సాత్త్వికస్వభావులును, నియమ నిరతులును నగు నాబ్రహ్మర్షులకు నవియే మహాపాపములుగఁ గానంబడినవి! ఇఁక, 'పాపము' అనుశబ్దమునకే భీతిల్లు నవ స్థకు దిగిన యామెఱుకుజేని కప్పటి కాశపథములే సరిపోయినవి! అప్పు డాతఁడు విశ్వాసముమై వారిని వీడ్కొని నిజపట్టణాభి ముఖుఁడై చని, తిన్నగా నంతఃపురమును జేరి ముందుగాఁ దన భార్యనురావించి, యామెకు సత్యమునుగూర్చియు, పాతివ్రత్య మునుగూర్చియుఁ గొంతవఱకు నుపన్యసించి, "కుటుంబపోష ణముకొఱకు నేను గావించినదుష్కృత్యములఫలమును నీవు పంచుకొనెదవా? లేదా? నిజముగఁ జెప్పుము!" అనియడిగెను. ఆతనిప్రశ్నమున కాసాధ్వి "నన్నుఁ బోషింపఁదగినవాఁడవు నీవు; నిన్ను సేవింపఁదగినదానను నేను. నీవు ప్రేమించి యొస గినవాని ననుభవించుటకేకాని నీపాపములను బంచుకొనుటకు

నాకు విధి యేమి యున్నది?" అని వినయ మేర్పడఁ బలికెను. ఆమాటల కాకిరాతవిభుఁడు విస్మితుఁడై యామె నేమియు ననఁజాలక, వినయవంతుఁ డైన తనకుమారునిఁ బిలిచి, తా నంతకుము న్నొనర్చినదురితముల నెల్ల నాతనికిఁ దెలిపి, తొంటి యట్లే ప్రశ్నించెను. భిల్లనాయకుఁడు వివరించినఘోరపాపకృత్యముల కాతనిపుత్త్రుఁడు గడగడవడఁకి, "తండ్రీ! నీవు రక్షించుటయు నేను సుఖించుటయు మనధర్మములై యున్నవి. ఇట్టిచో నీపాపముల నే నెట్లుపంచుకొనఁగలను? ఏయుగమునందును నొకరు చేసినదురితములను వే ఱొకరు పంచుకొనినట్లు వినఁబడదు. అదియునుగాక పుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రాదిపోషణమునకు దుష్కృత్యములనే చేయవలసిన విధి యెచ్చట నున్నది? కావున నీవు గావించినపాపములఫలమును నీవే యనుభవింపవలయును." అని ప్రత్యుత్తరము నిచ్చెను! ఈఘట్ట మీగ్రంథమున ధర్మనిబద్ధమై, సముచితమై, యుక్తియుక్తమై, స్వభావానురూపమై, హృదయంగమమై యొప్పారుచున్నది.

ఇప్పట్లునఁ బుళిందవిభుఁడు దారపుత్త్రులను ప్రశ్నించుటకు మున్ను గావించిన ధర్మప్రసంగములు—, "క్రూర-చోర వ్యాపారమునందే నిరంతరకాలక్షేపమొనర్చునట్టివానికి నింతటి ధర్మవిజ్ఞాన మెట్లు గలిగినది?"—అను సందేహమును గలిగించెడిని. కాని, దానిసమాధానము వానియుపన్యాసమునఁదే పొడకట్టుచున్నది. ఎట్లన; వాఁడు తన పూర్వవ్యాపారముల

నన్నిటిని దనప్రేయసికడ నివ్వగడించినాఁడు :—

"శా. ద్వారద్వారమునందు [1]యాచనయు, [2]సేవాకర్మముం జల్పుచున్,
[3]చేరంబాడి, [4]కృషీవలుండ నగుచుం బెంబొంది, తృష్ణాంబుధిం
బారం బేమిటఁ బొందలేక యట సంపల్లాభముం గోరి నేఁ
[5]జోరత్వం బొనరించితిన్ ఖలుఁడనై శోభావతీ! నీకునై." (35పుట.)

ఆబోయవానితొలివృత్తులు నాలుగును జనసామాన్య మవలంబించువృత్తులే. వానివలన నాతనికి లోకముతోడిపరిచయము విశేషముగ నుండియుండకతప్పదు. ఆపరిచయము వలన వాని కాకాలమున ధర్మాధర్మవివేకము గలిగియుండు ననుటయు విరుద్ధవిషయము గాదు. అయిన నేమి? ఒకవర్తనము నుండి వేఱొకవర్తనమునకు వానిని గ్రమముగా నెక్కించుచు నుత్తరోత్తరాభివృద్ధిని గాంచిన తృష్ణాదేవికిమాత్ర మావృత్తుల వలన సంతృప్తి గలుగలేదు. దానంజేసి యామె వాని కైదవ వృత్తినిజూపెను. ఆదుర్వృత్తియందు బ్రవేశించినపిమ్మట వానికి స్వార్థపరత్వమును దానితోపాటు క్రూరత్వమును హెచ్చిపోయెను.దుష్కార్యనిమగ్నుఁడై యున్న వానికప్పుడంతకమున్ను గలిగియున్న విజ్ఞానమునకు నభివృద్ధిమార్గ మమ్మహారణ్యమునఁ గానరాదయ్యెను. అదియ హేతువుగాఁ దదీయస్వార్థపరత్వమేఘ మండలిచేఁ దద్విజ్ఞానచంద్రిక కప్పఁబడియుండెను.

ఇప్పుడు సాధుపురుషసందర్శన సంభాషణములు తీవ్రవాయుప్రసారములై వానిహృదయమును దాఁకెను. వెంటనే

వాని మానసాకాశము నావరించి యున్న యామేఘమండలి యోసరిల్లెను. విజ్ఞానచంద్రిక తన దివ్యకాంతులతోఁ దేజరిల్లెను. ఆయెలుఁగుఁ జేని యాధర్మోపన్యాసపుఁ దళత్తళలు తద్దివ్యకాంతి సంభూతములే! ఇఁకఁ గథా భాగమునకు మరలుదము.

ప్రాణముకంటె నధికముగాఁ దన్నుఁ బ్రేమించుచున్న సహధర్మచారిణియు, దైవముకంటె నెక్కుడుగాఁ దన్నుఁ బూజించుచున్న పుత్త్రుఁడునుగూడఁ దనయభిమతమునకు విరుద్ధముగాఁ బ్రతిభాషించుటచే నక్కిరాతుఁడు హతాశుఁడయ్యెను. అప్పు డాతనికిఁ బాప మనునది యెంతదుర్భర మైనదో స్పష్టముగాఁ దెలియవచ్చెను. మఱియు వానిపాపసముదాయ మంతయు నొకభీషణాకృతిని దాల్చి వానియెదుటఁ బ్రత్యక్ష మయ్యెను. అంతట లోకమంతయు రౌరవాదిమహానరకములచే నాక్రమింపఁ బడినట్లు వానికిఁ దోఁచెను. పశ్చాత్తాపానలజ్వాలలచే నొడలంతయు నుడికిపోవుచుండెను. అప్పు డాతనికి భార్య, పుత్త్రులు, రాజ్యము, పరివారము మొదలగు వానియందు గల యభిమానమంతయు విలుప్త మైపోయెను. అగాధపరితాపముచేఁ గ్రాఁగి క్రాఁగి తృష్ణాదేవి స్వార్థపరత్వమును వెంట నిడికొని పాఱిపోయెను; అజ్ఞానముతోడ నహంకారమును పటాపంచ లయ్యెను. విచారావృత మై యున్న విజ్ఞానకళ వానిహృదయాంతరాళమున కొక్కసారి మెఱపుమెఱసినట్లు తళుక్కుమనియెను! అత్తళుకులో వానికి మహర్షి చరణంబులు నవవికసితపద్మముల

వలె మనోహరంబులై కానవచ్చెను! తచ్చరణంబులుదక్క వేఱొక శరణం బేదియు వానికి నగపడుటలేదు! ఆయాశతోనే యాతఁడు శరవేగమున మునీంద్రసందర్శనమునకై యేతెంచెను.

అప్పటి వాని నిర్వేద మెట్టిదో కాని, దానివలన వానికిఁ గలిగిన వికారాకారము, తత్పూర్వభీషణాకారము నినుమడించి, యాబ్రహ్మర్షులకు నీశ్వరసాహాయ్యము నపేక్షింపవలసినంతటి భీతిని గల్పించెను. ఆనిర్వేదము స్నేహమై వాని విజ్ఞాన దీపికను బ్రజ్వరిల్లఁ జేసెను. ఆ నిర్వేదముతోనే యాతఁ డమ్మహా మునీంద్రులకు సాష్టాంగనమస్కారము లాచరించి తన్నుద్ధరింప వలసిన దని ప్రార్థించెను.

ఈఘట్టమునందు పశ్చాత్తప్తుఁడును, పాపభీతుఁడును, తరణోపాయాభిలాషియు, వినయవినమ్రసుభాషియు నగు నప్పాళిందునిచే, గురుసాన్నిధ్యమున హృదయవేదనానివేదనముం బోలె, నాసంయమీంద్రులసమ్ముఖమ్మునఁ బాపపుణ్యపరిశంస చేయించుట యెంతయు యుక్తముగా నున్నది. జ్ఞానాతురుఁడైన యాతని సంప్రశ్నములకు సహానమ్ములై సమాధాన మిచ్చు వారుంబోలె, సంయమీంద్రులు సదుపదేశరూపకముగా బోధించినవియుఁ, దత్ప్రసంగసందర్భమున సూతుఁడు శౌనకాదులకుఁ దెల్పినవియు నగు వివిధేతిహాసములలోని వివిధధర్మములతో నిండియుండుటచేతనే యీగ్రంథమునకు ధర్మఖండ మనునామము సార్థక మైనది.

క్రమక్రమముగా మునీంద్రులతోడి సంభాషణ మధిక మైనకొలఁది నాశబరవర్యునకు, ధనతృష్ణాస్థానమున జ్ఞానతృష్ణ ప్రవేశించి యధికము గాఁజొచ్చెను. అప్పు డాతఁడు నిజపాప పరిహారణార్థి యై, తన్ను శిష్యునిఁ గాఁ బరిగ్రహించి, తన కెద్ది యేని మంత్రము నుపదేశించి కృతార్థునిఁ గావింపవలసిన దని యత్తాపసవర్యులఁ బ్రార్థించెను. కాని, యనధికారికి మనూప దేశ మొనర్చుట యనర్థం బనుధర్మము వారిని బాధించుటచే వా రట్లు సేయుట కియ్యకొనలేదు. అంతట వాఁడు హతాశుఁ డై యాఋషీశ్వరులను సంహరింప సంసిద్ధుఁ డయ్యెను!

సర్వసంగపరిత్యాగి యై, సద్గతిలాభాకాంక్షి యై పశ్చా త్తప్తహృదయముతో నాత్మసమర్పణముఁగావించి, తా నొనర్చిన ప్రార్థన మంతయు నిష్ఫల మైనప్పుడు, అనన్యగతికుఁ డగు నక్కిరాతకునివంటివాని కంతకంటె నన్యోపాయ మేమి తోఁచు ను? అర్థసంపాదనకాంక్షయందు పూర్వ మాతనిహృదయ మెంతటికాఠిన్యమును వహించి యుండెడిదో, పరమార్థసంపాద నాభిలాషమునను నిప్పు డంతక్రౌర్యమును వహించినట్లు ప్రద ర్శించి, కవి, యీసందర్భమునం దాతనిసహజగుణమును జక్కఁ గాఁ బోషించినాఁడు. మఱియు, సనాతనధర్మపరాయణులును, నిష్కలంక చిత్తులును నగు సప్తమహర్షి శ్రేష్ఠుల హృదయమునం దట్టి సంశయము గలిగినట్లు చెప్పుటయు స్వభావానుగుణముగనే యున్నది.

ఇప్పట్టునఁ గిరాతునిహృదయ మెంతతీక్ష్ణ మైపోయినదో, ఆతీక్ష్ణత్వమును గాంచిన మహామునీంద్రులహృదయమును నంతే ముగ్ధమైపోయినది. అప్పుడు వానిబారినుండి తాము విడివడుట కైనను, పాపములబారినుండి వాని నుద్ధరించుట కైనను వారు ప్రయత్నింపవలసియున్నది. కాని యేయుపాయమును నాసమయమున వారికిఁ దోఁపలేదు. దానంజేసి వారికి దైవసాహాయ్యము గావలసివచ్చెను. తుదకు వారు దేవునిం బ్రార్థించి తదుపదిష్టమార్గముననే యాతనికి మంత్రోపదేశమును గావించిరి. [మానసిక శక్తివలన నిష్కళంకచిత్తు లగు మహాత్ము లీశ్వర సందర్శనమును సంకల్పించుకొనఁ గలుగుట యొకయాశ్చర్య విషయము గా దనుటకుఁ బూర్వాధునికదృష్టాంతము లనేకములు గలవు.]

పశ్చాత్తాపవేదనచేఁ బరిపక్వమై యేకాగ్రితం బొరసియున్న భిల్లుని చిత్తక్షేత్రమునందు, శుక్తియం దమృతబిందువుం బోలె నమ్మహామంత్రబీజరాజ మావాపిత మై సత్ఫలసంసిద్ధికిఁ గారణ మయ్యెను. ఇఁకఁ జెప్పవలసిన దేమి? నిరతిశయపుణ్యావశంబున ముష్కరుఁ డైనపుళిందునకు మునిత్వము ప్రాప్తించెను! అంతట నాతఁడు దత్సంయమీంద్రులను వీడ్కొలిపి, గురుని యాదేశము ననుసరించి తాపసవేషధారియై తపముసేయ నారంభించెను. ఆతని గురువిశ్వాసమును, తన్మంత్రరాజప్రభావమును నెట్టివో కాని, వానిదారపుత్త్రాదులు, బంధుపరివారాదులు

నచ్చోటికి వచ్చి యెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను నాతనికి వినఁ బడనియంతటిగాఢసమాధియం దాతనిని బ్రవేశపెట్టిన వయ్యెను. క్రమక్రమముగా నాతఁడు తన్మంత్రమయుఁడై బహిఃప్రపంచ మునే మఱచిపోయెను! మఱియు, నాతనియుగ్రతపంబునకు భీతిల్లి, విఘ్నం బాపాదింప దేవేంద్రుఁ డనిపిన యప్సరోవనితల గర్వోక్తులకుఁగూడ నాతనియసాధారణసమాధిచే భంగపాటు వాటిల్లెను!

«చోరులకున్ జారులకుం
గ్రూరులకు శరారులకును గురుతరమహిమన్
వైరాగ్య మబ్బె నేనియు
వారలకున్ మరల విషయవాంఛ యొదవునే?" (329 పు. 80 ప.)

అని యాతఁడు తొలుత గురుసన్నిధిని గావించినప్రతిజ్ఞ సత్యమై సార్థక మైనది! మఱియుఁ బ్రపథమమునఁ జోర సందర్శనము కాఁగానే "తపోధనముదక్క మనయొద్ద నేము న్నది?" అని యామునీంద్రు లనుకొనినట్లు ప్రారంభమునఁ గథాబీజమును సంధానించిన మనకవి, యామునీశ్వరులచేతనే వానికిఁ దపోధనమును జేకూర్పించి కావ్యగుణమును బోషించినాఁడు!

వసిష్ఠశిష్యుం డగు నమ్మునిచంద్రుని తపోమహిమంబు వలన నాతఁ డున్నఘోరవన మంతయు నందనోద్యానమును దృణీకరించు నంతటి ప్రశాంతసుందరాకృతిని వహించెను! తొల్లి

యాతనికి మంత్రోపదేశ మొనర్చి, చిరకాలమునకు పూర్వప్రదేశంబున నచ్చోటికే వచ్చిన సప్తర్షిసత్తములుసహిత మవ్వనము నానవాలుపట్టలేకపోయిరి ! అత్తపోవనమునం దున్న స్థావర జంగమపదార్థము లన్నిటినుండియు, పంచభూతములయందును రామనామము ప్రతిధ్వనించుచుండెను. అన్నిటను దన్మంత్రాధిదేవత యగు శ్రీరామచంద్రునిమూర్తి దివ్యకళా కలితమై కన్నులకుఁ గట్టినట్లు దోఁచుచుండెను. గురూపదేశంబు వడసి, సర్వంబును మఱచి, యాత్మారాముఁడై తపస్సమాధియం దున్న యమ్ముని శ్రేష్ఠునిభౌతికదేహము, చిరకాలము గతించిన కతన వల్మీకసంయుతంబై గుల్మలతాపాదపపరివేష్టితంబై దృగ్గోచరంబు గామింజేసి యమ్మహర్షిసప్తకము శిష్యసహితంబుగా నత్యంతాశ్చర్యానందనిమగ్నమానసమై యమ్మనోహర ధ్వనిరూపంబులకు మూలము నారయ నలుదెసల విలోకించుచుండెను. అంతట వారికి నారదమహామునిసందర్శనము కాఁగా, వా రాతనిం బూజించి, యాధ్వనిరూపంబులకుఁ గారణము దెలుపవేఁడిరి. అప్పు డాదేవముని వసిష్ఠు నుద్దేశించి " నీశిష్యుం డగు నలనాఁటికిరాతుఁడే యిందు వల్మీకాచ్ఛన్నుండై తపంబు సేయుచున్నవాఁడు. " అని యెఱుంగించి వారియాశ్చర్యానందముల నినుమడింపఁజేసెను. పిమ్మట వారు తత్సందర్శనకౌతూహలంబును బట్టఁజాలక, వెంటనే యవ్వల్మీకంబు గ్రొచ్చి యందు,

" సీ. పుటపాకశోభితభూరిప్రభాసాంద్రు
నజినవల్కలనిచయావృతాంగుఁ
బాటలస్ఫుటజటాపటలాభిశోభితు
రామనామాసక్తరమ్యరసను
సద్గురువరపాదజలజార్పితేక్షణు
దీప్యమానానలదివ్యతేజు
నవిదితబాహ్యలోకానీకవర్తను
శ్రీరామచరణాబ్జచింతనాత్ము
గీ. బద్ధపద్మాసనస్థుఁ దపఃప్రదీప్తు..." (నవమా. 266 ప.)

మునివరు నొక్కనిఁ గాంచి యాతని ననేకవిధములఁ బ్రబోధించిరి. కాని, గురుమంత్రమునే జపియించుచు, గురూపదేశమునే మననముసేయుచు గురుస్వరూపమే బ్రహ్మస్వరూపముగా ధ్యానించుచు, సర్వమును దన్మయముగా ననుభావించుచు నున్న యాతనికిఁ గడపటిగురువాక్య మొక్కటియే తుదకుఁ బ్రబోధకారణమయ్యెను !

తనపాపవిముక్తికిని, దుఃఖవిముక్తికిని, బంధవిముక్తికిని నెవ్వనియనుగ్రహము ప్రధానాధార మని యాతఁడు విశ్వసించియుండెనో యట్టివసిష్ఠుఁడు, తనప్రార్థనమును దిరస్కరించి నప్పుడు, ఒక్కసారిగాఁ గ్రోధోద్రిక్తుఁడై యమ్మహాత్మునిఁ జంపుటకు సాహసించుటయం దాతనియహంకార మెంతపరమావధి నందినదో, యిప్పు డీతనిసర్వాత్మకత్వ మంతపరమావధి నందినది. తొలుత భౌతికార్థసంపాదనమునం దాతని కెంతపట్టుదల

యుండెనో, పిమ్మటఁ బరమార్థ సాధనవిషయమునందును నం
తటి యభినివేశ మున్నట్లు ప్రదర్శించి కవి యాతనిభౌతికాధ్యా
త్మికజీవితముల చరమాత్కృష్ట్యమును జక్కఁగాఁ జూపినాఁడు.

ఇఁకఁ జెప్పవలసినదేమి? కిరాతుఁడు వాల్మీకి యై, పర
మబ్రహ్మర్షి యై, శ్రీమద్రామాయణకర్త యై, యాదికవి
బిరుదముతో నప్పటికి నిప్పటికి నెప్పటికినిగూడ నక్షరస్వరూ
పుఁడై విరాజిల్లుచున్నాఁడు. ఈయితివృత్తము నాధారము
చేసికొనియే కవి యీధర్మఖండ మంతయుఁ బ్రపంచించినాఁడు.

మఱియు, కేవలస్వార్థపరత్వముచే దయాధర్మాదులను,
సామాన్యమానవత్వమునుగూడఁ బరిత్యజించి, తుచ్ఛధనలో
లుఁడై, క్రూరదానవునింబోలి, స్త్రీలనక, బాలురనక, వృద్ధు
లనక దారుణహత్యలను గావించుటయే యాత్మధర్మముగ నిత్య
హింసకుఁడై చరించుచున్న దుష్టబుద్ధి యగు నొకకిరాతాధ
ముని—ఎవఁడో యొకనిషాదుఁడు క్రౌంచపక్షిని జంపినంతమా
త్రముననే—కరఁగిపోవుచున్నహృదయముతోఁ, గొట్టుకొని
పోవుచున్న ప్రాణవాయువులతో,

"మా! నిషాద! ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః,
యత్క్రౌఞ్చమిథునా దేక మవధీః కామమోహితమ్."

అనుప్రబోధవచనములతో ననుతపింపఁగలిగిన పరమ
దయాళునిఁగను, బ్రహ్మర్షిఁగను మార్పఁజాలిన యుత్కృష్టధ
ర్మములు గల యీధర్మఖండము, రాగద్వేషాద్యరిషడ్వర్గసమా

కులం బయిన మానవలోకము నుద్ధరించుటకుఁ బరమసాధనమై యొప్పుచున్నది.

క వి క వి త్వ ము.

ఈగ్రంథములోని కవిత్వ మంతయు నిరర్గళధారావిలసితమై, లలితపదబంధురమై, ప్రౌఢమై, సలక్షణమై, హృదయరంజకమై యొప్పారుచున్నది. ఇక్కవికి నాంధ్రగీర్వాణభాషలయందు నిరతిశయపాండిత్యము గల దనుటకు గ్రంథమం దంతట ననేకదృష్టాంతములు గలవు. ఆంధ్రకవిత్వమున నీతని కెట్టి సునిశితధార గలదో సంస్కృతకవితయందును నట్టిధారయే యున్నట్టు లీకావ్యమునం దచ్చటచ్చట సందర్భవశమున ఋషిపాత్రములచే నాంధ్రచ్ఛందోనిబద్ధముగాఁ బలికించిన సంస్కృతపద్యములు దెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రకవిత్వమువలెనే యిందు గానవచ్చు సంస్కృతకవిత్వముసయితము క్లిష్టతారహితమై, గంభీరమై, మృదుమధురమనోహరరచనముతో వెలయుచున్నది. చోరుఁడును, క్రూరుఁడును, ఖడ్గాదిభయంకరసాధనహస్తుఁడును నగుకిరాతుఁడు సప్తమహర్షుల నెదురుకొనినప్పుడు వారు పరస్పరము సంభాషించుకొనిన ఘట్టములందు గలయాయాపద్యములు పాత్రోచితభాషతో నెంతయు హృదయాహ్లాదకరములై విరాజిల్లుచున్నవి. మఱియు నాపద్యములలోఁ గొన్ని సంస్కృతచ్ఛందస్సుతోసంబంధములేని సీసగీతాదులును గలవు. 23, 24, 49, 50 పుటలను జూడఁదగును.

ఇట్టిధారాళసంభాషణసహిత మగు మనోహరసంస్కృత పద్యరచన మాంధ్రగ్రంథములయం దపురూపమే యని చెప్ప వచ్చును. మఱియు నీగ్రంథము చతుర్థాశ్వాసము 52 వ పద్యము హయగతిరగడ, 104 పద్యమందున్న (దండకములోని) సంస్కృతభాగము, షష్ఠాశ్వాసము (370) చూర్ణిక—వీని యందు కవి చూపినగీర్వాణకవిత్వరచనాసామర్థ్య మసాధారణ ధోరణిం జూపట్టుచున్నది. ఆంధ్రపద్యములందు గన్పట్టు సంస్కృతదీర్ఘసమాసములు సైతము సరళమధురశబ్దగుంభితము లై యున్నవి. మొత్తముమీఁదఁ గవిత్వ మంతయు మనోజ్ఞ రచనా విలసితమై ప్రౌఢమై యొప్పుచున్నది.

ఇక్కవికాలమునాఁటి కాంధ్రదేశమునఁ బ్రబంధరచనము పెచ్చుపెరిగియుండుటచే నీతఁడును నాయాఘట్టముల యం దవసరము లని తోఁచినచోటులఁ బ్రబంధలక్షణముల నగపఱిచినాఁడు. కాని, యవి విసుపుపుట్టించునవి గాక సముచితముగానే యున్నవి. భవానీశకవి కేవలసాహిత్యపరుఁడే కాక స్వాధ్యాయపరుఁడు నై యుండినట్లు 373 వ పుటయందున్న వేదపరిభాష గలపద్యము చాటుచున్నది.

ప్రౌఢప్రబంధములయందుంబోలె నీధర్మఖండమునందును బంధగర్భచిత్రకవిత్వములు గలిగినపద్యములు కొన్ని గలవు. మఱియు సంగీతభరతాభినయాదిశాస్త్రములయందును

సీతనికిఁ గలవిశేషపరిచయమును పంచమాశ్వాసమునఁ (136 పద్యము మొదలుగఁ) గనవచ్చును.

ఆంధ్రీకరణము.

మూలగ్రంథమునుబట్టి యీతనిభాషాంతరీకరణ మెట్లుం డెనో కనుఁగొనుటకు సంస్కృతధర్మఖండము నాకు లభియింప లేదు. అయినను గ్రంథమంతయుఁ బఠించువారికి, భారతాది గ్రంథములను మనయాంధ్రమహాకవు లెట్లు దెలుఁగించిరో, యట్లే యథామాతృకముగా నాంధ్రీకరింపక, మూలకథలను మాత్ర మనుసరించుచు యథేచ్ఛముగా వర్ణనాదులను జేర్చుచు నాంధ్రకావ్యోచితశైలిని గ్రంథమును మనోహరముగాఁ బరిపూర్తి నొందించె ననియే తోఁపఁగలదు. పెద్దవలనఁ బ్రసంగవశమున నప్పుడప్పుడు వినఁబడువానిలో నొండురెండుశ్లోకముల యాంధ్రీకరణమునుబట్టి యీతని భాషాంతరీకరణసామర్థ్యము దేటపడఁగలదు :—

"శ్లో. చత్వారో ధనదాయాదాః, ధర్మాగ్నినృపతస్కరాః.
జ్యేష్ఠభ్రాత్రపమానేన, త్రయః కుప్యన్తి సోదరాః."

"గీ. ధర్మ, రాజ, వహ్ని, తస్కరుల్ నలువురు
భ్రాత లర్థమునకుఁ బాలివార
లందు నగ్రజాతు నవమాన మొనరింపఁ
గినుక వొడము మువ్వు రనుజులకును."

"శ్లో. రాజా రాష్ట్రకృతం పాపమ్, రాజపాపం పురోహితః
భర్తా భార్యాకృతం పాపమ్, శిష్యపాపం గురు ర్వ్రజేత్."

"క. క్షితిజనకృతదురితము భూ
పతిఁ జెందున్ నృపతిచేయుపాతకము పురో
హితుఁ జెందున్ సతిదురితము
పతిఁ జెందుం జెందు శిష్యపాపము గురునిన్."

ఛందోవ్యాకరణవిశేషములు.

ఆంధ్రకవిత్వము పుట్టినదిమొదలు నేఁటివఱకు నాంధ్రచ్ఛందోవ్యాకరణలక్షణము లేకనియమబద్ధము లై యుండలేదు. కవిప్రయోగస్వాతంత్ర్యముచే నైన నేమి, లేఖకప్రమాదములు పూర్వకవిప్రయుక్తము లని నమ్మి తరువాతికవులు ప్రయోగించుటచే నైన నేమి, ఇట్టికారణములు మఱికొన్నింటిచే నైన నేమి యాయానిబంధనములు నానాఁటికి ననేకవిధముల మాఱిపోయినవి. వానింబట్టి కవులలోను, లక్షణగ్రంథకర్తలలోను మతభేదము లేర్పడినవి. వాని నెల్లఁ జర్చించుట కిది యదను గాదు గాని, ధర్మఖండములోని ప్రయోగములు కొన్ని కొందఱమతమున దుష్టములుగాఁ గన్పట్టినను గొందఱమతమున సాధువు లే యని చూపుటకుమాత్రము కొంత యవకాశముఁ దీసికొనవలసియున్నది.

ఛందోవిషయములు :—

(1) ఉ—వు ల యతి :—

"కా, వునఁ జండాలుఁడ వాదు సందియములేదూహింప" 227 పు.

ఇది యొకచిత్రమైనయతి. సంస్కృతభాషయందు, ఇ, ఉ, ఋ, ఌ లకు భిన్నాచ్చు పరమైనప్పుడు వరుసగా య, వ, ర, ల అనునవి యాదేశము లగును. దీనికి యణాదేశ మని పేరు. ఆంధ్రచ్ఛందస్సులయందు "ఇ—యి, ఋ—రి, ఌ—లి" అనునవి పరస్పరము యతిమైత్రిఁ జెందుచుండుట యీ యణాదేశశక్తిచేతనే యనియు, నట్లే 'ఉ—వు' లుగూడ యతిమైత్రి నొందవచ్చు ననియుఁ గొందఱు కవీంద్రులమత మైనట్లు తోఁచుచున్నది. కాని లక్షణగ్రంథకర్త లీయతిని గ్రహించినట్లు గానరాదు. అయినను, పూర్వకవులు కొందఱీయతిని వాడినారు. ఒండు రెండుప్రయోగములనుమాత్ర మిచ్చటఁ జూపెదను:—

"దే, వునకు నసుంగువాఁడ వనియుత్సుకతన్..."

పాల్కురికి సోమన, వృషాధిపశతకము, 98 ప.

"కా, వునఁ దగ నర్జునుండుఁ బవనోద్భవుఁడున్..."

ఆంధ్రభాగవతము, దశమస్కం. ఉ. భా. 714 ప.

ఇట్టి వింకను గలవు. కావున మనకవిప్రయోగ మసాధువనఁ జెల్లదు.

(2) రేఫద్వయమైత్రి :—

ఈమైత్రినిగూర్చిన మతభేదము గజకచ్ఛపములపోరు

బోలెఁ జిరకాలమునుండి పరంపరగా వచ్చుచున్నది. ఇది సామా న్యముగా నాంధ్రకవులయందును గ్రంథములయందును గలదు. నన్నియభట్టారకునికి మున్నే శకటరేఫోచ్చారణము మాఱిపో యినది. ఉచ్చారణభేద మున్నంతకాలము మనవారు దానికల యిక గూడని దనునిబంధనము నేర్పఱిచిరి. ఆయుచ్చారణము సాంకర్యముఁ జెందిపోయినను, తొంటినిబంధనముమాత్రము కొందఱను బాధించుచునేయున్నది! దీనిచర్చ కిది యదను గామి విరమించితిని. ఉదాహరణములు గ్రంథమునందు చూడనగును.

(3) ప్రాసభేదము :—

"క. అద్వారంబున నరిగి..., 'తద్ద్వార స్థితుఁడు...'" సప్తమా.272ప.

"ప్రాసస్సర్వేషు చైక ఏవ స్యాత్" అనుసూత్రము ప్రకారము కడవెడలఁ బ్రాస మేకరీతి నుండవలయు ననుట న్యాయ్యమే కాని కవులప్రయోగవిశేషములంబట్టి ప్రాసవిశేష ములును బెరిగిపోయినవి. పైప్రాసమువంటిది భారతాదిగ్రం థములఁ బెక్కుటఁ గానవచ్చుచున్నది. ఒక్కయుదాహర ణము :—

క. ఆద్యపురుషోపలాలిత, 'ముద్యోతితరోచిరుగ్రమోగ్రంబు"
తిక్కనవిరాటప. చతు. 121 ప.

(గీర్వాణసూత్రాధారమునఁ గొంద ఱిట్టిచోటులఁ బ్రాసాక్ష రములన్నిటికిని ద్విత్వము నిచ్చెదరు.)

(4) పృథ్వీవృత్తము :—

నాకు లభించిన లక్షణగ్రంథము లన్నిటఁ బృథ్వీవృత్తము నకుఁ బదిరెండవచోట విశ్రమము చెప్పఁబడినది. కాని, లింగమగుంట తిమ్మనమాత్రము సులక్షణసారమునందు దీనికిఁ బదునాలవస్థానమున యతిని విధించినాఁడు. నన్నియాదికవులు పండ్రెండవచోటనే యతిఁ గూర్చినారు. అల్లసాని పెద్దనామాత్యుఁడు మాత్రము సంస్కృతలక్షణము ననుసరించి తొమ్మిదవ యింట దానికి విశ్రమమును గలిగించినాఁడు. మనభవానీశకవి యీరెండుమతములను బాటించి రెండుపద్యములను జిత్రించినాఁడు! ఎట్లన,

"ప్రతోదముల గ్రుచ్చియుం ♦ బ్రదర♦రాజిచే నొంచియున్ ..."

106 పుట. 24 ప.

"చెలంగి ద్విజులం దిర♦స్కృతులఁ♦జేయుటన్" 119 పుట. 72 ప.

తక్కినవానియందు పెద్దనమతమునే స్వీకరించినాఁడు:—

"శివస్తవ చయంబులున్ ♦ శివసహస్రనామంబులున్ ..."

అష్టమా. 257 ప.

II. వ్యాకరణవిశేషములు:—

(1) నః కౌ—కువర్ణకంబు పరం బగునపుడు, ఉకార ఋకారంబులకు నగాగమం బగు. (వ్యా. సూత్రము.)

ఈసూత్రమును ప్రౌఢవ్యాకరణకర్త మొదలగువారు కొందఱంగీకరింపలేదు. దీనినిగూర్చినచర్చ చాలఁ గలదు.

దానిని నిలిపి ప్రామాణిక కవిప్రయోగములనుమాత్రము రెంటి నుదాహరించెదను :—

« అడిగిడుచోటఁ గాల్దెమలినంతనె 'కౌనుకు' బింద మయ్యెడున్. »
నన్నిచో. కుమా. అష్ట. 16 ప.

« నీకనినపదంబు ద్రిప్పఁగ జగత్పతి 'పద్మజుకైనఁ' బాడియే ? »
ఎఱ్ఱన నృసింహపు. ద్వి. 28 ప.

వీనింబట్టి మనభవానీశుని
«ఘా, యాదయితోదయం బవధి 'యాత్మనరాయువు
కంచు' నెంచుచున్» 158 పుట 216 ప.

అనుప్రయోగము రక్షిత మగుచున్నది.

(2) " ఆగమచకారమునకు ముత్తు పరం బగునప్పుడు పత్వము వచ్చును. " అని వ్యా. సూ.

« జనయిత్రిన్ భుజియింపఁ బెట్టక 'భుజించం'గాదు. »
256 పుట. 177 ప.

ఇట్టిప్రయోగములు పూర్వాధునికములు లెక్కకు మిక్కిలినవి గలవు. మచ్చునకు మహాకవిప్రయోగ మొకటి:—

క. మించుగ మాసురపులు శి
క్షించిన యాయెక్కిరింత పింగమునకు సం
'హించ' నొక నాల్గుగడియలు ... ... » కళా. పూ.

(3) వానిల్లు—వాని+ఇల్లు. (ఇకారసంధి)

« ఒసరించుచుండెడ విరాయను మేము 'వానింటి' » 377 పు.

ఈసంధి సామాన్యముగా నాంధ్రగ్రంథములయందన్నిటఁ గన్పట్టునదే. ఇతరోదాహరణముల మాని 'వాని'శబ్దమునకును, దానివంటిదే యగు 'దీని'శబ్దమునకును సంధిసేయఁబడిన ప్రౌఢ కవిప్రయోగములనుమాత్ర మిచ్చట నిచ్చెదనుః—

" 'వానరదముఁ' దుని మెన్ సకేతుహయనూతముగాన్ "

జైమినిభా. సప్త. 19 ప.

" ననయమ్మువానిఁ గన్న నయమ్ము గలయింతి
ననయమ్ముఁ దాల్చు 'వానన్నఁ' జెనకి "

నరసభూ. చతు. 68 ప.

" శుద్ధపార్ష్ణులు గాన చూడ 'దీనంఘ్రులు'... " నైష. తృతీ. 202ప.

ఇట్లే మోచుక, లేకన్ మొదలగుప్రయోగములు చూ పట్టుచున్నవి. కొందఱువ్యాకర్తలు వీనిని దోషయుక్తములుగాఁ బరిగణించిరి. కాని కొందఱమతమున నివి సాధువులే యైనట్లు పూర్వమహాకవిప్రయోగములు శతసహస్రములుగాఁ జూపట్టు చున్నవి. ఒండు, రెండు ప్రయోగములుమాత్ర మిందు చూపెదను.

" గరళం 'బెత్తుక' క్రోలఁగాఁ దలఁచితే ? కష్టాత్మ ! "

భాస్కరరా. అరణ్యా. ద్వి. 102 ప.

" బ్రహ్మాస్త్ర మవలీలఁ 'బట్టుక' ప్రమింగ " రంగనాథరామా. బాల.

పినవీరభద్రాదు లనేకు లిట్టివానిని బ్రయోగించినారు.

ఇఁక వ్యతిరేకక్త్వార్థకమును (లేకన్) గూర్చిన ప్రయోగముల లోఁ బ్రధానమైనది,

౬౯. క. అనఘ! యిది యేఁటికిఁ బ మే
మనుపమదుఃఖితుల మగుట నాధారమ్ములే
కను సంతానోచ్ఛేదం,బున..." నన్నియభా. ఆదిప. ద్వి. 143ప.

అను ప్రామాణికాగ్రిగణ్యప్రయోగమే కలదు! దీనిని బలువురు పలుతెఱంగులఁ బెట్టినారు!

గ్రంథపరిష్కరణము

(వ్రాఁతప్రతులు)

ఏతద్గ్రంథపరిష్కరణమున కాధారములైన వ్రాఁతప్రతు లైదు. వానిలో రెండు తాళపత్త్రపుఁబ్రతులు. ఈ రెండు నసమగ్రములే. ఒకటి సప్తమాశ్వాసము సగమువఱకును, రెండవది అష్టమాశ్వాసముసగమువఱకును గలిగియున్నవి. తక్కినమూఁడును గాగితపుఁబ్రతులు. అందొకటి పైవాని వలెనే యసమగ్రము; ఒకటి సమగ్రమైనదే కాని, దీనిమాతృక దొరకలేదు.* తక్కినమూఁడవకాగితపుఁబ్రతి, పైప్రతులు నాల్గిటినిబట్టి ముద్రణమున కనువగునట్లు విశదమైనలేఖనముతో నున్నది. పైప్రతులు నాలుగును నేకమాతృకాపుత్త్రికలు గావు గాని, తత్పుత్త్రికలపుత్త్రికలో, వానిదౌహిత్రికలో యై

* ఇక్కాగితపుఁబ్రతి యథామాతృకముగా వ్రాయఁబడినదగుటచే మాతృక లేనిలోపము గానరాలేదు!

యుండు నని కొన్ని కారణములనుబట్టి తోఁచుచున్నది. వివరణ మనావశ్యకము.

మఱియు, ననమగ్రపుఁబ్రతులు మూఁటియందును ననేకము లైనలేఖనదోషములు, ఛందోవ్యాకరణాదిదోషములు, పద, వాక్య, పాద, పద్య, కథాభాగ లోపములు, ఈలోపములను బూరించుకొనుటకై కొన్నిచోట్ల విడిచిపెట్టఁబడినస్థలములు మొదలగునవి గలవు. నాలవప్రతి గ్రంథమంతయుఁ జాలవఱకు లుప్తభాగములు లేకుండ నున్న దన్నమాటయే కాని తక్కిన విషయములయం దెల్లఁ బైవానికిఁ దీసిపోలేదు. పరిశుభ్రముగా వ్రాయఁబడిన యైదవప్రతియందు సామాన్యము లగు లేఖన దోషములు విశేషముగను, తక్కినదోషము లచ్చటచ్చటఁ గొలఁదిమాత్రమును సవరింపఁబడినవి గాని దానియందును లెక్కకు మిక్కిలినదోషము లట్టే వ్రాయఁబడినవి. మొత్తము మీఁద సందిగ్ధస్థలములయందు పెక్కిటఁ బ్రతు లన్నియు నేకవిధసాహాయ్యమునే చేసినవి ! * అయినను యథామతిని బరిష్కరించితిని. నాయజ్ఞానమున నిలిచిపోయిన తప్పులను మన్నింపఁ బాఠకులను వేఁడుచున్నాను.

సుప్రసిద్ధవిమర్శకులును, భాషాభిమానులు నగు శ్రీయుత బండారు తమ్మయ్యగారు ప్రసంగవశమున నేతత్పుస్తకము

* అష్టమాశ్వాసము సగము మొదలు గ్రంథముకడవఱకుఁ బ్రత్యంతరము లేమింజేసి వానిపరిష్కరణము మఱింతకష్టమును గలిగించెను.

ముద్రింపఁబడినసంగతి విని సందిగ్ధపాఠములను సరిచూచుకొనుటకై తాటియాకులప్రతి నొకదానిని దయతో నా కిచ్చిరి. అదియు సంపూర్ణగ్రంథముగాకపోయినను నేను గావించినసవరణములనేకములు కవ్యభిప్రాయానుసారములే యని తెలిపి నా కత్యంతామోదము నొడఁగూర్చినది. మఱియు, దానింబట్టి కానవచ్చిన భిన్నపాఠములు, "ముఖ్యపాఠభేదములు" అనుశీర్షికగల పత్త్రమునఁ జూపఁబడినవి.

ఆయా కథలయు, పాత్రములయుఁ బూర్వోత్తరసందర్భవిషయమున నీపురాణఖండము తక్కినపురాణములను బోలియే యున్నది. కాని, యొకచోటఁ గథాన్వయవిశేషమొకటి మాంధ్రకావ్యములయం దదృష్టశ్రుతపూర్వముగా నున్నది. ఏది యన,

ఈగ్రంథమునయష్టమాశ్వాసము 271 వ పద్యము మొదలుకొని నవమాశ్వాసము 260 వ పద్యమువఱకు రామాయణకథా సంగ్రహము గలదు. దీనిని శివుఁడు దేవతలకు తన భవిష్యదవతారకథగాఁ జెప్పినాఁడు. కథాప్రారంభమున మన కవి, యఱువదిపద్యములవఱకు శంకరునిచే భవిష్యదర్థక్రియలతోనే దానిని చెప్పించినాఁడు. కాని, పిమ్మట నసఁగా, అష్టమాశ్వాసము 331 వ పద్యము మొదలుకొని నవమాశ్వాసము 253 వ పద్యమువఱకు భూతకాలక్రియల నుపయోగించినాఁడు.

దీనింబట్టి కవి ప్రమాదపడినాఁ డేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చును. కాని యట్లు తలంప వలనుపడకుండఁ దరువాతిపద్యములయందు మరల భవిష్యదర్థకక్రియలనే వాడి కథను ముగింపఁజేసినాఁడు ! ఈ హేతువుచేఁ గవి బుద్ధిపూర్వకముగానే యట్లు వ్రాసియుండు నని నిశ్చిత మగుచున్నది. కావున దీని నిట్లు సమర్థించుకొనవచ్చును.

(1) సంస్కృతపురాణములయం దీదృశ మగుసంప్రదాయము బహుళముగఁ గన్పట్టును. అన్నిటికంటెఁ బ్రధానమైన యుదాహరణము, ఆదికావ్య మని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన రామాయణమే. ముందు జరుగఁబోవు నని నారదుఁ డుపదేశించిన రామాయణకథను వాల్మీకి భూతక్రియలతోనే రచియించినాఁడు! ఈధర్మఖండము మూలమునఁగూడ నాంధ్రమున నున్నట్లే యుండియుండును.

(2) శ్రీరామకథ జగత్ప్రసిద్ధ మైనది. దానిని కడకు వెడల భావిక్రియలతోనే వ్రాయువెడలఁ బాఠకులకును, శ్రోతలకును విసువుగా నుండు నని భావించి భావిక్రియలతోఁ గథ నారంభించి, భూతక్రియలతో రావణసంహారము చేయించి మరల భవిష్యదర్థకములతో శ్రీరామపట్టాభిషేకము చేయించి, కవి, పూర్వోత్తరసందర్భమును బోషించుకొన్నాఁ డని యైన సమర్థింపవచ్చును.

☞ పైక్రియలమార్పు, ఆశ్వాసమధ్యమునఁ జేయుటకంటె నయ్యాశ్వాసముచివరవఱకు నాక్రియలనే నిల్పుట కొంతవఱకు యుక్తియుక్తముగా నుండు నని యెంచి అష్టమాశ్వాసము 331 వ పద్యము మొదలుకొని యయ్యాశ్వాసము తుది దాఁక భూతక్రియలను భావిక్రియలుగా మార్చితిని. అట్లు గావించుటవలనఁ గవి కవితాధార కేమియు భంగము వాటిల్లలేదు.

గ్రంథముద్రణము

శ్రీమదభినవ కృష్ణదేవరాయ బిరుదాంకితులును, భాషాపోషకులును, ఔదార్యశీలురును, శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానాధీశ్వరులును నగు శ్రీమన్మహారాజా, శ్రీరావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు బహదరువారు, విశేషధనవ్యయముతో మిక్కిలియరుదైన * యీధర్మఖండమువ్రాఁతప్రతులను సంపాదించు నేర్పాటులను గావించి, లేఖకులను నియమించి, కాగితపుఁబ్రతుల వ్రాయించి, సమగ్రగ్రంథముగా ముద్రింపించి, యస్తమింపనున్న కవికీర్తిని గాపాడి, భాషకును, ఆంధ్రలోకమునకును

* ధర్మఖండమువ్రాఁతప్రతులు మిక్కిలి దుర్లభము లనుటకు— చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున ప్రథమాశ్వాసముమాత్రమే కలదని తెలుపు తత్కోశసముదాయపట్టికయు, సమగ్రమైన గ్రంథము లభింప లేదని వ్రాసిన ఆంధ్రకవులచరిత్రమును, ఏతత్పుస్తకప్రకటనమునకు లభియించినయసమగ్రపుఁబ్రతులును దార్కాణములు.

మహోపకారమును గావించియున్నారు. ఏతద్విద్యాపోషకుని పితృ పితామహాదు లగు ప్రభువులును, కవీంద్రుల గౌరవించి, పోషించి, వారిచే ననేకగ్రంథముల వ్రాయించి, కృతుల నంది, యపారయశంబును గాంచియున్నారు. కీర్తిమంత మైన యిట్టి సద్వంశమున జనియించి, తమపూర్వులయశంబునకు వన్నె దెచ్చుచున్న యౌదార్యశాలు లగు నీప్రభువర్యులను, వీరికుటుంబమును సర్వేశ్వరుం డగు పరమేశ్వరుండు, ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాదుల నొసగి, యింకను ననేకోద్గ్రంథములఁ బ్రకటింపించి, భాషాసంరక్షణ మితోధికముగ నొనరించున ట్లనుగ్రహించుఁగాక యని నిరంతరము వేఁడుచున్నాను.

పీఠికాపురము ప్రజాపతివత్సరవిజయదశమీ జయవాసరము.	ఇట్లు విబుధవిధేయుఁడు న డ కు దు టి వీ ర రా జు.

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

ధర్మఖండము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీనగకన్య ముత్యముల
చేఁ దలఁబ్రా లిడువేళ శీర్షగం
గానది చిందుబిందువుల
క్రందున సర్వసుపర్వకోటి ను
ర్వీనుతవైభవంబునఁ బ
విత్రితగాత్రులఁ జేయుశంభుఁ డా
శ్రీనగరాజమందిరుఁ డ
శేషశుభంబులు మాకు నీవుతన్. 1

మ. గరిమం గౌస్తుభరత్నబింబితనిజాం
గస్ఫూర్తి వేళాకళా సుం
దరి యంచుఁ సిరి యెంచు నత్తఱి నితాం
తప్రీతి సంధిల్ల న
య్యురుభూషామణి తత్కుచాగ్రమున నా
యోజించి కేళీకళా
స్ఫురణఁ రంజిలఁజేయుశౌరి దయఁ బ్రో
చు న్నమ్ము నెల్లప్పుడున్. 2

చ. సురరమణీమణీచికుర
చుంబితపాదసరోజ మారఘు
స్మరనిరవద్యవామతను
సౌధనివాసిని యోగిలోకహృ
త్సరసిరుహభ్రమద్భ్రమరి
సర్వజగజ్జనయిత్రి శీతభూ
ధరవరపుత్రి నిత్యశుభ
దాత్రి ననుం గృతకృత్యుఁ జేయుతన్. 3

సీ. ఏదేవి గాదలిస్సైదోడు దైవత
కోటి బుభుక్షువోమీటుదాత
యేదేవిపాదంబు లింద్రాదిసురమౌళి
రాజిమాణిక్యనీరాజితంబు

ఏదేవి శంఖపద్మాది శేవధు లీనుఁ
 జంచలనిజకటాక్షాంచలముల
నేదేవికిని గౌస్తుభాదీప్తిదీప్తంబు
 హరియురఃపీఠిసింహాసనంబు

గీ. కాంతలతికాంతకుంతసంక్రాంతవిజయుఁ
గంతు రతికాంతు నేదేవి గన్నతల్లి
యట్టిజలనిధికన్య లోకైకమాన్య
కలిమిపైదలి మాయింట నిలుచుఁగాత. 4

ఉ. శ్రీకరశోణరత్నరుచిఁ
 జెన్నగుప్రన్ననిమేనితోడ బం
ధూకసుమారుణాంబరము
 తో నునులేనెలనొప్పు కొప్పుతోఁ
బ్రాకటలోచనత్రయవి
 రాజితమైనమొగంబుతోడ న
స్తోకకృపావిభూతి నిలు
 చున్ భువనేశ్వరి నామనంబునన్. 5

క. శారద వీణాగానవి
శారద తనుకాంతివిజితశారదశరభృ
న్నారద మామకకృతికిన్
సారదయన్ సంఘటించుఁ జాతుర్యకళల్. 6

క. నిజముఖమదలోభాళి
వ్రజముఖరితదిఙ్ముఖుఁ సువాహనితాఖుఁ
గజముఖుఁ బంచముఖాత్మజుఁ
నజముఖబర్హిర్ముఖనుతు నాత్మ భజింతుఁ. 7

సీ. శ్రీరామనామసుధారసమదవదిం
దిందిరం బెవ్వాని ధీసమృద్ధి
భారతామ్నాయాదిబహుతరగ్రంథముల్
రచియించె నెవ్వాఁడు ప్రచురఫణితి
నార్య యెవ్వనిజిహ్వ నాత్మీయనఖశిఖ
రములచే బీజాక్షరములు వ్రాసె
శూరుఁ డేశూరుని చారుతరాంగంబు
నిజకిరణావాప్తి నెగడఁ జేసె

గీ. నట్టికవితారమాకలశాంబునిధుల
వాములూరుసముద్భవవ్యాసకాళి
దాసుకవిమయూరులఁ దలఁచి కొలిచి
యంజలి ఘటించి ప్రార్థింతు నన్వహంబు. 8

మ. ఎలమి న్నన్నయభట్టుఁ దిక్కమఖి భీ
మేశాఖ్యుని నోస్మము న
త్యలఘుప్రాభవుఁ బెద్దనార్యు ఘనుఁ బో
తామాత్యు శ్రీనాథుఁ బిం

గళిసూరన్నను భాస్కరుల విమలవా
క్చాతుర్యసంసిద్ధికిం
జెలువొప్ప న్వినుతింతు నాంధ్రకవితా
సృష్టిక్రియాస్రష్టలన్. 9

చ. నెఱి గిరిజేశుమాళిపయి
నేనును దాను వసింతు మెట్లు నా
తుఱవు సుధామరీచి యని
యుమ్మెతపు వ్వనురీతి ముష్కరుం
డఱచినఁ బ్రాజ్ఞుతోడ సముఁ
డౌనె వృథా కవినంచు నెల్లెడం
దఱచుగఁ బ్రేలుఁగాక కవి
తారసవాసన తా నెఱుంగునే. 10

క. కోకిల పలికిన నోర్వని
కాకవుల తెఱంగునన్ సుకవిసూక్తులకుం
గాకవు లఱచిన నేమి వి
వేకనిధులు బుధులు చెలఁగి విందురు కరుణన్. 11

క. కొఱమాలి పలికి మూఢత
నెఱపక సత్సభల మాననియతి నిలుఁడు మీ
రెఱుఁగనియది తప్పనకుఁడు
ఋఱికితనములేని కుకవి బృందములారా. 12

గీ. అనుచు నిష్టదేవతాదిమసత్కృతి
వందనంబుఁ గుకవినిందనంబుఁ
జేసి తెనుఁగుబాస భాసుర మగుగతిఁ
గబ్బ మెలమిఁ జేయఁ గాఁ దలంచి 13

గీ. స్కాందమునఁ దగు నేఁబదిఖండములను
ధరణిధరములఁ గనకభూధరముకరణి
మేటియై ధర్మఖండంబు మిగుల నలరు
నదియు నాసేర్చురీతిఁ జెప్పెద ముదమున. 14

స్రగ్ధర. చంచన్నిర్మాణలక్ష్మీసమధికఫలద
స్కాందకల్యాణవాణీ
పంచాశత్ఖండహారప్రవిమలతరళో
ద్భాసియై ధర్మగర్మ
ప్రాంచల్లీలాస్పదంబై హరమురహరమా
హాత్మ్యశోభాంచితంబై
యొంచన్ శ్రీధర్మఖండం బిది దురితతమో
హేళియై హాళి నొప్పున్. 15

క. అని యూహించుచు నే నొక
శనిత్రయోదశిఁ బ్రదోషసమయంబున శం
భునిఁ బార్థివేశుఁ బూజిం
చి నియతి నున్నంత నానిశీథినియందున్. 16

సీ. మణిగణాంచిత హేమమయకర్ణకుండల
చ్ఛవి గండమండలిఁ జౌకళింప
నలఁతిరుద్రాక్షపేరులతోడ నురమున
తారహారములు క్రొందళుకు లీన
హస్తారుణద్యుతి నామ్రేడితప్రభ
నబ్జరాగాంగుళీయకము లమర
తపనీయమేఖలతళతళల్ కటితటిం
దరుణార్కరుచులఁ బ్రదస్తరు లొనర్ప

గీ. స్వర్ణవర్ణాంగకమున జ్యోత్స్నవిశుద్ధ
భూతి చెలువొంద నొకమహాపురుషవరుఁడు
తళుకుమొగమునఁ జిఱునవ్వు బెళుకుఁగనులఁ
గరుణయుఁ దలిర్పఁ గలలోనఁ గానుపించె. 17

గీ. అచ్చెరువు నొంది యతఁ డెవ్వ రనియు నెఱుఁగ
కే నమస్కృతిఁ గావించి యెదుట నిల్చి
యున్నయెడ నన్నుఁ జూచి ప్రసన్నఫణితి
నాదరించుచు నతఁ డిట్టు లానతిచ్చె. 18

గీ. సర్వధర్మకర్మసారసంగ్రహశోభి
యైనధర్మఖండ మాంధ్రభాష
నీవు రచనసేయు మీకథ మాపేర
నంకితంబుసేయు మనఘచరిత. 19

వ. అనియె నంత నొక్కమహాత్ముండు మదాప్తుని తెలుంగున
నేతెంచి యల్లన మధురస్వరంబున ని ట్లనియె. 20

క. ఇతఁ డమృతలింగ మితనికిఁ
గృతి యొసఁగుము నీదుకోర్కు లెల్ల ఫలించుఁ
గృతికిఁ గృతి యొసఁగుసుకృతికి
నతులితశుభవిభవలాభ మగు టద్భుతమే. 21

వ. అనియె నాలోనన మేలుకాంచి యుదంచితకౌతూహలాయత్త
చిత్తుండనై. 22

ఉ. శ్రీమయవాగ్విలాసుఁడు న
శేషలిపిప్రవణుండు భూరిశో
భామహనీయమూర్తియుఁ బ్ర
బంధనిబంధనబంధురక్రియా
భామహతుల్యసూత్రుఁడు నృ
పాలకపూజ్యుఁడు నంచుఁ దన్ జను
ల్వేమరు నెంచ దిట్టకవి
వేంకటరాయకవీంద్రుఁ డొప్పగుఁ. 23

చ. అతనికృపాకటాక్షవిభ
వాతిశయంబ నిశంబు గల్గ నే
నతులకవిత్వతత్త్వమహి
మాఢ్యతఁ బ్రౌఢిమఁ గంటిఁ గావునం

గృతమతిచేఁ బ్రబంధ మొన
రించుతలంపును స్వప్నమున్ సమం
చితగతి నమ్మహాత్మునకుఁ
జేతులు మోడ్చుచు విన్నవించితిన్. 24

వ. మద్గురుండైన యక్కవివరుం డత్యంతకృపాతరంగితాంత
రంగుండై. 25

సీ. ధాత్రి భారద్వాజగోత్రపవిత్రుఁడై
సురుచిరాపస్తంబ సూత్రుఁ డగుచు
నిరతాన్నదానాభినిరతుఁడౌ నీఁడుల
పలినరసామాత్యపౌత్త్రివరుని
సంతతపూజితశంకరుం డగుశంక
రామాత్యమౌళికి నాత్మభవునిఁ
బ్రాజ్ఞుని నచ్చమాంబాగర్భశుక్తిము
క్తామణి నీశ్వరధ్యాననిరతు

గీ. భవ్యశృంగారమంజరీకావ్యరత్న
మాంధ్రభాష నొనర్చిన యనఘచరితు
శంభునిభుఁ డగు నిపుటూరిశంభుశిష్యు
నను భవానీశనాముఁ గన్గొనుచుఁ బలికె. 26

క. శ్రీకర మత్కారుణ్యార
సాకలనఁ బ్రబంధకర్త వై యలరితి వీ

వీకృతికన్య న్మాన్యన్
శ్రీకంఠున కర్పణంబుసేయుము వేడ్కన్. 27

గీ. అఖిలలోకైకనాయకుం డయిన శ్రీగి
రీశ్వరుఁడు మల్లికార్జునుఁ డిందుమౌళి
యిష్టదైవంబుగద నీకు నీప్రబంధ
మంకితముసేయు మీ వమ్మహాత్మునకును. 28

క. చెఱకున ఫలముం, బసఁడిం
దఱచుగఁ దావియుఁ, బటీరతరువున విరియున్
వఱలినగతి నీకృతికిన్
గఱకంఠుఁ డధీశుఁ డగుట గౌరవము మహిన్. 29

వ. అని యానతిచ్చిన. 30

చ. లలితనవీనతాండవవి
లాసవిశేషకపర్దభృజ్జటా
వలయసరిద్ఘళంఘళర
వప్రతతిప్రతిభాసమానవా
గ్విలసనశాలినైన యల
వేంకటరాయకవీంద్రచంద్రు నే
నలరి నుతించి మ్రొక్కుచుఁ ద
దాజ్ఞఁ బ్రబంధముసేయఁబూనితిన్. 31

మ. హరిశౌర్యుండగు రావుమాధవనృపా
లాగ్రేసరుం గావ్యచా

తురి మెప్పించి తదీయసత్కృప సిరుల్
దోరంబుగా నంది బం
ధురతేజుం డయి వక్కలంకకులపా
థోరాశిరాకాసుధా
కిరణుండై తగు వీరభద్రసుకవిం
గీర్తింతు నానెచ్చెలిన్. 32

క. అనుచున్ మఱియు నిదానీం
తనవిద్వత్కవులఁ బొగడి తత్కారుణ్యం
బున నీకబ్బము నానే
ర్చినచందంబునఁ దెనుంగుసేయుదు వేడ్కన్. 33

గీ. అంగనాసంగవామాంగుఁ డర్జునాంగుఁ
డఖిలకారణకర్త లోకైకభర్త
భక్తవితతికి ముంగొంగుపసిఁడి మేటి
వేల్పు శ్రీగిరిపతివంటివేల్పు గలఁడె. 34

వ. అని తలంచి మ్రొక్కి యమ్మహాదేవునకు. 35

— షష్ఠ్యంతములు. —

క. భవునకు సహస్రదళసం
భవముఖ్యనిలింపవినుతపదవిభవునకున్
భవవారిరాశికుంభో
ద్భవునకు ఫాలాక్షవిజితభావభవునకున్. 36

క. ధరణీశతాంగునకును శశి
తరణిరథాంగునకు దైవతభుజంగునకున్
సరిదధిపనిషంగునకుం
గరధృతసారంగునకును గౌరాంగునకున్. 37

క. అజరాళిమౌళిరత్న
వ్రజజనితమయూఖపిహితవరచరణునకున్
రజతాచలశరణునకున్
భుజగేంద్రాభరణునకుఁ ద్రిపురహరణునకున్. 38

క. భూరిశిరశ్చంద్రసుధా
ధారోజ్జీవితశిరోధితలహారితపం
కేరుహభవమస్తకకృత
సారస్తుతిముదితునకును సద్విదితునకున్. 39

క. వ్యాళాధిపవృతమంథర
శైలోన్మథితాంబురాశిసంజాతమహా
క్ష్వేలాహాలహాలాహల
లీలాసంహారునకు దళితమారునకున్. 40

క. సోమార్ధకలాపునకున్
హైమవతీసమ్మదాంచితాలాపునకున్
హేమాద్రిచాపున కుదస్తామితబలసామజాసురాటోపునకున్. 41

క. సతతదిదృక్షాగతహిత
తతతైర్థికమానవార్పితస్వర్ణమణీ
చతురసటీకరితురగా
ద్యుతిసంభారునకుఁ ద్రిజగదాధారునకున్. 42

క. శ్రీగిరిశిఖరాభ్యున్నత
ధాగధగద్భర్మనిర్మితప్రాసాదా
భోగనివాసున కగజా
యోగార్పితసతతమానసోల్లాసునకున్. 43

క. సాదరకృపామతికిఁ దరు
ణాదిత్యసహస్రశోభనాచ్ఛద్యుతికిన్
వేదావళికృతనతికిన్
శ్రీదప్రేమాభిరతికి శ్రీగిరిపతికిన్. 44

వ. సభక్తిసమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన ధర్మఖండం బను
ప్రబంధరాజంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 45

శా. శ్రీనిత్యం బయి నైమిశం బలరు ధా
త్రి న్మౌనిసింహప్రయు
క్తానూనాధ్వరహోమధూమజలవా
హవ్యూహానిధ్యానసం
ధానాఖండశిఖండితాండవనిదా
నప్రౌఢ షడ్జ స్థిర

స్వానాయోజితవల్లకీక్వణనది
వ్యస్త్రీమనఃకాంతమై. 46

గీ. శౌనకాదు లయినమానను లానైమిశా
రణ్యమున నగణ్యపుణ్యకథలు
వినఁగ నాసఁజేసి వినయసమేతుఁ బ్ర
ఖ్యాతు సూతుఁ బ్రీతిఁ గాంచి యనిరి. 47

గీ. రామదేవునినామంబు ప్రేమతోడ
వినఁగ వేడుక య య్యె నో యనఘ మాకుఁ
దెలుపవయ్య మహాభాగ ధీసమేత
ఖ్యాతవినుతపురాణార్థజాత సూత. 48

మ. అనినన్ సూతుఁడు శౌనకాదులకు నా
హ్లాదంబుగా నిట్లను
న్వినుతింపం దగు పృచ్ఛచేసితిరి యెం
తే మేలుమేల్ రామదే
వునినామంబు త్రిలోకపావనతచేఁ
బొల్పారు నానేర్చిన
ట్లోనరం దెల్పెదఁ జిత్తగింపుఁడు తదీ
యోదారమాహాత్మ్యమున్. 49

సీ. కమలాక్షు వనమాలికావిరాజితవక్షు
సుస్మితముఖపద్ము సుగుణసద్ము

వరచక్రవరకరు దానవభీకరు
బాణబాణాసకృపాణిఁ బాణి *
సనకాదిసేవ్యు నిర్జరభావ్యు ఘనఘనా
ఘనదేహు నాజానుకలితబాహు
సుందరు ధృతిజితమందరు లక్ష్మణ
శతుఘ్నభరతాదిసహితు మహితు
గీ. మారనిభు విభుఁ బ్రభు నత్యుదారు వీరుఁ
గనకభద్రాసనాసీనుఁ గనకవసను
నవనిజాకాము రాము లోకాభిరాముఁ
దలఁచి నుతియించునరుఁడు సద్ధన్యతరుఁడు. 50
గీ. రాజశేఖరు ఖరదైత్యరాజదమను
నచ్యుతు ధరాత్మజామనోహరు నహీన
రత్నభూషణభూషితు రాము శివు భ
జించుసుకృతి కృతార్థుఁడై కాంచు ముక్తి. 51
గీ. అనఘమై యాద్యమై పరమాత్మయై ని
రంతరానందమయమై యనంత మగుచు
యోగివరు లాత్మ రమియింప నుల్లసిల్లు
నట్టిబ్రహ్మంబు రామాహ్వయమునఁ దగియె. 52
క. రా యనినంతనె మొగమునఁ
బాయును వృజినవ్రజంబు వడి నది మరలన్

* కృపాణపాణి—వ్రా.ప్ర.

డాయక యుండ మకార ము
పాయమునఁ గవాట మిడినపగిదిఁ బొసంగున్. 53

గీ. రామ యనినయక్షరద్వయం బెవ్వని
రసన నధివసించుఁ బొసఁగ నతఁడు
జ్ఞాని మానిపుణ్యశాలి కులీనుండు
సకలవేదవేది సుకృతి జగతి. 54

ఉ. జారుఁడు వేదశాస్త్రగురు
సద్ద్విజనిందకుఁ డార్యగర్హితా
చారుఁడు హేతునిష్ఠకుఁడు
సంతతభోగపరుండు లోభియుం
జోరుఁడు పాపి నాస్తికుఁడు
జూదరియుం బిశునుండు లోనుగా
వీరలు రామనామజప
వృత్తిఁ గృతార్థతముల్ వసుంధరన్. 55

క. దేవారాధనరహితులు
దేవబ్రహ్మస్వహరులు స్త్రీలోలు రస
ద్యావులు పుళిందపుల్కస
సేవకులున్ రామనామసేవఁ బవిత్రుల్. 56

గీ. స్నానసంధ్యాజపాద్యనుష్ఠానవైశ్వ
దేవవిరహితుఁ డయినభూదేవకులుఁడు

మహితవిప్రోచితాచారసహితుఁ డయిన
శూద్రుఁడును రామజపమున శుద్ధుఁ డరయ. 57

గీ. అధికవర్ణాంగనాగామి యధమవర్ణ
కామినీసంగతుం డుదక్యారతుండు
నిజకులాచారరహితుండు నీతిబాహ్యుఁ
డనయమును రామజపమున ననఘు లవని. 58

గీ. విహితసత్కర్మములు మాని వెస విరుద్ధ
కర్మకరు లగు యాతనాగామివిప్ర
రాజవిట్ఛూద్రవరులు శ్రీరామనామ
జపమునఁ బవిత్రు లగుట నిస్సంశయంబు. 59

గీ. ఎట్టికూరిరు లయిన నెలమి విరక్తులై
నిర్మలాత్ము లగుచు నియతి రామ
నామజపము సల్పి రామసారూప్యంబుఁ
జెంది సుఖముఁ బొంది యుందు రెపుడు. 60

గీ. అవని సంసారసంస్థితుం డయ్యు రామ
నామజప మొనరించిన నరుఁడు దురిత
సమితి నంటక నిర్మలత్వమున మెఱయుఁ
బంకకీటంబుగతి నతిప్రౌఢరీతి. 61

సీ. మందాక్షదేహాభిమానమాయాస్మయ
పరిముఖముల్ విడనాడి భక్తిఁ బూని

సకలకర్మవిరక్తిఁ బ్రికటించి సంగవి
నిర్ముక్తుఁడై యతినిష్ఠతోడ
నారదాదిమునీంద్రవారపూజిత మగు
శ్రీరామనామప్రసిద్ధజపము
వ్యత్యస్తముగ నైన వరుసతో నైనను
స్మరియించి దుష్కృతచరితుఁడైన

గీ. రుచిరగతిఁ బొందు రామసారూప్యముక్తి
మును కిరాతుఁడు రామసన్మనుజపమున
ననఘులు నుతింప వాల్మీకి యగుచుఁ బ్రబలి
కలుషముల నుజ్జగించినకరణి ధరణి. 62

గీ. అనినఁ గథకునితో శౌనకాదు లనఘ
యాకిరాతుని తెఱఁ గెట్టి దరయ నతఁడు
వామలూరూద్భవుం డెట్టివలన నయ్యెఁ
దెలుపు మచ్చెరు విది యనఁ బలికె నతఁడు. 63

ఆ. వెలయ నక్కిరాతువృత్తము మీకు నే
విన్నవింతు వినుఁడు వీను లలర
సరసఁ బదియు రెండుసంవత్సరము లనా
వృష్టి యయ్యెఁ దొల్లి విశ్వమునకు. 64

చ. అవని కవగ్రహంబుగ గ్ర
హంబులు వక్రగతిం జరింపఁగా

నివిరెఁ గొలంకులు న్నదులు
నెండలచేఁ జెడె సస్యసంఘముల్
జవ మఱె వర్ణధర్మములు
సంకర మయ్యె నశించె సర్వజం
తువులును ధారణాల్ దొఱఁగి
తోఁచెను గ్రామము పాపధామమై. 65

వ. అక్కాలంబున. 66

క. పన్నిరువురు భాస్కరులుం
బన్నినఁ దనదైన*చలువ వాయని దని లో
నెన్ని హిమగిరికి సరిగిరి
సన్నుతగతి ధర్మపరులు సప్తర్షివరుల్. 67

ఆ. అరిగి కాంచి రొక్కయటవి ననేకప
వదనదానసేకవర్ధితాతి
తుంగశిఖరకుసుమసంగతతారకా
విసరభూరుహములఁ బొసఁగుదాని. 68

సీ. నకులకీచకభీమ శకునిశిఖండిసం
కలితమై భారతకథ యనంగ
శరభకేసరిగజర్షభగవయాదిస
నాథమై రామాయణం బనంగఁ
బ్రద్యుమ్నశంబర రామబృందావన
దక్షత భాగవతం బనంగ

*చెలువు, చెలువు—వ్రా. ప్ర.

హారిణీభుజంగప్రయాతాభిరామమై
నలలితవృత్తశాస్త్రం బనంగ

ఆ. నచ్ఛభల్లఖడ్గ వారిపుండరీకాళి
సహిత మగుచు యుద్ధమహి యనంగఁ
దనరుదాని దేవదానవాభేద్యమై
యమితచోరహృద్య మయినదాని.

ఆ. ఇందుమూర్తిరీతి నిల బుధసేవ్యమై
గౌరి యనఁగ స్థాణుకలిత మగుచు
నగరుతిలకశోభియై కామినియుఁబోలె
నొనరి సిరులు గవయు చున్నదాని. 70

క. ఝిల్లీగణనాదితమై
యొల్లం బగునయ్యరణ్యముం జొచ్చి మిథ
స్సల్లాపంబుల నమ్ముని
తల్లజులు చనంజనంగఁ దన్మధ్యమునన్. 71

ఉ. అంతికపక్కణాధిపతి
యైనపుళిందుఁ డొకండు సర్వజీ
వాంతకుఁ డంతకప్రతిముఁ
డాయతబాహుఁడు నీలదేహుఁ డ
త్యంతనిశాతఖడ్గవిశి
ఖాస్త్రకఠోరకుఠారతూణస

త్కుంతధరుండు నిర్దయుఁడు
ఘోరుఁడు చోరుఁ డుదారుఁ డెంతయుజ్.

గీ. మాంసఖాదనమధుపానమాంసలుండు
పింగళాక్షుండు పరిణాహపీనవక్షుఁ
డధ్వగామిజనౌఘవిత్తాపహరణ
మరణకరణాతిదృఢకరచరణుఁ డతఁడు. 73

సీ. ధర్మగుణాసక్తిఁ దలఁపనేరక పూని
ధర్మగుణాసక్తిఁ దగ మెలంగి
విప్రవరావనవిధిఁ బరాఙ్ముఖుఁ డయి
విప్రవరావనవిధి భజించి
కనకాంబరధ్యాన గంధ మెఱుంగక
కనకాంబరధ్యాన గతిఁ జెలంగి
యనిమిషభక్తసమాసక్తిఁ జెందక
యనిమిషభక్తశోభనతఁ జొక్కి

తే. ధీవరాదృతమహిమచేఁ దేజరిల్లక
ధీవరాదృతమహిమచేఁ దేజరిల్లి
పుణ్యజనఘనవిఖ్యాతిఁ బొందలేక
పుణ్యజనుఁ డనువిఖ్యాతిఁ బొసఁగువాఁడు. 74

తే. కనియెఁ గాషాయవల్కలాజినవసనుల
లలితరుద్రాక్షమాలికాకలితభూతి

ధరుల దండకమండలుకరుల నుదిత
తరణిపావకనిభదీప్తితనుల మునుల. 75

తే. కామసంహారణాతిపవ్రిగల్భు లగుట
హరుప్రతిచ్ఛాయ లనఁ దమోహాననశక్తి
నర్కమూర్త్యంతరము లన నలరునట్టి
ఘనరజఃఖండనస్వచ్ఛతనుల ఘనుల. 76

చ. పొదలమఱుంగున న్నిలిచి
పొంచి కనుంగొని చోరపుంగవుం
డదయత నస్మదీయవిశి
ఖావళి నేఁ డిదె వీరి నొంచెదం
గదిసి సమస్తవస్తుతతిఁ
గైకొని పుత్త్రికళత్రరక్షచేఁ
జొదలెద నంచు నెంచి మదిఁ
బొంగి మునీంద్రులప్రోల నిల్చినన్. 77

సీ. బహుళసాలగ్రామ భరితలోహితతామ్ర
సంపుటావళి నికుంజములఁ బెట్టి
వివిధబృసీపరివేష్టితపుస్తక
సంభార మందంద జాఱవిడిచి
వల్కలముద్రిత వరదేవపూజోప
కరణసామగ్రి లాఁగలను విడిచి

పుణ్యాపగాజలపూరితస్ఫాటిక
స్వచ్ఛకుండికలు పార్శ్వముల వైచి

తే. హాటకచ్ఛాయ నెత్రిమించు నంగకములఁ
జెమట లుప్పతిలంగ దిగ్భ్రమము గదిరి
మానదశపూని గమిగూడి మానసములు
వాయుధుత మగు నావకైనడిఁ జలింప. 78

సీ. యమ ఇవ పాటచ్చరాధమోఽయం సము
పాగతః కర్తవ్య మత్ర కిన్ను
నితరాం నజానాతి నిర్ఘృణోఽస్మాకః ఖలు
దాతు మస్మై తపోధన మృతే హి
నాస్తి వరాటక మపి బతాస్మత్సదే
శే హరిష్యతి కిన్ను జీవితాని
గంతవ్య మిహ కుత్ర కా వా గతి స్త్రతో
గంతుం సమర్థా న కాతరాశ్చ

తే. రక్షకః కోను రామాంతర స్త్రమేవ
శరణ ముపయామహే వయం సమ్మదేన
రామ ! పాహి ! హరే ! కృష్ణ ! రక్ష ! రక్ష !
యనుచు మానులు కళవళ మంది రపుడు. 79

క. ఆలీల మునులవచనము
లాలించి శరంబు వింట సమరిచి వోరుం

డాలీఢపాదుఁడై తా
నాలో నిలునిలువుఁ డనుచు నరికట్టుటయున్. 80

క. సన్మార్గరోధి యయ్యె న
సన్మార్గవిహారి యుల్లసద్వింధ్యమహీ
భృన్మార్గమున హిమావని
భృన్మార్గంబున నటంచు భీతిల్లి మునుల్. 81

తే. జడధియోఽప్యాపదం ప్రాప్య సంతరంతి
తరణ మస్మాక మద్య చిత్రం కి మత్ర
త్యజ్యతాం సాధ్వసం భవితవ్య మేవ
భవతి తన్నాన్యథా యని పలికి మఱియు. 82

సీ. యేన కేనాప్యుపాయేన మనీషిణః
ప్రతరంతి భువి బుద్ధిపాటవేన
జడతయా కిం భవిష్యతి తస్కరాధమో
బాణబాణాసనపాణి రేతి
అస్మాభి రిహ ధైర్య మాలంబనీయం కి
లాభాషణీయ స్తథాఽయ మస్తు
సంబోధయామహే సమ్యగేనం తతో
రక్షకో వర్తతే రామ ఏవ

తే. యనుచు నన్యోన్య మీరీతి నాడి మాను
లాపుళిందున కాభిముఖ్యము భజించి

సకుశనిర్మలశయుకు శేశయము లెత్తి
పలికె రిట్లని యుచితంపుభాషణముల. 83

చ. జలరుహపత్రనీరకణ
జాలముచందము జీవితంబు చం
చలజలబుద్బుదం బనఁగఁ
జాలు కళేబర మెంచి చూడఁ జం
చలలతెఱంగునం బొదలు
సంపద లింపగుభోగముల్ శర
జ్జలదముచాయలం బరగు
సర్వము నస్థిర మెన్నిభంగులన్. 84

క. మూత్రపురీషంబులకుం
బాత్రము శోకంబుఁ బెనుచుఁ బలుదెఱఁగులఁ దా
పత్రయదూషిత మగుచుం
గాత్రము నెఱి మించు మించుగతిఁ జంచలమై. 85

చ. ఎముకలు కంబముల్; నరము
లెన్నఁగఁ బెండెలకట్లు; మాంసర
క్తము లనులేపనంబు; పయి
కప్పు త్వచంబు స్రవించు పెక్కఛి
ద్రములను బూతిగంధకలి
తంబు; రుగాశ్రయ మై చెలంగి దే

హాము దగ నిల్లువోలెఁ గడు
నస్థిరమై పరగుఁగా వసుంధరఁగా. 86

తే. అస్థిరం బైనయట్టి దేహంబుకొఱకుఁ
గదిసి యన్యాయములు సేయఁ గలుష మొదవుఁ
దాన నిరయాధివాసంబు దప్ప దుర్వి
నంతకన్నను గీ డెద్ది యరసిచూడ. 87

సీ. ధరణీవిబుధవిత్తహరణహింసలకన్న
నధికతరం బైన యఘము గల దె
బ్రహ్మస్వహరణపాపమునకు నెన యైన
దెంచ మహాపాపపంచకంబు
ధారుణీనిర్జరద్రవ్యాపహరణాగ్ని
కులతూలికాశైలముల హరించు
ధర నేకవింశతినరకసంగతిఁ దూన్ప
బ్రహ్మస్వహరణంబె భారమయ్యె

తే. నవనిసురవిత్తము హరించు నఘము లనుభ
వించునారకయాతన లెంచఁదరమె
రహిఁ జతుఃపంచషట్సహస్రముఖు లయిన
విధిశివస్కందపన్నగ విభుల కయిన. 88

క. అని మధురవచనరచనల
మునిముఖ్యులు ధర్మమార్గమున నీగతిఁ బ

ల్కినయాపల్కులు వెడవెడ
విని వికవిక నగి పుళిందవిభుఁ డిట్లనియెన్. 89

ఆ. అటమటించి పోవనిటు చెప్పితిరి మిమ్ము
జరగనీయ నిప్పుడె సవరఁబెట్టి
యొడిసికొందు నొడమి యొగి నాలి బిడ్డల
బందుగులను మనిచి బ్రదుకు గందు. 90

చ. అన విని వానిఁ జూచి ముని,
లారయఁ బుత్త్రకళత్త్రరక్షకై
యనయముఁ గ్రూరవృత్తి మెయి
నర్థము నీవు గణించెదేని నీ
ఘనతరమైనకిల్బిషని
కాయముభాగము వారు గొందురో
కొనరో యెఱుంగఁ దెల్పు మని
శాంతతలీల నటించుఁ బల్కినన్. 91

క. సూరివరు లయినవారల
సారసుధాసారనిభవచస్సంగతిచేఁ
గ్రూరుం డగుచోరుఁడు న
క్రూరుం డయ్యెన్ సమస్తగుణానుశిక్షనిగాన్. 92

ఆ. పూర్వజననసుకృతమున సాధుసంగతి
గలుగఁ దానఁ దొలఁగుఁ గలుషసమితి

యందుఁ జిత్తశుద్ధియగు నందుఁ బుణ్యంబు
లొదవు దానఁ గలుగుఁ ద్రిదివవసతి. 93

క. తులసీసేవయు గంగా
జలములఁ గ్రుంకుటయు విష్ణుసంభజనము సా
ధులసహవాసంబును ని
చ్చలు సారము లగు నసారసంసారమునన్. 94

తే. సంగతి దొలంగవలయు నేసరణినైనఁ
బూని తొలఁగకయున్న సత్పురుషవరుల
సంగతిఁ బొసంగవలయు నిస్సంశయముగ
నదిగదా సంగతి హరించు నౌషధంబు. 95

వ. కావున నవ్వీరుం డగుచోరుండు నిజప్రాగ్జనికృతం బగుసుకృతంబున నొదవినయమ్మహామహులసందర్శనసంభాషణధర్మోపదేశంబులఁ దనతులువతనంబుఁ దొలంగంబెట్టి యతిలలితమృదులచిత్తుండై యత్తపోధనసత్తములకు నమస్కరించి యిట్లనియె. 96

ఆ. ఏ నొనర్చునట్టిపృజినంబు నాపరి
జనము సగము పంచుకొనునొ లేదొ
యడిగి వత్తు మరల నరుదెంచునంతకు
నెలమి నిచట నిలువవలయు మీరు. 97

క. జీవితము మీఁదిప్రేమం
బీవలనం గలిగెనేని యిచ్చట నిలువుం

డావల నన్నెఱుఁగుదురే
భీవిరహితు నహితవీరభీషణమూర్తిన్. 98

ఆ. అరిగి తిరిగి మరలు నంతకు నిట మీర
లొండువలన నురగ కుండుటకును
బ్రత్యయార్థమయిన బాస యొసంగిన
మిమ్ము ననిచి పోదు మిన్నకేను. 99

వ. అనినవార లందఱు నొక్కమాఱుగా నిట్లనిరి. 100

ఆ. ఈవు తిరిగిమరల నేతేరకయ మున్న
చనినవారమేని శబరవర్య!
కలుగు బ్రాహ్మణాధికార మొనర్చని
యతనికైన దురితగతులు మాకు. 101

వ. అనినం బుళిందుం డిట్లనియె. 102

క. ఎందు సముదాయకృత మది
పొందగునే యొకని దసఁగ భువిఁ గావున మీ
రందఱు నొక్కటఁ బలుకఁగ
నందమె వేర్వేఱ నొడువుఁ డాశపథంబుల్. 103

వ. అనవుడు. 104

సీ. సప్తఘస్రము లుపస్నానంబు సేయని
చెసఁటిదుర్గతిఁ బోనసిష్ఠవహాని
సతతశూద్రగ్రామసంవాసి యగునట్టి
కలుషాత్ముగతిఁ బొందఁ గాక కుందు

వైశ్వదేవము మానివలనొప్ప భుజియించు
పాతకిగతిఁ బోవ గౌతముండు
శ్రోత్రియుం డైనభూసురు నుపేక్షించు ని
ర్దయుగతిఁ బో జమదగ్నిమునియుఁ

తే. గశ్యపుఁడు గురుఁ దిట్టినకర్మిగతులఁ
గమలహితు *సంజఁ గనువానిగతుల నత్రి
మహి ననాక్షికభోజియా మనుజుగతుల
వడి భరద్వాజుఁడును బొందువార మనిరి. 105

వ. అని పునరాగమనంబునంతకు నిలువక యరిగితిమేని యిట్టిదు ర్గతులం జెందంగలవార మని ప్రత్యయంబుగాఁ బ్రత్యేకం బును సత్యంబులు వలికిన నతండు వారలపలుకులు నమ్మి యత్యంతరయంబున. 106

క. కోలహరిహరిణశరభ
వ్యాళశ్వాపదతరక్షువారణగోలాం
గూలాచ్ఛభల్లఝిల్లీ
కోలాహలభరితమయిన కోనం జనియెన్. 107

వ. ఇట్లు చనిచని హరిదంతదంతిశుండాదండాయతప్రశస్తహస్తం బుల శరశరాసనంబు లలవరించి మెఱుంగుల రంగు లీను కటకుంగోటలు బయల్పడ నిస్తులాస్తోకస్తనితఘోషణాభీషణ

* 'సమచి' అని వ్రాఁతప్రతులం.

భాషణంబు లడర నీలాంబుదకదంబంబులడంబు విడంబించు కాయంబుల నిరులు వెల్లివిరియించు ఘోరవీరపుళిందబృందంబుల నందంబయి కీకసభక్షణలోలంబులై యన్యోన్యజన్యంబు లొనరించుకౌలేయకజాలంబులకోలాహలంబులును కాదంబరీఘటానేకపిశితరాశిపరిపూర్ణపణంబులచెంత నేపుమీఱి మిన్నునం బన్ని యెన్నికకు మిగిలి వలయాకారంబున నెఱచిరుచిం బఱచి యెఱకలకరువలి నవక్రవిక్రము లగు విక్రయికజనంబులఁ జీకాకునం జీకులఁ గావించి చంచుచరణంబుల నవ్యక్రవ్యకబళంబు లాకస్మికంబుగా గ్రహించి ప్రడీనోడ్డీనగతుల నతులజవంబునం బఱచు కాకకంకగృధ్రాద్యక్షుద్రపక్షులకలకలంబును గలసి యంభోనిధానానూనధ్వానంబు ననుకరింప ననేకపతాకానీకధ్వజతోరణపూరణశరణరాజివిరాజితం బయి సురాహితాలయంబు గావున లంకాపురం బన భోగినీభుజంగశతసమావృతంబు గావునఁ బాతాళభువనం బన సుకృతిజనదుష్ప్రవేశంబు గావున సంయమనీనగరం బన నింపుపెంపుమీఱు పక్కణంబు బ్రవేశించి నిజసదనంబున కరిగి బంధుజనకృతవందనాలింగనములం బూజితుండై వారల బహూకరించి నూత్నరత్నభిత్తిస్థాపితహీరవారముకురనికరరంజితంబును స్వర్ణవేదికాంచితంబును జిత్రవితానశోభితంబును కనకరచితంబునునగు కేళీగృహంబుఁ జొచ్చి హంసతూలికాతల్పంబున నాసీనుండై తనమనంబునం

బెనంగొనిన నంత యంతయుం గులకాంతనుఁ దెలుపం
దలంచి యంతఃపురంబునకు రావించిన. 108

సీ. తెలిగోము గలసోముచెలు వోమునగుమోము
* కంజాతసుషమఁ జీకాకుపఱుప
బలువాలుగల నేలు లలివాలుఁజూపులు
వలరాజుతూపుల వంక లొత్త
నరుదారునెరి మేరుగిరిఁ గేరు గుబ్బలు
జక్కవకవల నుచుక్కుమనఁగఁ
బెనుమించులను మించు ననుపించునెమ్మేను
జాళువానెఱడాలు డీలుపఱుపఁ

ఆ. దేఁటిదాఁటుఁ బదరి తిరమొప్పు నొప్పుల
కుప్పయైన కప్పుఁగొప్పు దనర
నెంచ నంచలకు నుదంచితగతిఁ జూపు
గమన మొప్ప మందగమన వచ్చె. 109

ఉత్సా. వచ్చి యొచ్చె మింత లేక
వారిజాక్షి పీడియం
బిచ్చి యిచ్చకమునఁ దాల
వృంత మంత నంది తా
నచ్చి యొచ్చి కంకణక్వ
ణంబు మోవ వీవఁగా

* సుషమంబు కాకుపఱుప—(వ్రా. ప్ర.

నిచ్చ మెచ్చి చోరవీరుఁ
డిట్టు లనియె నెనయఁగన్. 110

చ. అడిగెద నొక్కమాట మగు
వా! యది తథ్యమ పల్కు మిథ్యగా
నొడువకు మిథ్యఁ బల్కిన ని
న్నదిలో నెఱనమ్మ మిథ్యకుం
బొడవగునట్టిపాపమును
బొందుగఁ దథ్యవచోనిరూఢికిం
గడచినయట్టిధర్మము జ
గంబున లేదు తలంచి చూడఁగన్. 111

ఉ. సత్యము సాధుసమ్మతము
సత్యముచే నగుఁ బుణ్యలోకముల్
సత్యునిఁ జూచి దేవపితృ
సంఘము మోదముఁ బొందుఁ బొందుగా
సత్యముచే జయింప నగు
శాత్రవవీరుల సత్యహీనుఁడై
నిత్యముఁ జేయుధర్మ మది
నిష్ఫలమై చను నెల్లభంగులన్. 112

ఆ. సకలజంతుతతికి సత్యంబె ధర్మసం
హతికి మూలకంద మట్లుగాన

సుమహితముగ సత్యసమమైన ధర్మంబు
గలుగనేర దీజగత్త్రయమున. 113

క. అతివకుఁ బతి దైవం బిల
నతనికి మాయావి యైన నది చేసినను
వ్రతములు నిష్ఫలమై చనుఁ
దతి నశ్రోత్రియున కొసఁగు దానమురీతిన్. 114

సీ. ధవునిసమ్మతి లేక దానధర్మ మొనర్చు
జలజాక్షి గణికయై సంభవించు
దయితు మొఱంగి యితరునితో మెలంగిన
యలివేణి సూకరియై జనించు
పతియాజ్ఞ సేయక ప్రతివాక్యములు పల్కు
నబ్జాక్షి శునకియై యవతరించు
భర్తతోఁ గ్రోధించి పలుదెఱంగులఁ దిట్టు
నంగన వ్యాఘ్రియై యడవిఁ దిరుగు
తే. ఘనవయోభరమదమానకలిత యగుచు
మగని నవమాన మొనరించు మచ్చెకంటి
కాన నజగరి యై పుట్టుఁ గాన పూని
వరునియెడ భక్తి సలుపంగ వలయు సతికి. 115

వ. అని కొన్ని పతివ్రతాలక్షణంబు లుపన్యసించి యిట్లనియె. 116

క. నినుఁ బ్రోచుటకై చేసితి
ఘనతరవిశ్వాసఘాతఖగమృగహింసా

జననింద్యానృతవచనా
ద్యనుపమవృజినవ్రజంబు లంబుజనయనా. 117

శా. ద్వారద్వారమునందు యాచనయు సే
వాకర్మముం జల్పుచున్,
బేరంబాడి కృషీవలుండ నగుచున్
బెంపొంది తృష్ణాంబుధిం
బారం బేమిటఁ బొందలేక యట సం
పల్లాభముం గోరి నేఁ
జోరత్వం బొనరించితిన్ ఖలుఁడనై
శోభావతీ! నీకునై. 118

శా. శాతాస్త్రంబులు *వింటఁ బూనుకొని య
శ్రాంతంబు గాంతారసం
యాతాయాతజనౌఘవిత్తహరణ
వ్యాపారతం బొంగి ని
ర్భీతిం జేసితిఁ బెక్కుహింసలు సుహృ
ద్బృందంబు రంజిల్ల సం
ప్రీతిం జోరుల కెల్ల నాయకుఁడనై
పెంపొందితిన్ మానినీ! 119

క. అనయంబును బ్రముచ్చిమిచే
ననయంబున సిరుల నలరి హారులం గిరులన్

* వెంటఁ—పాఠాంతరము.

వనితల నేలితి నిఖిలా
వనితలమున సాటికులమువారు దనరఁగన్. 120

క. కొడుకులకు నీకుఁ దొడవులు
గడనకు నెక్కుడుగ నిడితి గడియించితి ప
ర్వడులం దత్తడులం గడు
నొడమియు నీయొడయతనము నుడురాజముఖీ! 121

ఆ. నీనిమిత్త మిట్లు పూని యఘంబులు
వాసిదొఱఁగి చేయవలసెఁ గానఁ
బ్రాకటముగ నిందు భాగంబు గొనియెదో
కొనవొ తెలుపు మిపుడు కుందరదన! 122

క. మగఁ డిమ్మెయిఁ *దన్నడిగిన
జిగిగుబ్బలమీఁదిసరులసిరు లంబెరయన్
పగడంపుఁగెంపువాతెఱ
నగవొప్పఁగ నతనిఁజూచి నాతుక పల్కెన్. 123

చ. తనయుల నన్ను బంధుల ము
దంబునఁ బ్రోవఁగఁ గర్త వీవు నీ
వనిశము సేయుపాప మిది
యంతయు నీయదిగాని మాకు రా
దొనరఁగఁ గల్మషంబుఫల
మొక్కఁ డొనర్చిన నన్యుఁ డందునే

---

* దగ, నొడివిన—వ్రాఁతప్రతులు.

చన దిది ధీరగర్హితము
శాస్త్రనిషిద్ధము ప్రాణవల్లభా! 124

సీ. సభఁ బాపవారణశక్తుఁడై యుండియు
నూరకయుండిన నొక్కపాలు
స్నేహమోహంబులచే ధర్మనిర్ణయ
మొప్పంగఁ జెప్పిన నొక్కపాలు
పత్నిసుతచ్ఛాత్రపాపంబులకు శిక్ష
లోపి సేయకయున్న నొక్కపాలు
సంతతపాపకృజ్జనఘనసంసర్గ
మొనరఁ జల్పినయేని నొక్కపాలు

ఆ. వచనమాత్రమేని వారింప కూరక
యున్న శక్తిరహితుఁ డొక్కపాలు
పంచుకొందు రిట్లు పాపభాగంబులు
ప్రాజ్ఞసమ్మతముగఁ బ్రాణనాథ! 125

ఆ. చెలఁగి సేయువాఁడు సేయించువాఁడు ప్రే
రించువాఁడు సమ్మతించువాఁడు
పాపపుణ్యములకు భాగార్హు లగుదురు
నలువురును ధరిత్రిఁ జెలువ మిగుల. 126

తే. అతివ సహధర్మచారిణి యగుటఁజేసి
పతికృతంబగు సుకృతంబు పాలు గాంచుఁ

గాంతచేసిన సుకృతభాగంబుఁ గొనఁగ
భర్త యధికారి గాఁ డిది పాజ్ఞమతము. 127

క. రవణంబులు పుట్టంబులు
ధవుఁ డొసఁగినఁ దాల్చుకొనుట దక్కఁగ నితర
వ్యవహారంబు స్వతంత్రం
బువిధలకుం గలుగ దెట్టియుగముల నైనన్. 128

వ. అది గావున. 129

క. వాసిగ నన్నేలుకొనన్
గ్రాస మొసఁగి శిక్షసేయఁ గర్తవు నే నీ
దాసము పీసముఁ గొన నిదె
నీసేవ యొనర్తు నింతనిజము హృదీశా! 130

క. అని వనిత పలుకుఫలుకులు
విని విస్మితుఁ డగుచుఁ జోరవీరుఁడు ససయున్
జనవర్ణనీయవినయుం
దనయుం గని యనియె ముద మెదం గదురంగన్. 131

క. వినయాఢ్యశీలగుణములఁ
దనరిన శ్రీమంతు లయిన తనయులు గల రె
వ్వని కతఁడు జగము లన్నియు
ననుపమసుకృతమున గెలుచు నందురు సుకృతుల్. 132

ఆ. జలజసఖునివలన జగములు రంజిల్లు
దీప మిడఁగ నిల్లు తేజరిల్లు

నిల సుపుత్త్రుచేతఁ గులమెల్ల విలసిల్లుఁ
గీర్తి నన్నిదిశల వార్త చెల్లు. 133

క. తలిదండ్రు లున్నతఱి వా
రలకు విధేయుఁ డయి యంత పరిత్యక్తము ని
మ్ములఁ బైతృక మిడి గయకుం
బొలుపుగ నరిగినయతండె పుత్త్రుఁడు ధరణిన్. 134

ఆ. త్యాగభోగములకు ధనమును సత్ప్రజ్ఞ
లై విధేయు లయిన యాత్మజులును
సద్గుణాఢ్యయైన సహధర్మిణియు నస
దైనతపముఫలమె యవనియందు. 135

క. లేవడి యగు జీవనముం
ధీవిరహితు లయినసుతులు ధృతిఁ బ్రతికూలం
బౌవర్తించుకళత్రము
పావసతాహీనతయును బాపఫలంబుల్. 136

ఆ. భువిఁ గుబుద్ధు లయిన పుత్త్రకళత్రాదు
లరయుమందిరంబు నిరయవసతి
ధర్మవంతులయిన తనయులు వనితయు
నొదవిరేని యదియె త్రిదివవసతి. 137

వ. అని యల్లన ప్రసంగంబు దిగిచి తనవర్తనం బిట్లని చెప్పె. 138

మ. ఖలచిత్తంబునఁ బౌరదారకల నా
కర్షించి భూదేవము

ఖ్యుల హింసించి ధనంబుఁ గైకొని యతి
క్రూరుండనై బాంధవా
వళితోడం గలహించి మిత్రచయముం
వంచించి దుశ్శీలతం
గలుషంబుల్ దగ నాచరించితి నసం
ఖ్యాతంబుగాఁ బుత్త్రకా! 139

క. ఉపపాపమహాపాపము
లపారముగఁ జేసితిం సుమాంబువ్యజనా
తపవారణచందనములు
తపర్త్తువుల నొసఁగనైతి దయ విప్రులకుం. 140

చ. అరయఁగ మధ్యదేశమున
నావరణంబుల నిష్ట మొప్పఁగా
హరిహరవారణాననశి
వార్కుల నిల్పి సపర్యసేయ ను
ర్వర ననుబోఁటి కుత్సితకి
రాతుల కర్హత లేకయున్నఁ ద
ద్గురుపరిపూజకద్విజుల
కుం ధనమియ్యఁగనైతిఁ బ్రీతితోం. 141

సీ. అచ్యుతధ్యానంబు నరయక వారాంగ
నావయోమననచింతనల మెఱసి

హరికథాకర్ణనాదర మెఱుంగక గణి
కామణీమణితసంగతిఁ జెలంగి
విష్ణుపదార్చనావిధి మాని మానినీ
పాదసంవాహనప్రౌఢిఁ బొదలి
పరమేశనైవేద్యభక్ష్యంబు మెసవక
వేశ్యాసవాస్వాదవిధి మెలంగి

తే. నందనందనమందిరాళిందమహితి
నరుగ కనవరతాహితస్మరశరార్తి
వారముఖ్యాగృహోదారతోరణాప్తిఁ
బూని దినములు ద్రోచితి ధీనిధాన. 142

ఆ. జారచోరసహవిహారసంచారంబు
మరగి సుజనసంగమహాము గనక
యాజవంజవసుఖహర్షాప్తిఁ బరలోక
చింత నిముసమైనఁ జేయనైతి. 143

సీ. అధ్వనీనశ్రాంతిహరణార్థమై తరు
వాటికావళి పథావళి ఘటింప
ధర నపాత్రవ్యయదక్షతచే, నగ్ర
జన్ముల కొసఁగ వీసమ్ము సొమ్ము
భవనసమాగతప్రాఘుణికుల నల
ర్కముల రేఁచుటదక్క గ్రాస మొసఁగ

మరుభూమి గ్రీష్మాగమమున నిర్మలతర
సీరపూరప్రపప నిలుప నెందు

తే. హరిహరులఁ దులసీబిల్వతరుదళముల
నర్చచేసి తదగ్రమునందు లాస్య
మెలమి నొనరింపఁ గరతాళలలితగతుల
సరిగె యావన మిట్లు నిరర్థకముగ. 144

తే. మాఘకార్తికవైశాఖమాసములఁ బ్రి
యాగ గోదావరీప్రముఖార్వాదివ్య
తీర్థములఁ గ్రుంకి హరిపాదతీర్థజలము
ద్రావలేనైతిఁ దులసి కర్ణములఁ దుఱిమి. 145

క. తతదురితచరితసంగతి
సతతము పితృమాతృదుహితృజామాతృమనో
గతహితరతిఁ బొదలక దు
ర్మతినై చరియింప వత్సరంబులు గడచెన్. 146

చ. వ్రతహితతీర్థయాత్ర లుప
వాసముఁ జేయఁగమాని పూని నేఁ
బ్రతి హరివాసరౌఘశివ
రాత్రులయందు భుజించి మించి సం
తతగణికామణీనిధువ
నప్రమదాంబుధి నోలలాడుచున్

ధృతిమెయి భారతాదికథ
లెన్నఁడు వీనుల నింప నింపునన్. 147

ఆ. ఉద్ధరింపనైతి సద్ధర్మగతిఁ జూపు
శాదమగ్నమైన సౌరభేయి
నస్మదీయమందిరాజిరధర భూసు
రాంఘ్రిజలము చిక్కఁదయ్యె నకట. 148

చ. హరి భజియింపనైతి లల
నాపయవామితవర్ణనాస్థ న
స్థిరమతి నర్ధలోభరతిఁ
జేయఁగ నైతిఁ బరోపకార మి
ద్ధర శరతాదయాకలిన
తాగుణముల్ సహజంబు లయ్యె నె
ట్లరయుదు నీయపారకలు
షాబ్ధికిఁ దారణయానపాత్రమున్. 149

వ. అది గావున. 150

చ. ఇలఁ గల భూరిరేణుగణ
వృష్టికణంబుల కెక్కుఁడైన నా
కలుషచయార్ధభాగము త
గం గొనుమా తదనంతరంబ ని

శ్చలగతి శేషితాఘఘన
శాదము *నిర్మల గాంగవారిలోఁ
దోలఁచి సుఖించెదర్ విగత
దోషమనీష ధరిత్రిఁ బుత్త్రకా! 151

క. అని నైజాంహోభాగము
గొను మని ప్రార్థించునట్టి గురువచనంబుల్
దనమనమునఁ గుత్సించుచుఁ
దనయుం డిట్లనియె మృదుసుధామధురోక్తిన్. 152

చ. అఱిముఱి నీయపారదురి
తావళి వీనులఁ జేర్చినంతనే
వెఱపును రోమహర్షణము
వేపథువుం జనియించె నింక నీ
యుఱవగునట్టిపాపభర
మోపి వహింపఁగ నెట్లు నేర్తు నె
త్తఱిఁ దరమౌనె లేఁగకు ను
దగ్రభరం బగు బండి మోయఁగన్. 153

తే. కార్యకారణరూపసంగతిఁ జెలంగి
పుత్త్రజనకాహ్వయంబులు పూనినట్టి
మనకు నిరువుర కార్యసమ్మతుల నతుల
పోష్యపోషకవృత్తులు పొసఁగె జగతి. 154

---

* ‘ నిష్కృతి ’ అని వ్రాఁతప్రతులు.

చ. జనకుఁడ వీవు రక్షణము
సల్పఁగ శిక్ష యొనర్పఁ గర్త వి
ల్లైనసిన నీదు ప్రాపుఁ గని
యేసుఖవంతుఁడ నౌట దక్క నీ
యనుపమపాపలేశ మది
యందఁజుమీ మును పేయుగంబులన్
విను ఘెరుపాపకర్మములు
వేఱొకఁ డాఁగెనె మాట లేటికిన్. 155

చ. మఱియును నొండు సెప్పెదఁ గ్ర
మంబున సంతతముం దురంతమై
పఱపగు నీయుదగ్రతర
పాతకజాతము పోష్యవృత్తిచే
వఱలు కళత్రపుత్రహిత
వార ముదారత లేశమైన ని
న్నెఱిఁ గొనువారు గారు తగ
నీకనుభావ్యము తత్ఫలం బిలన్. 156

తే. అనిశశమదమసంపన్ను లయినఘనులు
ధర్మకర్మంబె సలుపుచు నిర్మలముగఁ
బుత్రమిత్రకళత్రాదిపోషణంబు
సేయుదురు గాని దురితముల్ సేయ రెందు. 157

క. పరిజనములు భవదాహృత
వరధనములు గొనఁగఁ బాలివారలు నీదు
స్తరతరదురితము నిరతము
వరుస న్నీ వనుభవింపవలయుం దండ్రీ. 158

వ. అని. 159

శా. సూనుం డీగతిఁ బల్కుపల్కు విని ద
స్యుం డెంతయు న్విస్మితుం
డై నిశ్వాస మొనర్చి బందుగుల భా
ర్యాపుత్త్రమిత్రాదులన్
దా నిందించుచు నాత్మపాపముల కా
త్మ న్నిష్కృతిం గోరె యా
వహ్నిశ్రేష్ఠులచెంతకుం జనియె సు
మ్లానాతిదీనాస్యుఁడై. 160

క. ధనురాశుగకరుఁ డయ్యు వి
పినచరణిన్ వేషమాత్రభీషణుఁ డగుచున్
జనియె న్నిరహంకృతిచే
ఘనశాంతి న్వైర ముడిగి గతమత్సరుఁడై. 161

వ. ఇట్లు గేహంబుపై మోహంబు వదలి యమ్మహారణ్య
మార్గంబున నిరర్గళగతి నరుగుచుం దనసంకల్పంబు విక
ల్పం బగుటకుం జింతించి మనంబున నిట్లని వితర్కించె. 162

ఉ. ఏ మును పాజవంజవసు
ఖేచ్ఛ సతీసుతరక్షణార్థమై
పామరవృత్తిఁ బాపము ల
పారము చేసితి ధర్మకర్మ మిం
దేమియుఁ జేయనైతి జని
యెల్ల నిరర్థక మయ్యె నక్కటా!
యేమి యొనర్తు నేది తెరు
వేమిటఁ బుణ్యుఁడ నౌదు నిర్ధరన్. 163

క. మఱి కార్యాకార్యము లే
నెఱుఁగక బంధులకు ధనము లిచ్చితిఁ బిదపన్
గుఱియైతి దురితముల కే
మఱియుం ధర్మంబు సేయ మతిరహితుఁడనై. 164

క. పరలోకసహాయంబై
పరగినయది ధర్మనిరతి బాంధవపుత్రో
త్కరమిత్రకళత్రంబులు
పరిపంథిసమూహ మనుచుఁ బలుకుదు రార్యుల్. 165

ఉత్సా. ధీరబుద్ధి నింద్రియములఁ ద్రిప్పలేక భోగులై
మేరమీఱువారు పుత్త్రమిత్రదారరక్షకున్
గ్రూరవృత్తి దినము ధనముఁ గూర్చి పేర్చువారు దు
ర్వారనారకంబుఁ జేరువారు సిద్ధ మిద్ధరన్. 166

ఆ. అర్థవంతు లయ్యు సత్యాంతలుబ్ధులై
పాత్రములకు లేశమాత్రమైన
నిడక యనుభవించు హీనాత్ము లవని న
పారనారకములఁ జేరువారు. 167

క. అఱిమినపరిజనరక్షకుఁ
దఱచుగ నొసరించు దుష్కృతము లెన్నఁటికిన్
దఱుఁగవు తదనుభవమునకు
గుఱియైతిం దగ ననేకకోట్యబ్దంబుల్. 168

ఉ. పావనులైనభూసురుల
భావము వేగమె మార్దవం బగున్
సేవ యొనర్చినం గరుణ
సేయుదు రాశ్రితకోటి కెప్పుడున్
గావున నిమ్మునీంద్రుల న
కారణబంధుల నాశ్రయింతు వీ
శేవిధినైనఁ బాతకని
వృత్తి యొనర్ప సమర్థు లెంతయున్. 169

చ. శ్రుతిహితసూక్తిచే నలరు
చు న్నిఖిలాగమసారవేదులై
సతతము పక్షపాతగతిఁ
జాల ననంతపదానురక్తులై

ధృతిఁ జెలువొందు నీద్విజత
తిం బ్రతిభం గనుటాది గాఁగ నా
మతి ప్రమదంబునం బొదలి
మత్సర మంతయు డిందెఁ బొందుగన్. 170

క. అని తలఁచుచుఁ జోరుం డ
మ్మునిముఖ్యులనికటదేశమున్ వెసఁ జేరం
జన వానిఘోరరూపముఁ
గని వారలు మానసములు గడుఁ జలియింపన్. 171

పంచ. అయం సమాగతో మలిమ్లు చాధమః పునః ఖలః
స్వయం తరక్షువద్గిరీంద్రచారుకందరా దహో
క్వ యామహే భియా వయంతు కాననే భయావహే
దయాఽస్య నాస్తి ఘాతుక స్సదా యటంచుఁ బల్కుచున్.

ఆ. ఇతరచింతయాఽల మిహ రక్షకో రామ
ఏవ తం భజామహే జగంతి
తేన సర్వదాఽవితాని తస్మై నమో
యనుచు రాముఁ దలఁచి యపుడు మఱియు. 173

మత్త. శ్యామలావయవం చరాచర సద్గురుం వనమాలికా
ధామశోభితవక్షసం వరదైర్ఘ్యబాహుయుగాంచితం
భ్రామయంత మరం శరం మృదుపాణినా విమలేన వం
దామహే రఘురామ మేవ ముదా యటంచుఁ దలంచుచున్.

ఉత్సా. చింతయామహే ఽనుజేన సీతయా సమన్వితం
కంతుకోటిసుందరం జగత్పతిం రఘూత్తమం
సంతతాభయప్రదం ప్రసన్నవదన మిాడ్య మ
త్యంతనీలఘనఘనాంగ మనఘ మాయతేక్షణమ్. 175

క. శరణం భజామహే స
త్కరుణావరుణాలయం జగద్భరణం సం
సరణార్ణవతరణం వర
తరుణారుణకంజమంజుతరకరచరణమ్. 176

తే. ఇట్లు నుతిసేయుమునులపైఁ గృప దలిర్ప
జానకియు లక్ష్మణుండు పార్శ్వములఁ గొలువ
బాణతూణీరకోదండపాణి యగుచు
సరసగతి రాఘవుండు ప్రసన్నుఁ డయ్యె. 177

క. మరకతదూర్వాదళనిభ
వరతేజుఁ రాముఁ గాంచి వారలు జగమున్
వరుసఁ దదాత్మకముగఁ గని
యురుగతి బాహ్యంబు మఱచి యుండిరి భక్తిన్. 178

తే. తలఁచువారి కభీష్టముల్ దయ నొసంగు
నట్టిరఘురాము సర్వలోకాభిరాముఁ
గాంచి హర్షించి మునులు తత్కరుణివలని
భయ మెఱుంగక నిల్చిరి పరిసరమున. 179

చ. ఘనమునిచాతకౌఘము న
కల్మషజీవనవృత్తిఁ బ్రోచి స
ద్వినుతపిశంగచేలవర
విద్యుదుదారతఁ దేజరిల్లి సొం
పున శరచాపముల్ మెఱయఁ
బూని నిరంతరమేచకచ్ఛవిం
దనరెడు రాఘవాంబుదము
తాపము వాపుట చోద్యమే ధరన్. 180

వ. ఇట్లు రామసందర్శనామందానందసుధార్ణవంబునం దేలి నిశ్శంకం గొంకక యున్న యమ్మునికంఠీరవంబుల యుపకంఠం బకుంఠితోత్కంఠం జేరం జని వారలకు సాష్టాంగం బొఱఁగి లేచి ప్రాంజలియై చోరవీరుం డిట్లనియె. 181

క. స్వాములయానతిఁ బనివిని
జామాతృభ్రాతృదుహితృజాయాదాయా
దామితహితసుతవితతి
న్నామకదురితాంశములు గొనంగ నడిగితిన్. 182

వ. అడిగిన వార లిట్లనిరి. 183

ఆ. నీయుపార్జితార్థనిచయభాగంబుల
నేము గొనఁగఁ దగుదు మింత నిజము
నీయొనర్చుదురితనికరంబు నీయది
కాని యందు నొక్క కాని గొనము. 184

క. అనుపల్కులు విని విస్మయ
  మును జింతయు నంతరంగమునఁ బెనఁగొన ని
  మ్మున వెడలితి వితథోద్యమ
  మున మునుపటిదురితచరితమునకు మునుకుచుఁన్. 185

మ. జనతాఖండనచండతాండవరిరం
      సాచిత్రకాయాదిస
  త్వనికాయాంచితకాననాంతరతరు
      వ్రాతచ్ఛదాచ్ఛాదితా
  యనసమ్యగ్గమనాగమశ్రమము స
      ద్యస్సంభవం బైన యీ
  యనుతాపంబున డింద; వచ్చితి నితాం
      తాపారవేగంబునన్. 186

చ. ఋతగతియందు నేమఱక
      తృష్ణ దొఱంగి యధర్మకర్మవ
  ర్జితమతి నప్రమత్తతఁ జ
      రించి యలోలుపతాగుణాఢ్యులై
  సతతము ధర్మకర్మములు
      సల్పుచుఁ బుత్త్రకళత్రమిత్రసం
  తతిఁ దగఁ బ్రోచునట్టి యతి
      ధన్యులు మాన్యులుగా వసుంధరన్. 187

తే. కలిమికోలఁది బ్రదాతలై యలరి పాప
భీతులై పుణ్యకర్మసంప్రీతు లగుచు
బంధురక్షణ మొనరించు ప్రాజ్ఞమతుల
కే నమస్కృతి యొనరింతు నిది నిజంబు. 188

క. చోరులు శరారులును మఱి
జారులుఁ గ్రూరులును సూరిజననిందకులున్
దారాత్మజవశగతులు
న్నారకమున కరుగువారు నన్నుఁబోలి ధరన్. 189

తే. సజ్జనద్వేషి యగుపంచజనున కీహముఁ
బరము దూరంబులుగఁ గల్గు నిరయవసతి
మంగళం బగు సత్సంగమంబువలన
నదియు బహుపుణ్యలభ్యమై యమరు నండ్రు. 190

తే. అవని సత్సంగకారణం బగు మదీయ
పూర్వజనికృతసుకృతసంభూతికతనఁ
బరమపావనమూర్తులై పరగు మిమ్ము
నింపు మీఱంగ నేఁడు దర్శింపఁ గంటి. 191

సీ. నీహారకరకరనికరపరిసంగతిఁ
గఠినోపలంబులు గరఁగుకరణి
సూనవితానసంధానవిధానతఁ
బేటిక వాసనల్ బేర్చురీతి

వేధిరసాసారవిసరప్రసరయుక్తి
నశ్మసారము హేమ మగు తెఱఁగునఁ
దతవిభ్రమభ్రమద్భ్రమరసంగతిఁ గీట
కము తదాకారమై యమరుమాడ్కి

తే. సత్పురుషరాజితోడ దుర్జనులు గదిసి
మృదుతఁ గాంచి తద్వాసన నెనసి రుచిర
వృత్తిఁ జెన్నొంది యటఁ దదాకృతి వహించి
పరిబలుదురుగాదె జగములఁ బ్రౌఢి మెఱసి. 192

క. గతమత్సరు లగుమీసం
గతి గలిగినయదియ మొదలుగా నామతి స
ద్రతిఁ బొదలుచుఁ గల్మషవ
ర్జితగతిఁ జెలువొందె మౌనిశేఖరులారా! 193

తే. ప్రాగ్జనసకృతసుకృతసౌభాగ్యగరిమ
సారముగ నిప్డు విప్రతీసార మొదవెఁ
గాని మత్కృతదురితనికాయ మెన్నఁ
గమలభవునకు నైన శక్యంబు గాదు. 194

క. పాపాకూపారము మీ
ప్రాపను తెప్పం దరించి బ్రతుకుదు ననుచుం
శాపానుగ్రహసామ
ర్థ్యోపేతుల మిమ్ము శరణ మొందితిఁ బ్రీతిన్. 195

క. ప్రతిగిరిపరపురపక్కణ
వితతారణ్యములఁ బుడమివేల్పులు లేరే
కృతులై మీతెఱఁగున స
న్మతి యొసఁగఁగ లేరు గాక మాదృశుల కిలన్. 196

కవిరాజవిరాజితము.
ప్రమ సరిమిత్రులపౌత్రిఁ మ లొక్కతె
ఱంగునఁ గాంచి యనారతముల్
సుమహితవృత్తి ఋజుత్వము దప్పక
శోభిలి సత్పథసంచరతన్
దమము వెలార్చి ముదంబున సద్ద్విజ
తాపముఁ బాపి శుచిత్వముచే
నమరి కళానిధు లై ద్విజరాజత
నందినవారలు మీర లిలన్. 197

వ. అని పల్కి చోరుండు మఱియు ని ట్లనియె. 198

క. జననంబున శూద్రుండై
జనయిత్రీజనకరచితసంస్కారమునన్
గొనకొని కర్మము సలుపుచు
వెనుక ద్విజుం డనఁగఁ బరగు విప్రుఁడు పుడమిన్. 199

తే. వెలయ స్మృతికారణంబున విప్రుఁ డనఁగఁ
బరగు విప్రార్భకుఁడు శుద్ధతరుఁ డతండు

సర్వధర్మాధికారియై యుర్విఁ బర్విఁ
బ్రకటచిత్రార్థరచితభిత్తిక యనంగ. 200

క. నిర్మలమతి విప్రుఁడు స
త్కర్మమున సచిత్రభిత్తిగతి నుతిఁ గనుఁ ద
ద్ధర్మం బెడలిన యాఁడు
ష్కర్ముఁడు పతిరహితయైనసతిగతి నొనరున్. 201

క. ఆరూఢిగ నిజకర్మ
ప్రారంభం బెడల విడిచి పామరతం దు
ర్వారాఘకారియై తగు
పాఱుఁడు వ్రాత్యుండు నాఁగఁ బరగు ధరిత్రిన్. 202

సీ. గర్భసంస్కారంబుఁ గనక వేదాక్షరా
భ్యాసవర్జితుఁ డైన భూసురుండు
స్నానసంధ్యాదివిహీనతచే వేష
భాషారతుం డైన బాడబుండు
వేదశాస్త్రపురాణవిముఖుఁడై దుర్మతి
నలరి సర్వాక్షేపియగు ద్విజుండు
కరవాలశరచాపకరుఁడై సమీకాభి
రతిచేఁ బ్రవర్తించుబ్రాహ్మణుండు

తే. నవరవర్ణసేవాపరుఁ డై తదీయ
నిరతసంగతిఁ దగు ధరణీసురుండు

గణకలేఖకవృత్తి వికర్ముఁ డైన
విప్రుఁడును వాత్యసంజ్ఞచే వెలయువాఁడు. 203

తే. నిత్యమును వ్రాత్యసంసేవనిరతి సలుపు
నగ్రజుండు మహాపాత్యుఁ డనఁగఁ బరఁగు
నాతఁ డాత్మాఘచయతారణాసమర్థుఁ
డొరుల నేరీతిఁ దరియింప నోపు నవని. 204

ఉ. పూనిక వ్యర్థకర్మములు
పూని జఘన్యజనత్రభోజియై
స్నానము బ్రహ్మయజ్ఞమును
సంధ్యయు హోమము వైశ్వదేవముం
మానితతర్పణక్రియయు
మంత్రజపంబును దేవపూజయుం
మానుగ సప్తఘస్రములు
మానినఁ బాతకి యా ద్విజుం డిలన్. 205

తే. హేయభోజన మగు స్నానహీనభుక్తి
యసమ యజపి సేయునాహార మర్వాఁ
గ్రిములఁ దిను టగు వేల్వక నములు టరయఁ
బరుల కొసఁగక మెసవినఁ బలలసమము. 206

సీ. అలసుఁడై శూద్రజనానీతకుశసమి
జ్జలఫలములఁ గర్మసమితి సల్పి

స్నానహీనతఁ జెంది క్షుణదాధృతాంశుక
సహితుఁడై ప్రొద్దున సంధ్య వార్చి
నదిలో మునుంగక సదన భాండస్థ మం
దోష్ణోదకస్నాన మొనరఁ జేసి
రథ్యల నడచుచోఁ బ్రజ్ఞావిరహితుఁడై
ఫలమూలతాంబూలములు భుజించి

తే. శ్వపచతతి నంటి యశుచియై జలము గ్రోలి
ధీరబుద్ధి సాలగ్రామతీర్థజలము
సప్తరాత్రముల్ గ్రోలక దీప్తి దఱిగి
పాతకుం డగు విప్రుండు భూతలమున. 207

సీ. కులపతియన్నంబు కులటాన్నము పరాన్న
లోలుపాన్నంబు దేవాలయాధి
కారియన్నంబు ననారతదుష్ప్రతి
గ్రహశీలునన్నంబు గణికయన్న
మఱియాచకాన్నంబు యత్యధీనాన్నంబు
ధరణీసురద్రవ్యహరణదక్షు
నన్నంబును గణాన్న మాచారహీనద్వి
జాధమపిశునజనాన్నములును

తే. వ్రాత్యభృత్యాన్నములు హోమవైశ్వదేవ
రహితదుష్టాన్నమును బరద్రవ్యహరణ

హరిహరద్వేషపాషండకాన్నములు భు
జించి చాంద్రాయణములు చరించవలయు. 208

ఆ. బంధకియును వారభామయుఁ జండాలి
కయు రజస్వలైన కన్యకయును
నెఱి సగోత్రకామినియు వృషలీసంజ్ఞ
వెలయువారు వీరు విశ్వమునను. 209

క. అతిదుర్మతి వృషలీసం
గతి సంతతి వడయునట్టిఖలచిత్తుఁడు వి
ప్రతఁ దొఱఁగి నిరయగతిఁ గను
నతనికదన్నము భుజింప నఘ మగు మిగులన్. 210

తే. సాధుసంతాపకృత్ఖలజార-చోర
సమయభేదకపాషండషండపిశున
హీననటవిటగాయకహేయకర్మ
కర్మఠులు దానపాత్రముల్ గారు ధరణి. 211

తే. క్రోధనోగ్రప్రతిగ్రహిక్రూరవేష
భాషణాభక్ష్యభక్షణభారవాహ
హైతుకపరాన్నలోలుపఘాతుకద్వి
జన్ములకు దాన మొసఁగఁ బొసంగ దంద్రు. 212

క. పరకార్యనాశకులును
బరహింసారంభకులును బకవృత్తులు దు

ర్భతతరపరాపవాదులు
నిరతము దానవిధివర్జనీయులు పుడమిన్. 213

చ. ఎసఁగఁగ నంధుఁ డంధుఁ దరి
యింపఁగ నేరనియట్లనార్యుఁడై
పొసఁగిన యగ్రజన్ముఁ డొక
పుణ్యము నీయఁగలేఁడు దాతకున్
వసమరి యై యపాత్ర మగు
వానికి నిచ్చినదాన మెన్నఁగా
భసితమునందు హవ్య మిడు
భంగిఁ దలంప నిరర్థకం బగున్. 214

తే. వేదశాస్త్రపురాణసద్వృత్తి దొఱఁగి
స్నానసంధ్యాజపాద్యనుష్ఠానహీనుఁ
డయిన విప్రుని ధార్మికుఁ డైనరాజు
నీచకర్మాధికారిగా నిలుపవలయు. 215

క. పరలోకవిచారజ్ఞులు
పరోపకారులు పరాన్నపరివర్జకులున్
హరమురహరనామస్మృతి
నిరతులు నిరతమును బూజనీయులు ధరణిన్. 216

తే. పురుషసూక్తము శతరుద్రీయమును జపించు
వారుఁ ద్యక్తపరిగ్రహుల్ ధీరవృత్తి

నఖిలవస్తువిరక్తిచే నలరునట్టి
యనఘమతులు జీవన్ముక్తు లగుట నిజము. 217

సీ. సత్యవంతులు జనశ్లాఘులు శాంతులు
దాంతులు జపహోమతత్పరులును
శివపూజనాసక్తచిత్తులు శాస్త్రార్థ
చింతనప్రాజ్ఞులు శేషభుజులు
సతిధర్మనిష్ఠులు కృతపంచయజ్ఞులు
స్నానసంధ్యాహరిధ్యానపరులు
నతులితపుణ్యతీర్థాప్లవపరిపూత
దేహులు సంతుష్టధీరమతులు

తే. సతతమితహితభాషణుల్ సాధువృత్తి
నిరతులుఁ బ్రయత్నమునఁ బూజనీయు లిట్టి
వారి నవమాన మొనరింపవలవ దెపుడు
నెలమి నాయుర్యశశ్శ్రీలు వలయునేని. 218

తే. కొసరి యాయుర్యశశ్శ్రీలు గోరు భూమి
వల్లభుండు స్వరాష్ట్రనివాసు లయిన
వృత్తికర్శితమహితసద్విప్రవరుల
మది నుపేక్ష యొనర్పక మనుపవలయు. 219

వ. అని సత్సంగతి నుదయించిన యనూనజ్ఞానంబుకతంబునఁ
జోరవీరుం డీరీతిం బలికి క్రమ్మఱ నమ్మునిపుంగవులం
గనుంగొని యిట్లనియె. 220

క. చోరుఁడ శఠారుఁడ దురా
చారుఁడఁ గ్రూరుండ మఱియు జారుండను నే
మీర లుదారులు గిరివర
ధీరులు నాసంశయంబుఁ దీర్పఁగవలయున్. 221

వ. ఎట్లనిన. 222

తే. కొంద ఱానందహీనతఁ జెందువారు
మందమతు లయి కొందఱు గుందువారు
కొంద ఱామయబాధచేఁ గొందలంబు
నంది యందంద పుడమిలో వందువారు. 223

మత్త. కొంద ఱభ్యవహారదూరతఁ
గుంది యాచన సేయుచున్
మందభాగ్యము నొంది కుత్సిత
మార్గులై ప్రతిమందిరా
ళిందభూముల కేఁగ నందుల
లేదు లే దని త్రోయఁగాఁ
గంది దీనతఁ జెంది యుండఁగఁ
గాంతు మెందును ధారుణిన్. 224

ఆ. తొలుత వీర లెట్టిదురితం బొనర్చిరో
తెలుపవలయు మీర లలఘుకరుణ
నతులభవదనుగ్రహమునఁ గృతార్థతా
మహిమఁ జెందువాఁడ మానులార. 225

వ. అనిన వానికి నమ్మును లి ట్లనిరి. 226

తరళ. భళిభళీ తగుఁ జోర నీదగుప్రశ్న మిమ్మహి మానవుల్
చెలఁగి దుర్మతులై యఘంబులు చేసి నారకయాతనం
గొలఁది మీఱిన వత్సరంబులు గూడి తత్ఫలభోక్తలై
కలుష శేషముచే జనింతురు గ్రమ్మఱన్ సుఖహీనులై. 227

క. ధనయావనవిద్యామద
మున ఘనుల హసించు కలుషమున మఱిమెయి దు
ర్జనులై సౌఖ్యవిహీనత
జనియించెద రాత్మహేయజనికి వగచుచున్. 228

ఆ. ధర్మకృజ్జనములఁ ద్రస్తరిచేఁ దిర
స్కృతి యొనర్చు దురితగతులకతన
మందబుద్ధు లగుదు రెందును మఱిమేన
శూరతావిహార ! చోరవీర ! 229

తే. ఎంచ దురితార్జితసుఖాప్తిఁ గాంచిరేని
వారు మఱిమేన రుగ్బాధ నందువారు
దురిత మాచంద్రతారకస్థిరతఁ బరగు
సౌఖ్యములు నశ్వరంబులై చను ధ్రువంబు. 230

సీ. స్థలజలఫలమూలతాంబూలతండుల
చేలాన్నదధిఘృతక్షీరశాక
ములు నమస్కృతిపూర్వముగ యాచకులకు య
థాశక్తి నొసఁగక యాశఁ జెఱచి

సంతాపములు వల్కి శ్వానభృత్యులఁ గవ
యించి సాధ్వస మొదవించునట్టి
దురితాభినిరతులు దురితశేషంబున
నశనాంబరార్థమై యాఁక నూని

ఆ. పాత్రిపాణు లగుచు ధాత్రి నదాతల
ఫలము లిట్టి వనుచుఁ దెలుపురీతి
దీనవృత్తిఁ జేఁ బ్రతిద్వారసీమల
కరుగువారు దుఃఖితాత్ము లగుచు. 231

క. ఎందుల నణుమాత్రం బై
నం దమ కొదవమికిఁ జింత సలఁగి నిజజనిన్
నిందించి బుభుక్షం బ్రతి
మందిరములఁ దిరిగితిరిగి మరలుదు రార్తిన్. 232

వ. అనిన విని చోరుండు మఱియు ని ట్లనియె. 233

చ. అడిగినయంతమాత్రమున
నద్భుతలీలఁ జెలంగ వాంఛకుం
గడవఁగ రత్నభూషణని
కాయముఖాఖిలవస్తుసంతతుల్
దొడరి జనంబు లాదరము
తో నొసఁగం గదు నప్రయాసత
బుడమిని గొంద ఱార్యజన
పూజ్యతఁ జెందుదు రేమి చోద్యమో. 234

క. వారలఁ గనుఁగొని సంతసె
ధీరత దేవతలఁ గనినతెఱఁగున మనుజుల్
స్మేరముఖాంబుజు లగుచు ను
దారధనము లొసఁగి పూజఁ దనుపుదు రుర్విన్. 235

వ. మఱియు. 236

ఉత్సా. అన్నవస్త్రదీనతం బ్రియాన మంది కుంది సం
పన్నమందిరముల కరిగి మానహీనవృత్తు లై
యన్నుకొనినపాము నోమి యల్పవస్తులబ్ధిచేఁ
గన్నువొంద కుండువారిఁ గాంతు మెందుఁ గొందఱన్. 237

క. ప్రతినగరప్రత్యుటజ
ప్రతిగేహద్వారముల నిరంతరయాచ్ఞన్
ధృతి దఱిఁగి తిరిగి యోగి న
ల్పతరద్రవ్యవరలాభపరు లగుదు రిలన్. 238

వ. వీర లెట్టి కారణంబున నిట్టితెఱంగు వార లై రెఱింగిం
పవలయు ననిన సమ్మహాత్ము లి ట్లనిరి. 239

సీ. అతిథు లేతెంచిన నాత్మజనిర్విశే
షముగఁ బ్రియంబున సత్కరించి
భద్రం బడిగి యర్ఘ్యపాద్యాసనాంజలి
ప్రతతి దేవోపచారము లొసర్చి
రత్నభూషాంబరరజతచామీకర
ప్రముఖనానావస్తుసముదయంబు

ప్రీకటభక్తిపూర్వకముగ నిరతంబు
గురుతరవిభవంబుకొలఁది నొసఁగు
ఆ. నట్టివారు సువ్వె యపరియానమున న
ఖర్వవస్తుసమితిఁ గాంచి మించి
యలఘుసౌఖ్యమున నిరామయు లై ధరఁ
బూజ్యతానిరూఢిఁ బొల్చువారు. 240
సీ. అర్థులఁ గాంచి ప్రత్యర్థులఁ గాంచిన
ట్లత్యంతరోషరక్తాక్షు లదుర
నభిశాప మొనరించి యదయతఁ గలహించి
తనుఁ బుత్త్రదారలు తగ దనంగఁ
దరలించి యర్థచంద్రప్రాప్తిచే బహి
ర్గతులఁ గావించి యుద్ధతిఁ గవాట
మిడి వారు మొఱ యిడ *గడు విడి తడవునఁ
గొసరించి తన్మాత్ర యొసఁగి యనుపు
ఆ. నట్టివారు సువ్వె యాచకు లై ప్రతి
ద్వారదేశమున ననారతంబు
తిరిగి తిరిగి మఱి యతిప్రయాసంబున
నల్పవస్తులాభు లగుదు రవని. 241
క. అడిగెడుధనికులు కడు లే
వడి మా కని యతిథిఁ దిట్టి స్వల్ప మొసఁగి యా

* కడువడిఁ దడవున కొసరించి—పాఠాం.

కడఁ బశ్చాత్తాపితు లగు
జడమతులకు నల్పసుఖము సమకూరుఁ దుదన్. 242

తే. ఏల రా నిచ్చి తని ద్వారపాలుఁ గినిసి
యతిథిఁ గడ నిడి కడువడి నారగింప
క్లిష్టమృష్టాన్నపానీయతృప్తిఁ జేయ
వలయు నైశ్వర్యకాము లైనట్టివారు. 243

క. సురవరవరుణధనేశ్వర
హరిహరదండధరముఖుల కయినన్ ధర సు
స్థిరమతి నొరులకు నొసఁగక
యరు దయినపదార్థజాత మనుభవ మగునే. 244

తే. ఇందుసూర్యోపరాగములందె తక్క
నొరుల ద్విజమాత్రునకు దాన మొసఁగ వలవ
దతఁడు దాతల నిరయసంస్థితులఁ జేయు
వాని కిడుకంటె దానంబు మాను టురవు. 245

మణిగణనికరము.

గుణమణిఖను లగుగురుజనములకున్
మణిగణనికరము మహిమ నొసఁగి యా
పణితసుకృతమునఁ బటుగతి రమణీ
మణులఁ గలసి సుఖమహు లగుదు రిలన్. 246

తే. హరిహరహిరణ్యగర్భాదిసురల కయినఁ
గృతశుభాశుభకర్మసంతతి దలంప

ధర నవశ్యానుభావ్య మై పరగు ననినఁ
బరిహరింపఁగ వలఁతులే పంచజనులు. 247

దోదకము.

దాన మొనర్చినధన్యతరాత్మల్
కానల నైనను గాంతురు సౌఖ్యం
బా నెఱి లేనిదురాత్మలు సద్రి
వ్యానుభవంబుల నందరు ధాత్రిన్. 248

క. పాయక దురితము వాయం
బ్రాయశ్చిత్త మొనరింప నను వగు దానం
బాయంబు పావనం బగు
నాయతసంస్కారపూత మగుభిత్తిగతిన్. 249

క. వ్యవధానంబున నేనియు
నవలం దుష్కర్మనాశ మగు నిష్కృతిచే
భువి సేతుబంధగత మై
జవమఱి యవికార మైనసలిలంబుక్రియన్. 250

తే. సారె కూలంకపాలహారీరయంబు
గదిసి నిలుపఁగ శక్యంబు గానియట్లు
నిష్కృతివిహీన మై తగుదుష్కృతాఘ
మతిశయం బగు ననివార్య మై ధరిత్రి. 251

క. ఇది వేదవాదిసమ్మత
మది గావునఁ గర్మమూలసామల మనుజుల్

మదమున దురిత మొనర్పక
మృదుగతి వర్తింపవలయు మీఁ దెఱిఁగి తగన్. 252

ఆ. నిరతకృచ్ఛ్రముఖ్యనిష్కృతు లొనరింప
నేల మున్నె తెలిసి యిద్ధబుద్ధి
మోహలోభరోషములఁ బాపములు సేయ
కొదిఁగి మిన్న కుండు టురవుగాదె. 253

చ. అరుదుగ వేదశాస్త్రముల
యర్థ మెఱింగినపుణ్యపూరుషుల్
దురితముత్రోవఁ బోవ రిది
దుష్టజనంబులు గానలేరు గా
యరయఁగఁ దన్నివృత్తియె మ
హాఫలదాయక మై వసుంధరం
దిర మగుతత్ప్రవర్తనము
ధీరవిగర్హిత మెన్ని చూడఁగన్. 254

చ. నరుఁ డురుధర్మకర్మము లొ
నర్చియుఁ బాపము లోపి చేసియుం
జిరతరసౌఖ్యదుఃఖములఁ
జెందుఁ గ్రమంబున నట్లు గావునం
బరువడి ధీరభావమునఁ
బాపనివృత్తి యొనర్ప మే లగున్

ధర నదియే తపఃఫలము
దానము నధ్యయనంబుఁ బుణ్యమున్. 255

వ. అనిన విని చోరుండు వెండియు ని ట్లనియె. 256

ఉ. కొందఱు కాంతిమంతులును
గోమలపాణిపదుల్ ప్రసన్నరా
కేందుముఖుల్ విశాలజల
జేక్షణులున్ స్మితపూర్వభాషణుల్
కొందఱు గర్తనేత్రులును
గుత్సితగాత్రులు వామనాంగులుణ్
నిందితవక్త్రపాణిపద
నీరజులుం గల రుర్వి మానవుల్. 257

వ. ఈయిరుదెఱంగులవారలు నెట్టిసుకృతదుష్కృతంబులు
గారణంబులుగ నిట్టివారలై జనియించి రెఱింగింపవలయు
ననిన నమ్మహాముని లి ట్లనిరి. 258

సీ. పల్లవమృదుపదపాణులు ద్విజులకు
నభ్యంజన మొనర్చునట్టివారు
ఆయతేక్షణులు స్నేహాపూర్ణదీపికా
కలికానికాయంబు నిలుపువారు
సౌందర్యశేవధుల్ చందనభూషణాం
బరదానవిఖ్యాతిఁ బరగువారు

సౌరభ్యతనులు కాశ్మీరకస్తూరికా
ఘనసారధాత్రులై తనరువారు
తే. సురుచిరాస్యులు ధారుణీసురవరులకుఁ
జెలఁగి తాంబూలదానంబు సేయువారు
సంతతానందవంతులు సజ్జనాళి
వచనరచనల నలరించువార లవని. 259

ఉ. ఆమునఁ బ్రాణిహింసనము
నార్యవినిందయు మాలికాహరి
ద్రాముఖవస్తుచౌర్యముఁ బ
తత్త్రిపదచ్ఛద సూనశోభితా
రామ విఖండనంబులుఁ ది
రంబుగఁ జేయుటచేఁ గురూపులై
యీమహిఁ గేకరాక్షులును
హేయకరాంఘ్రులు నౌదు రిమ్మహిన్. 260

వ. అనిన విని చోరుం డత్యంతసంతుష్టాంతరంగుండై ధర్మ నిదానశ్రవణకుతూహలంబునఁ గ్రమ్మఱ నమ్మునుల కిట్లనియె. 261

తే. అవనిఁ గర్మోద్భవంబులై యతిశయిల్లి
నిరయలోకంబు నాకంబు నెఱయు; వీని
నెట్టిమనుజులు పొందుదు రెఱుఁగఁ దెలుప
వలయు మునివర్యులార! మీ రలఘుగతిని. 262

వ. అనిన వానికి మును లిట్లనిరి. 263

తే. నెలయ నిజధర్మరతులైన విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రులు పతిభక్తి వఱలుచున్న
యట్టిపుణ్యాంగనలును నెయ్యంబు మీఱ
స్వర్గమున కేఁగువారు నిస్సంశయంబు. 264

ఆ. శీతభీతు లయిన క్షితిసురవర్యులు
సమరభీతు లయిన జనపతులును
వహ్నిభీత లయిన వనజాతముఖులును
స్వర్గమునకుఁ జనరు శబరవర్య ! 265

తే. కండనియుఁ బేషణియు నంతికయును సలిల
కుంభినియు మార్జనియు నన కొమరుమిగులు
నైదు తెఱఁగుల జీవసంహాతులహాతుల
చేత గృహి నాకలోకంబుఁ జేరఁ డంద్రు. 266

క. విశ్రుతవర్ణియు గృహియు వ
నాశ్రముఁడును భిక్షుకుండు ననవరతంబుఁ
స్వాశ్రమధర్మస్థితులై
యాశ్రమమున స్వర్గమునకు నరుగుదురు తగన్. 267

వ. తద్ధర్మం బెట్టి దనిన. 268

క. ఇరుపొద్దు పేర్మి భిక్షా
నిరతియుఁ దీర్థాభిగమననిష్ఠయు గురుస

త్పరిచర్యయు స్వాధ్యాయా
దరమును వర్ణికిని స్వర్గధర్మము లరయన్. 269

మ. అజరప్రీతిగ వైశ్వదేవముఖస
ద్వ్యాపార మేపారఁగా
యజనాదుల్ దగ నాచరించుచును స
మ్యక్సత్యసంపన్నుఁడై
వృజినం బెయ్యెడఁ జేరనీయక జగ
ద్విశ్రాంతి నశ్రాంతముల్
నిజదారాభిరతి న్మెలంగవలయుల్
నిష్ఠన్ గృహస్థుం డిలన్. 270

మ. జటియై యింద్రియముల్ గుదించి నియతిం
జాయాసమేతంబుగా
నటవీదేశమునందుఁ గ్రుమ్మరుచు వ
న్యాహారసంతృప్తుఁడై
యట దేవాతిథిపూజ లేమఱక సం
ధ్యాస్నానహోమాదు లా
రట నేప్రొద్దును జల్పఁగాఁ దగు వన
ప్రస్థుండు ప్రస్థానతన్. 271

శా. శాంతుండై నిరహంకృతిం ద్రిషవణ
స్నానం బొగిం జేసి సు

స్వాంతుండై మఱి వీతరాగమున ని
 స్సంగస్థితిన్ మించి ధీ
మంతుండై తగ సర్వజీవులకు సే
 మం బాత్మం జింతించుచున్
దాంతుండై యతి బ్రహ్మభావమునఁ జెం
 దం బాత్రుం డౌ నుర్వరన్. 272

ఆ. స్వర్గలోకమునకుఁ జననేరఁ డవకీర్ణి
 యైన వర్ణి పతితుఁడైన గృహియు
 గ్రామసంస్థుఁ డయిన ఘనవనప్రస్థుండు
 నలఘురాగకలితుఁడయిన యతియు. 273

ఆ. ఆత్మధర్మవిముఖుఁ డై పరధర్మంబు
 లాచరించు మనుజుఁ డశుభ మొందు
 నాత్మభర్తృవిముఖ యై జారుఁ జెందిన
 యబ్జవదన యసతి యైనకరణి. 274

తే. విహితసద్ధర్మరహితుఁడై విప్రుఁ డూర్ధ్వ
 లోకమున కేఁగ లేఁడు విలూనపక్ష
 మయిన నీడోద్భవంబు విహాయసమున
 కెగయనేరని తెఱఁగున నిద్ధమహిమ. 275

తే. అవనిసురుఁడు షట్కర్మము లాచరించి
 యధికతరుఁ డగు నటుసేయ నలసుఁడైనఁ

త్రివిధకర్మంబు లొగి నాచరింప మేలు
సకలలోకంబులు జయింపఁ జాలు నతఁడు. 276

సీ. స్నానసంధ్యాతపస్స్వాధ్యాయపితృతర్ప
ణాదులు సంప్రీతి నాచరించి
దేవార్చనము వైశ్వదేవము నక్లిష్ట
నియతియు నింద్రియనిగ్రహంబు
యజనయాజనములు నధ్యయనాధ్యాప
నంబులు మఱియు దానప్రతిగ్ర
హము లనుకర్మంబు లహరహంబును జేసి
సద్వృత్తమును నహింసయును దయయు
తే. నాత్మదారాభిరతియు విద్యాపరతయు
నడర నతిథిఁ బూజించుచు నార్యచర్య
నలరు నతఁడు ద్విజశ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ బరగు
నట్లు గాకుండెనే వ్రాత్యుఁ డగు నిజంబు. 277

సీ. ప్రజ నిజాత్మజులుగా భావించి పాలించి
రిపునృపతుల సంహరించి మించి
విప్రదేవక్షేత్రవృత్తులు వెలిచేసి
కరము షష్ఠాంశభాగంబుఁ గొనుచు
దండార్హు లగువారి దండించి సాధుక
దంబకరక్షణదక్షుఁ డగుచుఁ

దస్కరబాధఁ జెందఁగనీయ కనిశంబు
దృఢవిక్రమంబునఁ దేజరిల్లి

ఆ. స్వస్వధర్మవిధుల వర్ణాశ్రమంబులు
నిలుపఁజేసి దాంతనిష్ఠ వ్రాని
వేదశాస్త్రసరణి విడువక వసుమతీ
పాలనం బొనర్పవలయు నృపతి. 278

ఆ. గర్వియై యకార్యకార్యము లెఱుఁగక
కుపథవృత్తిఁ దిరుగుగురువు నైన
ధారుణీశ్వరుండు దండించుటకు సర్హుఁ
డనుచుఁ బల్కుదురు మహాత్ము లవని. 279

ఆ. ఆత్మధర్మవిముఖు లగు చతుర్వర్ణాశ్ర
మస్థు లయినవారి మనుజవిభుఁడు
స్నేహమోహయుక్తి శిక్షింపకున్నఁ ద
ద్దురిత మతనిఁ జెందు ధరణియందు. 280

క. కావున నుత్పథవర్తుల
భూవల్లభుఁ డుచితదండమున శిక్షింపం
గావలయు నాత్మపాలిత
భూవలయమునందు ధర్మము న్నిలుపుటకై. 281

ఆ. దండనార్హజనుల దండించి సజ్జనా
వళులఁ బ్రోచుభూమివరుఁడు జగతి

నారవిందుతారకారూఢ మగుకీర్తి
నలరు సాధుబృంద మహా ననంగ. 282

క. ధర్మము మర్మ మెఱింగిన
నిర్మలవిప్రానుమతి ననిందితమహిమన్
ధర్మంబు నధర్మంబు న
హర్ముఖమునఁ జింతసేయ నగు జనపతికిన్. 283

క. సంతతమృదుగతిచే ధీ
మంతుండై తిగ్మదండమహనీయుండై
దాంతుండై యురుభుజబల
వంతుం డగు నట్టి భూమివరుఁడు సుఖించున్. 284

సీ. ఈలీల సద్వృత్తి నృపుఁ డిలఁ బాలింపఁ
గురియించు వర్షము గులిశపాణి
సస్యసంపత్తి యజస్రంబు నిరవొందు
ధర్మంబు నాల్గుపాదముల నడచు
సద్వృత్తమునఁ దపస్స్వాధ్యాయనిరతులై
సవనంబు లొనరింతు రవనిసురులు
ప్రతినగరగ్రామభవనముల్ వేదశా
స్త్రపరిపూరితములై రహిఁ జెలంగు

తే. వసుధ యన్వర్థనామమై వన్నె కెక్క
యాచనామతి యొక్కనికైన లేక

యఖిలజనములు దాతలై యలరఁగలరు
సత్యలోకంబుడంబున జగము దనరు. 285

క. అదనునఁ బర్జన్యోపమ
వదాన్యతయు మఱియు సత్యవాగ్వైభవమున్
మది నీశ్వరభావనయున్
స్వదానవిరతియును వలయు జనపతి కెపుడున్. 286

వ. వెండియు ధరామండలాఖండలుం డాఖండలువై భవంబున రిపుబలంబుపై నాయోధనంబునకు వెడలునప్పుడు బాణ బాణాసనకృపాణవారశిరస్త్రాణతూణాది పరికరనికరసన్నద్ధుండై సమదసామజఘీంకారసంకులంబును పవనజవనరంగత్తురంగహేషాభీలంబును స్యందనసందోహనేమిఘనస్వనకలితంబును వీరగర్జనగర్జితంబును ధనుష్టంకారనీటంకారయోధవీరహుంకారభేరీభాంకారరవాన్వితంబును రుధిరపానలోలభూతబేతాళపిశాచరవభైరవంబునై చంద్రోదయసమయచండవాతోద్ధూతఘూర్ణమానార్ణవంబు ౹గేణిసేయుచు శూరజనబృందానందకరంబును భీరుజనహృదయవిదారణకారణంబును నగు ప్రధనరంగంబు నిశ్శంకం గొంకక చొచ్చి వీరనృత్యంబు సల్పుచు మున్నీరుగలంచు కవ్వంపుఁగొండమవ్వంబునఁ జతురంగబలంబులం జక్కాడచి నిజసాయకనికాయలూనానూననానా శూరవీరవారమాంసహస్తమస్తకాద్యవయవశకలంబులు

శోణితనదీప్రవాహంబునం దేలియాడం జేయుచు సురనిక
రం బంబరంబున నచ్చరలుం దారును విమానారూఢులై
నిల్చి తనసత్యసంగరంబు విలోకించి మెచ్చి యచ్చెరువు
నొంద విజయలక్ష్మీకరగ్రహణమహోత్సవంబునం దేజ
రిల్లవలయు మఱి యట్లుగాక వైరుల కగ్గలంబై రణరం
గంబునం బంచత్వంబు నొందెనేని మార్తాండమండలంబు
భేదించికొని చని పరమపదమునం బ్రాపించు నెట్లును
శూరు లయినధారుణీనాథులకు సంగ్రామంబు సేయుటయె
పరమధర్మంబు దానికిం బరమం బగు ధర్మంబు లేదు
గావున. 287

తే. ఆత్మధర్మపరుం డగు నట్టివాని
కిహముఁ బరమును సిద్ధించు నిష్ట మొందు
నాత్మధర్మంబె సర్వసుఖాస్పదంబు
కామగవి కల్పకంబు చింతామణియును. 288

ఆ. వైశ్యవృత్తి యగుచు వర్తిలు వాణిజ్య
మతఁడు నైజధర్మరతి మెలంగి
యగ్రిజన్ముచేత నణుమాత్రలాభంబు
గొనక విక్రయించుకొనుట యురవు. 289

తే. విప్రసేవాదినిజధర్మవృత్తి వలన
నుభయలోకంబులు జయించు నూరుభవుఁడు

నృపవణిక్ప్రాదభవులకు నెల్ల విప్ర
పాదసేవయ ధర్మమై పరగుఁ బుడమి. 290

వ. కావున దేవభూదేవసేవాదినిజధర్మంబున వైశ్యుండు లో
కంబుల జయించుట ధ్రువంబు. 291

ఉ. భూసురసేవ శూద్రునకుఁ
బొందుగ నుత్తమధర్మమై తగుఁ
వాసిగ నంద చెందుఁ ద్రిది
వం బది సేయక దుష్టబుద్ధియై
భూసురుఁ గ్రూరదృష్టిఁ గని
పోలఁగ హుంకరణం బొనర్చి య
ద్దోసము గారణంబుగ న
ధోగతి నొందు నతండు నిచ్చలుఁ. 292

తే. కపిలపాల్గొ్రిలి బ్రాహ్మణకాంతఁ గవిసి
జపము గావించి వేదంబుఁ జదివి విప్రు
పరిహాసం బొనరించియుఁ బాదభవుఁడు
శమనగృహమున కతిథి యై చను నిజంబు. 293

క. కావున స్వధర్మనిరతుం
డై వఱలిన శూద్రుఁ డనఘుఁ డై కను శుభముల్
తా వైదికకర్మస్థుం
డై విప్రుని ధిక్కరించి యమపురముఁ గనుఁ. 294

క. ధరఁ బంచయజ్ఞహీనులు
ధరణీసురవిత్తహరణదక్షు లుపస్నా
నరహితు లపాత్రదాతలు
వరుస న్నిరయమున కరుగువారు దలంపన్. 295

క. పరకామిన్యనురక్తులు
పరాన్ననిరతులు వికర్మపరులును ధరణీ
సురవరగురునిందకులున్
నిరయమునకు నరుగువారు నిజ మూహింపన్. 296

తే. ఎలమి మ్లేచ్ఛాంగనల రమియించువానిఁ
దత్సహాభాషణక్రీడఁ దగులువాని
నందు సంతానజనకుఁడై యలరువాని
జముఁడు గని సమ్మదమున లాస్యంబు సలుపు. 297

ఆ. యవనవేషభాష లలవరించుట వారి
చేఁ బ్రతిగ్రహంబు సేయుటయును
వలదు ప్రాణవాయువులు కంఠగతములై
నట్టివేళ నయిన నార్యతతికి. 298

తే. మ్లేచ్ఛనిలయనివాసంబు మ్లేచ్ఛసేవ
యలతి యగుకల్మషంబులఫలము గాదు
మ్లేచ్ఛభోజ్యాభినిరతియు మ్లేచ్ఛవేష
ధారణము మ్లేచ్ఛతాదాత్మ్యకారణములు. 299

క. శ్రుతియును స్మృతియుఁ బురాణము
నితిహాసము నప్రమాణ మెవ్వనికి నతం
డతినీచుఁడు తత్సేవా
తతయాఙ్ఞాలాపములు పతనకారణముల్. 300

క. వేమరు బలవంతమ్ముగఁ
గామినులం గవయు నట్టిఖలుఁడు నగమ్యా
గామియు దారత్యాగియు
నీముఖ్వురు సంయమనికి హితమిత్రు లిలన్. 301

సీ. అడిగినవారల కిడక మృష్టాన్నంబు
నిష్టంబుగా భుజియించునతఁడు
విద్వజ్జనులసాధువృత్తుల నదయతఁ
జేరి నిర్బంధంబు సేయునతఁడు
శ్రోత్రియు లయినవిప్రుల కుపద్రవముగ
వృత్తి చ్ఛేదన మొనరించునతఁడు
పరధనక్షేత్రాపహరణాంధబుద్ధియై
పరదారల రమింపఁబరగు నతఁడు
తే. దీనజనములయాశ గుందించునతఁడు
మార్గరోధనకారియై మలయునతఁడు
తెలిసి పతితునియన్నంబు దినునతండు
నిరయమున కేఁగువారలు నిక్కవంబు. 302

క. దూపటిలియున్న మొదవుల
కాపద లొనరించి జలము లానకయుండం
గోపంబున నరికట్టిన
పాపాత్ముఁడు నారకమునఁ బడు నిక్కముగన్. 303

తే. అధికవర్ణాంగనాగామి యగునతండు
హీనజాత్యంగనాగామి యైనవాఁడు
నేకవింశతిసంఖ్యాక హేయనరక
రాశిఁ బడుఁ బునరావృత్తిరహితుఁ డగుచు. 304

క. ఇంతి విటావళిసంతతిఁ
గంతుసుఖక్రీడ నలుపఁ గడుఁ జెడుఁ బుణ్యం
బెంతయుఁ బతిత యగుం దా
నంతట నారకమునందు నధివసియించున్. 305

క. స్వైరిణి యగుటకు నెక్కుడు
నారికిఁ గలుషంబు గలదె నలిఁ గావునఁ దా
నారూఢి శీల మెప్పుడు
నేరుపుచే నలవరించి నెగడఁగవలయున్. 306

ఆ. శీలరక్షణంబు చేసినవనితగు
ణంబు లెట్టివైన డంబుమీఱు
శీలరక్షణంబు సేయనిసతి సద్గు
ణంబు లైననిష్ఫలంబు లుర్వి. 307

సీ. పతిభక్తి సతులకుఁ బరమధర్మము దాని
కెక్కుడుధర్మ మెయ్యెడల లేదు
దురితాంబునిధిసముత్తరణంబు నిందిరా
భరణకారణము తత్ప్రాభవంబు
స్వర్లోకనిశ్శ్రేణి శర్మప్రదాయిని
ప్రాణనాథునిసేవ భామినులకు
పతికి సమ్మతమైనపని యెట్టిదైనను
వైఫల్యరహితమై వన్నె కెక్కు
తే. ప్రియునియనుమతిఁ జేయుగౌరీవ్రతాది
నియమములు సఫలంబులై నెగడుఁ బుడమిఁ
గావున స్వధర్మవతులైన కమలవదన
లఖిలలోకంబులు జయింతు రతులగతుల. 308

ఆ. పతిహితంబు వెలిగ సతి యన్యధర్మంబు
కారణముగ మేలు గోరెనేని
కంఠసీమ ఱాయిగట్టి తరంగిణిఁ
దరణ మాచరించుకరణి కాదె. 309

క. తరుణి పతియాజ్ఞ వెలిగా
నురుధర్మ మొనర్చెనేనియు నిష్ఫల మగుం
గరిభుక్తకపిత్థముగతి
ధర నశ్రోత్రియున కొసఁగుదానముభాతిన్. 310

సీ. మాయాకరండంబు మైథునాహారత
త్పరము శౌచాచారవిరహితంబు
నస్వతంత్రంబు పరాధీన మపవిత్ర
మాయతచింతాశతాకులంబు
దురితాలయంబు సందుష్టంబు రుష్టంబు
నతిజుగుప్సితము నిందాన్వితంబు
సార్థహీనంబు తృష్ణాలతాగహనంబు
చంచలాసన్నిభ చంచలంబు
తే. నగు స్వభావంబు లలనల కలరు నైన
భర్తృపదభక్తి నవ్యయభవ్యసుఖముఁ
గాంతు రది యుజ్జగించి వికర్మకరణ
భరణ లై రేని సిద్ధించు నిరయవసతి. 311

క. జననీజనకులు బాల్యం
బున, నాథుఁడు జవ్వనమునఁ, బుత్త్రులు జర నే
పునఁ దనుఁ బ్రోవఁగ మనఁజనుఁ
దనయిచ్చ న్మెలఁగఁ జనదు తరుణీమణికిన్. 312

చ. యతియును బ్రహ్మచారి విధ
వాంగనయున్ ధృతిఁ గాయశోషణ
వ్రతమును బ్రహ్మచర్య ముప
వాసము నింద్రియనిగ్రహంబు స

స్మృతి నొనరింపఁగావలయు
మత్సరముం ద్యజియించి మించి సం
తతము నభక్ష్యభక్ష్యవిహి
తంబు లెఱింగి భుజింపఁగాఁ దగున్. 313

తే. కాయసంశోషణవ్రతగతులు సలుప
వలయు హోమాదివిధి విధవలకు వలదు
నాథునకుఁ దృప్తి యొదవ దానము లొసంగ
వలయుఁ గనకాంబరాన్నాదివస్తుసమితి. 314

సీ. యాచకుం డగుచుఁ దృష్ణాతురవృత్తిచే
విత్తసంగ్రహముఁ గావించెనేని
వైరాగ్యమున మున్ను వదలినగృహకర్మ
ములు పలుమఱు మదిఁ దలఁచెనేని
మంత్రోపదేశదంభమున లోభాత్ముఁడై
శిష్యసంగ్రహణంబు చేసెనేని
వనితలతోడ మంతనమునఁ గదిసి భా
షించి హాసించి క్రీడించెనేని

తే. సంగలంపటలీలఁ బొసంగెనేని
భోగసంగ్రహ మొనరింపఁబూనెనేని
యగ్రశాఖాధిరోహణం బాచరించి
యతి యధోముఖుఁడై నిరయమునఁ గూలు. 315

క. యతి యతివలఁ దలఁచుట రా
గత నితవుగఁ గనుట నర్మగర్భోక్తు లసం
*గతగతిఁ బలుకుట నతిదు
ర్మతి రతిఁ గాంక్షించుటయును మానఁగవలయున్. 316

చ. అన విని చోరవీరుఁ డపు
డామునిముఖ్యులఁ జూచి పల్కె ని
ట్లనుపమధర్మవంతు లగు
నార్యజనుల్ గమనింప నర్హమై
యెనసిన స్వర్గమార్గ మది
యెట్టిది యందులసౌఖ్య మెద్ది నే
వినియెదఁ దెల్పఁగాఁ దగు స
విస్తరతన్ గృప యుల్లసిల్లఁగన్. 317

వ. అనిన విని వానికి మౌనిపుంగవు లిట్లనిరి. 318

క. స్వర్గమున కరుగుమార్గ మ
నర్గళ మగు సుకృతవంతు లగువారలకున్
దుర్గమ మగు సుజనేతర
వర్గమునకు నెపుడు నది యవారణమహిమన్. 319

తే. మృదులహైరణ్యవాలుకామేదురంబు
కాంచనోదరవేదికాభ్యంచితంబు

* గతిరతి—వ్రా. ప్ర.

కుముదమిత్రోపలాబద్ధకుట్టిమంబు
దృష్టిరమ్యంబు సౌమ్యంబు త్రిదివపథము. 320

తే. కమ్రతరఫలభరనమ్రకంటకఫల
దధిఫలశ్రీఫలాదికతరుచయంబు
కామమానసమానమై కాయగముల
నలరుగుత్తులఁ దలిరుల నలరు నచట. 321

తే. నిఖిలతరుమూలములు భస్మనిర్మితంబు
లయిన మెఱుఁగుటరంగుల నతిశయిల్లు
నందుఁ బొందుగ నిల్చి కరాంబుజముల
నందికొనఁ దగి తత్ఫలబృంద మమరు. 322

తే. సూనృతవ్రతచరితులు సుమతు లొరుల
క్షుత్పిపాసార్తి హరియించు శుద్ధమతులు
విప్రనిర్బంధములు మాన్పు విశదయశులు
నరుగఁ గలవార లప్పుణ్యసరణియందు. 323

మ. సురలోకాధ్వగులైన ధర్మపరు ల
స్తోకానుభూతి న్మనో
హరపుష్పాపచయక్రియాదిలలిత
వ్యాపార మేపారఁగాఁ
దరుమూలాంచితహైమవేదికల మీఁ
దం బ్రీతి నాసీనులై

గరిమం దత్ఫలముల్ భుజింపుదురు మా
ర్గశ్రాంతి యల్లార్చుచున్. 324

క. స్థిరతరసౌరభలహరీ
భరితము లగువిరులు మధురఫలములు మును భూ
సురవరులకుఁ బస నొసఁగిన
సరసతచే వారి కీర్తిసౌఖ్యము గల్గున్. 325

క. మెండుగ నభినవనవమణి
మండితతోరణవిరాజమానములై యం
దుండుం జలిపందిరు లా
ఖండలకోదండదండఖండములగతిన్. 326

వ. ఆచలిపందిరులయందు. 327

క. ఏలాలామజ్జకత
క్కోలకచాంపేయముఖ్యకుసుమామోద
శ్రీలం దేలుం జల మను
కూలతచే శాతకుంభకుంభశతములన్. 328

తే. సారకాపిత్థఫలనవసౌరభంబు
లూర నాగరలవణజంబీరనీర
పూరితం బయి యించుక పులుసు గలిగి
శక్రదుర్లభ మయినట్టి తక్ర మమరు. 329

చ. ఎలసినజున్నుఁ గ్రొంబెరుఁగు
నేలకియున్ మిరియంబు డంబుగా

నలమఁగ శర్కరారచిత
మై విలసిల్లి రసాలసాలస
త్ఫలరసమేళనంబున సు
ధారసధారల గేరు పానకం
బలరఁ గటాహమధ్యముల
నవ్యయభవ్యసుఖైకహేతువై. 330

తే. అంతఁ బానీయశాలలయంతికములఁ
జేరువారల రావించి గారవించి
శ్రమముఁ దీర్తురు తాళవృంతముల విసరి
కోరి తత్రత్యులైనట్టి ధీరమతులు. 331

చ. అలరుచు స్వాగతం బరసి
యర్చ యొనర్చిసుపక్వగోస్తనీ
ఫలరసమిశ్రితం బయిన
పానక మానఁగఁజేసి జాళువా
వలువలు గట్టనిచ్చి చెలు
వంబుగ మేనుల నక్షకర్దమం
బలఁది ప్రియం బొనర్తు రన
యంబును బాంధుల కమ్మహామహుల్.332

చ. పరుపడి నధ్వనీనుల పి
పాసలు దీఱ వనాధ్వసీమలఁ

మరుధర వేసవిం బ్రిప ల
మర్చియు సువ్యజనాతపత్రసుం
దరసుమచందనాంశుకవి
తానమృదుత్వగుపానదోఘముల్
తిరముగ దాన మిచ్చియు సు
ధీతతి గాంచు నుదారసౌఖ్యముల్. 333

వ. ఇత్తెఱంగున సుకృతవంతు లయినపాంథులు పానీయశాలల
నందంద విశ్రమించుచుఁ జనంజన నమ్ముందర. 334

సీ. ఫలవన్నతాంశుమత్ఫలఫలపూరజం
భలఫలలాంగలీపాదపములు
మధురమధుద్రుమమహీలాదుద్రుమాభ్యాస
మధురసామాధవీమంటపములు
బాలానిలాలోలదేలాలతాజాల
నాగవల్లీవృతపూగకములు
మరువకకురువకమల్లీమతల్లికా
రామణీయకసుమారామకములు

తే. చంచరీకపరివరపరచక్రచక్రి
సారసారసహంససంసద్విహార
హారికైరవనపసారసాకరములు
శంగు మీఱంగ నచటఁ బొసంగు మిగుల. 335

వ. మఱియును. 336

తే. రుచిరమణిబద్ధసోపానరుక్మవాలు
కైక్షవక్షీరనారికేళాంబుమధుర
నీరపూరప్రసారకాసారవార
వాపికాకూపసంతతి వఱలు నందు. 337

ఆ. రంగదనిలచలతరంగసువంగత
పంచవర్ణజలజభాసురములు
వెలయు ద్విరదరదనవిశదసరసబిస
షండమండితములు సరసు లచట. 338

సీ. సురుచిరకాంతిభాసురు లైన తెరువరు
లాసారసాకరహారివారి
యందుఁ గృతస్నాను లై తమతాపంబు
దీఱఁ దత్తీరకర్పూరపులిన
తలముల నిలుచుచుఁ దతమణిభూషణ
జాంబూనదాంబరసమితిఁ దాల్చి
ఘనసారచందనగంధధురంధర
ఫలసముత్కరము లిం పలర మెసవి

ఆ. మేర మీఱు మధుసుధారసాసారకా
సారనీరధార సారెసారెఁ
గ్రోలి మెలఁగుదురు నికుంజపుంజంబుల
మందమందగతుల నందముగను. 339

చ. ఫలితతరు ల్ద్విజాతులకు
భక్తినొసంగుటయుం గతోదక
స్థలములఁ బ్రాణిలోకము హి
తంబునకై సరసీతటాకముల్
నిలుపుటయు న్మహాత్ములకు
నెంజిలి దీర్చుటయుం దలంప నీ
య్యలఘుసుకర్మపంక్తులు త
దవ్యయమార్గసుఖైకహేతువుల్. 340

వ. అచ్చటఁ దరలిపోవం బోవ. 341

క. కొందఱు సుందరు లపుడా
ముందర మాకందపనసమోచాఫలముల్
పొందుగఁ గానుక లిడుదు ర
మందానందమునఁ జతురిమం బథికులకున్. 342

ఉ. ఆలలనామణుల్ మణిగ
ణాభరణాంబరభక్ష్యభోజ్యతాం
బూలసుగంధమాల్యములు
పొందుగ నిచ్చి యుదారవైఖరిన్
దాలలయాన్వితంబుగ ము
దంబుగఁ బాడుచు లాస్యగీతికా
శ్రీల సుఖింపఁజేయుదురు
చేకొని నిర్మలధర్మకర్మలన్. 343

క. వారలు మును పథికుల కుప
కారం బొనరించుసుకృతకారణమున న
న్నారులు గావించినయుప
చారములను బొందుదురు విచారరహితులై. 344

ఆ. అందు నివ్విధమున నాతిథ్య మొనరించి
మగువ లనుప ననుపమానసౌర
భాభిరామకుసుమితారామసీమల
సరణి నల్లనల్లఁ జనఁగఁజనఁగ. 345

సీ. వంజులవంజులకుంజమంజులములు
సురసాలసురసాలసురుచిరములు
పాటలాపాటలపటలమనోజ్ఞముల్
కేసరకేసరభాసురములు
తరుణకదంబకదంబసుందరములు
ఘనపూగపూగపూగప్రియములు
శ్రీఫలశ్రీఫలశ్రీఫలీహృద్యముల్
చాంపేయచాంపేయసలలితములు

తే. సారసారంగసారంగజాలబాల
శారికాకీరికాపికదారికాను
యూరికామధుమధురపరికారనినద
పూరితంబులు నగువనంబులు వెలుంగు. 346

సీ. తగ మగరాల వింతగ నొనరించిన
వాట మైసట్టికవాటములును
క్రొత్తచాయలఁదళుకొత్తుముత్తియముల
తానకం బైనవితానములును
నెలఱాల నలరి వెన్నెలఁ గరంగుచు సుగ
తాయనం బయిన వాతాయనములు
రంగుబంగారుమెఱుంగులగోడలఁ
జిత్రమై మొనసిన చిత్రములును
తే. బరగి దర్పణమణిగణాభరణభరణ
పేటికావీటికాహేమశాటికాది
నిస్తులాస్తోకశస్త సమస్త వస్తు
కలితలలితనివేశముల్ గలుగు నందు. 347

ఆ. యవనికావితర్దికాదులరచనల
నలరుచున్న తద్గృహాంతరముల
భక్ష్యభోజ్యలేహ్యపానీయచోష్యముల్
షడ్రసోపయుక్త సరణి నమరు. 348

వ. తత్పురోభాగంబున. 349

చ. ఖచరవిహారయోగ్యవిధు
కాంతలసచ్ఛయనీయహృద్యముల్
రుచిరచిరత్నరత్నమయ
రుక్మవిమానము లుండు మెండుగా

సచట మరుచ్చలద్ధ్వజప
టాంచలహస్తము లెత్తి కింకిణీ
నిచయరవంబులన్ సుకృత
నిష్ఠ యొనర్చినవారిఁ జీఱుచున్. 350

క. మతములు మణిగణసంశో
భితములు తరుణారుణార్కబింబవిభారా
జితములు ఘంటాశతనా
దితములు తదగ్రిమము లఖిలదిక్పతినుతముల్. 351

సీ. కర మొప్పు మృదుపదకరము లందమ్ముచేఁ
దమ్ములు మాకుఁ గెందమ్ము లనఁగఁ
బగ లంధకము లని పగటుకనుంగవల్
గలువలమీఁదఁ గాఁకలు నెలార్ప
సరు లెఱుంగక తెలిసరు లానుకుచములు
గిరుల రాకొట్టుచు గిరులుకొనఁగఁ
దులలేనిదేహకాంతులచిరప్రభలచేఁ
దటిదురుచ్ఛాయ లెంతటి వనంగ

తే. తెరలతేనియ లొదవువాతెరలరంగు
బింబఫలములు మాప్రతిబింబము లన
వఱలు నచ్చటఁ బచ్చయోవరులఁ దరుల
దరుల సిరుల మెలంగుసుందరులపిండు. 352

తే. సారకాశ్మీరఘనఘనసారగంధ
సారము లలంది నిలుతు రద్దారిఁ జేరి
హారకేయూరమంజీరతారహార
వారముఖ్యపరిష్కారవత్తులు సతులు. 353

ఉ. శంబరశాబనేత్ర లని
శంబు ముదంబున వీణ లెత్తి తో
రంబుగ మేళవించి సుక
రంబుగఁ దంత్రులు మీఁటి తద్విమా
నంబుల నిల్చి పాడఁగ ఘ
నంబులు చిన్కుఁ గరంగి రత్నరా
జంబులు నీరగు న్మతి కు
జంబులు పూవులు పూచు నింపుగన్. 354

మ. ఫలభారానతచూతపోతలలిత
ప్రత్యగ్రశాఖాశిఖా
వలిపైఁ గోకిలకేకిలోకములు శే
వ న్నిల్చి మాధుర్యధు
ర్యలసత్పంచమషడ్జనిస్వనము లో
య్యం బ్రేమ నందియ్య వీ
ణాలు వాయింతురు మీనలోచనలు గా
నప్రౌఢిఁ దచ్ఛాయలన్. 355

చ. కొలఁకులు దాఁటి కప్పురపుఁ
గుప్పలు మెట్టి యలంత నల్లనం
బొలసి వనావనిం గలుగు
పూవులతావులు సంగ్రహించి యా
చెలువలగుబ్బగుబ్బలులఁ
జేరి కవుంగిటఁ దార్చు నిచ్చలుౕ
మలయసమీరవారములు
మక్కువఁ జేయు విటాళికై వడిన్. 356

క. గణనాతీతం బయి మణి
గణఖచితవిమానవితతి ఘనతరగతి రో
హణగిరి నగం బదారో
హణమున సురలోకమునకు నరుగుదు రనఘుల్. 357

ఆ. కలహశూరులును సుకర్మశూరులు దాన
శూరులును ధరిత్రి వీరు ముగురు
వాటమయిన తత్కవాటపాటనమునఁ
బాటవంబు గలుగుమేటిదొరలు. 358

వ. ఇట్లు సుకృతవంతు లనూనవిమానారోహణంబున నాక లోకంబున కరుగు తెఱంగు దెల్పిన నాకర్ణించి నితాంత సంతోషితస్వాంతంబునఁ జోరవీరుండు మునివర్యుల కి ట్లనియె. 359

ఆ. ధర్మకర్మనిర్మితము స్వర్గమార్గము
వినఁగ నతులసౌఖ్య మొనరె నింకఁ
దెలుపవలయు మీర లలఘుదయామతి
నరకలోకమునకు నరుగు తెఱఁగు. 360

తే. ధర్మరాజానుచరులు దుష్కర్మపరుల
నెవ్విధంబునఁ గొని చని యెట్టిబాధ
సలుపుదురొ దానిఁ దెలియ నిస్సంశయముగ
వినఁగ వేడుక య్యె నోయనఘులార. 361

వ. అని యడిగె నని చెప్పిన విని నైమిశారణ్యపుణ్యమహ
ర్షులు తదనంతరకథావృత్తాంతంబు దెలుపు మని యడు
గుటయును. 362

శా. అద్రీంద్రాత్మతనూభవాకుచతటీ
వ్యాలిప్తకాశ్మీరస
న్ముద్రాముద్రితకాయ కాయజధను
ర్ముక్తప్రసూనాంబకో
న్నిద్రప్రాభవభీతదారువనమా
నిస్తోమరామామనో
హృద్రమ్యాకృతియోగ యోగకలనా
హేవాక లోకప్రియా. 363

క. ఉరగేశ్వరశింజితసుర
గిరిచాపవిముక్తమంథగిరిధరశరవి
స్ఫురణాహతపురదానవ
వరవైభవ భవ నిలింపవందిత యభవా. 364

మాలిని. భూరికారుణ్యసంపూర్ణపూర్ణేక్షణా
పారికాంక్షీశహృత్పంకజేందిందిరా
దారితాఘౌఘపాతాళగంగానదీ
వారికేళీకళావైభవాభ్యున్నతా. 365

గద్య. ఇది శ్రీమద్గురుకరుణాతిశయలబ్ధకవితావైభవ
యీఁదులపల్లిశంకరమంత్రితనూభవ సుధీజన
విధేయ భవానీశనామధేయప్రణీతం బైన
స్కందపురాణంబున ధర్మఖండం
బను ప్రబంధంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

ధర్మఖండము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీతోషితచంద్రమతీ
ఖ్యాతిసతీదత్తమల్లికాదామాఖ్యా
ఖ్యాతశుభనామ మునిజన
చేతోజలజాతభృంగ శ్రీగిరిలింగా. 1

వ. అవధరింపుము వివిధపురాణకథాకథనప్రఖ్యాతుం డగు సూతుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె నట్లు వసిష్ఠాదిమునీశ్వరు లమ్మునిముచ్చున కిట్లనిరి. 2

క. యమకింకరవిరచితసం
యమనీమార్గస్థయాతనావళి ఖలబృం
దములకు ననుభవ మగుచం
దములు సవిస్తరతఁ జెప్పెదము విను మనఘా. 3

క. ఖదిరాంగారమయంబై
యొదవిన సప్తతిసహస్రయోజనదూరా
స్పదమై యమ్మార్గంబున
నది దనర్చు వైతరణి యనన్ భయదంబై. 4

వ. ఆ వైతరణీతరణం బుదగ్దిశాగమనులకుం దక్క దక్షిణ
పుం దెరువున నరుగువారల కెల్ల నావశ్యకంబు. 5

తే. బ్రహ్మనిష్ఠులు హరిహరారాధకులును
రాగవైరవిరహితులు యోగరతులు
జాపకులు యతులును వీతపాపు లగుచు
నుత్తరాయణమున మృతినొందువారు. 6

తే. ఉత్తరాయణమృతి యగు నుత్తములకు
నమరు ఖలులకు దక్షిణాయననిధనము
నిదియె గుఱుతు తగు సుకృతదుష్కృతచరితుల
*తతి నుదగ్దక్షిణాధ్వసంగతులఁ జేయ. 7

తే. అన్నవస్త్రనివాసార్థ మన్యమార్గ
నిరతు లగువారి కడ్డమై నిలుచుఁగాని
యమ్మహాంగారతటిని ప్రయాణవేళ
సాధుజనులకు దృష్టిగోచరము గాదు. 8

క. గొనకొని చని యాధునిఁ గనుఁ
గొనినంతనె బెదరు గదురు గుండె లదరు నే

* రతి నుదగ్దక్షిణాధ్వసంగతులఁ జేయు — వ్రా. ప్ర.

మనఁదగుఁ దత్తరణముతఱి
మనముల నగు వెతలకతలు మనుజావళికిన్. 9

చ. అచట వినీలశైలవికృ
తాకృతులై భ్రుకుటీభయానక
ప్రచలితఫాలభాగు లయి
భాసురవహ్నికణారుణాక్షులై
రుధిరతటిద్రసజ్ఞు లయి
రూఢనిశాతకృపాణహస్తులై
ప్రచురకృతాంతకింకరులు
ప్రోఢి వసింతురు సాధ్వసావహుల్. 10

ఉ. ఆయెడ కేఁగుదెంచు దురి
తాత్ములఁ దాళసమానమానకృ
ష్ణాయసముద్గరప్రహతి
నంగము లెల్లను జర్జరంబులై
పాయఁగఁ జేసియుం గశలఁ
బల్మఱు మోఁదియు దాఁటఁజేయు స
వ్యాయుసఖస్రవంతి సమ
వర్తిభటావళి భీషణక్రియన్. 11

తే. ధర్మరాజానుజీవులు ధర్మపరులఁ
గాంచి హర్షించి సురుచిరాకారు లగుచు

నెలమి శుచివచనంబులు వలికి కరుణఁ
జూచి దాఁటింపుదురు దాని సుఖతరముగ. 12

సీ. ధేనుసాలగ్రామతిలశైలకన్యకా
కలధౌతదాతలై యలరువారు
నధ్వన్యజనతాసుఖావహాశ్వత్థాది
వృక్షషండముల నిర్మించువారు
వృత్తిక్షమక్షేత్రవివిధోపదావిధి
విప్రప్రతిష్ఠ గావించువారు
దేవభూదేవతాదీనగోకులసాధు
నిర్బంధహరణులై నెగడువారు

తే. స్థవిరయతికృతసేవచేఁ దనరువారు
నతిథిసంతర్పణ మొనర్చునట్టివారు
హరిహరధ్యానపూజలఁ బరగువారు
దాఁటుదురు సుఖలీల వైతరణి ధరణి. 13

ఆ. నిత్యకర్మరతులు నిర్మత్సరులు దయా
పరు లుదారసత్యభాషణులును
గురుబహుశ్రుతులును బరతాపహారు ల
త్తటిని నశ్రమమున దాఁటువారు. 14

వ. ఏతద్విరుద్ధు లయినదురితాత్ములు ఖాదిరానలసంతప్తగా
త్రులై నడువంజాలక దండధరకింకరసముద్దండగదాతాడ

నంబుల నొచ్చి శోకించుచు నొక్కతెఱంగున నయ్యంగా
రవాహిని నుత్తరింపఁ దత్తటంబున. 15

మత్త. ఆజనంబులవెంటఁ గావలి యై గమింపుదు రంతఁ బం
కేజమిత్రసుతానుజీవు లకృత్రిమప్రతిమాన్వితుల్
యోజనద్వయదైర్ఘ్యకాయు లయోమయోగ్రగదాయుధుల్
రాజితాయతదంష్ట్రికాతికరాళితానను లుద్ధతుల్. 16

తే. ప్రకటితాతపతాపితసికతిలంబు
కీలికీలాకలాపసంకేలితంబు
శాతకంటకసంరుద్ధచత్వరంబు
నైన కాపథ మొక్కటి యమరు నెదుట. 17

వ. అందు. 18

క. కాయలుఁ బండ్లును రిక్తము
లై యలరులు లేక దారుణాహివృతములై
ఛాయావివర్జితము లై
యాయెడ నొకకొన్నితరువు లమరుఁ దిరంబై. 19

తే. పాతకిజనమ్ము లచట గవ్యూతిదైర్ఘ్య
యాతనాదేహములు దాల్చి యరుగు నపుడు
నావనీతకృతంబు లనంగఁ దనరి
యవియుఁ గోష్ణాసహంబులై యమరు మఱియు. 20

క. కుసుమసుకుమారగతి జతు
రసకిసలయరాగభాసురతచేఁ దగి రా

జసుఖోచితంబులై సా
ధ్వసకలితము లగుచు వెలయుఁ దత్కాయంబుల్. 21

తే. అనలసంతప్తసూచ్యంకురావృతాధ్వ
సీమ నడువంగ లేక మూర్ఛిలఁగ వారి
నంత నంతకకింకరు లంతనంత
నడరి కనుఁగొని క్రోధతామ్రాక్షు లగుచు. 22

క. ఒకనికిఁ బదువురు వేవురు
ప్రకటితగతిఁ జుట్టుకొని పరశ్వధకౌక్షే
యకకుంతభిండివాలాం
బకములచే నొంపుదురు కృపావిరహితులై. 23

పృథ్వి. ప్రతోదముల గ్రుచ్చియుం బ్రదరరాజిచే *నొంచి యు
దధిఁ బెడల రజ్జువుల్ దవులఁ దార్చి క్రొన్నెత్తురుల్
క్షితిం దొరుఁగ నీడ్వ దుష్కృతు లోగిం గృతాంతాప్తులన్
స్తుతింపుదురు భీరులై సొలయుచు న్నితాంతవ్యథన్. 24

వ. అచ్చోటం దరలి పోవంబోవ సమ్ముందర. 25

ఉత్సా. ఋక్షకీశపుండరీకవృకలులాయఖడ్గహా
ర్యక్షముఖ్యఘోరసత్వరాజి శమనకింకరా
ధ్యక్షశాసనమునఁ జేరి యాస్యగుహాలు దెఱచి యు
దీక్షణముల నిప్పు లురుల నెగసి కఱచు వారలన్. 26

క. ముఖగహ్వరముల మారుత
సఖశిఖలు వినిర్గమింప సక్రోధగతిన్

* నొచ్చి—వ్రా. ప్ర.

నఖదంష్ట్రాయుధములచే
నఖిలావయవములఁ జీరు నార్తిఁ గొఱలఁగన్. 27

లయగ్రాహి.
క్రూరవిహగంబు లతిఘోరగతితో శ్రవణ
దారణగతిన్ మొరయఁ గారుకొని రక్తాం
గారఫలభాసనతసీరసతరుల్ వెలయ
దారిఁ బలుమాఱు శ్రమవారి గురియన్ వే
సారి యమకింకరులు గేరుచు నిశాతశర
ధారలఁ గుఠారములఁ జీరుచును ద్రోచన్
దారుణభుజంగము లపారముగఁ జుట్టుకొనఁ
బాఱుదురు కుంజములఁ దూఱి వడి [illegible]

ఆ. శ్యామశబలనామసారమేయంబులు
దారి నిరుగెలఁకులఁ దారితారి
దశనకాంతు లమర దశయోజనాయామ
కాయములు మలంచి కాయు నచట. 29

క. అక్కాలేయకయుగ్మము
చక్కిలములు నమలునట్టి చందమునను జే
రుక్కున నక్కఱిపాత్ములఁ
గ్రక్కున నమలుచును వెడలఁ గ్రోయుఁ [illegible]. 30

క. సొమ్మసిలి రక్తపూరము
గ్రమ్మఁగ లేవంగ లేని గడుసరులం గ్రొ

ధ్రమ్ములు సీహామృగములు
నెమ్మ్మక లదరంటఁ గఱచి యెఱచి భుజించుఁ. 31

తే. వజ్రముఖము లయోముఖవదనములును
యోజనాయామకాయంబు లొనరఁ దాల్చి
యైంద్రివారుణవాయవ్యయామ్యకాక
నికరములు వారిఁ జేరి కనికర మెడలి. 32

క. కఱచి పలలంబు మెసవఁగ
వెఱగొఱలఁ దదీయతీవ్రవేదనచే బి
ట్టఱచి సమీరజవంబునఁ
బఱతురు వా రపుడు లేచి పడుచుం బడుచున్. 33

సీ. తతపూతిగంధవాసితదూరసరణులై
విణ్మూత్రకుండముల్ వెలయునెడల
గుంజాసముత్కరగురుకాంతిఁ బ్రబలిన
యంగారరాసులు పొంగునెడల
క్షారనీరతటాకసంపూరితములైన
*యూషరక్షేత్రంబు లొనరునెడల
జ్వలనసంతాపితోపలశకలంబులు
మిట్టుఁబల్లంబులై మెఱయునెడల

తే. నడచి యమభటకృతబాధ నలఁగి యలఁగి
ఘనబుభుక్షాపిపాసార్తిఁ గలఁగి మెలఁగి

* యూషభూములఁ జేరి యొనరునెడల—వ్రా. ప్రై.

ద్యోతవాతపరిపీడచేఁ దూలఁగి మలఁగి
యరుగుదురు దుఃఖభాజను లగుచు ఖలులు. 34

సీ. దగఁ దీర్చు మీకు శీతలజలం బిది యని
తప్తసీసరసంబు ద్రావ నొసఁగి
యాతపోష్ణిమ కిది యక్షకర్దమ మని
క్షారకర్దమ మంగకముల నలఁది
తమలంబు నమలుఁ డందముగ మీ రని నోర
ననలకణంబు లింపలరఁ జొనిపి
ఘనసారరజము వాసనఁ జూడుఁ డని పూతి
గంధవస్తువు నాసికలఁ గవించి

తే. బాధ యొనరింపుదురు మహోద్భటులు భటులు
నిరతపరధనపరదారహరణలోలు
రై మదోద్ధతి దురితాత్ము లయిన వారి
వారియాతన లెన్న నెవ్వారితరము. 35

ఉ. దుష్పథవర్తు లిక్కరణి
దూతలబాధ నలంగి కన్నులం
బాష్పజలంబు చిప్పిల న
పారముగా క్షతజమ్ము గ్రిమ్ముటం
బుష్పితకింశుకస్ఫురణఁ
బోలినగాత్రము లొప్ప నార్తిచే

గోష్పదదేశ మూమ డయి
కొంకుచుఁ బోవుదు రల్లనల్లనన్. 36

సీ. ధర్మశాస్త్రార్థ మంతర్యామి దెల్ప న
హంకృతిచే విన నైతి ననియు
యౌవనద్రవ్యకులాభిమానంబుల
నలరి ధర్మవిరోధి నైతి ననియు
సతతంబు దుర్జనసంగతిఁ గదిరిన
యఘకర్మములు మాన నైతి ననియు
స్పర్ధచే నైన వంచన నైన మాయచే
నైనఁ బుణ్యము సేయ నైతి ననియు
తే. యమభటార్భటిఁ గుందఁ బా లయితి ననియుఁ
గర్మ మనుభవమునఁ గాని కడవ దనియు
భావసీమల నెలయు ప్రాగ్భవకృతాఘ
మకృతసుకృతజనం బెంచు నరుగునపుడు. 37

వ. మఱియును. 38

క. మతిహీనత నన్యాయా
ర్జితధనమున ధర్మ మాచరించితి నది దు
ర్గతిఁ జేర్చెను దప్తాయ
స్థితనీరకణంబుకరణిఁ జెడి విఫలంబై. 39

తే. అన్యవిత్తంబుచే ధర్మ మాచరించు
వాఁడు బడలికఁ బడియెడువాఁడు గాని
మీఱి తత్ఫలభోక్త గా నేరఁ డవని
నర్థ మెవ్వని దతనిద యగు ఫలంబు. 40

ఉత్సా. ఒనరఁ జౌర్యభావమునఁ బరోపతాపవృత్తిచే
ధనముఁ గూర్చి సేయుధర్మతతి నిరర్థకం బగుఁ
విసయశూన్యు లయిన ఖలుల విత్త మెలమిఁ దెచ్చి పా
వనుల కొసఁగవలయుఁ బుణ్యవాంఛ గలుగుమానవుల్. 41

క. భావింపఁగ మానవులకు
యౌవనముఁ ధనము ప్రభుత యవివేకితయుఁ
దావలములు నిరయమునకు
నావేళల సుగుణవంతు లై యుండఁ దగుఁ. 42

ఆ. కలుషసముదయంబు సలిపినారము మును
నెఱి జగత్త్రయము తృణీకరించి
తత్ఫలానుభవతఁ దగఁ బరిశుద్ధుల
మగుదు మని వివేకు లగుచు నరిగి. 43

మ. నడువంజాలక మూర్ఛఁ జెందుటయు నం
తం గింకరుల్ పగ్గముల్
మెడలం గట్టిగఁ గట్టి యీడిచియు నె
మ్మేనుల్ వడిఁ రక్తముల్

వడియం గత్తుల నొత్తి యంపముల నొ
వ్వం జీరియుఁ నీటి సం
దడిగా నార్చియు క్షారనీరములు మీఁ
దం జల్లియు న్నొంపఁగన్. 44

శా. వారల్ జర్జరితాంగులై పొరలి దు
ర్వారవ్యథన్ ధన్యులా
రా! రక్షింపుఁడు మీరె దిక్కని తమున్
బ్రార్థించి మ్రొక్కంగ ని
ష్కారుణ్యాత్మకులై యరుంతుదకశా
ఘాతంబుల న్నొంచి య
న్నిరేజాప్తసుతాప్తు లాకృపణుల
న్నిందించుచుం గ్రూరతన్. 45

వ. ఇట్లని పలుకుదురు. 46

క. తరువులు విరులుం దలిరులు
దిర మొప్ప నదీనదములతియ్యనిజలముల్
కరచరణంబులు గలుగఁగ
హరి నారాధింపఁ దగదె యనిశము మీరల్. 47

ఆ. అన్యకర్మవిముఖతాత్మకులోచితా
చారములఁ బరోపకారములను
దానధర్మవిధులఁ దగఁ బూజితుం డగుఁ
గ్లేశనాశకుండు కేశవుండు. 48

తే. ఏయుపాయంబుచే నైన నెట్టిదేహి
కయిన సమ్మద మొదవించునట్టికతన
శంఖచక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గధరుఁడు
ప్రీతిఁ జెన్నొందు నది సేయ రైతి రెండు. 49

సీ. అంఘ్రియుగ్మము గల్గ నతిభక్తి నేప్రొద్దు
హరిహరాలయముల కరుగఁ జనదె
కర్ణముల్ గలుగ నాకర్ణింపఁ బొసఁగదే
ప్రౌఢిచే వివిధపురాణకథలు
హరినామకీర్తనం బాచరింపఁగ రాదె
సరస మై యొనరు రసజ్ఞ దనర
స్వాయత్త మై తగి కాయంబు చెలువొంద
గంగాదినదుల మునుంగఁ దగదె

తే. యతిబుధోత్తమగురుపతివ్రతలఁ గాంచ
రాదె దీప్తవిశాలనేత్రములు గలుగ
సతతదానాదికక్రియల్ సలుపఁ దగదె
హస్తయుగళము గల్గఁ బ్రశస్తసరణి. 50

క. హరినామస్మరణంబున
నరులకు నిర్బంధమును వినాశము శ్రమముౘ
ధర నర్థహానియును లే
దరయఁగ నది సల్పరైతి రనయము నకటా. 51

సీ. విద్వత్ప్రసంగంబు విలసిల్లు నెడఁ బరా
ఙ్ముఖతచే వర్తించి ముఖరు లగుచు
గాయకవిటనటగణికావశంవద
వృత్తిచేఁ బ్రబలి దుర్వృత్తు లగుచు
బాలిశులై ప్రజఁ బాలింప నొల్లక
కారించి కల్మషకారు లగుచు
దీనులై పరగు శ్రోత్రియభూసురులకు జీ
విక లొనఁగూర్పక వికలు లగుచు

తే. నలరి హింసార్జితద్రవ్య మనుభవించి
సకలసంపద్వితాన మచ్చటనె డించి
కర్మవశమున నిష్ఫ డేకాకు లగుచుఁ
బడితి రీగతి క్షత్రియభాసులార! 52

ఆ. ధీనిధానదీనమానవు లడిగిన
రాజ్యగర్వమునఁ బరాకుఁజేసి
కేరి కామినులకుఁ గ్రీడామృగంబుల
రీతి నుందు రెపుడు నృపతులార! 53

సీ. దీనమానవుల కార్తి జనింపఁగాఁ జేసి
తొడరి మత్తిల్లె నీదోర్బలంబు
శిష్టజనంబు నాక్షేపించెఁ బలుమఱుఁ
గదియుచు నీయాస్యగహ్వరంబు

క్రౌర్యంబున నకార్యగమనోత్సుకం బయి
పరగు నెల్లపుడు నీపదయుగంబు
నొరులకుఁ బరితాప మొనరించి పొదలెన
ఖర్వగర్వమున నీగాత్రయష్టి

తే. రమ్యకరుణాసముద్రు శ్రీరామభద్రుఁ
దలఁప దొకయప్పుడైననీతలఁపుమెలపు
వలచి మునుసేయు పాతకావళిఫలంబు
లనుభవింపుము తప్పింపనగునె కుజన. 54

సీ. శరశరాసనధరు జనతాశివంకరు
ననిలజసేవ్యు బ్రహ్మాదిభావ్యు
వనజాక్షు సజ్జనావనదక్షు నీలాంబు
ధరనిభకాయు సీతాసహాయు
దిక్పాలగణనుతు ధీజనవందితు
సురమునినుతిపాత్రు శుభచరిత్రు
జాంబూనదాంబరు సద్గుణాడంబరు
మహితసుందరవేషు మణివిభూషు

తే. కంతుశతకోటిమోహనాకారు ధీరు
రవికులాంబుధిచంద్రు శ్రీరామచంద్రు
సంతతాక్షయశరధి దాశరథి నెపుడుఁ
దలఁచి కొలిచిన నశుభంబు దలఁగు టరుదె. 55

సీ. వీణాక్వణనసత్ప్రవీణులు నారద
ప్రముఖులు గానంబు పరిఢవింపఁ
నవసర మీక్షించి యమరగణంబులు
ద్వారాంగణక్షోణిఁ దారసిలఁగ
సనకసనందనాద్యనుపమయోగప్ర
సిద్ధులు కెలఁకులఁ జేరికొల్వఁ
గనకసచ్ఛాయాంగి జనకరాజాత్మజ
డాపలికుఱువున నేపుమీఱ

తే. రత్నమంటపమధ్యవిభ్రాజమాన
కనకపీఠంబుపై నోలగమున నున్న
సారకారుణ్యశరధి దాశరథిఁ దలఁచు
ఘనులకుఁ బరాభవము త్రిలోకములఁ గలదె. 56

ఆ.వె. అనుచు ధర్మరహితు లగుమహీసురనృప
వైశ్యశూద్రులకును వనితలకును
బోధచేసి చేసి బాధించు చంత సం
యమనిఁ జేర్చుదురు కృతాంతభటులు. 57

వ. అని సంయమనీపురమార్గంబు తెఱంగుఁ దెల్పిన విని గడ
గడ వణంకి రోమాంచకంచుకితశరీరుండై చోరుం డజ్జడ
దారులం గనుంగొని మహాత్ములారా! దీనాంధకృపణు
లం గృపఁజూచుట మిముబోఁటి సాధువులకు నైసర్గిక
గుణంబు గావున సన్మార్గోపదేశం బొనరించి యసన్మా

ర్గవర్తి నగు నన్నుం గృతార్థునిం జేయవలయు నని ప్రా
ర్థించిన వార లిట్లనిరి. 58

చ. కలుషలతాలవాలము న
కారణవైరధురంధరంబు దు
ర్విలసితచౌర్యకార్యఘన
విశ్రుతమున్ మలినాలయంబు నై
వెలయుకిరాతజాతిం బ్రభ
వించి కులోచితకర్మకర్త వై
మలసిన నీసమాన మగు
మానవుం గానము మానవోత్తమా! 59

తే. జాతి చండాలతాసమాఖ్యాతి గాని
కర్మచండాలవిఖ్యాతి గలదె నీకు
జాతిం జండాలుం డగువానిజని సుఖంబు
కర్మచండాలుం డగు వానిఘనత కీడు 60

వ. ఈయర్థంబునకుం బురందరదండధరసంవాదం బనునితి
హాసం బార్యవర్యాదరణీయంబై ప్రవర్తిల్లు నది వచియిం
చెద మని యిట్లనిరి. 61

తే. యముండు చండాలవేషంబు నవధరించి
శునకపలలంబు సురం గూర్చి పునుకం దుఱిమి
చర్మమునం గప్పి పితృవనజ్వాలనకీలం
బాక మొనరింప వీక్షించెం బాకభేది. 62

వ. నితాంతాద్భుతాక్రాంతస్వాంతుండై యింద్రుండు, దీనికి
నెక్కుడైన యపవిత్రవస్తువుఁ గల్గునో యని తలంచి
యతని నడిగిన నతం డిట్లనియె. 63

క. సురభూసురవిత్తంబులు
నిరతిన్ హరియించునట్టినీచాత్ములపా
దరజంబు దొరఁగు ననువెఱ
గరిమం బునుకపయిఁ దోలు గప్పఁగవలసెన్. 64

ఉ. ఈవిధి దుష్టతం బరగు
హేయపుమాంసము భక్షణక్షమం
బై విలసిల్లు; విప్రధన
హర్తలపాదరజంబు చిందినం
బావనహీనమై యది య
భక్ష్య మగుం దముబోఁటివారికిన్
ఏవముకన్న నేవమగు
నిద్ధరఁ దచ్చరణాబ్జరేణువుల్. 65

వ. అనిన నింద్రుం డిట్లనియె. 66

ఆ. అవని దుష్టభావు లగుచు దురాచారు
లై జనింతు రుర్వి నధమజనము
లీ వెఱుంగుదేని యెఱిఁగించి నాసంశ
యంబు దీర్పఁదగు నయంబు మీఱ. 67

వ. అనిన విని యాచండాలుం డిట్లని తెల్పె. 68

క. విను పూర్వాదృష్టవశం
బున దుష్టజనంబుతోడఁ బొందగుఁ దద్వా
సనఁ జేసి తాదృశాకృతి
జనులు దురాచారు లగుచు జనియింతు రిలన్. 69

తే. జగతి దుర్జాతిసంగతి సలిపెనేని
యచటఁ దద్వాసనారూఢుఁ డగుచు జీవుఁ
డవలిభవమున దుర్మతి యగుచుఁ దనరు
నిరయగతిఁ జెందుఁ బాయనినిందఁ గుందు. 70

వ. అట్లు గావునఁ గర్మచండాలురసహవాసంబు పరిహరణీ
యంబు. 71

పృథ్వి. చెలంగి ద్విజులం దిరస్కృతులఁ జేయుటన్ వేదముల్
లలిం బరిహసించి యిల్లడ లలంచి యీకుండుటం
బ్రిలోభత ద్విజామరార్థములు పొప్రిషిమం దోఁచుటం
గులంబు లకులంబులై కొఱలు గుప్తపాపంబులై. 72

క. వృత్తవిహీనుఁడె హీనుఁడు
విత్తవిహీనుండు హీనవృత్తుఁడె తలఁపన్
విత్తము పోవున్ వచ్చున్
వృత్తము రక్షింపఁదగు వివేకులు పుడమిన్. 73

తే. కరితురగధేనుబృందముల్ గలిగెనేని
వృత్తహీనతఁ బరగి దుర్వృత్తి మనిస

యాకులము కాకులం బయి *యాకులత్వ
మొందఁగాక సువృత్తి నింపొందఁ గనునె. 74

ఆ. తపము దమము నన్నదానంబు బ్రహ్మవి
త్త్వము తితీక్ష మఖము శమము నెచట
నమర నుండు నది మహాకుల మగు నవి
లేకయున్న కులము కాకులంబు. 75

ఉ. ఎవ్వఁడు సాధువృత్తి మను
నెవ్వఁడు ధర్మ మొనర్చు సూనృతం
బెవ్వఁడు వల్కుఁ గీర్తిలత
కెవ్వఁడు మూలము వాఁడు పుట్టఁగా
నవ్వల దూష్యమైనకుల
మైన మహాకులమై చెలంగి తా
నివ్వసుధ న్మహోన్నతి వ
హించు దమాదిగుణప్రసిద్ధమై. 76

ఆ. చండకర్మ కర్మచండాలుఁ డుదయింపఁ
గుల మకులతఁ దనరి కొదవ లొదవు
సాధుకర్మనిరతుజననంబుచే నకు
లంబు కులతఁ దగు నిలాతలమున. 77

వ. వెండియుఁ జండాలసహవాసంబును జండాలాన్నభక్షణం
బును వర్జింపవలయు. 78

---

* యాకులంబుఁ జెందుఁగాక — వ్రా. ప్ర.

ఉ. మే లగు భైక్ష్యజీవనము
మే లగు శాకము దింట యంతకున్
మే లగు నంబుపాన మట
మే లగుఁ బంచదినోపవాసముల్
మే లగు దైన్యజీవనము
మే లగుఁ బ్రాణవిసర్జనంబు చం
డాల్లునియన్నభక్షణము
డాసి యొనర్చుటకంటె నొంటిగన్. 79

క. చండాలవేషభాషల
మెండుగఁ దద్భక్తభుక్తి మెయి పెంచుచు న
చ్చండాలసేవ సలుపఁగ
దండిం దాదాత్మ్య మబ్బుఁ దచ్చేష్టలతోన్. 80

తే. మీఱి చండాలచేష్టల మెలఁగుకంటె
హాలహాలభక్షణంబు దిగంబరతయు
వ్యాఘ్రముఖగిరిమరుదేశవాసములును
గాననావాసమును మేలుగాదె తలఁప. 81

వ. ఏతద్విషయంబైన యొక్కయితిహాసంబు పురాతనం బ
యినది గల దది వివరించెద. 82

ఆ. ఉంఛవృత్తియైన యొకబ్రాహ్మణుఁడు సత్య
సంధుఁ డఖిలవేదశాస్త్రవిదుఁడు

నిర్జితేంద్రియుండు నిర్మత్సరుఁడు కృపా
కరుఁడు ధర్మపరుఁడు గలఁడు తొల్లి. 83

తే. దయయు సత్యంబు నీతనితల్లి దండ్రి
శాంతి దాంతియు నీతనిసహజగుణము
లనఁగ వ్యక్తప్రతిగ్రహుం డగుచు నతఁడు
పుణ్యనదిచెంత నొకవనమున వసించు. 84

క. పావనతారుచిరములై
శ్రీవనితాధీశభక్తసిద్ధద్విజసం
భావనత నలరి వెలయుఁ
భూవినుతము లగుచుఁ దత్తపోవనమహిమల్. 85

శా. ఆతం డీగతి ధర్మకర్మపరుఁడై
యప్పుణ్యగణ్యాపగన్
బ్రాతస్స్నాన మొనర్చి చేతులఁ బవి
త్రింబుల్ దగం దాల్చి సం
ప్రీతి న్నిత్యము నిత్యకర్మము సమా
ప్తిం జెందఁగాఁ జేయుచున్
సీతారాముల నాత్మలోఁ దలఁచు న
క్షీణానుభావోన్నతిన్. 86

సీ. మందారుతరుమూలమణిగణఖచితసిం
హాసనాసీనుఁడై యలరువాని

నీలజీమూతేంద్ర నీలనిభప్రభ
నలరారుమేచాయచెలువువాని
హారసారసనకేయూరకంకణముఖ్య
భూషణాలంకృతిఁ బొదలువాని
భానుసంభవమరుద్భవముఖవానర
సేనలు గొలువంగఁ జెలఁగువాని

తే. తామరసపత్త్రనేత్రు సీతాకళత్త్రుఁ
గోటిభాస్కరతేజు సద్గుణసమాజు
భర్మమయరమ్యచేలుఁ గృపావిశాలు
రాము నరపాలకలలాము ప్రేమఁ దలఁచు. 87

క. కల్పద్రుమసుమమాల్యా
కల్పుఁ బామోదయుక్తకర్దమచర్చా
నల్పతరశరస్నిరద
కల్పుఁ ఫణితల్పుఁ దలఁచుఁ గడు వేడుకతోన్. 88

తే. నిమిషమైనను మఱి యర్ధనిమిషమైన
విష్ణుఁ జింతించు నెవ్వాఁడు విహితసరణి
నతఁడు కులకోటిఁ గూడి శ్రీహరినివాస
మైన వైకుంఠపథమున నధివసించు. 89

సీ. కావున నవ్విప్రుఁ డీవిధిఁ జింతించి
రాము మానసపూజ ప్రేమఁ దన్ని

యభ్యంతరంబు బాహ్యము తన్మయంబుగఁ
దలఁచి సాంద్రానందజలధిఁ దేలి
యట నికటస్థితపుటభేదనంబున
నలరు వైదికగృహంబులకు నరిగి
యాయవార మొనర్చియందు యథాలాభ
సంతుష్టనిర్మలస్వాంతుఁ డగుచు

తే. నిజతపోవనమున కేఁగి నియతితోడ
స్నానసంధ్యలు దేవపూజయును సల్పి
యతిథిసంతర్పణముచేసి యంతఁ గుడిచి
సత్కథాశ్రవణంబునఁ జరుపుఁ బ్రొద్దు. 90

క. చండాలుం డాపురి నొకఁ
డుండున్ ధనధాన్యసంపదుజ్జ్వలుఁడు దయా
ఢ్యుండు సుజనప్రియుండు న
ఖండితదానఖని సుకృతకాముఁడు ధరణిన్. 91

క. ఒకనాఁ డావిప్రుఁడు పా
వకనిభతేజుండు విప్రవాటిఁ జరింపన్
బ్రకటితమతిఁ గని యాతం
డకుటిలమతిఁ దలఁచె నిట్టు లని మదిలోనన్. 92

క. ఏతాదృశపాత్రంబున
నేతఁడెనయుచున్ ధనంబు లిడనేరక నే.

నేతరి నయిత్రి మఱి యిం
కేతరిఁ దరియించువాఁడ నీచరితాబ్ధిన్. 93

ఆ. హితము గోరుమనుజుఁ డెలమి సత్పాత్రంబు
సరసి యొసఁగవలయు గరిమ వెలయ
ధర నపాత్రములకు దాన మొసంగి యా
ఫలము గనక నిరయపథముఁ గాంచు. 94

ఉ. ఇంత కృతార్థజన్మునకు
నీయనియర్థము వ్యర్థ మయ్యె నా
యంతవివేకశూన్యుఁ డొకఁ
డవ్వల నెవ్వఁడు గల్గు నింక నే
నెంతటనైన నీఘనున
కీప్సితవస్తు వొసంగి భద్రముల్
గాంతు నటంచు సర్వగుణ
గౌరవుఁడై తలఁచె న్మనంబునన్. 95

తే. మొదల నితఁ డప్రతిగ్రహుం డదియుఁ గాక
యిపుడు చండాలధనము గ్రహించువాఁడె
యైన నొకయుక్తి చేయుదు ననుచు నెంచి
యాతఁ డొకవైశ్యుతోడ సఖ్యం బొనర్చి. 96

వ. వానితో నిట్లనియె. 97

వనమయూరము.

కోరి ధన మిచ్చెద నకుంఠితగతిం బే
హార మొనరింపు మతి యందు గల లాభం
బారసి సగంబు గొను మంతఁ బెఱసామ్ముం
బాఱుల కొసంగుము శుభస్థితి చెలంగన్. 98

ఆ. అని యనంతమైన ధన మిచ్చి యవ్విప్రు
గుఱుతు చూపి యతనిగుణము దెల్పి
యీమహానుభావుఁ డేమైన నడిగిన
నెంతయర్థ మయిన నితని కిమ్ము. 99

తే. అడుగఁ డేనియు నడుగక యతులభక్తి
మించి సేవించియైనఁ బ్రార్థించియైన
నేయుపాయంబుచేనైన నితని కొసఁగి
ననుఁ గృతార్థునిఁ గావింపు మనఘచరిత. 100

ఆ. అనుచుఁ గీర్తికాముఁ డై దివాకీర్తిత
న్జేరి గౌరవింప నూరుభవుఁడు
ధనముమీఁదియాశ మనమునఁ బెనఁగొన
నీయకృత్యమునకు నీయకొనియె. 101

సీ. అర్థాతురుండైన యతఁడు సద్గురువృద్ధ
బంధులపైఁ బ్రియభావ మెడలు
దేవభూదేవతాదీనసధనంబులు
హరియించు దురితంబు లాచరించు

నీచసేవ యొనర్చు నిందకు రోయఁడు,
కార్యంబు దెలియఁ డనార్యవృత్తి
యాశాపిశాచికావేశవశంబునఁ
బొదలి యెవ్వరినేనిఁ బొగడుఁ దెగడుఁ

తే. బరుల నెలయించు సభ్యులఁ బరిహసించుఁ
దొడరి క్రోశస్థితాసి నా దుస్స్వభావ
మెఱుకపడనీక వంచన నేపుమీఱు
సాధ్వసమున నమస్కృతుల్ సలుపు మొఱపు. 102

వ. విశేషించియు నతండు దరిద్రుండును వైశ్యుండునుం గా
వున హేయంబునకు రోయఁడయ్యె నంత నొక్కనాఁ డప్ప
ణ్యవీథిం జరించునప్పుణ్యుం గని సాష్టాంగం బొఱఁగి
వినయావనతుండై యి ట్లనియె. 103

క. ధన్యుండ నైతిఁ ద్విజగ
ణ్యాన్య! భవద్దర్శనమున మత్పితృతతియుఁ
ధన్యతఁ బరఁగె న్నీపద
విన్యాసరజంబుచేఁ బవిత్రుఁడ నైతిన్. 104

ఉ. విప్రులు లేరె భూస్థలిఁ బ
విత్రచరిత్రులు లక్షర్వసర్వవి
ద్యాప్రతిభాతియోగ్యులు ద
యామయ! వారలు నీకు సాటియే

యపరిమితమార్థనిస్పృహుండ
వై భువనంబు తృణీకరించి సీ
తాప్రియభక్తియుక్తి దురి
తంబులు దోలెద వీవు నిచ్చలున్. 105

తే. దినము రామార్పితాన్నంబు దినఁగ మాని
యలరి రాము భజింపని యధమనరులు
పూని యుచ్ఛిష్టకర్దమభుక్తి నఱచు
కాకభేకంబులకు నీడుగారె తలఁప. 106

తే. రాముఁ బూజించునవియె కరములు ప్రేమ
రాముఁ గనునవి కన్నులు రాముఁ దలఁచు
నదియె హృదయంబు రామకార్యార్థ మరుగు
నదియె పదయుగళంబు కృతార్థునకును. 107

క. సీతానేతన్ శుభసం
ధాతన్ దాతన్ భజించు నరుఁ డురుసుకృతో
పేతఖ్యాతుఁడు దురిత
వ్రాతం బాతనికి నొకలవంబును గలదే. 108

సీ. ఇన్ని సద్గుణముల నెన్నికఁ జెందిన
పూర్ణకాముఁడ వార్యపూజితుఁడవు
కృతకృత్యుఁడవు పుణ్యమతివి విన్గాంచిన
నారాముఁ గాంచినయట్ల నాదు

పాపముల్ దొరఁగ శుభంబులు బెరఁగ నేఁ
డని యాత్మమందిరంబునకు నతనిఁ
గొని చని వ్యజనవీజనమున శ్రమ మార్చి
యక్షకర్దమము దేహమున నలఁది
తే. కుసుమదామంబు లొసఁగి యక్కుమతి యపుడు
పుత్రపౌత్రసమేతుఁడై పూజసేయ
దీవన లొసంగి పొంగి యద్ద్విజవరుండు
చనియె నల్లన తనపర్ణశాల కెలమి. 109

క. వేషము నమ్మఁగఁ దగ దిల
వేషము దోషాస్పదంబు వెలయఁ బరివ్రా
డ్వేషమున దశగ్రీవుఁడు
భీషణగతిఁ గొని చనండె పృథ్వీతనయన్. 110

క. రంగన్నేపథ్యాదుల
రంగుల దుర్జనుఁడు తన్నుఁ బ్రచ్ఛాదించున్
రంగాజీవుఁడు మెలఁగుతె
అంగున సజ్జనుల నెల్ల భ్రమయించుటకున్. 111

ఆ. రేయి మృగయుఁ డేచి మృగములు చెదరంగ
ఘంట మొరయఁ జేయుకరణి సుజను
మోహపఱచుఁ గుజనుఁ డూహచే నటుగాన
శీల మెఱిఁగి మైత్రి సేయు టొప్పు. 112

వ. అమ్మహానుభావుం డవ్వణిక్కులాధము దంభకుంగా నె
ఱుంగక యతం డొనరించిన యుపచారంబునకు నచ్చెరు
వొందుచుఁ దనమనంబున. 113

చ. ఫలితరసాలసాలముల
భంగిఁ జెలంగి పరోపకారవం
తులజననంబు లొప్పు నతి
దూరతరోన్నతిఁ జెన్నుమీఱి ని
ష్ఫలత వెలుంగుబూరుగుల
చందము నొందుఁ బరోపకారహీ
నులచరితంబు వారలఁ గ
నుంగొనఁ గోరిక దీర దారయన్. 114

ఉ. ఎంతకృపాళుఁ డెంతకృత
కృత్యుఁడు వైశ్యకులోత్తముండు నేఁ
డెంత ప్రియం బొనర్చె నని
యెన్నుచుఁ దత్కృతసత్కృతుల్ మదిం
జింత యొనర్చి సంతసము
చిప్పిలనొప్పగనుండువేళఁ దా
నంతట వచ్చి యవ్వణిజుఁ
డాయనకు న్వెస మ్రొక్కె నమ్రుఁడై. 115

క. బృందావనాంతికమున న
మందానందమున నతుషమాలిక చెవి నిం

పొంద బృసీమధ్యంబున
నందముగా నున్న యమ్మహామహునివలనన్. 116

వ. కొన్నిధర్మంబులు విని చని మరల వచ్చె నిట్లు. 117

ఉ. పొందుగ సత్కథ ల్వినుచుఁ
బోవుచు వచ్చుచు నమ్మహాత్మతోఁ
బొం దొనరించి తత్సుగుణ
ముల్ వెస నభ్యసనం బొనర్ప క
మ్మందుఁడు వంచనాగుణము
మానక పూనిక మీఱె నట్ల యాఁ
జందనవృక్షవాసి యగు
సర్పము దర్పము మానునేర్చునే. 118

వ. క్రిమ్మఱ నమ్మూర్ఖుం డమ్మహాత్ముని వంచింపందలంచి యుపాయంబు గానక యనుదినంబు మైత్రి పాటించుచు ననేకదినంబు లుండు నంత నొక్కనాఁ డాద్విజకులతిలకుం డన్నగరంబునకు భిక్షార్థియై చనినం గని నేఁ డేత్తఱంగుననయిన నీభూసురపుంగవునకు మతంగపుంగవువిత్తంబు నొసంగవలయు నని తలంచి సంతుష్టాంతరంగంబున నిజమందిరంబునకుం దోడ్కొని చని తొంటియట్ల యర్ఘ్యపాద్యంబు లొసంగి పూజించి పుణ్యకథలు వినుచుం గొండొకతడవు నిల్చి యతం డరుగ నుద్యుక్తుం డయిన నిట్లనియె. 119

చ. మిటమిట నెండ మెం డమర
మిత్రుఁ డమిత్రునిరీతి లోకముల్
పెటపెట వేఁపఁ జొచ్చె నతి
భీష్మతరోష్మత గ్రీష్మ మెంతయున్
బటపట నేల వ్రక్కలయి
పాయఁగఁజేసె నలంత సధ్వగుల్
కటకటఁ జెంది వంద వడ
గాడుపు వీవఁగఁజొచ్చె హెచ్చుగన్. 120

తే. ఇట్టిబెట్టగు వెట్టకు నట్టుఁ జెంది
జడలఁ జదలేఱు దాలిచెఁ జంద్రమౌళి
శ్వసనమిత్రుఁడు చేఁబూనె విసనకఱ్ఱ
కడమవారలకథ లింక నొడువనేల. 121

చ. రణమున శౌర్యధుర్యుఁడు క
రంబుల శాతశరంబు లేర్చి భీ
షణగతి వైరివీరుల వె
సం బస నేసిన వైఖరి న్నభో
మణియుఁ దపర్తునన్ గగన
మధ్యగుఁడై జగ మేఁచఁజొచ్చె దా
రుణకిరణప్రసారణత
రుద్రునిమూర్తి యతండు గావునన్. 122

సీ. ఘనసారమృగమదగంధసారోదార
యక్షకర్దమచర్చ నలరవలయు
మరిచధూళీగుడగురుకపిత్థోర్వారు
ఫలభక్షణావాప్తిఁ బరగవలయు
మహితసౌరభలసన్మల్లీమతల్లికా
దామసందోహముల్ దాల్పవలయు
సారఘనీరసన్నీరచుంబితసూక్ష్మ
గౌరచేలంబులు గట్టవలయు

తే. సుందరరదనాపయోధరకుంభికుంభ
శైశిరస్థలి వాసంబు సలుపవలయుఁ
జెలఁగు వైశాఖమున నిట్లు సలుపలేని
మతివిహీనులు దైవవంచితులు నిజము. 123

సీ. గజవాజిరథములు కమనీయగేహముల్
బంధుపోషణము సద్భాషణంబు
సర్వవిద్యావిచక్షణతావిధేయులై
పొదలు కళత్రసత్పుత్త్రచయము
ధనధాన్యసంపదయును సుఖావాప్తి
యనవరతంబు దేహంబు దృఢత
యతిథిపూజయు ధర్మమతి రాముపై మతి
ధృతి జాహ్నవీసరిత్తీరవసతి

తే. చిరతరాయువు సజ్జనాదరనిరతియు
జానకీజానిఁ గొలువంగలేనివాని
కెత్తెఱంగున నబ్బుఁ దా నెంతప్రతిభ
పూనెనేనియు భూరివిద్యానిధాన ! 124

ఆ. భోజ్యవస్తుపమర భుజియించుశక్తియు
మెలఁత యొదవ రతులమెలపుశక్తి
ధనము గలుగ దాన మొనరించు శక్తియు
వరతపఃఫలములు వసుధయందు. 125

ఆ. రోగపీడనము కురూపతాప్రాప్తియు
దీనతయును వృత్తిహీనతయును
సారశూన్యగృహము సర్వానుసరణంబు
నలఘుదురితకర్మఫలముగాదె. 126

క. పరగేహనివాసంబును
బరులన్ *భజియించుటయును బరదేశములం
దిరుగుటయుఁ గుపుత్రప్రాప్తియు
దరిద్రతయు దుఃఖములు సదా యూహింపన్. 127

తే. అతిథిపూజ యొనర్చుచు నధికనిష్ఠఁ
దపము సల్పుచు సత్కర్మతానిరూఢు
లయిన మీకీదరిద్రత యర్హమగునె
కావున ధనార్జనంబుపైఁ గాంక్ష మేలు. 128

* హరించుటయును—వ్రా. ప్ర.

సీ. ఏను వైశ్యుండఁ గులీనుండ మఖముఖ
సకలసుకర్మముల్ శాస్త్రసరణి
సలుప నర్హుండ నావలనఁ బ్రీతిగ్రహిం
చిన నీకు దురితముల్ చేరఁగలవె
మణిగణకనకాదిమహనీయవస్తువు
లొసఁగెదఁ గొని సుఖం బెసక మెసఁగ
పుత్రకళత్రాదిపోషణం బొనరించి
దేహసంశోషణస్థితి దొలంగు
ఆ. మార్యవర్య ధర నకార్యశతంబైనఁ
జలిపి తల్లిఁ దండ్రి సతుల సుతుల
నతులగతుల మనుప నగు నని ప్రాజ్ఞులు
దెలుపునీతిపొలుపు దెలియ వినమె. 130

వ. అనిన విని యవ్విప్రుం డిట్లనియె. 131

ఆ. రహి విరక్తునకును రాజ్యంబు తృణ మగు
దాత యగునతనికి ధనము తృణము
జూదగాని కధికసుఖము తృణం బగు
సారె నిస్పృహునకు జగము తృణము. 132

ఉ. రామకథాసుధారసని
రంతరనిర్వృతమానసుండు సు
త్రాముని నైన వానరుతె
ఱంగునఁ జూచు నృపాలకీటక

స్తోమముఁ జెప్పనేల పరి
శుద్ధత రాముఁ దలంచుచున్ మదిన్
రాము భజించుకంటె సుక
రం బగు సౌఖ్యము గల్గనేర్చునే. 133

క. దానముఁ గొనువానితపో
హానియు మఱి నిత్యకర్మహానియు నగు న
ద్దానంబుఁ గొనియెనేనియుఁ
బూని మరల నిత్యకర్మముల్ సలుపఁదగున్. 134

తే. ఉగ్రదుర్దానవస్తుపరిగ్రహంబు
సలుపఁ బరలోకనాశంబు గలుగు నట్లు
గాన పరలోకభీరువు లైనవార
లుగ్రదానపరిగ్రహం బుడుగవలయు. 135

ఆ. రహిఁ బరాన్నభుక్తి రసనయు మఱి ప్రతి
గ్రహము కారణముగఁ గరము నన్య
లలనవలనఁ జిత్తజలజంబు బల మఱ
శక్తి ద్విజున కెట్లు సంభవించు. 136

క. అమవసఁ బరాన్న మెవ్వఁడు
నమలు న్నెలనాళ్ళు వాఁ డొనర్చిన హోమ
ప్రముఖసుకర్మావళిఫల
మమరఁగఁ దద్దాతఁ జెందునందురు సుమతుల్. 137

తే. ధరఁ బరాన్నము దినుచు నేధరణిసురుఁడు
కర్మ మొనరించుచుండుఁ దత్కర్మఫలము
నందు నొకభాగ మాతనిఁ జెందుఁ బిదప
నన్నదాతల భాగత్రయంబు నొందు. 138

క. వర్షాశనమున బ్రతుకుచు
హర్షంబును జెందు నెవ్వఁ డావిప్రుఁడు త
ద్వర్షకృతకర్మఫల మ
వ్వర్షాశనదాత కిడు ధ్రువం బూహింపన్. 139

ఆ. గజము మ్రింగువెలఁగకాయ రూపావశి
ష్టత వహించునట్టిచంద మమర
నవనినిర్జరుఁడు పరాన్నంబు మెసవిన
సారహీనుఁ డగు నిజంబు ధరణి. 140

సీ. అప్రతిగ్రహుఁ డైన యవనీసురోత్తము
నుతియింపఁదగు నని శ్రుతులు నొడువు
నదనున విప్రుఁ డాపదతటి నైనఁ బ్రతిగ్రహింపఁగరాదు తెల్ల మరయ
నతిదరిద్రున కైన నతిధని కైన నాఁ
కలి సమంబయి ప్రాణములు హరించు
విరసభోజన మైన సరసభోజన మైన
నమృతోపమానమై యమరు నప్పు

తే. డట్లు గావున శాకమూలాశనమునఁ
దృప్తిఁ బొందుదుఁ గాని ప్రతిగ్రహింప
నిట్లు నిర్బంధ మొనరింప కేఁగు మనినఁ
బాఱునకు నిట్టు లనియె నయ్యార్యభవుఁడు. 141

ఉత్సా. పోవ యాయవరము సేయఁ బ్రొద్దు గలదె యామమా
త్రావశిష్ట మయ్యె దివస; మయ్య నేఁటి దేవపూ
జావిధానపాకవిధికిఁ జాలుమాత్ర మైన స
ద్భావమున నొసంగెదం గృపం బరిగ్రహింపవే. 142

క. శ్రద్ధ గలచోరుఁ డొసఁగిన
యద్ధనము పరిగ్రహింప ననువగు మఱి య
శ్రద్ధ గలముని యొసంగిన
యద్ధనము పరిత్యజింప నగు ననిరి ఘనుల్. 143

తే. అనుచుఁ బ్రార్థించి సాష్టాంగవినుతి సేయ
నమ్మహాత్ముఁడు నాఁటిపాకార్థవస్తు
వందికొన సమ్మతించెఁ దా నప్పు డాతఁ
డంత సంతోషితస్వాంతుఁ డగుచు నగుచు. 144

చ. ఎనయఁగ శాలితండులము
లిక్షురసోపమ మైన తైలముం
గనకసరూపసూపమును
గప్రపుఁదావులఁ బొల్చు నాజ్యమున్

జనసరసాలముఖ్యఫల
పంక్తియు రామఠముం ఘటంబు లిం
ధనములు చింతపండు లవ
ణంబు గుడంబును శృంగబేరముల్. 145

చ. ఉరుకదళీదళావళులు
నొప్పనియావయు జీలకఱ్ఱయుం
మిరియము గోదుమల్ మఱియు
మే లగుగందము తమ్ములంబులుం
బెరుఁగును గూరగాయలును
బ్రీతిఁ దలిర్పఁగఁ దెచ్చి యమ్మహీ
సురవరుముందర న్నిలిపెఁ
జూచి యతండు ముదంబు నొందఁగన్. 146

తే. ఆత్మబంధులు దాను నయ్యార్యవర్యుఁ
డప్పదార్థముల్ దెచ్చి యయ్యవనిసురుని
మందిరంబునఁ జేర్చి యమందమోద
మగ్నమానసుఁ డగుచు నమస్కరించె. 147

వ. అంత. 148

ఆ. అన్న మొసఁగి గెలుచు నన్నుల సద్వస్త్ర
సమితిఁ గట్టి గెలుచు సభలఁ బ్రబల
మొసికి విప్రనికరముల గెల్చు శీలంబు
పసఁ గులంబు గెల్చు పాప్రజ్ఞుఁ డపని. 149

తే. నెలఁతలకు భోజనంబును నిధువనంబు
హితము లగు నవి గల్గినగృహము గృహము
పతియె పతి యవి లేని తద్భవన ముగ్ర
వనము తద్వల్లభుండు జీవన్మృతుండు. 150

ఉ. కావున నమ్మహీసురుని
కాంతయు వైశ్యుఁ డొసంగినట్టి య
ప్పావనవస్తుసంతతులు
పల్మఱు గన్గొని విస్మితాత్మయై
భావమునన్ ముదం బొదవ
పాక మొనర్చి నిజేశు దేవపూ
జావసరం బెఱింగి విన
యంబున నాయితపెట్టె నత్తఱిన్. 151

ఆ. దేవపూజ సల్పి నైవేద్య మొనరించి
యతఁడు సుతసమేతుఁ డగుచు భక్ష్య
భోజ్యలేహ్యచోష్యములు సాధ్వి వడ్డింప
నారగించి ప్రముదితాత్ముఁ డయ్యె. 152

క. ఆపడఁతియు నవశిష్టము
లై పరగినయట్టి షడ్రసాన్నాదికముల్
సూపాపూపాజ్యప్రము
ఖోపేతంబుగ భుజించె నురుహర్షమునన్. 153

ఉ. అంత ననంతదివ్యమహి
మాదృతసత్కథలన్ దినాంతప
ర్యంతము పొద్దుపుచ్చి యతఁ
డర్హవిధుల్ దగఁ దీర్చి మందిరా
భ్యంతరసీమ నల్లన ల
తాంతశరాహవదోహలస్థితిన్
గాంతఁ గవుంగిలించి కడఁ
కన్ ఋతువాసర మాట యెంచుచున్. 154

క. ఆతతదృఢభోజనసం
జాతహ్రాదజ్ఞాతజాతచకితుం డగుతా
నాతరుణికి ఋతుదిన మఁట
యాతనితమకంబు వేఱ యడుగఁగ నేలా. 155

ఆ. అతులగతులఁ జొక్కి యాతఁడు సురతాంత
తాంతగాత్రిఁ డయ్యె నంత నంత్య
జాతవస్తుజాతరేతఃపరిష్కృత
మగుచుఁ జాలు నిల్చె నతివ కపుడు. 156

తే. జనులు భుజియించునన్నంబు జఠరపితరి
నొనరు భాగత్రయం బయి యొకట మనము
నొకట వీర్యము మలము వేఱొకట నగుచు
నమరియుత్తమమధ్యమాధమనిరూఢి. 157

ఆ. శిష్టభోజనంబుచే సాత్వికం బగు
మానసంబు జనసమాజమునకు
దుష్టభోజనమునఁ దుష్టి పొందిన మాన
సంబుఁ తామసాస్పదంబు గాదె. 158

ఉ. కావున శిష్టభోజనము
కాంక్ష నొనర్చి దురాన్నభీతిచేఁ
దా విలసిల్లునట్టియతి
ధన్యుఁ డమర్త్యుఁడు గాక మర్త్యుఁడే
పావన మైనద్రవ్యమును
బాకము భాండము నబ్బెనేని స
ద్భావన శిష్ట మా సదియు
భక్ష్య మభక్ష్య మెఱుంగఁజొప్పడున్. 159

తే. వంగకాయయు మాడిసవంటకంబు
పొసఁగ నిందుగుకాయయుఁ బుచ్చకాయ
మేడి మారేడుకాయయు మెసవు నెవ్వఁ
డాతనికి దూరతరుఁ డగు నచ్యుతుండు. 160

తే. కదిసి వట్రువ యగుసొరకాయ యెఱ్ఱ
మునుగయును రక్తరూపశాకినియు రక్త
మూలకంబును బచ్చలి ముదముతో భు
జించి చాంద్రాయణం బాచరించవలయు. 161

తే. తుమ్మి బలుసును గందమూలమ్ము ననఁటి
యుసిరికయుఁ గర్మవిధికి నత్యుత్తమములు
పులగమును బాయసమును జక్కిలములును య
వాన్నమును దేవతార్పణార్హములు తలఁప. 162

క. తల్లియుఁ బినతల్లియుఁ దన
యిల్లాలుం దాను సుతుఁడు హితశిష్యుండున్
జెల్లెలును మేనయత్తయు
నెల్లెడఁ బాకంబుసేయ నెంతయు నర్హుల్. 163

సీ. పాకంబుసేయ మృద్భాండముల్ మేలవి
నిత్యనూత్నంబులై నెగడు టొప్పు
ప్రాజ్ఞసమ్మతిఁ గాంస్యపాత్రంబున భుజింపఁ
బ్రజ్ఞాయశోబలప్రతిభ లమరు
రజతసువర్ణపాత్రంబులఁ గుడిచిన
వానికి సిరి తాన వలచి పొందు
భిన్నపాత్రంబులఁ బ్రీతిచే మెసవిన
యతఁడు దరిద్రతావాప్తిఁ గుందు

తే. తాడి తుమ్మికి రేచకిదళములందు
రావిమఱ్ఱులఁ బుట్టుపర్ణములయందు
మొగలి జిల్లేడుతలిరులఁ దగ భుజించి
మించి చాంద్రాయణంబు చరించవలయు. 164

ఆ. బ్రహ్మమేడియాకు పాలాశమును నిప్ప
యాకు తామరాకు ననఁటియాకు
నమరు కొడిసెయాకు నతిపవిత్రంబులు
వానిలోనఁ గుడిచిరేని మేలు. 165

చ. అది యటు లుండెఁ దద్ద్విజని
జాంగనదుర్భరగర్భ మిట్లు తొ
మ్మిదినెలలుం భరించెఁ దత
మేచకచూచుకపాండుగండసం
పద యుదరస్థశాబకుని
భావము పుల్కసతాగ్రజన్మతా
స్పద మని తెల్పు మెల్పమర
సారె సుఖప్రసవాప్తిఁ గోరుచున్. 166

క. పదియవమాసంబున న
మ్మదవతి సుకుమారుఁ డగుకుమారునిఁ గని నె
మ్మది ముదము గదురఁ బెనుపఁగ
నదనున మూఁడేండ్లు పెరిఁగి యబ్బాలుండున్. 167

ఉ. చౌలము సల్పునీడున స
సంభ్రమతం బసరంపుటెమ్మికల్
మాలికగా నొనర్చి గళ
మధ్యమునన్ దవిలించి మించి చం

డాలునిలీల నాశ్రమము
డగ్గఱ శైశవకేళిఁ దేల న
బ్బాలు నదల్చి తండ్రి వెసఁ
బాఱఁగఁ జిమ్మె తదస్థిహారముల్. 168

తే. అతఁడు స్నానార్థమై నది కరిగె నరుగ
నంత నర్భకుఁడును దొంటియట్ల యస్థి
మాలికలు గేలఁ దాల్చి చండాలులీలఁ
గేలి సల్పె జనంబులు గేలిసేయ. 169

క. అమలమతి నప్పు డాభూ
మ్యమరుఁడు నియతుఁడయి దూర మరిగి బహిష్కా
ర్యము దీర్చి మృత్తికాశౌ
చము సేయఁగఁ గణఁగె నంత శాస్త్రోక్తముగన్. 170

తే. ఒనర నొకపరి మేహనంబున గుదమున
మూఁడుమాఱులఁ గరముల నేడుమాఱు
లంఘ్రియుగమున మువ్మాఱు నవల నెడమ
పాణిఁ బదిమాఱు లొనరించెఁ బ్రౌఢి మెఱసి. 171

క. ఇనుఁ డుదయించినపిమ్మట
ననువునఁ బలుదోము నెవ్వఁ డప్పంచజనుం
డినుఁ గబళించినదురితముఁ
గనుఁ బిత్రువంశమున కెల్ల ఘాతుకుఁ డగుచున్. 172

తే. నెలయఁ జిటికెనవ్రేలంత వలము గల్గి
కంటకక్షీరయుక్తంబు గాఁ జెలంగి
ద్వాదశాంగుళమానిమై తగినపుడుక
దంతధావన మొనరింపఁ దనరు నంద్రుడు. 173

ఆ. అట్టినీతి యెఱిఁగి యమ్మహామహుఁడు శౌ
చమును దంతధావనము నొనర్చి
స్నానముఖ్యవిధు లనూనముగాఁ జల్పి
సత్వరమున నరిగె సదనమునకు. 174

వ. అప్పు డెప్పటియట్ల యాశ్రమాభ్యాసంబున నస్థిమాలికా
ధరుండై చండాలచేష్టలం గ్రీడించుకుమారునిం గాంచి
చంచలితతునేత్రుండును భయకంపితస్విన్నగాత్రుండును
నై భార్యం జూచి యిట్లనియె. 175

శా. బాలత్వంబున నీకుమారకుఁడు చె
ప్పం జిట్టగా మీఱుచుం
డాలక్రీడల నస్థిమాలికలు వే
డ్కం గంఠసీమంబునం
గ్రాలం గేలి యొనర్పఁ జొచ్చె మది శం
కాలేశమ్మున్ లేక యిం
కేలా మాటలు నీదుపాపమున న
య్యెంగాదె యీచందముల్. 176

క. తురగంబుగుఱుక నుఱుమును
నిరతము వర్షంబు గురిసి నిలుచుటయును సుం
దరిమనము పురుషుభాగ్యము
సుర లెఱుఁగరు నరుల కెఱుఁగఁజొప్పడునె ధరన్. 177

తే. దురితనిరతంబుచేఁ గ్రూరచరితమైన
పువ్వుబోఁడులమానసం బెవ్వఁ డెఱుఁగు
మొలకనగవులు నమృతంబు చిలుకుపలుకుఁ
గాంచి భ్రమఁ జెందుఁ బురుషుండు కామినులకు. 178

మత్త. సారెఁ దా రపవాదభీతిఁ బొసంగి యుందురు గాని దు
ర్వారమారశరాహతిన్ వసివాడి వీడిసవ్రీడలం
దారి వారిజలోచనల్ సతతంబు డంబున మంజులా
కారపూరుషుఁ జూచి సంగమకాంక్ష సేయుదు రెంతయున్.

క. రూపవతు లైనయువతుల
నేపునఁ గామించి పురుషుఁ డిది దురితౌఘ
ప్రాపక మని కవయం డది
పాప మనుచుఁ దలఁప దింతి పరపురుషేచ్ఛన్. 180

క. ఆహారము ద్విగుణం బగు
నూహాయొనర్పంగ బుద్ధియుఁ జతుర్గుణ మా
సాహసము షడ్గుణం బగు
నాహా ! మగువలకుఁ గామ మష్టగుణ మగున్. 181

ఉ. అంతిపురంబులందుల ని
జాంగనలం దగ నుంచి ధారుణీ
కాంతులు ద్వారదేశములఁ
గావలిగా నిడి రక్షసేయ న
య్యింతులు రూపహీను లని
యెంచక కుబ్జజడాంధవామనా
ద్యంతికవర్తులం గలసి
యంగజకేళి యొనర్తు రింపుగన్. 182

చ. మన సొకచోట నుంచి నెఱ
మక్కువ యొండొకదండ నుండ వం
చన గననీయ కెంతయు స
సాధ్వసనైఖరి యుల్లసిల్లఁ దా
రెనసి ప్రియుం బ్రియోక్తి భ్రమ
యింపుదు రింపుగ నట్లు గావునన్
వనితల భక్తియుక్తులు భ్రమ
వమ్ముగ నమ్మఁగఁ బోల దేరికిన్. 183

క. పతిరతిఁ గవయుచు సతి తన
మతి నెవ్వనిఁ దలఁచుఁ దత్కుమారకుఁడు తదా
కృతిఁ దాలిచి తత్కర్మం
బతులితగతి నభ్యసించు నని మును వినమే. 184

ఆ. సతియుఁ బతియుఁ బ్రేమ సమముగా రతిసల్పు
తఱిఁ బరస్పరంబు దలఁచిరేని
తల్లి యాకృతియును దండ్రిగుణంబును
బూనుఁ దత్సుతుండు పుట్టఁబోఁడి. 185

క. సుతునిగుణోన్నతిఁ గనుఁగొను
మతివా ! చండాలలీల నలవఱుచుచు సు
దతిఁ గీకసమాలాలం
కృతుఁడై యిటు లున్నవాఁడు క్రీడాపరతన్. 186

వ. అనిన విని యాసాధ్వి యతని కిట్లనియె. 187

సీ. అనఘ ! మీ రానతిచ్చినయది నిజ మగు
నైన దుర్గుణవతు లైనసతులు
కొంద ఱుంతిరె కాని యందఱు సుందరు
లకు నట్టిదుష్టశీలంబు గలదె
సత్యవ్రతంబును సత్యశీలంబును
దమకు నిత్యంబులై తగఁ బొసంగి
ధృతి మనోవాక్కర్మరతిఁ బతిసేవ సే
యుచుఁ దదన్యసుఖంబు లుజ్జగించి

తే. యదియె నిఖిలాధికం బయి ముద మొసంగ
సర్వలక్షణవతు లయి సంవిశుద్ధ
మతుల నతులమహోన్నతుల నలరు
సతతభాగ్యవతులు పతివ్రతలుఁ గలరు. 188

క. అందముగాఁ బతిసేవా
నందంబునఁ జొక్కునట్టి నారులు శయ్యా
మందిరభూషణతోషణ
నందనచందనసుఖంబునం బొదలుదురే. 189

మ. పతిపాదాంబుజసేవనాదరసుధా
పానప్రమోదంబుచే
నతులానందము నొందుకాంతలకు బ్ర
హ్మానందము న్బూరి యాఁ
బతి దైవంబు నితంబినీతతికిఁ ద
ద్భక్తిప్రభామారసం
శ్రితధర్మంబు శ్రీమైకహేతు వగు సు
స్థేమప్రభావోన్నతా. 190

వ. ఇందుల కుదాహరణంబై యొక్కపురాతనేతిహాసంబు
పెద్దలవలన వినంబడు నది యెట్లనిన. 191

మ. ఒకవిప్రుం డతిదుర్భగుండు దురితో
ద్యోగానురక్తుండు కా
మకలాలంపటుఁ డాతతాయిజనసం
భావ్యుండు దుశ్శీలుఁ డా
త్మకులాచారవిదూరుఁ డార్యగుణనిం
ద్యక్రూరకర్ముండు ము

న్నైకయూర న్వసియించి హేయగుణసం
యోగంబున న్వర్ధిలుౘ. 192

ఉ. ఆయనభార్య యార్య యరు
ణారుణపాణి వినీలవేణి ప
ద్మాయతపత్త్రనేత్ర కన
కాభశుభాంచితగాత్ర దర్పణ
ప్రాయకపోల ఖండశశి
ఫాల ప్రవాళజయాతిలోహితా
మేయసుధాధరాధర సు
మేరుపయోధర యెన్నఁ జెన్నగున్. 193

క. పతిసేవాహేవాక
వ్రతవతియై సుగుణశీలవతియై ధృతి న
ప్పతిదేవత మెలఁగుం దన
పతి పతితుం డనక కినుకఁ బదరక నియతిౘ. 194

ఆ. అతనివిధివశాన ననిలరుగార్తిచేఁ
జరణములకు గమనశక్తి దఱుగ
సిరియుఁ దొలఁగె నట్లు చెడినదురాత్మునిఁ
దొలఁగ కేల నిలుచు జలజనిలయ. 195

ఆ. శీలవంతుఁ జేరు సిరి శీలవంతుని
గాంచి జనత ప్రీతిఁ గారవించు

శీలహీనుఁ జేరు జ్యేష్ట రోగంబులు
బలయుఁ జనము దినము పరిభవించు. 196

వ. అప్పూ డప్పల్లవాధరి వల్లభు నెల్లిదంబుసేయక యుల్లంబు రంజిల్ల దేవభావంబున సేవించుచు లేవడి గావున నతని నిజస్కంధంబుపై నిడికొని భిక్షార్థం బన్నగరంబునఁ గుమ్మరుచున్న నొక్కయెడ. 197

చ. అలరుమొగంబు కైవగయు
నబ్జనిరూఢిఁ బొసంగ లోచనం
బులు నవలగ్నసీమయును
బుష్కరవైఖరి మీఱ నోష్ఠముఁ
వలనగుసంఘ్రియుగ్మముఁ బ్ర
వాళరుచి న్నిరసింప నయ్యెడం
జెలు వమరంగ నొక్కవెల
చేడియ యాడితకాంతి నొప్పుచున్. 198

సీ. పంచమషడ్జవిపంచీస్వరంబులు
పికమయూరములకుఁ బ్రీతిఁ బెనుప
మోవి బింబభ్రాంతి మూసరి కీరంబు ల
య్యారవోదారత నభ్యసింపఁ
గుచతటనికటసంగుప్త మహా సారకాయఁ
గని పెఱతుంబి యాఘనతఁ గోర

నాలాపతతికిఁ వనాగముల్ నాగముల్
దలిరించి కరఁగి యందముగఁ జొక్క

తే. నాగవాసంబులో మదనాగయాన
నాగకన్యానిరూఢి నందముగఁ బాడి
వీణె వాయించె సిబ్బితి వీడనాడి
పల్లవులు ఘొల్లముగఁ జేరి యుల్లసిలఁగ. 199

మ. అప్పు డాపైఁ దలిఁ గాంచి మోహవివశుం
డై భూసురాభాసుఁ డా
చపలాక్షిం దలపోయుచుం బొరలి య
స్వస్థాత్ముఁ డయ్యెం దమిం
గృపణుణ్ యాచకు వ్యాధిబాధితకరాం
ఘ్రిం దీనునిం బూని ని
ష్కృపచేఁ నేఁచు మరుండు తన్మహిమలుం
జిత్రంబు ధాత్రీస్థలిన్. 200

మత్త. సారె దిక్కులు చూచు నూరుపు సారెసారె విదిర్చు వే
సారెఁ గన్నుల నీరు నించుచు సారె నీరము గ్రోలుఁ బ
ల్మాఱు వారవిలాసినీసుకుమారభావము లెంచు వే
మాఱు మారునిధాక విప్రకుమారుఁ డెంతయుఁ జింతిలున్.

తే. ధరణిఁ గామాంధునకును నిద్దురయు సుఖము
తెలివియు మఱిఁ బరలోకచింతనము గలదె

యస్థిచర్మావశిష్టుని నస్నహీన
కాయునై నను గాయండు కాయజుండు.	202

క. ఘరునికిఁ గృపయు దరిద్రున
కురుతరసౌఖ్యానులబ్ధి యొనరుటయు దిగం
బరునకు లజ్జయు విధవా
తరుణికి సురతమును లేదు తథ్యం బరయన్.	203

వ. అంతఁ గంతువ్యథ నత్యంతచింతాక్రాంతస్వాంతుండైన కాంతుం జూచి యతనికులకాంత యంతరంగంబు గలంగ భీతయై యత్తెఱం గతని నడిగి తెలిసి తత్క్షణంబున నబ్బిత్తరి యున్న యెడకుం జని ప్రియోక్తిం దేల్చి నిజప్రియుండు రతిప్రియునిములుకులకు నులుకుటయుఁ దన్మోహంబును నవ్వారాంగనాహంకుం దెల్పి యభీష్టం బగుధనంబు మనంబు దనియ నొసంగి యొడంబఱిచి పురబహిరంగణగోత్రశాలాప్రదేశంబునకు రాత్రి నేతెంచు నది యని సంకేతం బొనర్చి యక్కార్యంబు సంఘటించి యచ్ఛందం బందంబుగాఁ గాంతున కేకాంతంబునఁ దెలుప నతండు దుస్తరపారావారనిర్మగ్నునకుఁ దరణి కరణిఁ దగినయత్తరుణివచనంబు లాకర్ణించి సంభ్రమోజ్జృంభణంబునఁ బొదలి యథావిధిం బ్రవర్తిల్లుచు సూర్యాస్తమయంబు గోరి యిట్లని వితర్కించె.	204

కవిరాజవిరాజితము.

అరుదుగ నేకరథాంగశతాంగము
నశ్వము లాఱును నొక్కటిపై
నురగసమూహము లొప్పగు పగ్గము
లూరువిహీనుఁడు సారథి య
ప్పురుసదినంబునఁ బాటిలె మాంద్యము
భవ్యనువస్తువు లబ్బిన-చోఁ
జరమగిరీంద్రముచాయకు జాఱఁడె
చాయమగం డతివేగమునన్. 205

చ. ఇతనితనూభవుండు యముఁ
డెంతయు దుష్కృతవంతు నొంచు నా
కృతియు సమంజసం బతని;
కీతఁడు దారుణలీల ద్వాదశా
కృతులు సహస్రపాదము ల
కృత్రిమలీల వహించి లోకసం
హతి నుడికించుఁగాదె తప
నాహ్వయుఁడై యితఁ డెల్లకాలమున్. 206

తే. తరణి యన నేల వహ్నికి నరణి గాఁడె
మిత్రుఁ డన నేల కువలయామిత్రు నితని
లోకబంధుఁడె యీతఁడు కోకబంధుఁ
డీనుఁ డనఁగ నేల గ్రహమైనఘనుఁడు గాక. 207

క. మందేహు లితని నొంచుచుఁ
గ్రిందున విప్రార్ఘ్యతోయకణహతు లైనన్
మందగుఁ డయ్యెనొ మును వా
రందఱు తనుఁ జుట్టుముట్టి యలఁచుటకతనన్. 208

క. ఈరీతి నల్ల నల్లన
నీరవి చరియించుపొంటె నితనికుమారుం
డౌర శనైశ్చరుఁ డయ్యెం
గూరిమికొమరునకుఁ దండ్రిగుణ మొనరదొకో. 209

క. రాకామధ్యగతుండై
యాకువలయహితుఁడు సూర్యుఁ డను నాహ్వయముం
గైకొని విరహుల నేఁచుఁ ద
దాకృతి సూర్యాభిధాన మది యెట్టిదయో. 210

తే. తా వికర్తననామంబు దాల్చి జగము
లదన నిర్దయుఁడై త్రుంచు నదియుఁగాక
ద్వాదశాష్టమజన్మసంస్థానముల వ
సించి జనముల నెల్లఁ గుందించు మరల. 211

ఉ. అంతఁ దదీయమైన విర
హంబు గనుంగొన లేనిరీతి భా
స్వంతుఁడు గ్రుంకెఁ దత్సురత
సంభ్రమసంఘటనేచ్ఛచే బలెన్

ధ్వాంతము గప్పెఁ దద్రతివి
ధంబు గనుంగొనుమాడ్కిఁ జుక్క లె
చ్చెంతఁ బొసంగెఁ దద్గతి హ
సించె నన విక సించెఁ గల్వలున్. 212

వ. అయ్యవసరంబున. 213

శా. త్రాసం బింతయు లేక ప్రాకటతమి
స్రం బ్రస్ఫురద్ధైర్యయై
యాసాధ్వీమణి ప్రాణనాయకు నిజాం
సారూఢుఁ గావించి వే
శ్యాసీమంతిని మున్ను రమ్మనిన యా
సాంకేతికాగార మ
త్యాసక్తిన్ వెసఁ జేరఁబోవఁగఁ దద
భ్యాసానుదేశంబునన్. 214

క. కొఱుతపయి నొక్కచోరుం
డఱిముఱిఁ బ్రాణావశిష్టుఁ డై యుండఁగ న
త్తెఱవ యెఱుంగక చనున
త్తఱిఁ దత్పతిశిరము వానిఁ దాఁకెం బెలుచన్. 215

ఉ. వేదనఁ జెంది తస్కరుఁడు
వే నను నొంచినవాఁడు రేపు సూ
ర్యోదయ మైనఁ జచ్చు నని
యుగ్రతమం బగుశాప మిచ్చె నా

పైదలి యాయవాచ్యతర
భాషణముల్ విని యోర్వలేక భా
యాదయితోదయం బవధి
యాత్మవరాయువు కంచు నెంచుచున్. 216

తే. స్థిరతరధ్వాంతవార్ధిఁ దరణియైన
తరణి యుదయింపకుండ నత్తరుణి యుగ్ర
శాప మొనఁగూర్చి దోయిట జలము లెత్తి
చల్లె వైధవ్యమునకుఁ దా నుల్ల మెరియ. 217

సీ. సతి యిత్తెఱంగున శాపం బొసంగ న
హస్కరుం డుదయింపఁ డయ్యె నంత
సంతమసవ్యాప్తి జగ మాకులం బయ్యె
స్నానసంధ్యాదులు హీన మయ్యె
స్వాహాస్వధాదివషట్కర్మములు హవ్య
కవ్యతంత్రములు యాగములు నడఁగెఁ
బాకశాసనపాశిపావకయమసోమ
యక్షరక్షఃపక్షితక్షకాహి

తే. వాలఖిల్యాప్సరోమరుద్వసుగణంబు
జంగమస్థావరప్రపంచంబు నప్పు
డప్పతివ్రతతేజోమహత్త్వమునకు
నచ్చెరువు నొంది యందంద యభినుతించె. 218

ఆ. అయ్యుదంత మంత నఖిలామరగణంబు
లజున కెఱుఁగఁజేసి యతఁడు తాము
హరిఁ బురస్కరించి హరునకుఁ దెలుపఁగ
నరిగి రపుడు రజతగిరికిఁ బ్రీతి. 219

వ. అందు. 220

సీ. స్ఫటికాభశుభగాత్రు శశిసూర్యశిఖినేత్రుఁ
జంద్రకిరీటుఁ బశ్యల్లలాటు
నగకన్యకావిభు నరుణకోటిప్రభు
హాలాహలాహారు నహిపహారు
సర్వలోకశరణ్యు సన్నుతకారుణ్యు
ధరణీశతాంగు సాగరనిషంగుఁ
గాయజసంహారుఁ గరటిచర్మాంబరుఁ
గలుషవినాశు నాకాశకేశు

తే. నఖిలలోకైకరక్షణావ్యగ్రు నుగ్రు
సురమునీశ్వరగురుతరస్తుత్యు నిత్యు
సతతరజతమహీధ్రనిశాంతు శాంతు
దారితకుమారదైతేయదంభు శంభు. 221

ఆ కాంచి నతులు నుతులు గావించి వచ్చిన
తెఱఁగు భక్తియుక్తిఁ దెలుపుటయును
ననిమొ వారితోడ ననుకంపపెంపున
శంకరుండు లోకశంకరుండు. 222

సీ. పాతివ్రతంబైన భవ్యతేజముఁ గని
సర్వతేజంబులు సంచలించు
వలనుమీఱఁగఁ బతివ్రతలు గావించిన
పని యన్యుచేఁ జక్కఁబడునె యెట్లుఁ
గావున నప్పతిదేవతసన్నిధి
కరిగి ప్రార్థింపుఁ డీ రనుచుఁ బలుక
నపుడు సావిత్రియు ననసూయ శచియు భా
రతియు నరుంధతి రమయు నుమయు

తే. వేల్పుఁబెద్దయు వెన్నుఁడు వేల్పుగమియు
నప్పతివ్రత యున్నెడ కరుగుదెంచి
ప్రస్తుతి యొనర్చి పేర్చి యప్పద్మనయన
వరుఁ జిరాయురుపేతుఁగా వర మొసంగి. 223

ఆ. లోక మంతయును నిరాకులగతిఁ జెంద
సూర్యు నుదితుఁ జేయు మార్య యనిన
సతియు నర్ఘ్య మొసఁగి శాపంబు మరలింప
నరుణకిరణుఁ డుదయ మయ్యె నంత. 224

మణిగణనికరము.

వరము లొసఁగి సురవరు లరిగిన భూ
సురుఁడు సుకృతమున సురుచిరగతియున్
దరుణతయును సిరితరి గని చని య
త్తరుణిఁ గలసి చిరతరముగ మనియెన్. 225

వ. అని కథ చెప్పి యాబ్రాహ్మణి యిట్లనియె. 226

సీ. ఈరీతి ధారుణీధారణకారణ
మతిమతులగు పతివ్రతలు గలరు
వారలచరణసేవకురాల నాథ ! మీ
యంఘ్రిభక్తియ కాని యన్యమెఱుఁగ
సత్యంబు పలికితి నిత్యంబు నిర్దంభ
విస్రంభయోగ్యనై వెలయుదానఁ
గావున దోషస్వభావంబు తెఱఁగు మీ
వలన నైనదియె కావలయు నిపుడు

ఆ. ధీయుతులకు నైనఁ బాయక మోసంబు
గలుగు నాకుఁ గోడిమె గట్టఁదగునె
మీరు ధీరవృత్తి మీఱ విచారింప
వలయు దురితసరణివలను మిగుల. 227

క. ఏరీతి నిజముఁ బల్కియు
నారులు విశ్వాసకారణత మెలఁగుదురే ?
వారక సూనృతగతిఁ జె
ల్వారినయగసాలి పుణ్యుఁ డని నమ్ముదురే ? 229

వ. అని యిప్పగిది నప్పతివ్రత పల్కుపల్కులు విని యప్పు
డప్పుడమివేల్పు సత్యం బని యత్యంతత్వరితంబున నిశాం
తాభ్యంతరంబున కరిగి శుచియై వార్చి షోడశోపచా
రంబుల రామదేవుం బూజించి తదనంతరంబ పద్మాసన

గతుండును సమకాయశిరోధరుండునునై ప్రాణాయామ
త్రియం బాచరించి యల్లనల్లన రామనామంబు జపియిం
చుచు ఘనఘనాఘనశ్యామగాత్రుండును పుండరీకదళ
నేత్రుండును పీతాంబరధరుండును శంఖచక్రగదాధను
ర్బాణకరుండును హారహారకేయూరసారసనకిరీటకుండల
వలయాంగుళీయకాదిభూషణుండును (నిజాశ్రితజనతోష
ణుండును) వసిష్ఠవామదేవసనకసనందననారదహనూమ
త్ప్రముఖార్చితుండును దివ్యచందనచర్చితుండును వన
మాలికావిరాజితవక్షుండును జగదుత్పత్తిసంహారకారణ
దక్షుండును రాకానిశాకరప్రతీకాశముఖుండును లక్ష్మణ
సఖుండును సీతాలింగితాంగుండును రణరంగాభంగుం
డును నగు కరుణాసముద్రు శ్రీరామభద్రుం దనహృద
యారవిందంబున నందంబుగా నిల్పి యాభిధ్యానమా
ర్గంబున నవ్విశ్వరూపునియందు నిలానిలానలజలమహా
బలాది పంచమహాభూతంబుల శింశుమారచక్రచంద్ర
సూర్యాదిగ్రహనక్షత్రధ్రువారుంధతుల వాలఖిల్యగౌత
మాది మహర్షుల గంధర్వయక్షరక్షఃపక్షితక్షకానంత
కర్కోటకాదు లయినపాతాళనివాసుల బలిప్రభృతిరాక్ష
సులఁ గపిలాదిమునీంద్రుల మేరుమందరహిమవద్వింధ్య
లోకాలోకాదికులపర్వతంబుల సప్తద్వీపంబుల సముద్ర
సరిత్తటాకంబుల దిగ్గజంబుల రంభాద్యప్సరసల స్వర్లోక

బ్రహ్మలోకవైకుంఠకైలాసాదిలోకంబుల నగ్నిష్వాత్తాది పితృగణంబులఁ గళాకాష్ఠాలవక్షణముహూర్తప్రహరా హోరాత్రపక్షమాస ర్త్వయనసంవత్సరాత్మకంబు లయిన కాలంబుల దర్శపూర్ణమాసయజమానయాజకయూప పశుస్వాహాస్వధాకార వషట్కార వేదికాప్రస్తర హవిః పురోడాశదర్భపాత్రాదియోగయాగంబుల శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసాగమ ధర్మశాస్త్రాద్యఖిలవిద్యల భూర్భు వాదిచతుర్దశభువనంబులస్థావరంబులజంగమంబుల భూత భవిష్యద్వర్తమానవర్తనంబులం గాంచి నెండియు నిజా శ్రమప్రదేశంబును దన్నును బట్టనంబును జండాలవైశ్య సంబంధంబును వైశ్యప్రార్థనంబును వైశాఖమాసంబునఁ జండాలదత్తపాకవస్తుప్రతిగ్రహంబును దదన్నభోజనరేత స్సంగతంబైన నిజాంగనాగర్భసంభవంబును నంశమాత్ర ప్రవేశంబునఁ గుమారుండు చండాలచేష్టలం గ్రీడించుట యును నిఖిలంబును నిరవశేషంబుగా జ్ఞానసమాధిం గనుం గొని ధ్యానావసానంబున నేత్రోన్మీలనం బాచరించి భార్యకు నయ్యార్యుం డిట్లనియె. 229

సీ. అతివ ! నీకతమున నైనదుష్కృతము గా
దది నావలన వచ్చినదియొకాని
యతివదాన్యుం డైనయంత్యజన్ముఁడు ధర్మ
మొనరింపు మని ధనమొసఁగి పనుపఁ

దద్వ్యశవర్తియై దనరువైశ్యుఁడు దెచ్చి
మన కిచ్చె పాకసామగ్రి వినవె
యది యంది నీవు బ్రహ్మానందమును బొంది
యెలమిఁ బొక మొనర్చి తెలుఁగుదుగద

తే. ఆరగించితి మదియు క్షుధాగ్ని యార
మనముఁ గన్నులుఁ దనియంగ మనము మును త
దన్న రేతోంశభవుఁ డైన యాత్మజుండు
మించి చండాలచేష్టఁ గ్రీడించె నిట్లు. 230

తే. అప్రమత్తతఁ జరియించు చలరు నెవ్వఁ
డతఁడు సకలసుఖావాప్తి నతిశయిల్లు
దుఃఖభాజనుఁ డగుఁ బ్రమత్తుఁడు దలంపఁ
దరుణి ! యశ్రాంతమును మనకరణి ధరణి. 231

సీ. తతదుర్వ్యనీతిచేఁ దనరు సాధువుతోడ
భువిఁ జంచలుం డైన బుధునితోడ
మాయావి యైన సంబంధబాంధవుతోడఁ
గృతపాపుఁ డైన పండితునితోడ
స్వార్థపరుం డైన యత్యంతవృద్ధుతో
నతిదురాచారుఁ డౌ నధముతోడ
నర్థార్జనాసక్తి నలరు యతీంద్రుతో
మతిహీనుఁ డగు బహుశ్రుతునితోడ

తే. సర్వవంచనశీలురై జగము లెల్ల
వేషభాషల భ్రమయించు విప్రరాజ
వరులతో సఖ్య మొనరింప వలవ దెపుడు
వారి దవ్వుగఁ దొలఁగఁగ వలయు పొలతి ! 232

క. నీరముఁ గ్రోలి వనావని
నీరములం గసవు మెసవు మృగముల మృగయుల్
గాఱించి యవిరతము ని
ష్కారణవైరమున హింస గావింతు రిలన్. 233

ఆ. ఆత్మజీవనార్థ మై సాధువృత్తుల
హింససేయుదురు విహీనబుద్ధు
లట్లు గాన సాధు లప్రమత్తతఁ జరి
యింపవలయు నెట్టియెడల నైన. 234

సీ. ఈకల్మషమునకు హేతుభూతుండైన
యన్నీచవైశ్యుని యన్వయంబు
శాపం బొసంగి భస్మంబు గావించెద
నని క్రోధతామ్రాక్షుఁ డగుచు లేచి
యపుడు విధూమకాలాగ్నిచందంబున
నెలకొని కనుఁగవ నిప్పు లురుల
మృత్యుభీషణుఁడై యమేయరయంబునఁ
బరువడి యవ్వైశ్యభవనమునకు

ఆ. నరుగు దెంచుటయు లయాంతకప్రతిము న
 య్యనఘుఁ జూచి వాఁడు నతిభయార్తి
 వడఁకి మేనఁ జెమట వడియంగ సుతసతి
 ప్రతతిఁ గాంచి యొయ్యఁ బలికె నిట్లు. 235

ఉత్సా. స్వాపతేయలోభమున నిషాదధనముఁ దెచ్చి నేఁ
 బాప మనక యొసఁగినాఁడ బ్రాహ్మణునకు వస్తుదా
 నాపరాధకారణమున నతఁడు భీషణాకృతిం
 గోపమున శపింపఁ బూనెఁ గులము నీఱుసేయఁగన్. 236

తే. ఇతనికోపంబు వారింప నెవ్వఁ డోపు
 నహివిషంబును మఱి బడబానలంబు
 నొక్కరుని నొంచు విప్రులయుగ్రకోప
 మవల నిశ్శేషముగఁ జేయు నన్వయంబు. 237

సీ. అనుచు వారలుఁ దాను నవ్విప్రపదజల
 జాతంబులకుఁ జక్కఁ జాఁగి మ్రొక్కి
 గడగడ వడఁకుచు గద్గదస్వరమున
 వినుతించి క్షమియింపు మనుపు! మనుచుఁ
 గ్రూరచిత్తుఁడ దుర్వికారవంతుఁడ నని
 యంఘ్రులు విడువక యభినుతింప
 దీనులై సంత్రస్యమానులౌ తత్కాల
 పాలికాబాలికాపాళిఁ గాంచి

తే. యతికృపాళుఁడు గావున నయ్యుదార్య
రోష ముపసంహరించి నిర్దోషవృత్తి
శాప మొసఁగెద ననినవిచార మెడలి
యమ్మహీసురుఁ డాత్మ ని ట్లని తలంచె. 238

తే. ఎంచ నపరాధియైనట్టి పంచజనునిఁ
గరుణ రక్షించునతఁడె రక్షకుఁడు గాక
ననపరాధుల రక్షించు టరుదె యట్లు
గాన కోపోపశమనంబు కార్య మిపుడు. 239

సీ. అపరాధి యగువాని ననుకంపఁ గాచిన
యతఁడె మునీశ్వరుం డదియె తపము
కోపంబు తపమునకును హాని యగుఁ గోప
వశుఁడు కృతాంతునివశుఁడు దలఁపఁ
గోపవశంబునఁ బాపంబు మిగులుఁ ద
త్పాపంబు నారకపథముఁ జేర్చు
క్షమయె దానంబును సత్యంబు విద్యయు
ధర్మంబు నర్థంబుఁ దపసులకును

తే. క్షమయె తపమును బరలోకసంగ్రహంబు
క్షమయె బంధులు మిత్రులు క్షమయె తోడవ్వు-
లనుచుఁ జింతించి యపు డమ్మహామహుండు
పలికె ని ట్లని యూరుసంభవునితోడ. 240

స్రగ్ధర. ఔరా క్రూరాత్మ మున్నొక్కవసరమునఁ బా
కార్హసద్వస్తువారం
బారూఢార్చావిధానోద్యమత నొసఁగి త
య్యర్థ మెవ్వారిదో వి
స్తారోదారోక్తిచేఁ దథ్యముగఁ దెలుపు మి
థ్యావచోసక్తి వేనిన్
గోహూపవ్యాఘ్రిమా! నీకుల మనులతచేఁ
గూల శాపింతుఁ జుమ్మీ. 241

మ. అనినన్ గోమటి వేపమానతనుఁడై
యత్యంతదైన్యాత్ముఁడై
యనఘా! మాలనిసొమ్ము నీకొసఁగి నే
నన్యాయముం జేసితిన్
ధనలోభంబునఁ గన్నుఁ గానక దురం
తద్రోహచిత్తుండనై
యనుకంపామతిఁ దప్పు గావు మనుచున్
బ్రార్థించుచున్ మ్రొక్కినన్. 242

సీ. వారుణీపాని కుదారసత్యంబును
గోద్రవంబులయందు గురురసంబు
నామిషాహారున కమలకారుణ్యంబు
పాపకర్మునకును బహుళధర్మ

మాఁకట నలసినయతని కభక్ష్యంబు
శమవంతునకు ననహ్యమగుతలఁపు
మహిఁ గాముకునకు నమందమందాక్షంబు
నాశ్రియాశికి నదాహార్యర్థసమితి

తే. ద్రవ్యలోలుపునకు మిత్రతాగుణంబుఁ
బతితుఁ డగువాని కతులసన్మతియు గతియు
దుర్జనాళికి సుగుణగణార్జవంబు
వెదకి చూచిన లేవుగా విశ్వమునను. 243

మ. లలిఁ బ్రారంభమునన్ సుఖం బొదవు తా
శ్ఛాయచందంబునన్
దలఁపన్ దుర్జనమైత్రి యంతమున సం
తాపంబు గావించు సా
ధులకుం గావున రూపయావనమదాం
ధు న్వంచకున్ లోలుపుం
గలుషోద్యోగిని రాజు నైన విడువం
గాఁ బాడియౌ దవ్వులన్. 244

తే. ఆశ ధర్మవినాశంబు నాచరించుఁ
దృష్ణ భోగనికాయంబు దీలుపఱుచు
లోభ మన్నిటఁ బోకార్చుఁ బ్రాభవమును
వీని మూఁడింటి నార్యులు విడువవలయు. 245

మ. సరసంబైనను నీరసంబయిన భ
క్ష్యం బౌ క్షుధాశాంతి కా
దర మొప్పారఁ గుటీర మైన మఱిసా
ధం బైన మే లున్కికిన్
ధర మైనన్ శయనీయమైనఁ దగు ని
ద్రం జెంద దుష్టాంశుకో
త్కర మైనన్ వరచేలమైనఁ దగు శీ
తంబు న్నివారింపఁగన్. 246

ఆ. దుర్జయుండు వీఁడు దురితాత్మకుఁడు దయా
స్నేహవర్జితుండు సిద్ధ మరయ
రామ రామ యనుచు నామహీసురుఁడు ని
జాశ్రమమున కరిగె నశ్రమమున. 247

ఉ. కోమటిదుష్టచేష్ట నొనఁ
గూడినవంతకుఁ జింత నొందుచున్
ధామముఁ జేరి సూరిజన
తావినుతప్రతతప్రభావుఁడై
యామృదుమానసుండు విగ
తాఘునిఁ గా నొనరించెఁ బుత్త్రకున్
రామమనూపదేశము ని
రంబుగఁ జేసి గరిష్ఠనిష్ఠతోన్. 248

శా. పాపారణ్యహుతాశనంబు శుభసం
పద్భూజబీజంబు స
ర్వాపద్ధ్వాంతవిభాకరోదయ మశే
షామ్నాయవంద్యంబు సం
తాపాంభోనిధికుంభసంభవ మవి
ద్యామత్తమాతంగపీ
ఠీపంచాననవిక్రమక్రమము గా
దే రామనామం బిలన్. 249

క. సుర ద్రావుటయును ధరణీ
సురహననము గురునితరుణిసురతంబును భా
సురకార్తస్వరచౌర్యము
నరయఁగ నివి నాలుగును మహాపాతకముల్. 250

తే. అంత్యజన్మునిఁ గాంచుట యంటుటయుఁ ద
దన్నభోజనవేషభాషాభిరతియుఁ
బుష్పిణీగణికామ్లేచ్ఛపుల్కసాది
భామినులఁ గలయుట యుపపాతకములు. 251

తే. ఆననాంచన్మరుద్ధమితాన్నభోజ
నంబు లశునంబు పెలుచశాకంబు లశున
సహితశాకము గోమాంససమ్మితములు
ప్రకటితం బగు క్షుద్రపాతకము లవియు. 252

క. పెస నొకచే జలపానము
నసమానసశబ్దమైనయాపోశనముల్
బసఁ దామ్రపాత్రమున గో
రస మానుట యనఁగ నివి సురాసదృశంబుల్. 253

తే. అంబువులఁ గ్రుంకి కట్టిన యార్ద్రచేల
కమున సమ్మార్జనము సేయఁగాదు మేను
పూని యవ్విధిఁ గావించి రేని మఱియుఁ
దాన మొనరింపకున్నఁ బాతకముచెందు. 254

వ. ఇట్టిమహాపాతకోపపాతకక్షుద్రపాతకంబులు రామనామ
జాపకునియందు సాగరంబున మహానదులు నామరూపం
బులు విడిచి యడంగుచందంబు నొంది డిందు నని కథ
చెప్పినఁ జండాలభూమికాధారుం డైన యంతకునకు
బలాంతకుం డిట్లనియె. 255

క. నీకంటెఁ గష్టతరుఁడై
లోకంబున నిందఁ బొందు లోలాత్మకుఁ డీ
లోకమునఁ గల్గునేనియు
నాకుమతిం దెల్పు తెలియ నగు నిక్కముగన్. 256

వ. అనిన నతం డిట్లనియె. 257

సీ. బ్రాహ్మణద్వేషియై పరగి తద్విత్తాప
హారుఁడై క్రూరుఁడై నట్టివాఁడు

దేవభూదేవతాదికదూషణాసక్తి
నన్వితుఁడై పిశునుఁడై నట్టివాఁడు
భూసురారాధనపుణ్యంబునకు నంత
రాయంబు గావించుమాయలాఁడు
శాంతుఁడై దాంతుఁడై సత్కర్మనిష్ఠచే
మించువిప్రుని నుపేక్షించువాఁడు

తే. వేదవిరహితుఁ డైనట్టి విప్రకులుఁడు
సమరమున భీతిఁ జెందిన క్షత్త్రియుండు
స్త్రీఘ్నగోఘ్నోపదేశంబు సేయునతఁడు
ధరణి నాకంటె ఘనకష్టతరులు వీరు. 258

తే. కర్మచండాలు రీవిధుల్ గలుగునరులు
సర్వకర్మబహిష్కృతు లుర్వి నరయ
విద్యఁ గులమున వయసున విత్తమునను
వృద్ధు లైనను మత్సముల్ వీరు గారు. 259

వ. అనిన. 260

ఉత్సా. వారివాహవాహుఁ డనియె వాహనైరివాహుతో
నారయార వారుణీరసార్ద్రశౌనకామిషా
హారి వీవు నీ కభక్ష్యమైన దొకటి గల్గినన్
వేరు లేక దానిఁ దెల్పు వినఁగ వేడు కయ్యెడిన్. 261

వ. అనిన నతం డిట్లనియె. 262

క. నాకంటెఁ గష్టతరుఁ డని
నీ కిపు డేఁ జెప్పినట్టినీచులయన్న
స్వీకార మనర్హం బగు
మా కాపద్వేళ నయిన మరుదారాధ్యా. 263

తే. క్షత్త్రియుఁ డహరహంబు దోషము లొనర్చు
నతనియన్నంబు శోణితప్రతికృతి యగు
నవనిసురులకు నది యభోజ్యముగఁ బలికి
రనుపమితధర్మమర్మజ్ఞు లైనమునులు. 264

క. యజమానుం డొనరించిన
వృజినము లన్నమున నాశ్రయించుట నది దు
ష్టజనము లయిన భుజింపరు
ద్విజులు భుజింపంగరామి తెలుపఁగ నేలా. 265

వ. అనిన విని యింద్రుండు పరాన్నంబు భుజియించినవారల
కెట్టిగతి గలుగు నీ వెఱింగినతెఱంగునఁ జెల్పు మనిన
నతం డిట్లనియె. 266

సీ. అన్నంబు బహువిధం బగు నభోజ్యంబును
భోజ్యంబు నను భేదములఁ జెలంగి
పొరిది క్షత్త్రియవైశ్యశూద్రుల యన్నంబు
పరిహరణీయమై పరగు నందు
శాస్త్రార్థవిదులైన క్షత్త్రియవైశ్యుల
యన్నంబు దిన నర్హముగుఁ దలంప

శూద్రాన్న మాపద చొప్పడు తఱిఁ దక్క
నితరవేళల భుజియింపఁదగదు.

తే. వెలయ భుజియించెనేనిఁ బవిత్రమాన
సంబున దినత్రయోపవాసంబు సల్పి
యంతమీఁదట గోదాన మాచరించి
శుద్ధతరుఁ డగు ధారుణీసురవరుండు. 267

ఆ. వాంఛ నేతదితరవర్ణాన్న మనిశంబుఁ
గుడువ నిహపరముల గొడవ యొదవు*
నిందు నిందఁ జెందు నందుల యాతన
లందుఁ గందు క్షితిసురాన్వయుండు. 268

సీ. ఈనియమం బనుష్ఠానహీనులకును
బారదారకదుర్విహారులకును
ద్యక్తసంధ్యాజపాధ్వరతపోధనుల క
భక్ష్యభక్షణరతిప్రాభవులకుఁ
గఠినాశయులకు దీర్ఘక్రోధులకు నిరం
తరశూద్రసంపర్కతత్పరులకు
దుష్టమార్గులకు వ్రాత్యులకు లేఖకులకు
వరవేషభాషావివర్జితులకుఁ

తే. బావనేతరసేవోపజీవులకును
గాదు పతితులకును; బాతకములు గలవె

---

*కొదవనొదవు—వ్రా. ప్ర.

శిష్టమతులైన సద్ద్విజశేఖరులకుఁ
దెలుపు మహిమంబు గాని సుధీసమేత. 269

వ. శిష్టు లెట్టివార లనిన. 270

స్రగ్ధర. సాయంప్రాతర్హుతాగ్నుల్ సమధికసుకృతుల్
శాస్త్రనిష్ఠాగరిష్ఠుల్
స్థాయత్సన్మార్గవృత్తిప్రకటగుణమణుల్
పంచయజ్ఞప్రవీణుల్
శ్రేయోహేతుప్రచారోర్జితమతు లనఘుల్
శీలశాలుల్ సమగ్రా
మ్నాయామేయార్థవేదుల్ మథితమదులు ని
ర్మాయు లత్యంతశుద్ధుల్. 271

తే. అతిథిపూజాపరాయణు లగుచు శమము
దమము నాహారనియమంబు దయయు క్షమయుఁ
దమకు నైజంబు లయినవ్రతములు గాఁగఁ
బూని మెలఁగుచు నుండు రప్పూరుషవరులు. 272

తే. వృత్తవిద్యాతపఃక్రియావృత్తి మనిన
వాఁడు శ్రోత్రియుఁ డనఁ జనువాఁడు పుడమి
నవ్విశిష్టుండు శిష్టాన్న మారగించి
యనఘతరుఁ డగుఁ గలుషంబు లంట వతని. 273

చ. అన విని యింద్రుఁ డిట్లనియె
సటివిశిష్టులు శిష్టభోజులై

యనఘుతఁ జెంది రేనియుఁ బ
రాన్ననివృత్తులు వార లెట్టు లా
ఘనులకుఁ బంచయజ్ఞముఖ
కర్మము లేగతిఁ జెల్లుఁ దత్క్రియం
బనుపుగఁ దెల్పు మా కనిన
నయ్యముఁ డిట్లనియెం బ్రియంబునన్. 274

చ. అనఘు విశిష్టదత్త మగు
నన్నము మున్నుగ వైశ్వదేవ మిం
పున నొనరింపఁగావలయుఁ
బొందుగ మాతులునింట మామయిం
టను గురునింట బాంధవగ
ణంబులనిండుల శిష్యునింట స
జ్జనములయిండ్ల భోజనము
సల్పఁ బరాన్నము గాదు మేదినిన్. 275

మ. బలిమిం బెట్టిన నేనియు న్మఱి మహా
పద్వేళలం జోరబా
ధల నానామయసంకటంబులఁ బరా
ర్థంబై పరాన్నంబు తా
నలవోకన్ భుజియించి భూసురుఁడు పు
ణ్యావాప్తిఁ జెన్నొందు ని

చ్చలు నారీతి భుజించెనేని యఘసం
సద్భాసి యా వాసవా ! 276

ఉ. శ్రీకరవేదశాస్త్రపరి
శీలురు నధ్వరకర్మకర్తలున్
బ్రాకటసత్పురాణచయ
పారగులు న్నియతవ్రతుల్ స్వయం
పాకమొనర్చుకోఁదగిన
భవ్యులు భిక్షుఁడు బ్రహ్మచారియున్
బాక మొనర్చుకోఁదగరు
పాతకవృత్తులు మున్నుగా ధరన్. 277

తే. యతికి నతిథికి నొసఁగక యతులగతి భు
జించి చాంద్రాయణంబు జరించవలయు
నతిథి భగ్నాశుఁడై గృహపతిసుకృతము
గొని తనదుదుష్కృతం బిడి చను నిజంబు. 278

ఆ. మునుపు వైశ్వదేవమునకుఁ దెచ్చినయన్న
మతిథి కిడినఁ గర్మహాని గదుర
దతని కిడక సేయుఘృతకుంభశతసమి
ద్రచితహోమవిధి నిరర్థకంబు. 279

తే. అన్నసంస్కారకారణం బనఁగవలయు
వైశ్వదేవము నప్పు డావశ్యకముగ

నాత్మసంస్కారకారణం బనఁగవలయు
నతిథి కొసఁగెడువేళ గృహాధినేత. 280

సీ. వేసర కతిథికి గ్రాసమాత్రం బైనఁ
గబళమైనను హంతకారమయినఁ
దతి నిడఁదగు గృహపతి మయూరాండప్రి
మాణమై తగి గ్రాసమాత్ర మమరుఁ
దచ్చతుర్గుణమైనఁ దగుఁ గబళం బయి
దానినాల్గంత లై తనరి హంత
కారంబు చెల్వారు మీఱు నాఢ్యత గల్గె
నేని పూర్ణాహార మిడఁగవలయు

తే. నన్న జలఫలమూలశాకాదికంబు
లడిగి కుడువఁగ నగు శ్రోత్రియాలయముల
శ్రోత్రియాన్నము హోమవిశుద్ధశేష
మతిథిభుక్తాన్నశేషము నఘుహారములు. 281

వ. అనిన. 282

క. ఎవ్వఁడు శ్రోత్రియుఁ డనఁ జను
నెవ్వనిఁ బూజించి నరుఁడు వృజినవ్రజముఁ
నెవ్వపఱచు నని యడిగిన
నవ్యాసపునిం గుఱించి యముఁ డిట్లనియెన్. 283

ఉ. మానము దంభవేషమును
మాటలు శ్రోత్రియతాగుణంబులే?

జ్ఞానము హోమముం దపము
సాత్త్వికభావము గల్గి సర్వవి
ద్యానిధి యైన భూమిసురు
నార్యులు శ్రోత్రియుఁ డందు రట్టి స
న్మానితకర్మకర్మఠుఁ గ్ర
మంబునఁ బూజ యొనర్ప మే లగున్. 284

శా. ఆలీలం దగు శ్రోత్రియోత్తముని బ్ర
హ్మాలోకనాసక్తునిన్
సాలగ్రామముఁ బూజసేయఁ దగు ని
చ్చల్ ధర్మకర్మాప్తికై
సాలగ్రామనివాసితావసథ మ
చ్ఛంబై నిరస్తాఘమై
శ్రీలన్ రంజిలుఁ దన్మహామహిమ చ
ర్చింపన్ ధరన్ శక్యమే? 285

క. సమసంఖ్య యుత్తమంబు వి
షమసాలగ్రామచయము చను నధమంబై
సమమున రెండున్ మఱియు వి
షమమున మూఁడుం ద్యజింపఁ జను నర్చకులన్. 286

సీ. పండ్రెండు గండకీప్రభవశిలల్ పూజ
సేయు నతండె నారాయణుండు

*సరి నవి పుష్కరసమ మాటఁ బుష్కర
సలిలావగాహనఫలముఁ జెందుఁ
దన్మూర్తి వితతి సీతారామసంజ్ఞచేఁ
జెన్నొందెనేని పూజించునరుఁడు
శ్రీరామసామీప్యసారూప్యసాయుజ్య
ములు గాంచి యానందమునఁ జెలంగు
తే. వెండి యవి నూటయిరువదియుండునట్టి
యాలయం బది వైకుంఠ మదియె కాశి
హరిహరహిరణ్యగర్భాదు లచట నిల్తు
రతులపుణ్యాత్ముఁ డాగృహపతి నిజంబు. 287
సీ. అర్థి సాలగ్రామతీర్థపానమున సం
తతజన్మకృతదురితములు దొలఁగు
వఱలు సాలగ్రామవారికణావాప్తి
గంగాదినదుల మునుంగుఫలము
భవ్యసాలగ్రామపాదోదకంబు సం
సారసంతాపనివారకంబు
తివిరి సాలగ్రామతీర్థపావనజలం
బిల సర్వసంపత్సమృద్ధిదంబు
తే. నలువ మును తారతమ్యంబు దెలియఁ గోరి
సర్వతీర్థౌఘజలఫలసంగతమున

* సవినయపుష్కరసమమగుటు—వ్రా. ప్ర.

సౌనయఁ దలఁ దూన్ప ములుచూపె ననఘువృత్తి
స్థిరతరముగ సాలగ్రామతీర్థఫలము. 288

శా. సాలగ్రామవిలాంబుబిందుతులసీ
సమ్మిశ్రనైవేద్య మి
చ్ఛాలీలన్ భుజియించుమానవుఁడు శ
శ్వద్యాగముఖ్యక్రియా
జాలస్ఫారఫలాప్తిచేఁ బొదలి వి
శ్వస్తుత్యచారిత్రుఁడై
శ్రీలక్ష్మీశసమానుఁడై గుణగణ
శ్రీనిత్యుఁడై భాసిలున్. 289

క. ముక్తాబిందుసమప్ర
వ్యక్తంబగు గండకీస్రవంతీగ్రావా
సక్తజలం బీఁజాలదె
ముక్తులు బాహ్యోదకముల మునుఁగఁగ నేలా. 290

క. మే లగుగంగాజలమును
సాలగ్రామాభిషేకజలమును శ్రీల
క్ష్మీలలనేశార్చనముల్
హేళిం దత్కీర్తనంబు నతిపావనముల్. 291

క. మును సాలగ్రామోదక
మున శుచియై నిత్యకర్మముం జలుపఁదగున్

విను మత్తీర్థము సోమము
ఘనముగ హస్తమునఁ గోరిలఁ గా దంద్రము బుధుల్. 292

స్రగ్ధర. ధరసాలగ్రామతీర్థోదక మను దినముం
దార్పఁగా సోమపానం
బరుదారం జేయుపుణ్యం బగు వపురవభో
గ్యామయాధివ్యథాదు
స్తరసంతాపంబు దీఱుఁ జముభటతతి వి
స్రస్తచింతానురక్తిఁ
జరగుఁ జేరంగలేకఁ జడియుచును బున
ర్జన్మదోషంబు జాఱుఁ. 293

శా. మాలూరచ్ఛదనంబులం దులసిచే
మల్లీప్రసూనావళిఁ
సాలగ్రామముఁ బూన్చువానిఁ గని స్వ
స్థానగ్రహాశంకచే
నాలేఖర్షభముఖ్యనిర్జరులు చిం
తాక్రాంతులై యుందు ర
ట్లాలీలం గృతకృత్యుఁడైన నరుభా
గ్యం బెన్న సామాన్యమే. 294

శా. లాలిత్యం బగు ప్రాజ్యపూజ్యనుతసా
లగ్రామతీర్థప్రసా

దాళిప్రాభవ మెన్నఁగాఁ దరమె య
ల్పాయుర్నరశ్రేణికిన్
హాళి న్మన్నొకభూసురుండు పతితుం
డై తన్మహత్త్వంబుచే
సౌలభ్యస్థితి ముక్తిఁ జెందె నది యెం
చన్ జిత్ర మిద్ధాత్రిలోన్. 295

వ. అక్కథ యెట్లనిన. 296

ఉ. అక్షయపుణ్యశీలుఁ డఖి
లాగమశాస్త్రవిశారదుండు భా
లాక్షసదృక్షలక్షణుఁ డ
హమ్మతిదూరుఁడు నిర్జితేంద్రియుం
డక్షతసూనృతవ్రతప
రాయణుఁ డింగితవేది మేదినిన్
సాక్షరనామధేయుఁడు ధ
రామరుఁ డొక్కరుఁ డుండు నొక్కటన్.

మాలిని. అతఁడు పురము క్రంతన్ హాళిగా నేఁగి యంతన్
శ్రుతిహితగతిఁ బోడం జూచెఁ దా నొక్కవాడన్
శతదళదళనేత్రన్ జాతరూపాభగాత్రిన్
వ్రతిసుకృతవిరామన్ వారకన్యాలలామన్. 298

శా. ఆలోలేక్షణఁ జూచి సాక్షరుఁడు కా
మాయత్తుఁడై యత్తఱిన్

జాలం దత్తర మంది చిత్తము రిరం
సావృత్తి వర్తిల్లఁగాఁ
దాళంజాలక యావిలాసవతిసాం
దర్యంబుఁ దత్క్రీడలుం
దా లో నెంచుచు నంత నిట్లని మదిన్
దర్కించె నుద్యన్మతిన్. 299

క. ప్రాజ్ఞులకు లెల్లఁ జదివితిఁ
గామించెద నిప్పుడు వారకామిని నకటా
నేమమున నేమి చదివినఁ
గామాంధున కది వివేకకారణ మగునే. 300

మ. బలవత్ప్రాభవ మింద్రియౌఘు మది ని
ర్బంధించుచో ధీరచి
త్తులనేనిన్ మఱిఁ గూఁతుతోడనయినం
దోఁబుట్టుతోనైన ని
చ్చలు నేకాంతమునన్ వసింపఁ గడు మో
సం బన్నచో నన్యకాం
తలసాన్నిధ్యమున న్వసించు టఘసాం
తత్యంబు వాటిల్లదే. 301

క. పరనారీసంగమమున
నరయ ననూచానుకులము నాచారంబున్

బరలోకము దూరము లగు
నిరతము న న్నార్యవితతినింద యొనర్చున్. 302

మ. అని చింతించుచుఁ జిత్తసంభవధను
ర్జ్యాముక్తసూనాస్త్రవే
దనచే నోర్వక యానితంబినిపద
ద్వంద్వార్పితానర్ఘ్యర
త్నినికాయాంచితనూపురంబు లనిశ
స్నానార్ద్రిభావాతిపా
వనతాత్మీయశిరోరుభూషణతచే
వర్తిల్లఁగా మ్రొక్కుచున్. 303

క. భూసురుఁడ వేదవిద్యా
భ్యాసం బొనరించినాఁడఁ బండితజనతా
గ్రేసరుఁడ నన్ను మనుపుము
నీసేవ యొనర్తు నింత నిజ మలివేణీ. 304

ఉ. ఓమదిరాక్షి! యోసుముఖి!
యోయరుణాంబుజశోణపాణి! నన్
గాముఁడు నిర్దయుండయి ని
కామశరాహతి నొంచె వంచనన్
నీమధురాధరామృతము
నెమ్మి నొసంగి పోసంగి కామకే

శ్రీమహనీయతాండవము
లెస్సగఁ జూపి ముదాత్మఁ జేయవే. 305

మ. అని ప్రార్థింపఁగ నానితంబిని నితాం
తాశ్చర్యయై పల్కె నో
యనఘా ! విష్ణుపదానురక్తిఁ జెలువై
యత్యంతసంశుద్ధిజీ
వనసద్భూషి రజోవిఖండనగుణ
వ్యక్తాచ్ఛభావుండవై
ఘనతన్ మీఱిన నీకుఁ జెల్లునె తమః
కాండోద్ధతిన్ వర్తిలన్. 306

సీ. ధారుణీసురుఁడ వధ్యయనపూర్ణుఁడవు కు
త్సితకార్య మిది యని తెలియలేవె
యేవంకఁ జదువఁగ నిడితివి సన్మతి
విద్యాతపోధర్మవృత్తవృత్తి
విను నైహికము క్లేశమునకుఁ దావగు నది
గాన యాముష్మికకాంక్ష యొదవు
క్షణికసుఖంబైన గణికామణీరతి
సద్గతి కెవ్విధిఁ జనియె దీవు

తే. పరసతీసంగమాసక్తిఁ బరగె నేని
ధనము నాచారమును మానధనముఁ గులముఁ

ద్రవయుఁ బొలివోవు లోకనిందయుఁ బొసంగు
నవని నింతకు మిగులంగ నవలఁ గలదె. 307

చ. క్రిమికులసంకులాఢ్య మయి
కేవలమూత్రపురీషపాత్రమై
యమరుచుఁ బూతిగంధయుత
మై శుచి లేక యనిత్యమైన గా
త్రము మలినాలయం బనుచుఁ
బ్రాజ్ఞులు రోయుదు రజ్ఞు లెప్పుడున్
భ్రమఁగొని సౌఖ్యహేతు వని
పాయఁగలేక రమింతు రెంతయున్. 308

మ. పరనారీరత మాయురర్థసుగతి
ప్రజ్ఞల్ దొలంగించు సుం
దరతన్ మీఱు తదీయకక్షకటినే
త్రస్ఫూర్తులుం దత్పయో
ధరముల్ మాంసవికారజంబులు మదిం
దర్కించి యీహేయతా
కరదుష్కర్మము మానుమా శుభసమీ
క్షక భూసురగ్రామణీ. 309

క. అని యాగణికామణి యి
ట్లొనరఁగ బోధించుటయుఁ దదూర్జితమధుర

స్వనరామణీయసంపద
తనవీనులఁ జొచ్చి హృదయతాపము వేఁపన్. 310

శా. మానంజాలక నీతి వో విడిచి ప్రే
మ న్గామమోహాంధుఁడై
దీనారంబులు వేయొసంగి యతఁ డిం
తిం గూడి కేళీరతిం
గానాస్త్రం జరితార్థుఁ జేసె నపు డ
చ్చో నివ్విధిం గ్రొవ్వి తా
నానందాంబుధిఁ దేలెఁ గొన్ని దినముల్
హాసాస్పదీభూతుఁడై. 311

సీ. ఆభూసురాభాసుఁ డట క్రమక్రమమున
వారవిలాసినివలలఁ జిక్కి
యొనసి సర్వధనంబు నిచ్చి దరిద్రుఁడై
పూని యర్థార్థియై పురములోనఁ
జౌర్యకార్య మొనర్పఁ జాగిన నయ్యూరి
ప్రజ లెల్ల నతని దుర్మార్గుఁ డనుచుఁ
గశలచేఁ దోలినఁ గ్రమ్మఱ వెత నొంది
యవ్వెలవెలఁదుక నాశ్రయించి

తే. పాదసంవాహనాదిసేవాదరమునఁ
దద్గృహోచ్ఛిష్టభోజియై దానియిల్లు

కన్నపెట్టఁగ నదియు నాగ్రహముతోడ
నిడుమఁ గారించి వాని ని ల్వెడల నడఁచె. 312

సీ. పదపడి యాబ్రహ్మబంధుండు చండాల
పుల్కసాంగనలతోఁ బొందు మరగి
యతిజుగుప్సితమతి నఖిలవర్ణాలయ
నికరంబులకు నేఁగి బికిర మెత్తి
పలలకలంజాద్యభక్ష్యభక్షణమున
నలరి యాసవపాన మాచరించి
రే లెల్లఁ జోరుఁడై ప్రోలు గుమ్మరి మఱి
పవ లెల్ల నిధువనభ్రాంతుఁ డగుచు

తే. పతితుఁ డైనఁ గనుంగొని పౌరజనత
వీడు వెడలంగనడపిన వెడలి యొక్క
కాననంబున వెలివాడచానఁ దగిలి
యందు మృగముల వధియించి యమునిఁ బోలి. 313

లయగ్రాహి.

అక్షయధనంబున కపేక్ష యొనరించి నిశి
తక్షురిక కేలఁ గొని రాక్షసుఁడువోలెన్
దక్షు లగు పాంథులఁ బరీక్షఁ గొని నిర్దయత
రూక్షతరఘోరవిషమేక్షణము లొప్పన్
శిక్ష యొనరించుచు వనక్షితిఁ జరించుమృగ
పక్షివరమాంసము లలక్షగతితోడన్

భక్షణ మొనర్చి సుకృతక్షయకరుం డగుచు
సాక్షరుఁడు వర్తిలె నిరక్షరునిరీతిన్. 314

తే. అంత శతవృద్ధుఁడై యతఁ డనిలపైత్త్య
కఫవికారాదిరోగసంకలితుఁ డగుచుఁ
గంఠఘుర్ఘురశబ్దంబు గడలుకొనఁగ
మేను గంపింపఁ గన్నులు గాన కపుడు. 315

ఆ. అవ్వనంబు వెడలి యల్లనఁ జనిచని
సరసమైన యొక్కసరసిఁ దఱిసి
నిలిచి దూపటిల్లి నీరానఁ జాలక
పడియెఁ దత్తటమున బడలి యడలి. 316

సీ. మకరాదివాసమై మదనధ్వజమువోలె
హంసానుగతి విహాయసమువోలె
ననిమిషరమణీయమై నాకపురివోలె
నిష్పంకవృత్తి మానిమతివోలె
భ్రమరగీతోద్వృత్తి భాగవతమువోలె
రహిఁ జక్రసహితమై రథమువోలెఁ
శంబరోన్నిద్రమై చంద్రబింబమువోలెఁ
గమలాప్తి శార్ఙ్గివక్షంబువోలె

తే. సత్కవిసమాగమత రాజసమితివోలె
భంగసంగతి దుర్మతిభవమువోలె

లక్ష్మణాదృతి సాకేతలక్ష్మివోలె
రుచిరగతి నెన్నఁ దగుఁ దత్సరోవరంబు. 317

సీ. అచటికి నాసమయంబున నొక్కభూ
సురుఁడు ధర్మవిదుండు శుద్ధబుద్ధి
చనుదెంచి యందుల మునిఁగి సంధ్యాదిస
త్కర్మంబు దీర్చి పాకంబు సల్పి
నీలోత్పలంబుల నీరజాతముల బి
ల్వదళంబులఁ దులసీదళములఁ
జేర్చి సీతారామనామసాలగ్రామ
పూజ యొనర్చి సంపూర్ణభక్తి

తే. ప్రబల నైవేద్య మిడి విష్ణుభక్తవితతి
కలర బలివైచి శేషాన్న మారగించి
రామనామకథాసుధారసముఁ గ్రోలి
చనియెఁ గృతకృత్యుఁడై యథాసరణి నంత. 318

క. వటవిటపినికటమున నా
వటముగ వసియించునట్టివాయసయుగ మ
చ్చటికి తీర్థానటమున నా
ర్భటిఁ బడి బలిఁ గొనుచు నెగసి పాటెం బెలుచన్. 319

తే. కాకచంచూపరిచ్యుత మైన కడంగి
తత్ప్రసాదకణంబుఁ దీర్థంబుఁ బడియె

సాక్షరుని నోరఁ బ్రాణనిర్యాణవేళ
నతఁడు శుద్ధాత్ముఁడై ముక్తుఁ డయ్యె నపుడు. 320

క. విద్యుత్పుంజాభంబై
యుద్యద్గంధవహసఖశిఖోజ్జ్వల మగుచున్
బ్రద్యోతనశుభ్రాంశుమ
హాద్యుతి గల యొకవిమాన మరుదెంచె వెసన్. 321

ఉ. నీలబలాహకాభకమ
నీయశరీరముఁ జంచలప్రభా
జాలపిశంగచేలమును
శంఖసుదర్శనకౌస్తుభంబులున్
బోలఁ జతుర్భుజంబులుఁ బ్రి
భుస్థితిఁ దాలిచి సాక్షరాఖ్యుఁ డ
వ్వేళ సరూపముక్తిఁ గని
వేడుక నెక్కెను వ్యోమయానమున్. 322

తే. అతఁడు మును ఖలుఁడయ్యుఁ దీర్థాంబుకణవి
శుద్ధుఁడై యచ్చరలు దనచుట్టుఁ గొలువ
రత్నభూషణకాంతివిభ్రాజమాన
గాత్రుఁడై యంత విష్ణులోకమున కరిగె. 323

వ. అట్లరిగి రంగత్తుంగతరంగకులసంకులంబు లై సుధారస
ధారాపూరవిరజాఖ్యతరంగిణీ పరివేష్టితంబు లైన సీమా
ప్రదేశంబులవలనను నిరపేక్షిత కమలమిత్రకుముదమిత్ర

వాయుమిత్రతేజస్సమాజంబులై విశ్వతోవ్యాప్తాత్మీయ
నైసర్గికప్రభావంబుల నద్భుతంబు నాపాదించు గోపురం
బులవలనను ముక్తావితానవితానాలంకృతంబులై హీర
కవాటస్ఫాటికరాజిరాజిత భిత్తికార్పణదర్పణ భాసురంబు
లైన నూత్నరత్నస్తంభకనత్కనకసుందరమందిరంబుల
వలనను భద్రవిద్రుమావక్రశక్రనీలజాలప్రముఖమణిగణ
బద్ధశుద్ధసోపానంబుల రంజిల్లి యమృతమాధుర్యధురీణ
పావనజీవనంబుల సారసౌరభంబులు వెదచల్లు విమల
కమలకైరవకల్హారంబుల విహారంబులు సలుపు చంచ
చ్చంచరీక కాదంబ కదంబ సారసరథాంగవిహంగ మీనా
నూనధ్వానంబుల ముఖరితకకుబంతంబు లయిన యనంత
వాపికాకాసారంబులవలనను సుగంధబంధురఫలభరనమ్ర
కమ్రశాఖాశిఖాసుమనోమనోహరంబులై కాయమాన
మానమానితకల్పకుజకల్పంబు లయిన యనల్పరంభా
రసాలసాలపూగపనసఖర్జూరనారికేళాద్యఖండ వనషండం
బులవలనను వాసుదేవానుభావంబునం జొక్కి తద్దర్శనా
నందమహోత్సవంబునఁ జింత యావంతయు లేక ప్రాజ్ఞు
లై నిఖిలభోగంబు లనుభవించుచు మహాభాగులైన స
ద్భాగవతవతంసంబులవలనను గరంబలరువైకుంఠపురంబు
సొచ్చి యందు మెఱుపులకు నొఱపులు గఱపు నెమ్మేను
లలరగరగరికలు దొడవులకుం దొడవులై యుల్లసిల్ల మరు

నురులసిరుల వఱలి నల్లమొగుళ్ల పెల్లునఁ గప్పంగొప్పుల
నెఱులు తావులక్రోవు లగు సంపంగివిరులసరు లనయం
బునుం బూని వానికి నలికి యులికిన తేఁటిదాఁటుల
నాటాడింపఁ గమ్మఁదనమ్ము గుమ్మరించు తమ్ములఁ
దమ్ము లనం దగి యందమ్ము లయిన నెమ్మొగంబులు
జిగికందునం గుందు నిండుజాబిల్లి నెల్లిదమ్ముసేయ నెలఁ
బ్రాయపుమగకోదమలమొదలఁ దూఱునేరుపున వలరాజు
తూపులకుం బ్రాపు లయిన చూపులు చీకటి నాఁకట
నేఁకటం బడు వెన్నెలపులుగుల సిలుగులం బెట్టఁ బగడం
బుడంబునఁ జక్కెరదీవు లగుమోవుల శేవలు వలరాయని
తత్తడిమొత్తంబులకు దొండపండు లను నిచ్చ నెచ్చరింప
నగవువెన్నెలలువెల్లివిరియించు మోముచందురులచెంతం
బంతంబున నిలిచిన కతంబున విరియకయున్న తమ్మి
మొగ్గల యుద్దిక కొద్దిక లయిన గుబ్బగుబ్బళ్లు రేయిఁ
బాయు జక్కవకవల నెక్కసక్కెయంబు లాడఁ
బిఱుందులవ్రేఁగున సింగఁపుఁగౌనులు వడంక నల్లనల్లన
నడచు నడపులు మావంతు లిడు వంతలం జిక్కి సింగం
బులదండ నుండక పఱచు నేనికకొదమలనడలఁ బ్రసరి
యొనర్ప నెన్నికగన్న యన్ను లెన్నికకు మిగిలి కలిమి
కొమ్మయెమ్మె నెఱపఁ గనుంగొనుచుం జని చని శంఖ
చక్రగదాహస్తులును. కౌస్తుభవనమాలికాపీతకౌశేయాది

శుభవిభవప్రశస్తులును నై సారూప్యంబునఁ దేజరిల్లుచుఁ
దమకుం జక్రికిఁ జిహ్నంబులు నిహ్నవంబు లేక సమం
బయ్యు శ్రీవత్సరహితవక్షంబుల కతంబున భేదంబు
గానుపింపఁ బెంపుమీఱు పార్షదు లనేకవిమానంబు
లారోహించి వెంట నంటి రా గరుడారోహణుండు లక్ష్మీ
పద్మలాక్షీసమేతుండై యెదురుకొని బహూకరింప నప్ప
రమపదంబున నతండు సుఖం బుండె నని చెప్పిన విని
యుధిష్ఠిరుండు వెండియు నిట్లనియె. 324

క. గుణదోషవిశేషజ్ఞత.
గుణఖని యనఁ దగినవిప్రకులుఁ డెయ్యది గా
రణముగ దుర్గుణుఁడై గ
ర్హణ మొందె నెఱుంగఁ దెలుపుమా వినవలయున్. 325

తే. అనిన వైవస్వతుఁడు పల్కె నతనితోడ
సద్ధరామరుఁ డాది నత్యంతశుద్ధుఁ
డయ్యు దుర్జనుతోడ సఖ్యం బొనర్చి
దుర్జనుం డయ్యెఁ బిదప నద్భుతనిరూఢి. 326

వ. కావున. 327

తే. దుర్జనునిమైత్రి ధర్మంబు దొలఁగు దురిత
మెక్కుడగు సాకృతుం డైన హీనమనుజుఁ
బన్నగాశ్రితమణి దుష్టభావుపొందుఁ
బరిహరింపఁగ మే లగుఁ బంచజనుఁడు. 328

ఆ. అవని బండి నైదుహస్తముల్ వీతి నీ
రైదుహస్తములును హస్తి నూఱు
హస్తములఁ దొలంగ నగు దుష్టమానవు
దవ్వుగాఁ దొలంగఁ దగు నరుండు. 329

క. అవమతి యగు రాజు నుప
ద్రవసహితం బైన వృత్తి రహి నిర్లజ్జన్
దవిలిన విధవన్ దుర్జనుఁ
గవగొండక దవులఁ దొలఁగఁగా వలయు బుధుల్. 330

చ. అనిశము వృత్తిహీనుఁ డయి
యాఁకటఁ గ్రుస్సియు విత్తకాంక్ష దు
ర్జనములతోడఁ బొం దమరఁ
జల్పగఁ బోలదు భూతధాత్రి దు
ర్జనుఁడును గృష్ణసర్పమును
సామజముం దటి యైనఁ జంపు నె
మ్మనమున సౌహృదోదయము
మాని యమానితమానసంపదన్. 331

వ. దుర్జను లెట్టివా రనిన. 332

సీ. దేవపూజావైశ్వదేవవిరహితుఁడై
కొసరి పరాన్నంబు మెసవువాఁడు
వేదశాస్త్రవిరుద్ధవృత్తిచే స్నానసం
ధ్యాదివిదూరుఁ డైనట్టివాఁడు

కదిసి యభక్ష్యభక్షణ మొనరించి స
దాచారహీనుఁ డైనట్టివాఁడు
రూపయౌవనధనరూఢిచేఁ గ్రొవ్వి వి
ద్యామదోన్మత్తుఁ డైనట్టివాఁడు

తే. అగ్నిదుండును గరదుండ నస్త్రపాణి
యన్యవిత్తాపహర్తయు నన్యవనితఁ
గోరువాఁడును క్షేత్రాపహారకుండు
ద్విజులలో దుష్టజనములు త్రిదశవర్య. 333

సీ. జారుఁడు చోరుఁడు షండుఁడు సమయభే
దకుఁడు భూమిసురద్రవిణహర్త
విప్రవిద్వేషియు విప్రనిందకుఁడును
గుండుఁడు బహ్వాశి గోళకుండు
అవిజితేంద్రియుఁడు బ్రహ్మఘ్నుఁడు నీచక
ర్మాభిరతుండు విప్రాధికారి
హింసకుండును గర్మహీనుఁడు ధర్మక
ర్మాంతరాయకరుండు నాతతాయి

తే. జ్ఞానహీనుఁడు నవకీర్ణి యైన వర్ణి
గ్రామసంస్థితఘనవనప్రస్థతతియు
సంగనాధనలోలాత్ముఁ డైనయతియు
దుర్జనులు వీర లమరేశ దురితనాశ. 334

తే. దుర్జనుని లేఖకుని ఘణిం దులను నిల్పి
యజుఁడు సరిపడఁ దూన్చె ము న్నట్లు గాన
నేయుపాయంబుచే నైనఁ బాయవలయు
వారి మనుజులు సౌఖ్యంబు గోరిరేని. 335

వ. అనిన నిందుర్హిం డి ట్లనియె. 336

క. చండాలుఁడు ధర నీదృగ
ఖండితపాండిత్యసత్యకలితుఁడె? మాయా
చండాలుండవు నీ వె
వ్వండవు కలరూపుఁ దెలుపవలయున్ మాకున్. 337

తే. అనిన విని యాతఁ డిట్లను నంతకుండ
నేను సంయమనీపురం బేలువాఁడ
ధీరమతి ధర్మజిజ్ఞాసఁ దిరుగునీకు
ధర్మ మెఱుఁగింప వచ్చితి దనుజమథన. 338

క. అని కొంతదడవు రవినం
దనసంకర్హిందను లొగిన్ మిథస్సల్లాపం
బొనరించి సురలు గొలువఁగ
ననువుగ నిజలోకములకు నరిగిరి వేడ్కన్. 339

క. మును లివ్విధిఁ గథ దెల్పిన
విని చోరుఁడు హర్షవనధి వెలివిరియ వసి
ష్ఠుని మంత్రిం బుపదేశం
బొనరింపు మటంచు వేఁడె నురుతరభక్తిన్. 340

వ. అనిన నైమిశారణ్యవాసు లటమీఁదటి కథావృత్తాంతం
బె ట్లయ్యెం దెలుపు మని యడుగుటయు. 341

చ. మరుదరవింద వైరియజమానవియత్సలిలాబ్ధిమేఖలా
హరితహరిప్రభంజనసఖాష్టవిశిష్టతనూవిలాసవి
స్ఫురితజగన్మయత్వపరిశోభిత వైభవ నైభవాఢ్య ది
గ్వరవరమిత్రమిత్రశశివహ్నిసమీక్షణ లోకరక్షణా. 342

క. *శుశ్రిత్యంతవచోవిధీ
నిత్యాధ్వగసూరిజనవినిర్మలఫణితి
స్తుత్య శిలాదమునీంద్రా
పత్యాచలపుణ్యతమతపఃఫలరూపా. 343

మాలిని. సకలసుజనరక్షా సమ్యగున్నిద్రదీక్షా
ప్రకటితగుణవారా భక్తచేతోవిహారా
యకుటిలతరభావా యప్రమేయప్రభావా
శకలశశికలాపా శశ్వదానందరూపా. 344

గద్య. ఇది శ్రీమద్గురుకరుణాతిశయలబ్ధకవితావైభవ
యీఁదులపల్లి శంకరమంత్రితనూభవ సుధీజన
విధేయ భవానీశనామధేయప్రణీతం బైన
స్కాందపురాణంబున ధర్మఖండం
బను ప్రబంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

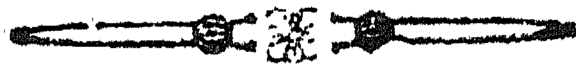
---

* శ్రుత్యత్యంతవచోవిధి—వ్రా. ప్ర.

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

ధర్మఖండము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ తతవక్షఃకలితవి
ధాతృశిరోహార త్రిపురదనుజతమఃప్రి
ద్యోతన శాక్వరకేతన
శీతాద్రిసుతాహృదీశ శ్రీశైలేశా. 1

వ. అవధరింపుము వివిధపురాణకథాకథనప్రఖ్యాతుం డగు సూతుండు శౌనకాదిమునిముఖ్యుల కిట్లనియె నట్లు ప్రార్థితుండై మునిశ్రేష్ఠుం డగువసిష్ఠుం డమ్మునిమచ్చున కిట్లనియె. 2

క. చోరత్వం బొనరించుచుఁ
గ్రూరాత్ముఁడ వై పుళిందకులజన్ముఁడ వై
కారుణ్యరహితుఁ డగు నీ
కారయ మంత్రోపదేశ మర్హమె చెపుమా. 3

తే. ఆస్తికత గల్గి శ్రద్ధచే నతిశయిల్లి
నిత్యకర్మాభినిరతి వినీతవృత్తి
నలరి శుచి యయి విద్వాంసుఁ డైన యవని
దివిజుఁ డర్హుఁడు మంత్రోపదేశమునకు. 4

క. పరహింసయును బరాన్నము
నరుదుగ దుస్సంగతియు దురాలాపము ను*
ద్ధురదుష్ప్రతిగ్రహంబును
వరుసన్ మంత్రార్థి విడువవలయు సుఖాపన్. 5

ఆ. సదయహృదయుఁ డగుచు శమదమవంతుఁ డై
యనఘమూర్తి యగు మహాత్మునకును
నిర్జితేంద్రియునకు నియతి మంత్రోపదే
శంబు సేయఁదగు నయంబు మీఱ. 6

తే. సారహీనుండు కుటిలుండు జడుఁ డశుచియు
నైనవిప్రున కుపదేశ మాచరింప
కచలమతి నన్ను రక్షింపు మనుచుఁ దొల్లి
బ్రాహ్మణునిఁగూర్చి సావిత్రి పల్కెఁగాదె. 7

క. ధర మద్యమాంసరతిచే
నిరతము పెంపొందునట్టి నీచాత్ములకున్
హరిహరులు దూరమగుదురు
తిరముగ వారికి మనూపదేశము తగునే. 8

*ను, ద్ధురతరప్రతిగ్రహంబును, న్నుద్ధురప్రతిగ్రహంబును — ప్రాః ప్ర.

తే. భూసురుఁ గుటిలమతి యని పోవవిడిచి
ప్రాసఁగ శూద్రున కుపదేశ మొసఁగఁదగునె
పాలు పితికెడు నైచికిఁ బాఱఁద్రోలి
రాసభికి నాసపడుదురే వాసి దొఱఁగి. 9

తే. భూసురుఁడు కుత్సితుండైనఁ బూజ్యతముఁడు
నియతుఁ డైనను శూద్రుఁడు నీచజన్ముఁ
డాతనికి మంత్ర మొసఁగిన యవనిదివిజుఁ
డధమగతిఁ జెందుఁ బదపడి యాత్మఁ గుందు. 10

వ. ఈయర్థంబున కుపోద్ఘాతంబైన యొక్క యితిహాసంబు నిఖిలదురితహారంబును గీర్తికరంబును శ్రోతృజనమనోహారంబును నైనయది గల దది యెట్లనిన వేదవేదాంగపారగుండును సకలశాస్త్రసారగుండును ధర్మిష్ఠుండును గర్మానుష్ఠాననిష్ఠుండును సత్యవాదియు నిత్యమోదియు దీర్ఘయాగియు మహాయోగియు శుద్ధాంతరంగుండును సంత్యక్తసంగుండును జీర్ణపర్ణసమీరనీరనీహారభక్షుండును నిర్జితాత్ముండును రామార్చనపరుండును సుకృతకరుండును నై భాసురుండైన యొక్క భూసురుం డొక్కనదీతీరంబునఁ బుణ్యాశ్రమంబున వసియించు నదియును ఫలితలలితసారసహకారనారికేళద్రాక్షేక్షు కదళీఖర్జూర ప్రముఖ వనషండ మండితంబును సర్వర్తుకుసుమితచంపక వకుళ మల్లీ తులసీ లసిత ప్రసూనారామాభిరామంబును

గూజత్పికశుకకులసంకులంబును నిరస్తజాతివైరపరస్ప
రానురాగసమాసక్తహరి కరి హరిణ తరక్షు ముఖ్యజంతు
సంతతిసమాక్రాంతకాంతంబును నై నీలకంఠవాసంబు
గావునఁ గైలాసంబున కనుప్రాసంబై సుమనోమనోజ్ఞం
బగుకతంబున నాకలోకప్రకాశంబై హరివిహారయోగ్యం
బగుట వైకుంఠపురంబునకుం దిరంబై గాలవశాండిల్య
కౌశికవ్యాసాధిష్ఠానంబు గావున సత్యలోకంబునకు జోక
యై భుజంగవిహారక్షమం బయ్యుఁ గామసంచరణహరణ
ప్రౌఢంబై పుణ్యజనాకీర్ణంబయ్యుఁ గారుణ్యశరణ్యంబై
యుల్లసితధూమకేతుశతావృతం బయ్యుఁ బ్రశాంతోప
ద్రవంబై యొప్పు నందు సమద్వంద్వులును జితేంద్రియు
లును జితాహారులును నియమవ్రతకర్శితులును పదక్రమ
స్వరసంధివిశేషవేదవిదులును వల్కలాజినవసనులును నైన
తపస్వులు పరివేష్టింప నక్కులపతి కృపాఖ్యుండై
యవ్వనంబు పరిపాలించుచు నుండు నంత. 11

చ. సుచరితవృత్తి నైన యొక
శూద్రుఁ డుదారత వీతరాగుఁడై
యచటికి వచ్చి యయ్యనఘు
నాశ్రమవాటిక పెంపు నందు న
త్యచలతపఃప్రభావు లగు
నమ్మునిముఖ్యులసొంపు గాంచి త

ద్వచననిరూఢి నచ్చట ని
వాసము సల్పఁగఁ గోరె ధీరతన్. 12

ఉ. ఎచ్చట విద్యయున్ ధనము
నెచ్చట నాత్మసుఖాగమంబు లే
దచ్చట నొక్కనాఁ డయిన
నర్హము గాదు వసింప; బాధ లే
కెచ్చోటు రమ్యమై పరగి
యచ్చట వచ్చు నివాసయోగ్య మా
నచ్చోటు మానవావళికి
నవ్యయసౌఖ్యవిధానదక్షమై. 13

శా. క్రూరుండైన శఠాత్ముఁడైన నతిమూ
ర్ఖుండైన సత్సంగతిన్
సారాచారవిశారదుం డగు జన
శ్లాఘ్యుం డగున్ వృత్తిహీ
నారంభంబున నాధిఁ జెందియును శా
కాహారుఁ డయ్యున్ సుదు
ర్వారప్రౌఢి వసింపఁగాఁ దగుఁ ద్యజిం
పం గాదు సత్సంగమున్. 14

క. హరిభజనంబును భారత
ధరణిం బుట్టువు మనుష్యతయు సత్సేవా

దరనిరతియు ననవరతము
నరయ నకృతసుకృతపరుల కతిదుర్లభముల్. 15

మ. అని యాతండు దదాశ్రమాంతికమునం
దారూఢిచేఁ బర్ణశా
ల నితాంతత్వరఁ గట్టి యందు నధికా
హ్లాదంబుతో నుండె న
మ్మునిసేవాపరుఁడై స్వధర్మనిరతిన్
మోదంబుచే నంతఁ బా
వనుఁడై పాతకజాత మంతయును బో
వంద్రోలి మేలొందుచున్. 16

ఉ. అమ్ముని యొక్కనాఁ డచటి
యాశ్రమవాసులు గానుపింపఁ బా
దమ్ములమీఁద వ్రాలిన ము
దమ్మున నమ్మహాత్మకుండు మో
క్షమ్మున కంతరాయ మని
కానక వానిఁ బరిగ్రహించెఁ ద
థ్యమ్ముగ భ్రాంతి సెందు మఱి
దైవవశంబున నెట్టివారలన్. 17

సీ. తతవివేకులు ప్రమత్తత యుజ్జగింపుడు
రధికార్యమునకు విఘ్నద మటంచు

నది గాన కాధరాత్రిదశుఁడు మత్తుఁడై
యాశూద్రుతోడ సఖ్యం బొనర్చె
నది హేతువుగ మలినాదర్శసన్నిభుఁ
డగుచు నిస్తేజస్కుఁ డయ్యె నపుడు
నీచవర్తనునితో నెయ్యంబు సల్పిన
యతఁడు తేజోహీనుఁ డగుట యరుదె

తే. స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానహీనజాతి
మాత్రవిప్రాధమునితో దినత్రయంబు
చెలిమిసేయుట గీడనఁ జెనఁటిశూద్రు
చెలిమి గడు మోస మౌ నని తెలుప నేల. 18

ఆ. నీచసఖ్యములను నిందితకర్మంబు
లాచరించు నెవ్వఁ డాతఁ డవని
నెంతశాంతుఁ డయ్యు నెంతమహామతి
యయ్యు నధమగతులయందుఁ జెందు. 19

ఆ. అంటఁగానిదాని నంటు టభక్ష్యభ
క్షణము సేయుటయు నసభ్యవితతి
తోడఁ గూడి మాట లాడు టపేయపా
నంబు నిరయకారణములు గావె. 20

తే. మొనసి దుర్గంధవస్తువు మూరుకొనుట
నిందితధనార్జనంబును నీచసేవ

తతపణిగ్భావమును దురితంబు లిఖియు
గంగలో గౌతమిని మునుఁగంగఁ దొలఁగు. 21

ఉ. వీతమదుండు నిర్మలుఁడు
విశ్రుతవేదవిదుండు నయ్యు ము
న్నాతఁడు భావిదుర్వ్యథల
కంకురలీల ఘటించు నట్లు శూ
ద్రాశ్రితసఖ్యభావనని
యంత్రితుఁ డయ్యెఁ దలంప నట్ల యా
నేతటి నెంతబ్రహ్మవిదుఁ
డేనియుఁ గర్మముఁ ద్రోయనేర్చునే. 22

చ. అతులితభక్తియుక్తి మెయి
నంఘ్రిజుఁ డమ్మునిరాజసేవ సం
తతమును సల్పుచుండె నతి
ధార్మికుఁడై యట కొన్నినాళ్ళకుం
బితృదిన మేఁగుదెంచుటయుఁ
బ్రీతి దలిర్పఁగ వన్యవస్తువుల్
హితమతిఁ గూర్చి విప్రులకు
నియ్యఁగఁ బూనె ససంభ్రమంబునన్. 23

తే. అమ్మహీసురుఁ డచటికి నరుగుదెంచి
యపుడు విధ్యుక్తముగఁ దత్క్రియాకలాప

మంతయును జేయ నియమించి యాదరమున
నతనిఁ గృతకృత్యుఁ గావించి యంత మఱియు. 24

తే. మంత్రి ముపదేశ మొనరించి తంత్రవిధియుఁ
గఱపె నిరుపమకారుణ్యగరిమ నాతఁ
డట్లు యగుఁగాదె యాత్మార్థ మైన విడిచి
పరులకార్యంబు లొనరించుఁ బండితుండు. 25

క. ఆశూద్రుం డది మొదలుగ
దేశికుఁ డుపదేశ మిచ్చు తెఱఁగున నపవ
ర్గాశన్ స్వధర్మపరుఁడై
ధీశుద్ధిం బ్రబలి కొన్ని దినముల కంతన్. 26

తే. అంతమును జెంది రాజన్యుఁ డై జనించి
నేల నాలుగుచెఱఁగులు నేలుచుండె
ధర్మమార్గానుసరత; స్వకర్మనిరతు
లైనవారల కౌన్నత్య మబ్బు టరుదె. 27

సీ. శూద్రుఁడు ద్విజసేవ భద్రము ల్గనుఁ దపో
ధ్యానదానక్రియల్ పూన నేల
సతులకుఁ బతియును సచ్చాద్రితతికి ధ
రామరుఁడును దైవ మర్హసరణి
నేతదన్యం బైన హీనధర్ములకును
భువిఁ దత్ఫలంబులు పొందు నెట్లు

స్వస్వధర్మావాప్తి వర్ణాశ్రమములకు
స్వర్గాపవర్గముల్ సవధరించు

తే. పాదజుం డేడఁ జతురంగబలసమృద్ధ
రాజముఖ్యాన్వవాయసంప్రభవ మేడ
నీచతరులు ద్విజాశ్రయనిష్ఠ కలిమిఁ
గాంతితరు లయి సన్నుతిఁ గాంతు రిట్లు. 28

ఆ. అమ్మహీసురుండు నవకార్యకరణత
వేదశాస్త్రవృత్తి ఁ బేటిపోవఁ
దపము నిష్ఫలముగఁ దత్పురోహితుఁ డయి
పుట్టె నంత మందబుద్ధి యగుచు. 29

ఉ. ఎవ్వఁడు జన్మసన్మహిమ
నిద్ధతపంబునఁ జెన్ను మీఱుఁ దా
నెవ్వఁడు ధర్మకర్మముల
నింపగు నాతఁడు నీచసేవచే
నవ్వల ముక్తిఁ జెందఁగ న
నర్హుఁ డగుఁ మఱి సందియంబు లే
దివ్వసుధామరుండె గుఱి
యీదృగనర్థఫలానులబ్ధికిన్. 30

సీ. ఇత్తెఱంగునఁ బురోహితుఁ డై జనించి య
ఖర్వవిద్యావిచక్షణత మెలఁగ

భూవిభుండును నిజపుణ్యవశంబున
జాతిస్మరత్వవిఖ్యాతి గలిగి
యావిప్రి నొక్కనాఁ డభివీక్ష యొనరించి
తమమిథోజన్మవర్తనము లరసి
యితని తేజస్సమున్నతియు విజ్ఞానంబు
మత్సంగదోషసామగ్రికతనఁ

తే. బోయెఁ బ్రిదోత్యతనోదయస్ఫురణవలన
తుహిన మణఁగినక్రైవడి నహహా యిట్టి
యవనిసురసత్తములకు నీచానుసేవ
యవనిఁ బాతిత్యకారణం బగుఁ దలంప. 31

చ. అని మది నెంచి దానసమ
యంబున మంత్రవిధిజ్ఞు నాతనిం
గనుఁగొని నవ్వె నవ్వుటయుఁ
గాంచి యవాఙ్ముఖుఁడై యపత్రపా
వనధి మునింగి యింటికి న
వారణమైఁ జనుదెంచి రాజున
వ్వనకు నిదాన మారయఁగ
నోప కతండు వగం గృశించుచున్. 32

ఉ. అమ్మఱునాఁడు రాజనిల
యంబున కెప్పటి యట్ల యేఁగి దా

నమ్ము ప్రతిగ్రహించుతఱి
నవ్వె నతం డది కారణంబుగాఁ
గ్రమ్మఱ లజ్జితుం డగుచు
గౌరవహీనతఁ జెంది కుంది గే
హమ్మున కేఁగి నిద్దురయు
నన్నము మున్నుగ మాని దీనతన్. 33

క. ఇవ్విధమున దినదినమున్
నవ్వఁగ రాజన్యనవ్వునకు హేతువు తా
నెవ్వలన నరసి కానక
యవ్విప్రుం డొకవివిక్త మగుసమయమునన్. 34

వ. అమ్మహీపాలున కిట్లనియె. 35

సీ. అఖిలజనస్తుత్య మైనయనూచాన
వంశసంభవుఁడనై వఱల ననియొ
ఘనతరశ్రేయఃప్రకారణం బగుపురో
హితకృత్య మంతయు నెఱుఁగ ననియొ
వేదవేదాంగాదివిద్యార్థజాతంబు
ధీవిశారదుఁడనై తెలియ ననియొ
బాల్యచాపల్యంబుపస మంత్రితంత్రవి
స్ఫురణంబు తడఁబాటు వొరయు ననియొ
తే. స్నానసంధ్యాదికర్మముల్ సలుప ననియొ
బేలతన మేమి గాంచిమో నేలచేసి

నవ్వుదువు రాజకుంజర నన్నుఁ జూచి
తెలుపు మక్కారణంబు సందియము దీఱ. 36

చ. అనుడు నృపాలుఁ డిట్లనియె
నన్నిటఁ బూజ్యుఁడ వీవు నీకు నా
కును గిరిసర్షపాంతరము
గోరి యొనర్చితి మున్ను నీపదా
ర్చన మిటు పూర్వజన్మమున
సంస్మృతి దాన జనించె నాదున
ర్వ్యసనకును గారణం బదియొఁ
బో వచియించెదఁ జిత్తగింపుమా. 37

తే. నేను మును శూద్రకులుఁడనై నెవ్వఁ జెంది
వృత్తిహీనతఁ గుంది దుర్వృత్తి కోర్చి
బికిర మెత్తఁగ నదియును బెట్ట కపుడు
నాగరులు నిర్దయాత్ములై ననుగుఱించి. 38

క. వడి గలిగినవాఁడవు లే
వడి వందఁగ నేల భారవహ మొనరింపం
గడి మాడసేయు భోజన
మిడుదుము భిక్షాటనం బి దేలా నీకుఁ. 39

సీ. అని యుల్లసము లాడి హాసం బొనర్చిన
నాఁకట నలఁగుచు సడవి కరిగి

యందు ఫలంబుల నాహార మొనరించి
　　　వనచరసాహాయ్యమున వసించి
యల జుగుప్సితమైన యాటవికమ్లేచ్ఛ
　　　శబరదుస్సంగతిఁ జాల రోసి
సత్సంగమముఁ గోరి చని యొక్కమునిపతి
　　　యాశ్రమావనిఁ గని యచట రుచిర

తే. కిసలకోరకసత్ఫలకుసుమవిసర
భరనమితపాదపాంచితోపవనవాటి
యఖిలజంతుమనోహరం బగుటఁ గాంచి
యది నివాసార్హ మగు నని యాత్మ నెంచి.　　　40

తే. ఇదియు దేవగణప్రార్థ్య మీడ్యమహిమ
నహహ ననుబోఁటిదురితాత్ము లైనయట్టి
హీనజన్ములు చేరఁబోల దేమొ యనుచుఁ
గొంకి యల్లనఁ జొచ్చితిఁ గోరి కలర.　　　41

క. ఫలమూలజీర్ణపర్ణా
నిలఖరకరకిరణజాలసీహారాహా
రులు శాంతిదాంతినిష్ఠులు
జ్వలనాధికతేజు లందు వసియించుమునుల్.　　　42

శా. ఆమానీందుప్రిలదర్శనంబున మనం
　　　బానందవిస్ఫూర్తిఁ జేఁ

గామక్రోధవివర్జితం బగుదు ను
త్క్రాంతం దదీయాంతిక
శ్రీమత్పుణ్యతరంగిణిన్ మునిఁగి సు
స్నిగ్ధద్రుమచ్ఛాయలన్
సామోదంబున నున్న నన్ను ఋషిక
న్యల్ గాంచి కారుణ్యతన్. 43

తే. భిక్ష మారసి యొసఁగ సంప్రీతి మెసవి
యంతఁ దత్రిత్యమానిజనాంఘ్రిసేవ
యాచరించుచు వారలయనుమతమున
నధివసించితిఁ గొన్నినా ళ్ళలఘుచరిత. 44

క. ఆసౌఖ్యము వాసవునా
వాసంబున నచ్యుతునినివాసంబునఁ గై
లాసంబునఁ బరమేష్ఠిని
వాసంబున లేదు విప్రవర యూహింపన్. 45

తే. అంతఁ గ్రమమున నయ్యాశ్రమాధినేత
యైన కులపతిదర్శనం బాచరించి
సేవ సలుపఁ గృపాళుఁడై చేసె నతఁడు
మంత్రతంత్రోపదేశంబు మహితలీల. 46

క. దీనుం గృపణు దరిద్రుం
బూని సుహృద్భావ మెలయఁ బురుషప్రవరుల్

ధీనిధులఁ జేయుదురు స
న్మానించి దయారసార్ద్రమానసు లగుటన్. 47

తే. అతనిసన్నిధి సన్నిధి యగుచు నన్ను
నిట్లు క్షితిపతిఁ గావించె నేమి చెప్ప
నమ్మనీంద్రుఁడు నీవె సు మ్మనఘ! మనకు
నిట్టిపుట్టువు లొనగూడె నిరువురకును. 48

క. భావింప సేవ్యసేవక
భావము దుష్కర్మమున విపర్యయ మొందుం
గావున సకర్మకరణత
భూవిబుధుం డధమగతులఁ బొందుట యరుదే. 49

క. విను మాపదతతినైనన్
మనుజుఁ డకృత్యంబు సేయమాని యనిశముక్
వినుతశ్రుతిహితకర్మముఁ
బనుపడి యొనరింపవలయు భద్రాపేక్షన్. 50

వ. అనిన విని పురోహితుం డాపత్కాలం బెయ్యది యదియును ధర్మాధర్మంబులును నీ వెఱుంగుదేని యెఱింగింపు మనిన నమ్మహీపతి యిట్లనియె. 51

సీ. తనతండ్రిగూర్చిన ధనము భూమియుఁ దోఁట
ప్రభుసన్నిధియు నిరుపద్రవములు
నింద్యకర్మము సేయు నీచాత్మకుఁడు రాజ
దండనార్హుం డగుఁ దలఁచి చూడ

ధన మొనఁగూర్చు విద్యయుఁ దపంబును హీన
మైన నాపత్కాల మదియె చువ్వె
యపకార్యకరణత నర్థ మార్జించిన
నదియు నాపత్కాల మనఁగఁ జెల్లుఁ

తే. బ్రభువు దుర్మార్గవర్తియై బాంధవులు ని
రర్థకరు లయి క్షేత్రధనాదికము వి
నాశమునఁ జెందె నేని యద్దేశవసతి
యనఘ యాపద్దశాహ్వయం బగు నిజంబు. 52

తే. అన్యధర్మపరిత్యాగ మాచరించి
నైజధర్మజ్ఞుఁడై పరాన్నంబు గొనక
శాస్త్రనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడై సత్యసంధుఁ
డైనవిప్రుని నుతియింతు రమరవరులు. 53

మ. సమరక్షోణులఁ గొంకులేక యనల
స్ఫారోగ్రశాతాస్త్రవ
ర్షముచే వైరుల నోర్చుభూపతి ప్రశం
సాయోగ్యుఁ డాయుత్తమో
త్తముఁ డింపార వసించుదేశము పవి
త్రం బాతఁ డాత్మీయధ
ర్మమునన్ విష్ణుపురాధివాసుఁ డగుఁ బ్రే
మన్ సాన్వయుండై తగన్. 54

క. ధరణీవిబుధుఁడు శూద్రున
గురుతరమంత్రోపదేశ మొసఁగవలవ దు
ర్వర నిట్లు చేసెనేనియుఁ
బరలోకము దూర మగు విపద్దశ జెందున్. 55

మ. అని పల్క న్విని యాపురోహితుఁడు భూ
పాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెన్ శూద్రుఁడ వీవు కర్మతతి సే
యంగాదు నీ కెవ్విధం
బున రాజత్వము గల్గెఁ దెల్పు మనఘా
ము న్నన్యకర్మాప్తిచే
జనముల్ తామసయోనిఁ బుట్టుదురు సం
సారవ్యథాఖిన్నులై. 56

సీ. అనిన భూపాలకుం డతని కిట్లను విను
వినుపింతు నట్టి యవ్విధము దెలియ
నంఘ్రిజన్ములకు ధరామరశుశ్రూష
పరమధర్మం బగు భవ్యచరిత
యతఁడు తదన్యకర్మానురక్తి మెలంగఁ
బాతిత్య మగు నని పల్కు విందు
నది గాన నిజధర్మ మై విలసిల్లిన
విప్రసేవాదిసత్ప్రీతిక తన

తే. రాజ నై పుట్టి జాతిస్మరత్వమహిమఁ
దేజరిల్లితి శూద్రోపదేశకలన
వలనఁ బౌనర్భవప్రాప్తి గలిగె నీకు
నియతిఁ గైవల్యమును జెందనేర వైతి. 57

క. భూవిబుధుఁ డన్యకర్మం
బావిలమతి నాచరించి యశుచి యగు న్మ
న్నీ వకళంకుఁడ వయ్యును
ధీవర మాలిన్య మొందితి వకృత్యకృతిన్. 58

క. అని నరపాలుఁడు దెల్పిన
విని విప్రుఁడు పూర్వజన్మవృత్తము సకలం
బును బ్రత్యక్షముగాఁ గని
ఘనతరచింతాబ్ధి మునిఁగి కళవళపడుచున్. 59

క. మును దననిక్షేపార్థము
గనరాని తెఱంగు దెలియఁగా నిశ్వాసం
బొనరించుచు రాజన్యుని
గనుఁగొని యిట్లనియె దైన్యకలితాననుఁడై. 60

తే. ఆశ్రమస్థుండనై యున్న యతులనిష్ఠ
యడఁగి నరపాల స్వప్నభ్రమైంద్రజాల
మాయ తెఱఁ గయ్యె నీసఖ్యమహిమవలన
నెద్ది గతి యేమి సేయుదు నెందుఁ జొత్తు. 61

వ. అని యివ్విధంబునఁ దన్ను నిందించుకొను పురోహితుం
గని రాజిట్లనియె నీశ్వరునిసంకల్పంబు బలవత్తరం బజ్ఞాన
వంతుం డగు జీవుండు స్వతంత్రుండు గాఁడు, అజ్ఞానం
బున నహమ్మతి యుదయించు నందుఁ బదునాల్గులోకం
బులు భ్రమఁజెందు సాగరంబునఁ గులకుధరంబులు
నణఁగు రేణువులుం దరతమభావంబు లేక మునుంగు
తెఱంగున నమ్మాయాసాగరంబున బ్రహ్మాదిపిపీలికాంత
జంతుసంతానంబులు మునుంగు స్వేచ్ఛాకల్పితశరీరుండై
పరమాత్మ యగు రాఘవుండు బాలుండు బొమ్మల
నాడించు కైవడి స్థావరజంగమంబుల నిజేచ్ఛాక్రీడాపరత
నాడించు బ్రహ్మాదిదైభవంబు లతనిమాయావినిర్మితంబు
లై తారతమ్యకర్మంబుల విలసిల్లు జీవాదృష్టసహాయం
బున జగంబు సృజియించి స్వయంప్రకాశుండైన
యయ్యీశ్వరుం డందుఁ బ్రవేశించి కర్తయుం గార
యితయు నగు జీవాదృష్టంబు సుకృతదుష్కృతసంజ్ఞల
నిరుతెఱంగై యొప్పు నందు సుకృతంబున దేవత్వంబును
దుష్కృతంబున నీచజన్మంబును దదుభయకర్మంబుల
మనుష్యత్వంబునుం గల్గి భోగసంపత్తియు నిరయవాసం
బును జెందును రామమాయామోహితులై పుణ్యంబు
సేయక యేతత్ఫలం బపేక్షించియుఁ బాపంబుసేయుచుఁ
దత్ఫలంబు గోరకయు నిట్లుందు రనిన విప్రుం డిట్లనియె. 62

తే. ఈశ్వరుఁడె కర్త యేనియు నేల సేయు
నొకనిఁ బాపాత్ము నొక్కని సుకృతమతిగఁ
బక్షపాతంబుగలదె యాప్రభుని కెందు
జనమునకుఁ బుత్రు లందఱు సములు గారె. 63

వ. అనిన నరపాలుం డిట్లనియె. 64

సీ. అత్తెఱం గెఱిఁగింతు నవనీసురోత్తమ
తెలియంగ వినుము సందియము దీఱ
నిగమంబు లీశ్వరనిశ్వసితములు త
ద్వచనముల్ విధినిషేధములు దెల్పఁ
దత్ప్రవర్తననివర్తనవిధానంబున
నిఖిలలోకంబులు నివ్వటిల్లి
యొనరుఁ గావున సకలోపాధివర్జితుం
డయి సాక్షి యగు పరమాత్మ యంద

తే. రూఢ మై యుండుఁ గర్తృతారోపణంబు
నిజముఖవినిస్సృతంబులై నెఱయు శ్రుతులు
కర్త లగుట నతండు దాఁ గర్త గాఁడె
సైన్యముజయంబు భూపాలుజయము గాదె. 65

తే. అనిన భూసురుఁ డిట్లను నతనితోడ
నట్లు సకలజగత్సాక్షి యైనశివుఁడు
వేదములు లేక కర్తయై వెలయరాదె
తా స్వతంత్రుండు గాఁడె యుత్తమచరిత్ర. 66

వ. అని యడిగిన నతనికి భూపాలుం డిట్లనియె వేదంబులు నిర్మింపక యున్న మర్యాదాతిక్రమంబై జగం బంధుం డైనపాంథుం డడుగడుగునఁ బడురీతి నడవనేరక యడంగు వేదోక్తమార్గంబునఁ జతుర్ముఖుండు చరాచరం బైన జగంబు సృజియించు లోకపాలకమనువసుగ్రహతార కంబులును వసిష్ఠవాలఖిల్యపరాశరరోమశమార్కండేయ పర్వతనారదప్రభృతు లయినమహర్షులును పృథుభగీరథ యయాతి దిలీప నహుష రఘు కల్మాషపాద భరతాదు లయినరాజర్షులును వేదజ్ఞానంబునం బుణ్యంబు లొనరిం చుచుఁ బాపంబుల నివర్తింపుదురు గావున నప్రమత్తుండై వేదవిహితపుణ్యకర్మంబులు సేయునతండు కృతకృత్యుం డగు వేదంబు నాదరింపక ప్రమత్తుం డగు నతండు దుర్గతిం జెందు భగవంతునకు సుకృతదుష్కృతప్రేరకత్వంబు సమానంబు పుణ్యపాపంబులకు వేదజ్ఞానంబె కారణం బని యెఱుంగు మనినం బురోహితుం డిట్లనియె. 66

క. ఏ నీఁక నెద్ది యొనర్చిన
భూనుతగతి బ్రహ్మభూయమును జెంది యజ
స్రానందంబునఁ బొదలుదు
భూనాయక యవ్విధానముం దెలుపు దయన్. 67

సీ. అనిన ధరిత్రీశుఁ డతనికి నిట్లను
బ్రాహ్మణ్య మతిదుర్లభంబు సువ్వె

నరులు విప్రత్వంబు తరులు యూపత్వంబు
పశువులు గోత్వంబుఁ బడయఁగోరుఁ
బదిజన్మముల వేదభాసురుం డగు వేద
విదుఁ డగు శతజన్మవిలసనమున
నాధాని యగును సాహస్రజన్మంబుల
మఖి యగు లక్షజన్మముల నంత

తే. నుత్తమబ్రాహ్మణత్వసంయుక్తిఁ దనరు
భూసురుఁడు దాన విజ్ఞానపుణ్యకలన
బ్రహ్మభూయంబు జెందునే భవ్యచరిత
వేదశాస్త్రపురాణసద్వృత్తిఁ దొఱఁగి. 68

ఆ. ఇత్తెఱంగుఁ దెల్పు నితిహాస మొక్కటి
గలదు వినుము నిఖిలకలుషహరము
మును మతంగుఁ డనఁగ మునితుల్యుఁ డొక్కభూ
సురవరుండు గలఁడు శుద్ధబుద్ధి. 69

శా. ఆతం డధ్వరకర్మకర్తలకుఁ దా
న్నార్త్విజ్యముం జేయుచున్
శ్రౌతస్మార్తవిధిజ్ఞుఁడై నిఖిలదే
శస్తుత్యసద్వీర్యుఁడై
ధూతాఘుండు వినిర్జితేంద్రియుఁడు సం
తుష్టాంతరంగుండు నై

ఖ్యాతి స్సర్వమహీసుపర్వనృపలో
కాచార్యుఁడై వర్తిలున్. 70

తే. సతత మార్యానురంజనచతురుఁ డగుచు
మఱియు ద్విజరాజశేఖరమహిమ గాంచి
యలరి సర్వజ్ఞతాఖ్యాతి నతిశయిల్లె
నతఁడు కేవలమనుజుఁడే హరుఁడు గాక. 71

తే. మఖము సేయుచు నొక్కచో మౌనివరులు
యాజకత్వం బపేక్షించి యతనిఁ బిలువఁ
బనుపుటయు దూతజనులసంప్రార్థనమున
నపుడు గమనోత్సుకుం డయ్యె నచటి కంత. 72

క. ఖరికిని హరికిని బుట్టిన
యురుతర మగు వేసడముల నొగిఁ గట్టినయొ
క్కరదంబు నెక్కి యతిస
త్వరమున రొప్పుచును సమ్మతంగుఁడు చనఁగన్. 73

తే. అందు నొకవేసడంబు నిజాత్మజునకు
స్తన్య మొసఁగుచు నిల్వ నతండు కోప
తామ్రముఖుఁడయి కశఁ గొని దాని నేయ
నదియు ననిలజవంబున నరుగఁజొచ్చె. 74

వ. అప్పు డప్పిల్లయు నాఁకట నలంగి నడువనేరక నిజజనని
యగువామిం జూచి గద్గదస్వరంబున నిట్లనియె. 75

శా. తల్లీ! యాఁకటఁ జెంది దూపటిలి సం
తాపంబునం గుందు నన్
జెల్లంబో యిటు లుజ్జగించి చన మె
చ్చె యన్యకార్యత్వరో
ద్యల్లీలన్ సుతమోహముం దొఱఁగ నా
యం బే దయాహైన్యచి
త్తోల్లాసంబున రామరామ దురితో
ద్యుక్తిం బ్రవర్తిల్లుదే. 76

మ. అనినన్ గర్దభి వాని కిట్లనియె వ
త్సా! నేఁ బరాధీననై
చనుదుష్కర్మ మొనర్చితిన్ మొదల నీ
చండాలుఁ డింపొంద నె
క్కినయానంబు వహించి నిల్వనగునే
క్రీడానురక్తిన్ గవా
శనచండాలురఁ గొల్చువారలకు నై
జంబుల్ గదా దుర్వ్యథల్. 77

ఆ. ఇట్లు వెతలఁ గుంది తే మన మనతొలు
బాముసందు ఘోరపాపవితతి
సలిపినార మగుటఁ జండాలుఁ డెక్కిన
రథము తిగియఁదగియెదా కుమార. 78

29

వ. అని యూరార్చినయవసరంబున మతంగుండు సర్వజీవ
భాషాభిజ్ఞుండు గావున నవ్వచనంబులు విని విస్మితుండై
యరదంబు డిగ్గ నుఱికె యిది దేవతాస్వరూపం బగు నని
యగ్గర్దభికిం బ్రదక్షిణంబుచేసి యిట్లనియె. 79

చ. పొదలి విశిష్టవిప్రజన
పూజ్యమహాకులసంభవుండనై
చదివితి వేదశాస్త్రములు
శ్రౌతము సర్వము నభ్యసించితిన్
సదమలనిత్యకర్మములు
సల్పుదు మత్సము నెందుఁ గాన నే
ర్పొదవె సమస్తవిద్యల న
యో నను నీగతిఁ బల్కఁబాడియే. 80

సీ. సంధ్యాదిసత్కర్మసమితి యుద్వాసింప
శాస్త్రార్థవిదుల దూషణము సేయ
నవనీశసభ విప్రు నాక్షేప మొనరింప
నారామవిచ్ఛేద మాచరింప
యతిథుల కొసఁగక యారోగిణముసేయ
నవనీసురద్రవ్య మపహరింపఁ
దతపాపమతి గృహదాహంబు గావింప
స్త్రీగోద్విజులఁ దిరస్కృతి యొనర్ప

తే. నగ్నిగురుయతిశుశ్రూష యాదమఱవ
నొనర నాత్మీయకర్మంబు లుజ్జగింప
నన్యజాతీయ మగుకర్మ మాచరింప
నేల చండాలుఁ డనియె దీవేల నన్ను. 81

మ. అనినన్ గర్దభి పల్కె నీ వనుట త
థ్యంబే వు శాస్త్రార్థచిం
తను గర్మం బొనరింతు గాని విను మం
తస్సారహీనుండ వె
ట్లనినన్ భూసురకాంత మంగలికి నె
య్యంబార ని న్గాంచెఁ గా
వునఁ జండాలుఁడ వౌదు సందియము లే
దూహింప నిప్పట్టునన్. 82

తే. అనినఁ గటకటఁబడి యిట్టు లనియె నతఁడు
జాతిచండాలి వీ వంటఁజనునె నిన్ను
నవని గర్దభకాకగృధ్రాదికముల
నంటి తానంబు గావింప నర్హ మండ్రు. 83

ఆ. దేవదారుయూపదేవలచండాల
చర్మకారదురితకర్మలోహ
కారరజకకుంభకారకువిందుల
ముట్టిరేని నీర మునుఁగవలయు. 84

క. అగ్రజునకన్న మును పా
ణిగ్రహణం బాచరించునీచు వికర్మో
దగ్రుం గృతఘ్ను దూషకు
నగ్రమునం గాంచి జలము లాడఁగవలయున్. 85

ఆ. నీచజాతి వయ్యు నింద యొనర్చెద
వకట నన్నువంటియార్యజనుల
నెరయు వైరబుద్ధి నీవనుమాటలు
పాటిసేయఁదగునె పలుకు లేల. 86

వ. అనిన గర్దభి యతని కిట్లనియె. 87

క. నిను నిందసేయుదునె యే
నొనరఁగ నీపట్ల నాకు నొంటేమి తగ దే
లినవానిం దూషించి శ
మనపురియాతనలఁ గుందుమనుజులఁ గనమే. 88

సీ. నీకూర్రవృత్తిచే నిర్ణయించితి నీదు
హేయదుర్జన్మం బ దెట్టి దనినఁ
బేరెండఁబడి దగ నోరెండ నాచిన్ని
కొమరునకును జనుగుడుపనీయ
కదలించి నొంచితి వదయత బాలెంత
యక్కట దుర్బల యనక కినుక
దృఢశక్తి గలిగిన తెఱవల కయిన తూ
పఱు బలంబు ప్రసూతి యగుటకతన

తే. బుత్త్రవతు లైన సతు లెల్లఁ బురుషులకును
దయకుఁ బాత్రము లగుటఁ దద్రక్షణంబు
సేయువారలు నాకంబు చేరి నిఖిల
సౌఖ్యములు గాంతు రందు నిస్సంశయంబు. 89

క. హృదయం బదయం బయి నీ
కొదవెఁ గశాఘాతముల నయో నొంచితి వీ
విధి మృత్యువుగతి నిట్లా
పదఁ జెందితి నడువ నెట్లు పదములు వచ్చున్. 90

తే. ఇట్లు కష్టంబు నొందితి మేమి చెప్ప
నోయి నీకతమునఁ దనయుండు నేను
నట్లు గావునఁ గ్రూరకర్మాభిరతుఁడ
వీవు చండాలజన్ముఁడ విది నిజంబు. 91

క. అన విని భగ్నోత్సాహం
బునఁ గ్రిమ్మఱి యాత్మనిలయమునకు నరిగె నా
య్యన నతఁ డయ్యెడ జనకుం
డనఘా కుశలంబె నీకు నని యడుగుటయున్. 92

ఆ. అప్పు డవనతాస్యుఁ డై కుశలంబు నా
కిట్టితల్లి గలుగ నేమి ప్రాఁతి
యనుచుఁ బల్కి యొకరహఃప్రదేశమునకు
నాపెఁ జీఁచి యిట్టు లనియె నతఁడు. 93

క. అనులోమంబునఁ బుట్టిన
తనయులకున్ ముఖ్యజాతి దగుఁ బ్రతిలోమం
బునఁ గలిగినతనయులకున్
వినుమీ చండాలజాతి విస్పష్ట మగున్. 94

తే. క్షత్త్రియాంగన విప్రునిసంగమమునఁ
గనిన యాత్మజుఁ డుత్తమక్షత్రియుండు
భూసురాంగన క్షత్రియుపొందువలనఁ
గనినతనయుండు మానవాఖ్యాతి నమరు. 95

క. నీవలనం బుట్టిన నా
కేవపుఁజండాలజన్మ మేగతిఁ గలిగెన్
నీ వడఁచిన నాజన్మం
బావల గర్దభి ప్రకాశ మగునటు చేసెన్. 96

తే. ఎవ్వనికులంబు జన్మంబు నెఱుఁగఁబడవు
వానినడవడి నెఱుఁగంగవలయు నవియుఁ
దనదుచెయ్వులు దాఁపఁగ ననువు గాదు
యతికి నైనను ధారుణీపతికినైన. 97

క. ఆచారంబున జాతియు
నాచేష్టల శీలమును విహారాదిలస
త్ప్రాచుర్యంబున జన్మము
ధీచతురతఁ దెలియ నగును ధీవరులు తగన్. 98

చ. జనని యెఱుంగు నాత్మజుని
జన్మముచందము నట్లుగాన నా
జననివి దుష్టచారిణివి
సత్యము దెల్పుము నాదుజన్మ మే
యనువున నయ్యె మిథ్యఁ దగ
నాడితి వేనియు నంతకాలయం
బున వసియించి యాతనలఁ
బొందెదుసూ యిదె ఛాటిచెప్పెదన్. 99

క. అని తను నిర్బంధించిన
తనయునిఁ గని జనని గొంతదడపునకుఁ ద్రిపా
వనతాననయై గర్దభి
యనినతెలుఁగు నిక్క మనుచు నల్లనఁ బల్కెన్. 100

క. ఆపలుకులు విని యంత
స్తాపము గదురంగ నమ్మతంగుఁడు ధైర్యం
బేపఱ బ్రాహ్మణ్యమునకు
నై పూనెం దపముసలుప నటవి దిటముగన్. 101

మ. చలికాలంబున నీరమధ్యమున వ
ర్షావేళ బైల న్సము
జ్జ్వలితోష్ణాగమవేళ నగ్నినడుమన్
జా నొందఁగా నిల్చి ని

శ్చలనిష్ఠం దప మాచరింప దివిష
త్సంఘంబుతో నిందుఁ డి
మ్మల నేతెంచి ప్రసన్నుఁడై పలికె స
మ్మోదంబు సంధిల్లఁగన్. 102

క. ఘోరతపం బొనరించితి
వౌరా యిఁకఁ జాలు వత్స యతులితగతి బ్రం
దారకలోకానందం
బారూఢిగ ననుభవింప నరుదెమ్ము తగన్. 103

తే. అనిన నాతండు పల్కె నోయమరవర్య
నాతపంబున కీవు సంప్రీతి నొందె
దేని బ్రాహ్మణ్య మొసఁగుము త్రిదివసౌఖ్య
మేఁటి కేనొల్ల ననుడు దేవేశ్వరుండు. 104

క. త్రిదశులకైనను దుర్లభ
మది యెవ్విధి నొసఁగఁబోఁగు నని పనివినియెం
బదపడి యతండు నలువన్
మది నిల్పి తపం బొనర్చె మహితసమాధిన్. 105

క. ఒకమాస ముపవసించియు
నొకమాసము నీరుగ్రోలి యొకమాసమునం
దొకయాకుఁ దినియు నీగతి
నకుటిలమతిఁ దపముచేసె నమరు లరు దనన్. 106

చ. అపుడు ప్రసన్నుఁడై జలరు
హాసనుఁ డెంతయు ఘోరమైన నీ
తప మిఁకఁ జాలు నామది ము
దం బొదవెన్ భవదిష్టభోగముల్
గృప సెలఁగన్ సమగ్రముగ
నిచ్చెద వేఁడు మనంగ నంతె న
త్తపస్వి ధరామరత్వ ముచి
తంబుగ నిమ్మని మ్రొక్క మ్రొక్కనన్.

సీ. అప్సరోవనితలు నతులభూషణములు
మానాధికవ్యోమయానములును
సర్వభోగమ్ములు సర్వజ్ఞతయు వార్ధి
పర్యంతరాజ్యాధిపత్య మైన
నిచ్చెద బ్రాహ్మణ్య మీఁజాల నతిదుర్ల
భము దేవదానవప్రతతి కైన
సర్వజన్మములకుఁ జరమంబు బ్రాహ్మణ
జన్మంబు దేవతాశ్రయుఁ డతండు

తే. వేదశాస్త్రాదివిద్యల వెలయునతఁడు
స్నానదానాదికక్రియల్ సలుపు నతఁడు
తత్ప్రభావంబు వర్ణింపఁ దరమె యంచుఁ
గమలసంభవుఁ డాత్మలోకమున కరిగె. 108

వ. వెండియు నమ్మతంగుం డుడుగక యొక్క సంవత్సరం
బుపవసించి యొక్క దినంబున నాహారంబు గొనుచుఁ
ద్రిషవణస్నానంబు గావించుచు మౌనవ్రతంబు పూని
విష్ణుపూజాపరాయణుం డయి యనేకసహస్రవర్షంబు
లద్దేవునింగూర్చి పరమదుష్కరం బగుతపం బాచరించు
చుండె నిట్లుండఁ బెద్దకాలం బరిగినయనంతరంబ. 109

సీ. మేలిమబ్బులచాలు నేలఁజాలినడాలు
గలిగిననెమ్మేనిచెలువ మమర
నందుఁ బాయక పొందు నిందుకందువఁ జెందు
మెఱ పన సిరు లిచ్చు తెఱవ దనర
మట్టుగా నట గట్టుచట్టుపల్ దెగఁగొట్టు
సామివి ల్లనఁ గేల శార్ఙ్గ మమర
దాన మానవిసోనవానమానమున
ననూనకృపారస ముల్లసిల్ల

ఆ. నెమ్మి గ్రిమ్మి చెలఁగు నెమ్మిదాఁటన జడ
దారిగములు గేరి దారి నడవ
వచ్చెఁ బ్రావృడబ్దవైభవంబున శుభ
లక్షణుండు నీరజేక్షణుండు. 110

తే. ఇట్లు ప్రత్యక్షమై విష్ణుఁ డిష్ట మడుగు
మిచ్చెద ననంగ బ్రాహ్మణ్య మిమ్ము నాకు

నిచ్చెదేనియు నాకోర్కి యిదియె యనిన
వానితో నిట్లు లనియె శ్రీవల్లభుండు. 111

సీ. జన్మపరంపరాసంప్రాప్త మగుచుండు
బ్రాహ్మణ్య మది దుర్లభంబుసువ్వె
యగ్నియు విప్రుండు నమరగణంబుల
యాస్యంబు లగుటచే ననఘవృత్తి
నతనిఁ బూజించిన నఖిలసుపర్వులు
దృప్తిఁ జెందుటకు సందియము లేదు
హరుఁడు నేను నజుండు నంబికాంబాసర
స్వతులు బ్రాహ్మణపూజ సల్పికాదె

తే. యింతమహిమంబు నొందితి మేమి చెప్ప
నతఁడు వెలిగాఁ జలింపక యణఁగు జగము
నిట్టిబ్రాహ్మణ్య మొసఁగ నే నితరవరము
లడుగు మిచ్చెద వలసిన ననుచుఁ బలికి. 112

క. హరి యరిగె నంత వెండియు
హరుఁగూర్చి తపం బొనర్చె నతఁ డొకసంవ
త్సర మనిలాశియు నొకవ
త్సరము జలాశియును నై యుదంచితనిష్ఠన్. 113

క. తులసీదళముల బిల్వ
దళముల సుమములఁ దిలాక్షతములన్ ధూపా

దుల నైవేద్యముల న్ని
చ్చలు శివుఁ బూజించె నతఁ డచంచలభక్తిన్. 114

శా. ఈలీలన్ బహుళాబ్దముల్ దప మతం డేపార్పఁ గావింప న
న్నీలగ్రీవుఁ డుమాసహాయుఁ డయి వి ర్నిద్రప్రభావోన్నతిన్
శ్రీలక్ష్మీశవిధాతృముఖ్యదివిజ శ్రేణుల్ దనుం గొల్చి రా
నాలో వచ్చి ప్రసన్నుఁడై పలికె ను ద్యత్ప్రీతి సంధిల్లఁగన్. 115

తే. అలసితివి వత్స ! దుష్కరం బయినతపము
సలిపి నామది కెక్కె నీయలఘునిష్ఠ
వాంఛితం బెద్ది యొసఁగెద వరము గోరు
మనుడు విస్మితుఁడై నతు లాచరించి. 116

తే. దేవదేవ ! మహాదేవ ! దివిజవంద్య
చంద్రశేఖర ! కోర్కు లొసంగుదేవ
యభిలషించితి విప్రత్వ మది యొసంగు
మనిన నద్దేవుఁ డిట్లని యానతిచ్చె. 117

ఆ. సకలయోనులందు జనియించి నియతుఁడై
నట్టివానికర్మ మడఁసి యడసి

యటఁ గ్రమక్రమమున నతనికి విప్రత్వ
మిత్తు మక్రమమున నియ్య మదియు. 118

చ. ఎనుఁబదిలక్షలై పరగి
యేచినజీవ్రులయందుఁ బుట్టి తా
ననుపమపుణ్యముల్ సలిపి
యంతఁ గ్రమంబున బ్రాహ్మణత్వముల్
గను నరుఁ డందు శుద్ధుఁడయి
కర్మము లొప్పగ నాచరించెనే
జననము నొందఁ డెంతయు న
జస్రము మోక్షముఁ బొందుఁ బొందుగన్.

సీ. అతిదుర్లభం [illegible]త్వము గాంచి
[illegible]వృత్తికిఁ దొలఁగవలయు
వేదశాస్త్రాదిసద్విద్యాప్రవీణుఁడై
నిత్యకర్మ మొనర్చి నెగడవలయు
వ్యర్థకర్మంబులవలనఁ గాలక్షేప
మొసరింపక సువృత్తి నొనరవలయు
ధర్మ మించుకయైనఁ దప్పక నైమిత్తి
కాదిసత్క్రియలచే నలరవలయు

తే. నిట్లు వర్తించువానికి నేమి చెప్ప
మోక్ష మఱచేతిదై యుండు ముఖ్యలీల

నవ్విధానంబు సలుపనియాత్మవంచ
కుండు నిరయాధివాసియై కుండు నిజము. 120

తే. అతిథిపూజాపరాయణుం డగుచు న్యాయ
ధన ముపార్జించి సత్యంబు దప్పఁద్రోక్క
కతులితజ్ఞానవంతుఁడై యలరుచున్న
యట్టిగృహియైన ముక్తికి నరుగుఁగాదె. 121

ఉ. కావున విప్రకామినికిఁ
గల్గినమాత్రనె నీకు నబ్బునే
పావనమైన భూసురత
బాలిశ ! యీమెయితోడ? బాలకుం
డావిలబుద్ధిఁ జందురుని
యందు వసించుసుధారసం బొగిన్
ద్రావఁగఁ గోరున ట్లనుచి
తంబుగఁ గోరితి విట్టు లజ్ఞతన్. 122

చ. ఇతరవరంబు లీ వడుగు
మిచ్చెద నావుడు వాంఛితంబుపై
నతఁడు నిరాశఁ జెంది ఫణి
హార ! క్రమంబున నట్ల యిమ్ము వి
వ్రిత ధరణీసురోత్తములఁ
బాయక సేవ యొనర్చునట్టి స

ద్గతిఁ గలిగింపు మిప్పు డది
కారణమై తగు నిష్టసిద్ధికిన్. 123

తోటకవృత్తము. అని కోరఁగ నాతని నాదరతన్
గని యట్ల యొసంగి జగంబులు దన్
వినుతింప హరుం డజవిష్ణులు దోఁ
జను దేరఁగ నేఁగె ససంభ్రమతన్. 124

చ. అని కథఁ జెప్పి యానృపతి
యాత్మపురోహితుఁ గాంచి పల్కె ని
ట్లనితరదుర్లభం బగుధ
రామరజన్మము నీకుఁ గల్గె నిం
దనుచితవృత్తిఁ సల్పిన మ
హానిలసంవృతదీప మెవ్విధం
బునఁ జనుఁ దేఱిలే కటుల
పోయెద వీ వనుమాన మేఁటికిన్. 125

చ. మును ముని వయ్యు శూద్రకుల
ముఖ్యునిసఖ్య మొనర్చి నీతపో
ధన మఱ విప్రజన్మమున
ధారుణిఁ బుట్టితి వట్టుగాన యి
త్తనువున మోక్ష మబ్బ దుచి
తంబుగఁ దొంటిమునిత్వలబ్ధికై

యను వగుకర్మముల్ సలుపు
మా యపవర్గము గాంతు వజ్జనిన్. 126

ఆ. అనుడు నతఁడు వల్కె నవనీప ! మునిజన్మ
మధికపుణ్యలభ్య మనఁగ వింటి
మదియు విత్తసాధ్య మర్థహీనుండ నే
నెట్లు సంభవించు నిత్తెఱంగు. 127

క. అన విని జనపతి యపు డా
యనపైఁ గారుణ్య మొలయ హారులుం గరులున్
ధనధాన్యనూత్నరత్నా
ద్యనుపమసంపదల నొసఁగె నధికప్రీతిన్. 128

తే. అతఁడు జన్నంబు లొనరించి యంతఘోర
తపము గావించి యటు మునిత్వంబుఁ బడసి
యనఘతరుఁ డయ్యెఁ దపముచే నందరాని
వస్తు వెయ్యది యిద్ధరావలయమునను. 129

వ. అని చెప్పిన వసిష్ఠుం డిట్లనియె. 130

క. క్షురధారఁ బోలు విప్రత
గరిమం గర్మ మనుసానఁ గడు వాఁడి యగున్
ధర నట్లు గాక మలినతఁ
బొరయుఁ బనికిమాలి మొక్కపోవు *ధుతంబై. 131

* దితంబై, దురితంబై, దిరంబై — అని వ్రాఁత ప్రతులు.

వ. వెండియు దేవవిప్రుండును మునివిప్రుండును ద్విజవిప్రుం
డును రాజవిప్రుండును వైశ్యవిప్రుండును శూద్ర
విప్రుండును మార్జాలవిప్రుండును బశువిప్రుండును
మ్లేచ్ఛవిప్రుండును జండాలవిప్రుండును ననఁ బదితెఱం
గులవిప్రులు గలరు తల్లక్షణంబు లెట్టి వనిన. 132

సీ. వేదశాస్త్రజ్ఞుఁడై విజ్ఞానవంతుఁడై
పొదలు నెవ్వఁడు వేదభూసురుండు
వనవాస మొనరించి వన్యాశనుం డయి
పుణ్యాత్ముఁ డగు మునిభూసురుండు
ఇరుప్రొద్దు వేల్చి తా నేకభుక్తము చేసి
పొలుపొందు నాద్విజభూసురుండు
శస్త్రాస్త్రములు పట్టి సంగ్రామనిరతుఁడై
భువిఁ గ్రూరుఁ డగు రాజభూసురుండు
తే. కృషియు వాణిజ్యమును జేసి కృపణవృత్తిఁ
బొంది పశుపాలుఁ డగు వైశ్యభూసురుండు
తైలమధుదధిలాక్షాఘృతమ్ము లమ్మ
బుధవినిందితుఁ డగు శూద్రభూసురుండు. 133

సీ. ఆత్మార్థమునకుఁ బరార్థంబు వోఁ జేయు
బుద్ధివాఁడు బిడాలభూసురుండు
తగ నగమ్యాగామి యగుచు భక్ష్యాభక్ష్య
భుక్తిఁ జెన్నగు పశుభూసురుండు

ఆరామగృహతటాకాదులు నిశ్శంకఁ
బోకార్చుఁ దెగి మ్లేచ్ఛభూసురుండు
సురగురుద్విజధనహరణుఁ డై నిర్దయా
వాసుఁడౌ చండాలభూసురుండు

తే. సారిది నీరీతి మెలఁగు భూసురులలోన
మ్లేచ్ఛచండాలభూసురుల్ మిగులఁ గీడు
యవనసేవాదివేషభాషాభినిరతుఁ
డై నవిప్రుఁ డధోగతియందు డిందు. 134

తే. యవనసంసర్గ మొనరించు నట్టివాని
తపముఁ గీర్తియుఁ గర్మము ధర్మ మడఁగు
యవనునకు మించు నీచుఁ డెందైనఁ గలఁడె
వేదబాహ్యుఁ డతండు పృథ్వీతలమున. 135

సీ. ఋతుకాలమున నిజసతిఁ బొంది సత్కర్మ
పరత వర్తిలుగృహి బ్రహ్మచారి
పరుల నెంచక మనఃకరచరణంబుల
నియమించువాఁ డొందు నిత్యసుఖము
లాపదఁ బాపి బ్రాహ్మణుల సంరక్షించు
నాతఁడు బ్రాహ్మణ్యుఁ డనఁగఁ జెల్లు
సద్విప్రతతిపూజ సల్పువాఁ డైహిక
భోగముల్ గని నాకమున వసించు

తే. విప్రపూజావిహీనుఁడై వెలయునతని
జన్మ మదియు నజాగళస్తనముఁబోలెఁ
గడు నిరర్థక మగు నాత్మకర్మనిరతు
లయినవిప్రులకడ నుందు రమరవరులు. 136

సీ. విప్రవర్యులసభ విష్ణురూపము దానిఁ
బూని మ్రొక్కుట దేవపూజనంబు
తత్పూజ నాపద దలఁగుఁ బద్మాప్తుని
కరములచే నంధకారమట్లు
ప్రత్యక్షదేవతల్ బ్రాహ్మణుల్ వారి న
ర్చింపంగ మలినంబు చేర వెఱచుఁ
గామధేనువుఁ బోలి గలిగించుఁ గోర్కె పా
పంబు లడంచుఁ దత్పాదభక్తి

తే. యబ్జనాభునిరూపంబు లమ్మహాత్ము
లతని జపియించుచుందురు రనఘవృత్తిఁ
దత్సహాభాషణంబు తద్దర్శనంబు
గలుగువా రచ్యుతపదంబు గాంతు రెందు. 137

చ. ఎలమిఁ బతివ్రతామణుల
హేమవృషంబుల గోవు ధార్మికుల్
జ్వలనుని శ్రోత్రియోత్తము న
జస్రము ప్రొద్దునఁ గాంచ మే లగున్

మలిను సనంగు దుర్భగుని
మత్తుని ముక్కఁడీఁ బాపకర్మునిం
గలయఁ బ్రభాతకాలమునఁ
గాంచిన నాపదఁ బొందు ముందరన్. 138

క. సితచేలమాలికాలం
కృతు భుజియించినమహాత్మఁ గృతకృత్యుని సం
చితమతి నెదుటం గన నీ
ప్సిత మబ్బుఁ బ్రయాణవేళ సిద్ధం బరయన్. 139

సీ. బ్రాహ్మణవచనంబు రాముబాణముగతిఁ
దతి శుభాశుభములు దప్ప కొసఁగు
ధర నసద్వృత్తి యై తనరువిప్రుని నైన
నిందసేయక భక్తి నెఱపవలయుఁ
దనపాపసంఘంబు దలఁగింపఁగోరిన
వానిదోషము లెన్న వలవ దెపుడు
తద్గుణావళు లెన్నఁ దగు మనుజుండు శ్రే
యఃపరంపర వాంఛ యమ్యొ నేని

ఆ. యఖిలయుగములందు నధమవిధిజ్ఞు లై
నట్టి ద్విజులనింద యనుచితంబు
పూజ సేయఁదగుఁ బ్రబుద్ధమనస్కుఁ డై
యందుఁ దారతమ్య మరసి తెలిసి. 140

వ. అని తెల్పి వసిష్ఠుం డీయర్థంబునకు నుపాఖ్యానం బొక్కటి గలదు దాని వచియించెద నని యిట్లనియెఁ దొల్లి సప్త కల్పానుజీవి యగు మార్కండేయుం డొక్కనాఁడు చతురాననుం దర్శించుతలంపున నరిగి స్వర్గాదిలోకంబు లతిక్రమించి సకలలోకంబులకు నుపరిభాగంబున మేరు శిఖరంబున ద్వాదశలక్షయోజనవిస్తృతం బై యొప్పు సత్యలోకంబుఁ గాంచి యందు. 141

చ. మణిమయభర్మహర్మ్యములు
మంజులహీరకవాటజాలముల్
క్వణితవిపంచికామధుర
గానవిలోలవిలాసినీగృహాం
గణములు రత్నవేదికలు
గాంచనరాజతచిత్రకుడ్యముల్
గణనకు నెక్కుడై పరగఁ
గన్గొని యమ్ముని విస్మితాత్ముఁడై. 142

సీ. ఒకరుండు మెలఁగిన ముకురకుడ్యంబుల
శతనఁ బెక్కండ్రుగాఁ గానవచ్చు
నొకపాదపంబున సకలభూరుహముల
కుసుమగుచ్ఛంబులు గోయవచ్చు
నొకరుండు పల్కిన శుకపికనికరంబు
బలసి తేనియగుల్కఁ బల్కవచ్చు

నొకకొలంకుజలంబు లొగి నైక్షవక్షీర
లాంగలిజలరుచుల్ చెంగలించు

తే. నొక్క మందిర మఖిలరత్నోరుదీప్తి
యగుట సితపీతనీలరక్తాదివర్ణ
దీధితులు గానఁగావచ్చు దివ్యమహిమ
నెలమిఁ దల్లోకసౌభాగ్య మెంచఁదరమె. 143

సీ. పద్మరాగాంచితసద్మంబు లొకచోటఁ
దగసాంధ్యరాగంబు దాపుకొల్పు
నీలమణీమయనిరుపమనిలయంబు
లొకదారిఁ జీకట్ల నొదవఁజేయు
ముక్తావితానసంయుక్తమందిరము లొం
డొకయోరఁ దారకాయోగ మెనయు
వజ్రనిర్మితగృహావర్గంబు లొకయోరఁ
బ్రభ సాంద్రచంద్రాతపంబు గాయు

తే. సాంధ్యరాగంబు దమము నక్షత్రసమితి
చంద్రికయుఁ గాన మని పౌరజనత గోర
విధియె నిర్మించెఁగాఁబోలు వీని నిట్టు
లనఁగఁ జెలువొందు రత్నగేహంబు లచట. 144

తే. అప్పురము కాంచనాంచిత మగుచు నుండు
కతమున నజుండు కాంచనగర్భుఁ డయ్యె

నమితరత్నమయం బగు నది శిరమునఁ
బూనుకొని మేరుగిరిరత్నసాను వయ్యె. 145

క. కాంచనమణిసోపానా
భ్యంచితసౌవర్ణవాలుకాఢ్యములై ని
శ్చంచలమధుమధురాంబు
ప్రాంచత్పద్మాకరము లపారము లచటన్. 146

క. అందములై కదలీమా
కందదాడిమాకపిత్థఖర్జూరము లిం
పొందుగ ఫలబృందముచే
నందుకొనం దనరి తద్గృహారామములన్. 147

మాలిని. అసమకుసుమశోభాహాస మొప్పన్ వనంబుల్
కిసలయకరసంజ్ఞం గ్రేటుపాంథాళి జీఱన్
భసలసరసకీరస్ఫారసారారవోక్తిం
బ్రసవఫలశలాటూపాయనం బిచ్చు వేడ్కన్. 148

చ. నలువున నల్లిబిల్లిగ ఫ
ణాధరవల్లులు చుట్ట నిట్టలై
పొలిచి తదంతికోపవన
పూగమహీరుహషండముల్ కరం
బలరు నిరంతరంబును బ్రి
యాపరిరంభణసంభ్రమంబుచే

మొలచినకూర్మి నాకసము
ముట్టిన కాముకసంఘమో యనన్. 149

ఉ. నారికెడంబు లెక్కి యరు
ణద్యుతిఁ జెన్నగు బొండముల్ శుకీ
వారము ద్రోటిఁ జీరి యని
వారణతద్విఫలత్వ మెంచి య
చ్చేరువఁ గేరి చేరి నగు
చెల్వలమోవుల దొండపండ్లచే
ల్వారసి చేరఁగాఁ జకితు
లై చనుచెంతురు వారలిండ్లకున్. 150

మహాస్రగ్ధర.
చెలువల్ సర్వర్తుపుష్పాంచితభవనవనిం
జేరి క్రీడించు తేఁటుల్
దలమై నైజాంగకామోదముపసిబడి మో
దంబునం జేరి రా న
వ్వెలఁదుల్ తద్భీతి నేఁగన్ విడి తుఱుములు వె
న్వెంటఁ జొత్తెంచు భృంగా
వళియో నాఁ జెల్వు మీఱున్ వసుధఁ గబ్రులస
ద్వర్ణనావాప్తి నింపై. 151

ఉ. చందురుకాంతియున్ సలిల
జంబువికాసము గుందసంబులో

నందిన తేటయుఁ గ్రూర్చి పద్మజుం
నాఁగినతావియుఁ గూర్చి పద్మజుం
డందు సుధారసంబు గల
య న్జిలికించి యొనర్చె నేమొ కా
కందలిసుందరీమణుల
యందముచందము లింతయొప్పునే. 152

సీ. అంధకారమునకు నంబుజాహితునకుఁ
బగ లొనర్చినయట్టి పరుసఁదనము
చంచరీకములకుఁ జాంపేయకళికకు
నొంటమి చేసిన గొంటుతనము
కీరంబులకుఁ జెలువారు బింబములకు
వేరంబు గావించు వెఱ్ఱితనము
కరికుంభములకుఁ గేసరిశాబకములకుఁ
గైలాట మొనరించు నాలితనముఁ

తే. జాపుకొనఁ బోలు నచ్చటిపద్మముఖుల
నెఱులు మోములు చూపులు నిడుదనాస
లలరుపలుకులు మోవులు గులుకుగుబ్బ
లలఁతికౌనులు గావించి యబ్జభవుఁడు. 153

తే. నిఖిలవిద్యాపరీణులై నిత్యతృప్తు
లగుచు బలరూపగుణయుక్తి నతిశయిల్లి

పద్మజునితోడ ముక్తికిఁ బాలుపడిన
పురుషులు ఋషులతెఱఁగునఁ బొలుతు రచట. 154

క. ఆనియతులు మణిఖచితవి
తానాంచితపటకుటీవితానములఁ బయః
ఫేననిభశయనములఁ దమ
మేనుల సుఖ మెలయ విశ్రమింపుదురు దగన్. 155

వ. ఇత్తెఱంగున నిరుపమానసంపదలసొంపునఁ బొంపిరి వోవుచు నితరజనదురవాపంబై పునరావృత్తిరహితంబైన సత్యలోకంబుఁ జొచ్చి యందు జ్యోతిర్మయంబైన సభాస్థలంబున మరుద్వసుగణంబులును వాలఖిల్య భృగుసనకాదితపోధనులును దిక్పాలకులును సురాసురులును శుక్రబృహస్పతులును రంభాద్యప్సరోనివహంబును సేవింప నిలింపగంగాదినదులును గులశైలంబులును వేదశాస్త్రస్మృతీతిహాసపురాణనాటకాలంకారంబులును జతుర్దశవిద్యలును ద్వాత్రింశదాగంబులును మూర్తిమంతంబులై కొలువ సరస్వతీసమేతుండై సింహాసనాసీనుండై మునీంద్రులకు బ్రహ్మజ్ఞానం బుపదేశించుచునున్న యరవిందభవునిం గని నమస్కరించిన నాదరించి భ్రూసంజ్ఞం గూర్చుండ నియమించి కుశలప్రశ్నంబుచేసి యాగమనప్రయోజనం బెఱింగింపు మనిన నమ్మార్కండేయుం డిట్లనియె. 156

తే. అంబురుహజన్మ! సప్తకల్పాంత మగుచు
నాకు నాయుష్య మమరె నిరాకులగతి
నంతరంగమునం దసహ్యాత జనించె
నదియుఁ గడుఁ దడ వగుకాల మగుటఁజేసి. 157

వ. ఇది మదాగమనకార్యం బనిన నతనియాశయం బరసి
పితామహుం డిట్లనియె. 158

క. కీకటదేశమునకు న
వ్యాకులగతి నరిగి తీర్థయాత్రనెపముచే
నాకడ విప్రులఁ గనిర
మ్మా కోరిక సఫల మగు మునీంద్రప్రవరా! 159

తే. రహిఁ గళింగాంగవంగసౌరాష్ట్రమగధ
దేశముల కగ్రజన్ముఁడు తీర్థయాత్ర
వెలిగ నరుగంగఁ జన దట్లు వెడలెనేని
మగుడ సంస్కారమున కర్హుఁ డగు నిజంబు. 160

తే. పెంపున యుగంధరంబునఁ బెరుఁగు ద్రావి
యచ్యుతస్థలి నొక్కనాఁ డధివసించి
భూత లయమున నట్ల యంబువులఁ గ్రుంకి
మగుడ సంస్కారమున కర్హుఁ డగు ద్విజుండు. 161

క. అని పనుప నజునియనుమతిఁ
జని కీకటవసతిఁ జొచ్చి సంయమి యచటన్

గనుఁగొనిమె దురాచారం
బున మ్లేచ్ఛప్రాయులైన భూసురవితతిన్. 162

మత్త. దానధర్మవివర్జితుల్ పరదారజారులు క్రూరులున్
స్నానహోమజపాదిహీనులు చండవిక్రమణక్రముల్
మానమత్సరశీలు లప్రతిమానశౌర్యధురంధరుల్
పూని యందు వసించి మించిన భూసురాధము లందఱున్.

పంచ. విరుద్ధవేషభాషణుల్ సువిప్రచిహ్నవర్జితుల్
పరార్థవంచకుల్ పుళిందబర్బరోపజీవకుల్
దురంతనిర్దయుల్ త్రపావిదూరు లార్యబాధకుల్
నిరంతరాపవిత్రు లందు నిల్చుధారుణీసుతుల్. 164

ఉ. కొందఱు పుణ్యవిక్రయులు
గొంద ఱనారతభారవాహకుల్
గొందఱు పుచ్ఛకచ్ఛులును
గొంద ఱధర్ములు గొంద ఱర్థులున్
గొందఱు నీచసేవకులు
కొందఱు శుద్ధివిహీనకాయు ల
య్యందఱు వారలం గనఁగ
నంట ననర్హము శిష్టకోటికిన్. 165

వ. ఇవ్విధంబున. 166

మ. క్షణమైనన్ నియమస్థితిం బరగ కి
చ్ఛావృత్తి మత్తిల్లు ని

ఘృణులం గాంచి తదీయదుశ్చరితముల్
గీర్తించుటల్ మాని యం
దణుమాత్రంబు గుణంబు గన్గొనిన ను
ద్యత్ప్రీతిఁ గొండంతగా
గణుతించుం బ్రణుతించుఁ జిత్తమున మా
ర్కండేయుఁ డెంతేనియున్. 167

ఆ. ఇత్తెఱంగుద్విజుల నీక్షించి వెండియు
నమ్మహాత్ముఁ డరిగి యవలఁ గొంద
ఱవనిసురులఁ గాంచె హాలికవృత్తుల
దుష్టతముల వేత్రతోత్త్రికరుల. 168

ఉ. అమవస నొక్కభూసురకు
లాధముఁ డొక్కట నేరు దున్న న
క్కమలహితాభుఁ డత్తెఱఁగు
గన్గొని చిహ్నముఁ జూచి వానిభూ
మ్యమరునిఁ గాఁ దలంచి యక
టా పితృవాసరయోగ్యకర్మముల్
గ్రిమమున మాని వీఁడు హాల
కర్మము సల్పఁగఁ జొచ్చెఁ గ్రచ్చఱన్. 169

వ. ఇటమీఁద నెత్తెఱంగువృత్తిం బ్రివర్తిల్లం గలండో
నిరీక్షించెదంగాక యని తలంచి యటమున్నె యుషస్స్నా
నాది నిత్యకృత్యంబుల నాచరించినవాఁడు గావునఁ

గేదారసేతుస్థలంబునఁ గూర్చుండి యుండె నయ్యవస
రంబున. 170

తే. ఓరగోఁచియు వలకేల నొక్కకోల
యెడమహస్తంబుసందిట నిడిన జన్ని
దంబు వీడినసిగ పదత్రాణములును
దనకు నందముగా ద్విజాధముఁడు దనరి. 171

క. బల మఱినబలీవర్దం
బులఁ గాఁడిం గట్టి హాలము పూంచియు వానిం
బలుమఱు దుర్భాషణములు
వలుకుచుఁ బ్రహరించుచుం గృపావిరహితుఁడై. 172

తే. లాంగలం బీడ్వలేక కలంగఁబడిన
యుక్షములఁ దిట్టి కొట్టి నిట్టూర్పు లెసఁగ
నాఁకట నలంగి దప్పిచే నలసి సొలసి
వేసరఁగ నంత నపరాహ్ణవేళ యగుడు. 173

సీ. మలినాంగమునకు నెచ్చెలివోలెఁ గడుమాసి
పరుసనై తగు జీర్ణపటము గట్టి
యిలుపిచ్చుకలగూళ్ళ నెక్కసక్కెయమాడు
కురులు చెంపల వ్రేలుకొప్పు మఱిమి
మరకతచ్ఛవిఁ బ్రోఁచి మలయు దంతముల మే
లంబుగాఁ జేలాంచలంబు గఱచి

వదరులగతిఁ గూలి వ్రాలినపాలిండ్ల
నడుముగాఁ బయ్యెద నాఁటుకొల్పి

తే. యవని నిది విప్రకామిని యగునొ కాదొ
యనిన విచికిత్స చూపఁట కావహిల్లఁ
బక్వశాకాన్నపరిపూర్ణపాత్రిహస్త
యగుచు నరుదెంచె నచటికి నతనిగృహిణి. 174

శా. దారం గాంచి యతండు లాంగలము దో
దాదవ్వుల న్విప్పి కే
దారాంతంబునఁ గూరుచుండి చరణ
త్రాణంబు లంఘ్రిద్వయిన్
జాఱంజేయక కాంస్యపాత్రిమున న
చ్ఛంబైనయన్నంబు చే
ల్వారం జూచి కరంబునం గబళ మ
త్యాసక్తిచే నంటుచున్. 175

తే. కాంతఁ బల్కె నతం డనుకంప వెలయ
నంబ భుజియించినదొ లేదొ యంబుజాక్షి
తథ్యముగ దెల్పు మీవు మిథ్యాప్రగల్భ
వేని తెగఁజూతు ననవుడు నింతి యపుడు. 176

ఉ. జాలము గాదు వల్లభ ని
జాలకఁ జెప్పెదఁ జిత్తగింపుమా

హాలికవృత్తి హాసల మ
హానిలబాధలఁ జిక్కినీకు క్షు
ద్వేళ యతిక్రమించె నని
వేగమె వచ్చితి నింకఁ బోయి నే
హాళిగ నామెఁ జీఁటె సర
సాన్నముఁ బెట్టెద నారగింపుమా. 177

మ. అనిర్ణ రోషకషాయితాక్షుఁ డయి య
య్యన్నంబు వోఁజల్లి పె
ల్చన రామస్మరణంబు చేసి మునికో
లన్ బోలఁగాఁ జొచ్చెఁ ద
త్తనువెల్లన్ రుధిరంబు గ్రమ్మ నతఁ డం
తం గాంత నోజంత ! నా
జనయిత్రిన్ భుజియింపఁబెట్టక భుజిం
చంగాదు నా కిమ్ములన్. 178

తే. మున్నె కన్నులఁ గానదు మూఁడుగాళ్ల
ముసలి యింతకు క్షుధ నెంత కసరె నొక్కొ
తల్లి హర ! హర ! యెంతపాతకము గదిరె
ననుచుఁ గన్నీరు నించి యయ్యతివఁ జూచి. 179

తే. వేగ నీ వేఁగి యన్నంబు వెట్టి రమ్ము
పొమ్మనుఁడు నది యేఁగి సంపూర్ణభక్తి

నత్త నాహారకలనచే నలరఁజేసి
మరలి విభునకుఁ దెల్పె సమగ్రగరిమ. 180

తే. తల్లి భుజియించె ననుటకు నుల్లసిల్లి
యంత నాతఁడు పక్వాన్న మారగించె
నిత్తెఱంగులు కని విని యిచ్చ మెచ్చి
యామ్మకుండుతనూజుఁ డత్యాదరమున. 181

క. ఇది యుత్తమధర్మం బీ
సదయునకు నమస్కరింపఁ జను నా కనుచున్
మదిఁ దలఁచి లేచి యతనికిఁ
బరిదక్షిణము సల్పి భక్తిఁ బ్రణుతి యొనర్చెన్. 182

వ. అట్లు కావున. 183

క. ఆచారహీనుఁడై తగు
నీచాత్మునియందు గుణము నిల్పు న్సుజనుం
డాచరితవ్రతుఁడైన స
దాచారికి ఖలుఁడు దోష మాపాదించున్. 184

క. కీకటదేశవిహారం
బీకరణిం జేసి యమ్మునీంద్రుఁడు తద్వా
ర్తాకథనార్థము గ్రమ్మఱ
నాకమలజుసభకు నరిగె నతిహర్షమునన్. 185

చ. అజుఁడును నమ్మునీంద్రు నన
లాధిక తేజునిఁ గాంచి పల్కె నో

ద్విజవర! కీకటాఖ్య మగు
దేశముఁ జూచితె యందు నున్నయా
ద్విజులతపంబు శీలమును
ధీచతురత్వము నెవ్విధం బగుఁ
నిజముగఁ దెల్పుమా యన ము
నిప్రవరుండు విరించి కిట్లనుఁ. 186

ఉ. అందఱు నిత్యసత్యరతు
లందఱు సద్గుణశీలశాలు ల
య్యందఱు సద్వ్రితాచరణు
లందఱు వేదవిధిజ్ఞు లైనవా
రందు వసించువిప్రులు మ
హర్షిసమానులు వారిఁ జూచి నే
నంద మెలర్ప మ్రొక్కి కొని
యాడితి నిర్మలకర్మధర్ములఁ. 187

ఆ. అనఘు లయిన యమ్మహాత్ములఁ గనుగొంచు
నందుఁ గొన్నిదినము లధివసించి
వచ్చినాఁడఁ జేయవలసినపని యింక
నెద్ది తెలియఁ బల్కు మిద్ధచరిత. 188

వ. అనిన నతం డిట్లనియె. 189

క. నిందార్హు లయినవిప్రుల
నిందించెద ననుచు నెఱిఁగి నిన్నుఁ బనిచినఁ

నిందింపక పొగడితి వీ
వందుకతన ద్విగుణ మయ్యె నాయువు నీకున్. 190

వ. అనిన మార్కండేయుం డద్దేశంబునకుఁ గీకటత్వం బెట్లు సిద్ధించె నందు ద్విజన్ములకు నివాసంబు సేయరాకుండ దూష్యం బేల యయ్యె నెఱింగింపు మనిన నచ్చతురాననుం డిట్లనియె. 191

తే. అలవసిష్ఠుని కినుమన్మఁ డనఁగ శక్తి
మనుమఁ డనఁగఁ బరాశరతనయుఁ డనఁగ
శుకునితండ్రి యనఁగఁ బ్రస్తుతికి నెక్కి
తనరు వ్యాసుండు శ్రీశావతార మగుచు. 192

క. ఆవేదవ్యాసులరో
షావేశత నింద్య మయ్యె నద్దేశము నీ
కావిధ మెఱిఁగించెద న
స్పావనమతి మున్ను కాశిఁ బ్రతివసియించున్. 193

వ. అక్కాశీపరిభావం బెట్టి దనిన. 194

క. అవిముక్తమహాక్షేత్రము
శివునకుఁ బరమాస్పదంబు చిరతరమహిమన్
దివిషన్మోహనకర మది
యవివాదము ముక్తు లగుదు రందఱు నచటన్. 195

సీ. శండాలమైనను క్షుద్రకీటంబైన
శశక మైనను నీచమశక మైన

భూమీసురుండైనఁ బుల్కసాధముఁ డైనఁ
బృథివీశ్వరుం డైన భృత్యుఁ డైన
నపరిసిద్ధుం డైన సుపరిసిద్ధుం డైన
యతియైన నిష్కారుణాత్ముఁ డైన
మండూకపతి యైన మత్స్యసంతతి యైన
ఋక్షంబు లయినను బక్షులైనఁ

తే. గాశిలోఁ బెద్దనిద్దురఁ గన్ను మొగిచి
శివునిసారూప్యము వహించి చెప్పకొందు
రందఱుఁ బరస్పరంబు నిజాదిజన్మ
వర్తనంబులు మున్నిట్టి వార మనుచు. 196

తే. అద్భుతముగాదె కాశి నున్నట్టిజనులు
వంతఁ జెందరు మృతికి నావంతయైన
మది ముదంబున నతిథికి నెదురుచూచు
కరణి మృత్యువురాకకుఁ గాచియుండ్రు. 197

చ. అగవిశిఖాసదివ్యవపు
రర్ధనివాసిని గౌరి కాశిలో
నగణితసత్కృప న్నిజకు
చాంచలలోలపటాంచలంబుచే
మృగమదగంధబంధురస
మీరహతిఁ మృతిఘర్మ మార్చు విం

తగఁ బ్రణవోపదేశము
దంచితవేళల జంతుకోటికిన్. 198

క. వారణసిమహిమయో భా
గీరథిమహిమంబొ కాని గెడసి నరుం డం
దారూఢి మరల యోషి
త్పూరుషమయమైనరూపమున నుదయించున్. 199

ఉ. ఆమరగంగ కిమ్ముగ హ్రా
దంబుజకర్ణిక నాఁ బొసంగి గౌ
రీముఖతీర్థతామరస
రేఖకుఁ గర్ణిక నాఁ బొసంగి తా
నీమహి మోక్షలక్ష్మి చెవి
కింపగు కర్ణిక నాఁ బొసంగు నా
శ్రీమణికర్ణికన్ మునుఁగఁ
జేరు నిరంతరసౌఖ్యసంపదల్. 200

తే. ఊర్ధ్వగతి నిచ్చుఁ గ్రిందుగా నోపి మునుఁగ
నసలు పూసిన నైర్మల్య మావహించు
నంబువుల సంసరణభూరుహంబుఁ దొలఁచు
నట్టిమణికర్ణికకు నతు లాచరింతు. 201

క. కాశీక్షేత్రము పంచ
క్రోశం బగు నందు దివిజకోటులు నిధనం

బాశింప నితరమానవు
లాశాపరవశత నొందు టది యద్భుతమే. 202

ఉత్సా. వారణాసియందు మేను వైవవలయు వైవఁ ద
త్కారణమున మగుడ మేను గాంచ రట్లు గాంచినం
దారు నొసలఁ గన్ను విషము దాల్చుగళము మౌళిపై
వారిజారికళయుఁ గల్గి వఱలియుందు రందఱున్. 203

క. వారాణసీనివాసుల
బేరం బద్భుతము గాదె పృథుమహిమ నొకం
డారయఁ బంచత్వము గని
మీఱుచు నెనిమిది తెఱంగు మిగులుం దిరమై. 204

చ. దళముగ రామనామసుధఁ
ద్రావుచుఁ ద్రావుచుఁ దారకాఖ్యచేఁ
జెలఁగినబ్రహ్మముం దలఁపుఁ
జేర్చుచుఁ జేర్చుచు జంతుకోటికిం
బ్రళయమువేళఁ గర్ణములఁ
బల్కుచుఁ బల్కుచుఁ గాశిలోపలన్
వలనుగ నొక్కతాపసుఁ డ
వారణఁ ద్రిమ్మరు వీథివీథులన్. 205

ఉత్సా. భైరవుఁడు త్రిశూలధారఁ బట్టి కట్టి గడియలో
నూఱుకోట్లకల్పములకు నోరఁ గొఱకరానిదు

ర్వారకర్మముల్ హరించివైవ నంత శివుఁడు చె
ల్వారుమంత్ర మొసఁగు ముక్తు లగుదు రందు జంతువుల్.

క. వివిధాజాండప్రకరము
జవమఱి ప్రళయమునఁ గూలుసమయమునం ద
య్యవిముక్త మహాక్షేత్రము
శివుఁడు త్రిశూలాగ్రధారఁ జేర్చి మనుచున్. 207

క. కదిసి మణికర్ణికాంత
స్సదమలసలిలముల మునుఁగఁ జను సురగణముల్
పదునాల్గులోకములుఁ గా
మదమగు తీర్థావళియును మధ్యాహ్నమునన్. 208

ఉ. తత్తఱ మింత లేక ప్రమ
దంబున డంబగువారణాసిలో
నుత్తరవాహినిన్ మునుఁగ
నుద్యతుఁడై తగువానిమేనిలో
నత్తినపాపసంఘము ర
యంబున రూపఱి నిర్గమించి య
య్యుత్తలపాటుచే నెగయు
నొయ్య నిరాశ్రయవృత్తిఁ గూయుచున్.

తే. పాపకర్ములకున్ దురావాప మైన
యమ్మహాక్షేత్రమునకు సాయాహ్నవేళ

హారుని విశ్వేశు వీక్షింప నరుగుదెంతు
రమరగంధర్వరాక్షసయక్షవరులు. 210

వ. మఱియును. 211

క. నరులుం గిన్నరులుం గిం
పురుషులు ఋషులుఁ సమస్తభోగులు యోగుల్
దరులుం దిగ్వరులుఁ ఖర
కరహిమకరసారతారకానికరములుఁ. 212

మ. పితృసంఘంబును సిద్ధసాధ్యు లమరీ
బృందంబు తీర్థాదిదే
వతలు న్దివ్యమునీంద్రులుఁ యతివరుల్
వైకుంఠసంవాసులుం
బ్రతిభన్ వత్తురు వేయు నేల నిఖిల
బ్రహ్మాండభాండోదర
స్థితదేవౌఘము కాశికానగరికిన్
జేరుఁ దినాంతంబునఁ. 213

వ. ఇట్లు పరమేశ్వరనివాసంబు చేరనరిగి యందు సౌవిదల్లు
లగు నందీశ్వరభృంగీశ్వరాదులు వేత్రిపరిహారంబుల
నలంకరింపం ద్వారదేశంబున నివారితులై యమ్మంది
రాంగణంబున నిలిచి యవసరంబు ప్రతీక్షించుచు. 214

మహాస్ర. కటకంతుం జూడ నేనుం గమలనయనుండుఁ
గాంక్షతో నేఁగ మాయి

ద్దలు వెంటం బ్రౌఢిమై కొందఱు చూర నితరుల్
తండుభృంగీశు లక్ష్మీ
మఱి యుండం జొచ్చి యొక్కుమ్మడిఁ జన జనస
మ్మర్ధభీతిన్ మఱిం గొం
దఱు దూరం బేఁగి గంగాధర ! హర ! యనుచుం
దారు నాట్యంబు సల్పన్. 215

శా. కొందఱు వీరశాంభవులఁ
గోయనిఁ కంచుకు లేఁగి తోడితేఁ
గొందఱు వారివెంబడి న
కుంఠితమైత్రిఁ బోసంగి పోవఁగాఁ
గొందఱు ద్వారపాలు రను
కూలతచేఁ జననీయ నేఁగి యి
ట్లుండఱుఁ గాంతు రవ్యభవు
నవ్యయు నిర్మలు నిర్వికారునిన్. 216

వ. వెండియు. 217

సరసిజమణిగణనికరనవాంకురవృత్తగర్భితకందద్వయము.

క. చారుూదారున్ ధీరవి
చారున్ సరసిజభవముఖసకలసురనుతున్
గౌరీకాంతుం బారద
గౌరుం గరిదనుజదమను ఘనవృషగమనున్ 218

గారుణ్యాత్మున్ వీరవి
కారున్ ఖరకిరణతుహినకరశిఖినయనున్
హారిన్ క్ష్వేళాహారిఁ బు
రారిన్ హారు సుమశరమదహారు హారిణకరున్. 219

తే. హారకుండలమకుటకేయూరకంక
ణాంగుళీయకమేఖలాద్యఖిలభూష
ణాభిశోభితుఁడై దుకూలాంబరంబు
దాల్చి మోహనమూర్తియై తనరువాని. 220

వ. కాంచి తదీయవామభాగంబున. 221

మ. ఘననీలాలకఁ బూర్ణచంద్రవదనం
గర్ణాంతవిశ్రాంతలో
చన మాద్యత్కలహంసయాన బిసహ
స్తం జక్రవాకస్తనిం
దనుమధ్యం గిసలారుణద్యుతిపద
ద్వంద్వం బ్రవాళోష్ఠిఁ గాం
చనవిద్యుల్లలితాంగి లోకజననిన్
శర్వాణి వీక్షించుచున్. 222

తే. అట్టియాదిమదంపతు లగునుమామ
హేశ్వరులఁ గాంచి యానంద మెసకమెసఁగ
జయజయేతిప్రవాదులై సకలసురలు
నతులు నుతు లొనరింపుదు రతులభక్తి. 223

చ. హరుఁడు ప్రదోషవేళఁ జెలు
వారఁగఁ దాండవమాచరించు చో
సురగణముల్ తదీయనవ
సుందరవేషము గాంచి మోహసం
భరితమనస్కులై యచటఁ
బాయఁగఁజాలక కొల్చియుందు ర
వ్వరుస నిజాధికారముల
వాంఛలు మాని యనూనహర్షతన్. 224

క. సరసిజనయనుఁడు నేనుం
బురహరు శృంగారవేషముం గని మోహా
తురతం జొక్కఁగ నిఁక నా
హరిహయముఖసురలు భ్రాంతు లగు టబ్బురమే. 225

సీ. ఇట్లు మోహితులైన యింద్రాదులమనంబు
గాంచి యిట్లైన లోకములు డిందు
నని చిత్రకాయాజినాంబరావృతము భ
స్మాంగరాగంబు ఖట్వాంగహస్త
మహిపభూషితము జటాకలితంబును
నగువిరుద్ధపువేష మలవరించు
హరుఁ గాంచి సురలు లాస్యావసరంబున
నేరూపము వహించి తీవు మరల

తే. నట్టిరూపము చూపుమో యభవ యనుడు
నిత్యమును నిర్వికల్పంబు నిష్కలంక
మద్వయంబు చిదానంద మగు మదీయ
మైనరూపంబు వీక్షింప నగునె మీకు. 226

ఆ. అట్టిశుద్ధవిగ్రహము గౌరి వీక్షింప
నర్హమయ్యె నంతరరిపశమున
నెలయు మీకుఁ గాంచ నెట్లగు నిప్పుడు
గనినయదియె చాలుఁ గలుష మణఁప. 227

క. తరియించినారు మీ రిఁక
నరుగుఁడు మీలోకములకు నను నప్పరమే
శ్వరునానతి దలమోచుక
యరుగుదురు నిజాలయముల కమరులు మునులున్. 228

క. కావునఁ బ్రిదోషములఁ గా
శీవిభు విశ్వేశుఁ గాంచి శివతాదాత్మ్యం
బాపలనఁ జెందుదురు నరు
లావిధి బహుసుకృతకరుల కయినం గలదే. 229

ఆ. సారహీనమయిన సంసారమున సార
మమరు నెపుడు నాలుగంశములను
గంగ నాడుటయును గాశి కేఁగుట యందు
నిలుచుటయును హరునిఁ గొలుచుటయును. 230

క. పంచమహాపాతకముల
వంచించుం గాశిఁ జేరువాఁ డచ్చోటం
బంచత్వము ప్రాపించిన
పంచజనోత్తమునితపముఫల మల్పంబే. 231

తే. శివునియానతి లేక భైరవుఁడు చొరఁగ
నియ్యఁ డక్కాశిలోనికి నిందుప్రియయిన
ననిశచోఁ గర్మసంభరితాంగు లయిన
నరులకుఁ దదాజ్ఞ లే కెట్లు చొరఁగఁదరము. 232

ఉ. ఇష్టము పూర్తముం బ్రతము
లిద్ధతపంబును దీర్ఘయాత్రలు
త్కృష్టపరోపకారములు
నిమ్ముగఁ జేసినవాఁ డగు న్నిజా
దృష్టతఁ గాశి కేఁగి నిట
లేక్షణు నీశ్వరు విశ్వనాథు భ
క్తేష్టదుఁ జంద్రశేఖరు మ
హేశ్వరుఁ జూచినవాఁడు ప్రోఁడిమిన్. 233

తే. నీలకంఠు విరూపాక్షు శూలహస్తు
భుక్తిముక్తిఫలప్రదు భువనవంద్యుఁ
గాశికాధీశు విశ్వేశుఁ గాంచు నాతఁ
డెవ్వఁ డయినను ముక్తుఁ డౌ నిది నిజంబు. 234

క. భక్తిం గాశికిఁ జన ను
దృక్తిం దగుహానిపితృసముత్కర మత్యా
సక్తిం బాడుచు నాడుచు
నక్తం దివమును ముదంబునం బొదలు మదిన్. 235

సీ. అప్రయాసంబున నపవర్గ మాశించు
నరుఁడు కాశి వసింప నరుగవలయు
సంసారభారదుస్సంగతిఁ జనలేక
జవమఱినట్టియశక్తుఁ డైన
నిత్యంబు తద్ధ్యాననియతిచే వారణా
సీనివాసఫలంబుఁ జెందుఁ బిదపఁ
గాశి కాశి యటంచుఁ గాశి నెప్పుడు జపి
యించునతండు భజించు ముక్తి

తే. కాశి కరుగుదు నచ్చటఁ గదిసియుందు
ననుచు నశ్రాంతమును బల్కునట్టివాఁడు
చెలఁగి కాశిని వసియించుఫలముఁ గాంచు
నింట వసియించియేనియు నిద్ధచరిత. 236

వ. అని చెప్పిన మార్కండేయుం డిట్లనియె. 237

శా. ఆలాస్యావసరంబునన్ భవునిభ
వ్యాకార మింద్రాదిది
క్పాలశ్రేణికి మోహసంజనకమై
పాటిల్లె నా వింటిఁ గ

ర్ణాలంకారము గాఁగ నింక గిరిక
న్యారూపసౌందర్యల
క్ష్మీలీల ల్విన వేడుకయ్యె నవి నె
మ్మిం దెల్పవే వాక్పతీ! 238

వ. అనినం బరమేష్ఠి యతని కిట్లనియె. 239

శా. ధీరుండై విషయాతిదూరుఁ డయి దీ
ప్తిప్రాభవుండై చిదా
కారుండై తగుమారవైరి మదిఁ జొ
క్కం జేయు నగ్గౌరి యా
కారశ్రీవిభవాభిరామత* లశ
క్యం బెన్న నిస్తుల్యమై
మీఱుం దద్గరిమంబు లోకములఁ బే
ర్మిన్ సంయమిగ్రామణీ. 240

చ. నలుమొగముల్ పటూక్తులు ఘ
నంబుగఁ గల్గినవాఁడ నిట్టినా
కలవియె శైలజాతరుచి
రాకృతి నెంచఁగ నర్థవాదతం
బలుక మృషార్థసంగతిగఁ
బల్కఁ దదీయసురూపలక్ష్మిలోఁ
దిలపరిమాణమైన గణు
తించి నుతింపఁగ నోప రెవ్వరున్. 241

---

* రామము—వ్రా. ప్ర.

ఉ. ఆనగకన్యకాపరిణ
యంబున నేను పురోహితత్వముం
బూనితి నిర్జితేంద్రియత
బుద్ధిబలంబున వృద్ధ నౌట నీ
శానవివాహయాజకత
సల్పఁగ నాసముఁడైన యొక్కప్ర
జ్ఞానిధి లేమిఁ జేసియు భృ
శం బగువేడుక చెంగలింపఁగన్. 242

సీ. శక్రాదిసుర లుపచారము ల్గావింప
మునులు దత్తత్కర్మములఁ జెలంగ
వందిమాగధులు కైవారంబు సేయంగ
సనకాదిమౌనులు జయజయ యన
తుంబురునారదాదులు గాన మొనరింప
నప్సరోవితతినాట్యంబు సల్ప
మీఱి రక్కసులు సంభారముల్ మోవంగ
జీవాదివిప్రు లాశీర్వదింపఁ

ఆ. జెలఁగి విశ్వకర్మ శిల్పికర్మము సేయఁ
బ్రమథగణము లన్నిపనులు నరయఁ
జిత్రమహిమ వమరె శివుపాణిపీడనం
బధికమైభవాఢ్య మగుచుఁ దొల్లి. 243

తే. చెయ్వు లొనరించు వెన్నుఁడు శివునియాన
ననినచో సురవరులు విద్యాధరులును
యక్షకిన్నరగంధర్వరాక్షసులును
సిద్ధసాధ్యులుఁ జేయుట చెప్ప నేల. 244

తే. పౌర్ణిమీఁద రత్నాకరరత్నసాను
రత్నగర్భాధరంబులు రత్నములును
గాంచనము దెచ్చి రాసులు గాఁగ నింప
దశదిశల ధాగధగ్యంబు దారుకొనియె. 245

తే. పుడుకుఁదొడుకును గల్పకంబును బ్రశస్త
వస్తువులు గొల కెక్కుడై వఱల నించె
లలితమార్తికతోరణాలంకృతంబు
లై నమణిగణమయకాయమానములును. 246

క. మణికుడ్యంబులు ముక్తా
మణిరచితతిరస్కరిణులు మణివేదికలున్
మణిదీపంబులుఁ గలగృహ
మణు లచ్చటఁ జూపఱన్ భ్రమం గొల్పుఁ దగన్. 247

సీ. ఘనసారకాశ్మీరకస్తూరికాగరు
లేవంకఁ జూచిన నిచ్చువారు
జాంబూనదాంబరతాంబూలజాలంబు
లెచ్చటఁ జూచిన నిచ్చువారు

సుమహితమాణిక్యసుమదామసందోహ
మేజాడఁ జూచిన నిచ్చువారు
భక్ష్యభోజ్యాదిసంభరితదర్వ్యాహార
మేదారిఁ జూచిన నిచ్చువారు

తే. నైరి వినయంబు భక్తియు నతిశయిల్లఁ
జంద్రవదనలుఁ బూరుషచంద్రములును
దద్వివాహమహామహోత్సవదిదృక్షు
నరుగుదెంచినవారల కందఱకును. 248

మ. ఘృతదధ్యాసవసూపగౌడజలగో
క్షీరప్రవాహంబులుం
దతశాల్యోదనశాకజాలగిరులుం
దద్వైభవాలోకనా
గతనారీనరతాద్భుతావహములై
కానంగ నయ్యోన్యథే
ప్సితలీలన్ భుజియించినం దఱుఁగ క
చ్ఛిద్రప్రభావంబునన్. 249

చ. అణుపరిమాణమధ్య లుప
యామవితర్దికచుట్టు నుల్లస
న్మణిమయపూర్ణకుంభములు
మంజులలాజసుమాక్షతాచ్ఛద

ర్పణగణరత్న దీపములు
పాలికలుఁ నెలకొల్పి రంతఁ గం
కణరవ ముప్పతిల్లఁ గనుఁ
గల్వలకాంతలు చొకళింపఁగఁ. 250

చ. గురుతర కేశపాశకుచ
కుంభ నితంబభరంబునంబలెఁ
గర ఘురుదైన మందగమ
నంబులు చూపఱ కింపు నింప నం
బురుహదళాయతేక్షణలు
పొందుగ ధౌతదుకూలజాలకా
స్తరితసువర్ణపీఠములు
దార్చిరి పెండ్లియరంగుమీఁదటఁ. 251

క. వాణియు నిందాణియు హరి
రాణియు మేనక వసిష్ఠురాణియునుం గీ
ర్వాణుల పికవాణులు శ
ర్వాణిం గైసేసి రమృతవాణిశ్రేణిఁ. 252

క. సురతరులు విరులు గురియఁగ
సురదుందుభినినదగరిమ శోభిలఁగ వధూ
వరు లిరువురుఁ దెరమఱువుల
నురుతరశుభవేదమీఁద నుండిరి వేడ్కన్. 253

మ. వెస నన్యోన్యముఖావలోకముల కు
    ద్విఘ్నారుచుం జిత్తసా
  రసముల్ వేడుక లెచ్చరింప సుముహూ
    ర్తం బెంతయుం జెంతగాఁ
  బసమీఱం దెరదీయ నొండొరులు చె
    ప్పం జిట్టలాఁ గోరికల్
  గొసరం జూచుచు దంపతు ల్వెరసి ర
    క్త్యాండంతసంతోషముల్. 254

క. మంగళకర మిది యనుచుఁ
  మంగళసూత్రంబు సర్వమంగళమెడ సా
  రంగాంకధరుఁడు గట్టెఁ గు
  రంగాక్షులు మంగళంబు రంగుగఁ బాడన్. 255

ఉ. ఆనగకన్య ధన్య తన
    యంజలి రంజిలు క్రొత్త ముత్తెముల్
  మానుగఁ గెంపులంచు నను
    మానమునం దలఁబ్రాలు నించి యా
  శానునిమేను సోఁకి తెలి
    చాయఁ జెలంగిన వానిఁ గాంచి లో
  నానఁగరానినాన నగి
    యాఁదల వెండియు నించెఁ బొంచుచున్.

చ. స్మరహరపాణిముక్తనవ
శౌక్తికమౌక్తికజాల మింతికిన్
శిరమున నేత్రికంఠకుచ
సీమల నారున జాతిజాతి య
గ్గురుఘనమీనకంబుగజ
కుంభభుజంగమలీలఁ జెందె ని
ట్లరుదె సువృత్తశాలి యధి
కాశ్రయతన్ ధర నుల్లసిల్లుటల్. 257

ఆ. ఆయహీనభూషణాఢ్యు లగ్గౌరాంగు
లాసితాబ్జనేత్రు లాశివాఖ్యు
లిత్తెఱంగువిధులఁ గృతకృత్యులై వల
గొనిరి పవనసఖునకును ముదమున. 258

వ. అంత. 259

చ. మణిమయనూపురాంచితము
మంజులయావరసార్ద్రము స్మరు
ద్గణవినుతంబు నై పరగు
గాత్రిసుతారుణపాదకంజ మా
త్రిణయనుఁ డాత్మహస్తమునఁ
దేలఁగఁ బట్టిన విప్రలంభధో
రణికిఁ గలంబువోలెఁ దగి
రంజిలె సాప్తపదక్రమాగతిన్. 260

ఉ. అప్పుడు చూచినాఁడ జగ
దంబఘనం బగురూపవైభవం
బిప్పుడు తత్ప్రతీక మొక
టేనియు నెంచఁ దరంబుగాదు నా
యొప్పగునల్మొగంబులకు
నూహకు నా మఱి యేరికైన నా
యొప్పులమప్పచక్కఁదన
మోపి వచింపఁ దలంప శక్యమే. 261

వ. అయినను. 262

మ. అనఘం బైనతదీయవర్ణనము మ
ర్త్యశ్రేణికి న్ధాత్రివా
గ్జనిసాఫల్య మొనర్చుఁ గావున యథా
శక్తిన్ రచింపందగున్
వినతానందనుఁ డైన నొక్కపఠి ను
ద్వేగంబునన్ మింటఁ బో
వునె దా నట్ల క్రిమకీమపక్షిభ చే
నొప్పరు వర్ణింపఁగన్. 263

శా. ఆలోకేశ్వరి నాజగజ్జనని ని
త్యంబు న్విశుద్ధాత్మఁడై
యాలోకం బొనరించు నెమ్మది నెవం
డాతండె కైవల్యల

క్ష్మాలోలుండు కులీనుఁ డార్యుఁ డతుల
శ్రీమంతుఁ డత్యంతపు
ణ్యాలీఢుం డఖిలార్థవేది వ్రతచ
ర్యానిష్ఠుఁడు న్యోగియౌ. 264

తే. పార్వతీపరమేశ్వరప్రౌఢిఁతోడ
ననఘ బ్రహ్మంబు రూపద్వయంబు దాల్చె
సర్వమంగళయును బురశాసనుండు
జగములకుఁ దల్లిదండ్రులు సంయమీంద్ర. 265

ఆ. సిరియు హరియు శివయు శివుఁడు నీనల్వుర
యందు భేద మించుకైనఁ గలుగ
దాగిరీంద్రతనయ యానందరూపిణి
సకలలోకములకు జననిసుమ్ము. 266

క. ఆదేవిసుప్రసాదం
బాదరమున నిశ్చయింతు రజహరిహరశ
క్రాదు లీక మానవులు త
త్పాదాబ్జము గొల్చునట్టిపని యద్భుతమే. 267

తే. ఆచిదానందరూపిణి యగజ తనక
టాక్ష మెవ్వానిపై నుంచు నతఁడె బ్రహ్మ
యాతఁడె శివుండు విష్ణుండు నతఁడె కాఁడె
వాని కఖిలార్థసిద్ధులు తోన కలుగు. 268

తే. అన్నపూర్ణ భవానియు నఖిలలోక
భర్త విశ్వేశ్వరుండును భైరవుండు
బిందుమాధవదేవుండుఁ బ్రియముతోడ
మనుపుదురుగాత శుభ మిచ్చి మనల నెపుడు. 269

ఉ. కాశికి నేఁగి యందు మణి
కర్ణిక మజ్జన మాచరించి వి
శ్వేశు నుమాసహాయుఁ బర
మేశ్వరు నిమ్మగఁ బూజచేసి మో
దాశతఁ బ్రస్తుతించిన మ
హాత్ముఁడు ముక్తిరమామనోహరుం
డై శివలోకవాసమున
నవ్యయసౌఖ్యముఁ గాంచు నిచ్చలున్. 270

వ. అని తెల్పిన విని మృకండనందనుండు శివపూజాప్రభావంబు వినవలతు తచ్ఛ్రవణం బఖిలదురితహరం బని వింద నెఱిఁగింపవే యని యడిగినం బితామహుం డిట్లనియె. 271

తే. అఖిలలోకైకనాయకుం డయినత్రిపుర
హరున కంజలి ఘటియించి యమ్మహేశు
పూజ యొనరించుమహిమ మింపుగ వచింతు
మానిపుంగవ విను మవధానమునను. 272

సీ. అవిముక్తమున భూసురాభాసుఁ డొక్కరుం
డతిదుర్వ్యసనుఁ డై యధివసించు
సకలపాపములకు జన్మభూమి యనంగ
నాతఁడు పశుకర్ముఁ డై మెలఁగుచు
నొకవారనారితో నొనగూడి కవగూడి
వలచి తత్పాదసంవాహనాది
నీచకృత్యంబులు నిత్యంబు సల్పుచు
నుండు నిట్లుండి తా నొక్కనాఁడు
తే. దాని కలరులు దెచ్చునుత్కంఠ మదిని
బూని యారామసీమకుఁ బోయి యెక్క
చంపకానోకహం బెక్కి సొంపుమీఱు
కుసుమవిసరంబు బిసబిసఁ గోయుచుండె. 273

వ. అప్పు డప్పడంతిం దలంపునంజేర్చి యిట్లని తలంచె. 274

క. ఇవి పాలిండ్లను జేర్చెద
నివి సరములు గూర్చి కబరి నిరవుగ నిడుదుఁ
శ్రవణావతంసములుగా
సవరించెద నివియు వికచసారసముఖికిన్. 275

చ. అనుపమసౌరభాంచితము
లై కనకప్రభ నొప్పు నివ్విరుల్
గనుఁగొని కామినీమణి ని
కామనిరర్గళహర్షసంపదం

దనరదె దాని నెమ్మది ము
దం బొదవించుట గల్గెనేని నా
జననము సార్థకం బగు ని
జంబు కృతార్థుఁడ నేన యిమ్మహిన్. 276

తే. ఈసువర్ణప్రసూనంబు లాసువర్ణ
గాత్రిసన్నిధి నిడి మ్రొక్కి గారవించి
చరణయుగళము గడిగి ప్రసన్నుఁ జేసి
కదిసి యంత నలంకృతఁగా నొనర్తు. 277

క. ఈచంపకసుమమాలిక
లాచంపకగంధికుచయుగాగ్రము సోఁకన్
వైచి తదీయాధరసుధ
వాచవిగొని కౌఁగిలింతు వదలనిప్రేమన్. 278

తే. చెలఁగి మున్నివి దముఁ జెంతఁ జేరనీని
పగ మనంబున నిడి యళిపజ్క్తి పిండు
గూడి చిక్కించుకొనునట్టి కొమరు నొందుఁ
గలికివేనలి నీచంపకములు దుఱుమ. 279

వ. అని. 280

క. ఉవిదకు నన లొసఁగు మహో
త్సవ మెన్నుచు ని ట్లతండు సారెకుఁ బల్కెన్
శివమాయామోహితులై
యవమతిఁ గామాంధు లెట్టు లని పల్క రిలన్. 281

ఉ. అంత నతండు పుష్పనిచ
యాపచయాంతమునం గరాహతిం
వృంతము వీడి జాటి పృథి
విం బడుకొన్నన గాంచి యందు న
త్యంతనిరాశుఁడై యది శి
వార్పణ మస్తని పల్కి యేఁగి తా
నెంతయు వేడ్కఁ నిచ్చెఁ దర
శేక్షణకు న్సుమనఃపరంపరల్. 282

క. ఇవ్విధమున దుర్వర్తన
జవ్వనమునఁ దిరిగి యంత శతవృద్ధుండై
గ్రొవ్వరి గతభోగుండై
యవ్విప్రుఁడు మరణకాంక్షి యై యుండంగన్. 283

ఆ. అపుడు క్షేత్రపాలుఁ డఖిలధర్మాధర్మ
నయవిదుం డజాండనాయకుండు
వారణాసికా నివాసి పాతకిజన
భైరవుండు కాలభైరవుండు. 284

వ. వెండియు నతండు భావాతీతనిజప్రభావనిర్జితోద్యన్మా
ర్తాండతేజోమండలుండై నీలలాంఛనయుతంబును సాంద్ర
చంద్రికాకలితంబును నగు పూర్ణిమాశశాంకబింబంబు
డంబు నెనయుచు మకుటతటకుంచితాంచితనీలాలకజాల
పరివృతంబై మందహాసభాసురంబైన సుందరవదనార

విండంబును సౌవర్ణకర్ణకుండలమండితనూత్నరత్నావిచ్ఛి
న్నచ్ఛవిచ్ఛన్నంబై ముక్తికామిని యోజఁ గై సేయు
తటి దర్శించునాదర్శయుగళంబుగతి నొప్పారు విప్పారు
గండమండలంబులును నాత్మీయారుణారుణరుచిర రుచి
నిచయంబున నచ్ఛాచ్ఛామలకీఫలస్థూలతరముక్తాహారం
బులం దోరంబుగాఁ గంజరాగంబు లనుశంక యంకు
రింపంజేయువక్షస్స్థలంబును శోణమాణిక్యాంగులీయాం
గదకంకణాద్యలంకారవారంబులకు నిజావయవరక్తిమ
నామ్రేడితదీధితి నెలకొల్పి సంధ్యారాగం బెప్పుడు
గుప్పించు నిరర్గళబాహార్గళంబులును ముగ్ధవలగ్నస్నిగ్ధ
కాంచీవలయసలయరణన్మణికింకిణీగణప్రభాశోభితంబై
పరివలయితఫణిఫణారత్నశోభావిభవస్థగితంబైన మందర
ధరాధరనితంబస్థలంబు చెలువంబు ననుకరించు కటీరం
బును మంజులతరమంజీరరంజితం బయి భక్తజనశరణం
బైన చరణయుగళంబును విలసిల్ల జపాప్రసూనవర్ణుం
డును దాండవానందసంపూర్ణుండును దిగంబరుండును
గపాలశూలధరుండును గరుణాకరుండును నై హరిహరు
లకుఁ దుల్యప్రియుండై యుండి శివాత్మకుండై కాశీ
పురనివాసు లయినసర్వప్రాణులం బాలించుచు నిగ్ర
హానుగ్రహదక్షుండై యచ్చట మద్వృత్తిం బ్రవర్తించి
రేని యక్షగంధర్వసిద్ధసాధ్యదేవదానవమానవుల నైనఁ

బంచక్రోశబహిర్దేశంబునం బడవైచుచుఁ దేజరిల్లుం
గావున నద్దురాచారుం డగు విప్రునందుండనీయక
యుచ్చాటనం బొనరించె వాఁడును మందదృష్టియై
యష్టి యవలంబించి యల్లనల్లన నడచుచు భిక్షాశనుం
డై సర్వామయసంపూర్ణం బైనకాయంబు నిర్వహింపం
జాలక పంచత్వంబునొందె ననిచెప్పి బ్రహ్మ యిట్లనియె. 285

ఆ. కుపథవర్తులకును గుజనాప్తులకుఁ గృత
కల్మషులకుఁ గాశికాపురమున
నెట్లు గలుగు మరణ మిరవొంద నవ్విధి
పుణ్యవర్తనులకుఁ బొసఁగుఁగాక. 286

వ. ఆసమయంబున. 287

సీ. యమరాజకింకరు లసితాద్రిసన్నిభ
గాత్రములును రక్తనేత్రములును
భల్లముద్గరశూలపరశుపాశాంచిత
హస్తంబులును ఘోరమస్తములును
వజ్రదంష్ట్రారుచివ్యక్తకజ్జలమషీ
వర్ణంబులును ద్రోణకర్ణములును
బంచాస్యశార్దూలభల్లూకనిభవక్త్ర
తుండంబులును గర్తగండములును

తే. దనరఁ గరిహరిముఖ్యవాహనము లెక్కి
వానిఁ గొనిపోవ నచటికి వచ్చి రపుడు

పగ్గములఁ గట్టి కొట్టి యంపములఁ జీర
వలయు నని పల్కుచును గ్రోధవంతు లగుచు. 288

క. లెక్కకు నెక్కుడు దురితము
లిక్కడ జనుఁ డొనర్చె వీని నినజునిపురిలో
నుక్కఱ వెతపఱుపం దగు
నిక్కం బిరువదియునాల్గు నిరయములందున్. 289

క. అని పలుకుశమనదూతలఁ
గనుఁగొని భీతిల్లి యతఁడు కాశీపురిఁ జే
సినతనకలుషతఁ దలఁచెన్
ఘనతరదైన్యమున శుష్కకంఠుం డగుచున్. 290

తే. స్థూల మయినను మఱి యతిసూక్ష్మ మయినఁ
దొలుతఁ దా నొనరించిన దుష్కృతంబు
గాంచుఁ బ్రత్యక్షసిద్ధముగా నరుండు
యాతనలఁ గుందువేళ నిజాత్మయందు. 291

ఉ. ఆతఱి నీలకంఠు లలి
కాంచితనేత్రులు శుద్ధవిగ్రహుల్
భూతివిభూషణుల్ సుగుణ
పూర్ణులు ధర్మహితు ల్మహాబలుల్
ఖ్యాతచరిత్రు లార్యు లమృ
తాప్లుతకాయులు శంభుకింకరుల్

చేతుల శూలము లొప్పఁగ
జేరఁగ వచ్చిరి వాని సయ్యేడన్. 292

శా. వారిం గన్గొని భీతి వోవవిడిచె
న్వాఁ డంతట న్వానికై
పోరం జొచ్చిరి కాలకింకరులతో
భూరిత్రిశూలంబులన్
ఘోరాసిప్రజచక్రతోమరగదా
కుంతంబులన్ వ్రేసి య
గ్గౌరీశానుచరుల్ ధరిత్రిరజ మా
కాశంబునం బర్వఁగన్. 293

క. యమదూతలు ప్రమథులచే
నమితాయుధహతుల నొచ్చి యఖిలాంగములుం
దుమురై రక్తము గారఁగ
సమరమునకు విముఖు లగుచుఁ జని చని మరలన్. 294

శా. వారిన్ శంకరకింకరావళిగ భా
వప్రౌఢి నూహించుచున్
వీరల్ శౌర్యసమగ్రు లార్యులు జగ
ద్విఖ్యాతచారిత్రు లీ
సారాచారులతోడఁ బోరఁదగునే
సామాన్యులే యంచు స

త్కారం బొప్పఁగ మ్రొక్కి యిట్లనిరి భీ
తస్వాంతులై శాంతులై. 295

చ. ఇతనికి ధర్మకర్మ మొక
యించుక యైనను లేదు పాపసం
హతి యొనరింపఁ జొచ్చె జని
యాదిగ దుష్టతరుండు మీదుసం
గతి వసియింప నర్హుఁడె స
కల్మషసన్నిధి నుండువాఁడు దు
ష్కృతుఁ డగు వీనిచెంత వసి
యింపఁగ మీకును గూడ దారయన్.296

ఉ. క్రూరునిఁ గాంచ నంటఁ గెడఁ
గూడఁగఁ గూడునె యట్లు గాన మీ
రూరక వీని డించి చనుఁ
డున్నతసౌఖ్యము లాసచేసినన్
మీరలు సూక్ష్మదర్శను ల
మేయగుణాఢ్యులు శంభుదాసు లి
వ్వీటెఁడి సేయుపుణ్య మర
వీసము గల్గిన నానతీఁదగున్. 297

మ. అనినన్ వారలు పల్కి రీద్విజుఁడు పు
ణ్యాచారవంతుండు తా

ననఘుండై శివపూజ సల్పె నిమిషం
బైనన్ శివుం బూజచే
సినధన్యుం డఘసంఘముల్ దొఱఁగి యా
శ్రీకంఠసాయుజ్యముం
జన నొప్పుం గనుఁ దత్ఫలంబు దెలుపన్
శక్యంబె యానల్వురన్. 298

తే. కోటిజన్మార్జితము లైన ఘోరపాత
కములఁ బోకార్ప నివి యొకొక్కటియె చాలు
నిమిష మైనను మఱి యర్ధనిమిష మైన
స్మరహరునిపూజనధ్యానసంస్తవములు. 299

ఆ. భక్తి నైన మిగులఁ బరిహాసమున నైన
మాయ నైనఁ జౌర్యమహిమ నైనఁ
బత్త్రపుష్పచుళుకపరిమితజలములు
శివున కొసఁగి ముక్తిఁ జెందు నరుఁడు. 300

క. శివపూజకు నభిముఖు డగు
నవసరమునఁ దొలఁగు విప్రహత్యాయుతమున్
వివిధాగమ్యాగమనసం
భవ మగు వృజినవ్రజంబు మానవతతికిన్. 301

క. ఈపుణ్యుఁడు కాశి న్వే
శ్యాపరతంత్రుఁ డయి పూని చంపకతరుసూ

నాపచయం బొనరించుచు
నాపు వ్విలఁ బడఁగ నది శివార్పణ మనియెఁ. 302

ఆ. కొమ్మనుండి దిగువకును జాఱునంతలో
సుమహితముగ నట్టిసుమముచేతఁ
దరుణచంద్రధరుఁడు హరుఁ డర్చితుం డయ్యె
నితనిదురిత మంతకతన డిందె. 303

మ. ప్రకటాంచత్సితభూతి ఫాలమున నొ
ప్పం దాల్చి రుద్రాక్షమా
లిక గంఠంబునఁ బూను ధన్యతరు హా
ళిన్ శంభులింగంబుఁ బా
యక పూజించి నుతించుపుణ్యతముఁ డ
ద్ధ్యానైకపారీణు మీ
రకలంకస్థితిఁ జేర కేఁగుఁడు మహే
శాజ్ఞావిధిప్రాజ్ఞులై. 304

తే. భువిఁ బరబ్రహ్మ మొకటియు భూతి యొకటి
ఘోరసంసారతారణకారణములు
కదిసి యీరెంటిలోన నొక్కటి భజింప
వలయు నపవర్గకాంక్షచే వఱలువారు. 305

మ. అతులైశ్వర్యసమగ్రరాజ్య మిదు మో
క్షావాప్తి గావించు దు

ష్కృతభూతౌఘపిశాచరాక్షసగణ
ప్రేతాదులం దోలు నూ
ర్జితసౌఖ్యప్రదమై యరిష్ట మణఁచుం
జేకూర్చుఁ దేజంబు సం
తతముం గావున భూతి దాల్పవలయున్
ద్రాఘిష్ఠనిష్ఠ న్నరుల్. 306

తే. ఊర్ధ్వరేఖ ఋగ్వేదమై యొప్పుమీఁఱు
మధ్యరేఖ యజుర్వేదమహిమ నమరుఁ
దతి నధోరేఖ సామవేద మయి తనరుఁ
గాన ధరియింపవలయు రేఖాత్రయంబు. 307

క. గురుపత్నిఁ గలసి విప్రుం
బొరిగొని సురఁ ద్రావి కనకము హరించియుఁ దా
సరుదుగ భసిత మలందుచుఁ
బోరి రుద్రాధ్యాయి యైనఁ బూతాత్ముఁ డగుఁ౯. 308

క. రుద్రాక్షమాలి యగు ని
ర్నిద్రప్రతిభాతియోగ్యు నెఱిఁ గనుఁగొని య
క్షుద్రమతి నెఱిఁగి యరుగుఁడు
భద్రం బగు మీకు శమనభటవరులారా! 309

క. రుద్రాక్షసహస్రముచే
ముద్రితుఁ డయి భూతిఁ దాల్చి మోదంబున శ్రీ

రుద్రు భజియించుసుగుణస
ముద్రసకలం గేలుమొగిచి మ్రొక్కుఁడు మీరల్. 310

ఉత్సా. అనుచుఁ దెలిపి శమనభటుల ననిచి యమ్మహామహుల్
కనదనేకనూత్నరత్నకల్పితాభ్రయాన మా
యనఘు లెక్కఁజేసి లాసికాప్సరోవిలాసినుల్
మొనసి కొలువ శంభులోకమునకు నరిగి రింపుగన్. 311

సీ. అదియు ననేకసహస్రసహస్రగ
భస్తిప్రశస్తభాభాసురంబు
మాణిక్యమందిరమహనీయబహుయోజ
నానాహపరిణాహమానితంబు
ఫలభరవినమితపనసరంభాద్రుఖ
ర్జూరప్రముఖవనశోభితంబు
చక్రవాళాచలసన్నిభాభ్రంకష
ప్రాకటమణివజ్రపరివృతంబు

తే. నగుచు శశధరమకుటనీలగళనిటల
నయనసితతనుముఖ్యచిహ్నములతోడ
శివునిసారూప్యముక్తితోఁ జెలఁగునట్టి
ప్రమథులకు నాటపట్టయి పరగుచుండు. 312

అచ్చతెనుఁగుసీ. జిగివెల్లి వెలయించు మగరాలతలుపులు
పాపమేపరిపచ్చపలకగడప

లింపులు నింపు బల్ గెంపులగోడలు
బంగారుమెఱుఁగుటఠంగుగములు
డంబుమీఱిన పవడంపుఁగంబములును
వేలుపురాఱాలదూలములును
గ్రొత్తముత్తెపుగుత్తు లత్తుదోరణములు
తలఁపుఱామానికమ్ములగవనులు

తే. మిసిమిక్రొమ్మించులను మించు పసిఁడియినుము
కలువనెచ్చెలిఱాతిఱాకట్టనములు
గలుగు నందలియిండ్ల సింగార మెన్నఁ
గలరె చిలువలదొర యైన నలువ యైన. 313

సీ. కందుకుందును లేని యిందుబింబంబులో
నెమ్మి నిక్కొమ్మలనెమ్మొగములు
వలలఁ జిక్కక పూతివలువనిమీనులో
గరిమ నీయన్నులకన్నుఁగవలు
మెత్తనై తేనియ లత్తినకెంపుతో
తతి నీసుదతుల రదచ్ఛదములు
రెక్క లెత్తక యొకరేయును బాయని
జక్కవకవలో యీసతులచనులు

తే. మెఱచి పఱవని యొఱపుల మెఱపులొక్క
యీనెలంతలమేనులఁ బూనుఠంగు

లనఁగ నగకన్యకాస్వరూపానురూప
సుందరీబృంద మెలమి నింపొందు నందు. 314

ఉత్సా. కల్పతరువు లిరువు మీఱ గంధసారకుంకుమా
నల్పదివ్యనవ్యభూషణాంబరంబులు న్సుధా
కల్పభక్ష్యభోజ్యముఖ్యకమ్రవస్తుతతియు సం
కల్పమునకు మిగుల నిండ్లఁ గలయ నించు నచ్చటన్. 315

సీ. హరిహరిన్మణితోరణగణము లా
ఖండలకోదండఖండములుగ
రామాలలామాభిరామాంగకాంతు లు
ద్దామసౌదామనీదామములుగ
పణవవీణావేణుపటహభేరీసన్మృ
దంగరంగధ్వనుల్ స్తనితములుగ
గంధర్వసదనూనగానస్రవద్రత్న
బృందాంబువులు వృష్టిబిందువులుగ
తే. సౌధవీథి ఘనాఘనసమితిఁ బోలి
వజ్రిముఖ్యామరమయూరవారములకు
వామదేవాదిచాతకవ్రాతములకు
ముద మొదవఁ జేయు నింపులు గదుర నచట. 316

సీ. అచటివీథులనిడు పస్తోదయాస్తాక
కుధరదూరంబులకోలఁదు లరయు

నచటిరత్నాంచిత హైమవిమానముల్
సురగిరిరోహణగిరుల నవ్వు
నచటినిష్కుటకుసుమామోద మామర
భూరుహాసుమములఁ బ్రోదిసేయు
నచటిపూరుషులు దివ్యజ్ఞానసంపత్తి
సనకాదిమునులకుఁ జాటుచుందు

ఆ. రచటిపుష్పుఁబోండ్ల హావభావములకు
మునిసమూహ మైన మోము లెత్తు
నచటు సుకృతరహితు లగువారలకు దుర
వాప మగు దలంపువలన నైన. 317

దోదక. ఈసరణిం గడు నింపగు నక్కై
లాసమున న్సువిలాసతరంబై
భాసురరత్నవిభాకలితంబై
వాసుకిభూషునివాసము వొల్చున్. 318

వ. అదియును నరుణమణికిరణజ్యోతిరింగణాయమానఖర
కిరణబింబంబును బరస్పరప్రతిఫలితలలితతోరణదేహళీ
వ్యత్యస్తప్రశస్తతరారుణమణిహరితమణి ఘృణిసంతానం
బును ననేకరత్నస్తంభసంభృతంబును రత్నవితర్దికాసము
న్నతంబును చంద్రదినేంద్రప్రభానిభరత్నదీపదీపితవిశాల
సభాశాలావిరాజితంబును రత్నకల్పితానల్పతల్పాద్యుప

కరణసంయుతంబును నిజాకారానుకారిముక్తాసముల్లస
దుల్లాభ సుహృల్లాభ విభవ ముదిత తారకావారంబును
మందిరైందవ ముకుర ప్రాకారాయమాన హీరకవాట
హాటకద్వారబంధురంబును మందరధరాధరసమున్నత
సుందరమందిరసహస్రాభిశోభితంబును శివసంచారయో
గ్యభాగ్యరత్నరచితకుట్టిమస్థలంబును గిసలకుసుమఫల
భరితసురతరుపంచకాంచితంబును ప్రమథగణరక్షితంబు
నై యవాఙ్మానసగోచరవైభవంబున నుల్లసిల్లు నందు
సుషమాసదనంబు లగువదనంబులచెలువంబుల రిక్క
రాయని వెలవెల్లంజేసినకతంబున నతనిథాకకుం దాళక
యోడివచ్చి నిలువ నెల వెఱుంగక తిరుగుచుఁ బగతు
పగతురగుటంజేసి బంధుభావంబున వాని నాశ్రయించి
వెనుచొచ్చినధ్వాంతసంతతులకుం దగి యందుఁ జెఱివిన
చంపకదామంబులు మెఱపులయొఱపు నెఱపం బఱపగు
ధారాధరంబులయందంబుల నొప్పు కప్పంగొప్పులును
త్రిజగద్విజయసిద్ధిఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందిన యసమబాణుబాణం
బులయవతారంబులై ప్రాగ్వాసనావశంబున యువజన
మర్మనిర్మథనంబులై కర్ణాభ్యర్ణంబునకుం జాఁగి వలపుల
తేనె చివురుటరిగలపొలుపుఁ దెలుపు రత్నతాటంకంబు
లంచులుమించకయుండ నానయిడి యాఁగిన నచ్చుట
నిల్చినతెఱఁగున రంగమరు కనుంగవలును హీరద్యుతి

పూరంబులం దోరంబు లయిన రదంబులును గుందం
బుల కందంబులుగా నిలిచిన చివురుసవురు నెఱపు
కెమ్మోవులఁ గఱవం బఱతెంచుపికనికరంబు చెంతఁ
గపోలతలంబుల నున్న మృగమదకుంకుమపత్త్రంబులం
బొంకంబు లయిన మదనుటెక్కియంబు లగు మకరం
బులం గాంచి ముట్టనోడి చుట్టంబులై కంఠలక్ష్మికి నిజ
స్థానంబులం గానుకయొసంగె ననందగి శ్రోత్రజనంబు
లఁ గర్ణికారవంబులగతి నలరంజేయు కులుకుటెలుఁగు
లును బయోధరధరాధరభరంబున ఖిన్నంబులై వడవడ
వడంకు బడుగునడుముల విన్నఁదనంబు గాంచి యాద
రించి పార్శ్వపై నిలిచిన మేఖలాదామంబుల కీర్తిస్ఫూర్తి
ప్రదానంబు లనఁ గట్టినవిశదాంశుకంబులు బాలాతప
మిళచ్ఛరచ్ఛరదశకలంబులరూపంబున నేపుచూప నరుణ
కాంతులు వెలికింజిమ్ము నితంబుబింబంబులును బ్రణయ
కలహంబునం బొగులు మగువలకు నొంటమిమాన్పి
నీటుఁదనంబు నెలకొలుపుపరిచయంబునఁ బ్రసవశరవిరిం
చుండు రంభాస్తంభంబు లూరుదంభంబున నిల్పి తద్వై
రంబునం బరగు వారణయానంబు లందు నొనగూర్చె
ననం దనరు మందగమనంబులకుం గారణంబులై కంద
ర్పనియఘటనఘటనాపాటవంబును గొనియాడు వంది
బృందంబుచందంబు నొంది మొరయు నందియలసందడి

నందంబు లయిన చరణారవిందంబులుం గలిగి మవ్వం
బగు జవ్వనంబునం గ్రొవ్వి కంజకింజల్కసువర్ణవర్ణరంజి
తంబులైన మంజుపరాగంబులుం దశయోజనపర్యంతంబు
కై రవసారససారసౌరభంబులు వెదచల్ల నృత్తగీతవాద్య
హృద్యానవద్యవిద్యాప్రవీణలై వీణెలు వాయించు
శివకన్యాగౌరికన్యాకోట్లు బలసికొలువఁ దన్మధ్యంబున
దరస్మితకౌముదీముదితంబై చంద్రబింబంబునుం బోలు
మొగంబును బాహామృణాలసంజాతంబు లగు కంజాతం
బులంబోలు కరతలంబులును శ్రోత్రపుటకూపపతనో
న్ముఖంబులైన మీనంబులం బోలు నాయతనేత్రంబు
లును ఫాలబాలచంద్రరుంద్రవైరాహవదోహలంబున
వ్యూహంబయిన సంతమససంతతిం బోలు నీలకుంచిత
కుంతలవ్రాతంబులును విశదదశనహీరసంగతం బయిన
యరుణమణింబోలు నధరంబును ముక్తాకంచుకజాల
కీలితంబైన చక్రవాకమిథునంబులంబోలు కుచయుగం
బును లోకత్రయాతిశయసౌందర్యధుర్యతకు నభిజ్ఞాన
సంజ్ఞ యనం దగు వళిత్రయంబును దారుణ్యప్రవాహ
తటస్థితం బగు సైకతంబుంబోలు కటిస్థలంబును నూరు
కాండప్రకాండశుండాదండవిలసితంబైన వేదండయానం
బుంబోలు నడపులును నరుణపదసంధ్యారాగయోగం
బునం బాటలవర్ణంబు లయిన తారకంబులంబోలు నఖం

బులును దనకు నందంబులై తనర మంజీరకాంచీవలయ హారకేయూరమకుటతాటంకకంకణాంగుళీయకాదిసర్వాభరణభూషితయును ముక్తాధవళాంబరాలంకృతయు నుద్యత్ప్రభాకరనిభాకృతియును నై వామాంకస్థిత యగు సర్వమంగళతో సరససల్లాపంబు లాడుచు మునిదేవతాసంస్తూయమానుండును ప్రమథగణసంసేవ్యమానుండును రత్నసింహాసనాసీనుండును నైన పరమేశ్వరుండు సకల లోకపాలనం బొనరించుచునుండ నవ్విప్రుం డచ్చటికిం జని యమ్మహాదేవునకు నమస్కరించి తత్సమీపంబున వసియించె మునీంద్రోత్తమా! యిట్టిదిసుమీ శివపూజావిధానంబునకు ఫలం బని చెప్పి శతానందుం డిట్లనియె. 319

క. శివపూజ సేయుభాగ్యము
భవకోటులనయిన దుర్లభము మనుజులకుఁ
భువి నిది ప్రదోషముల సం
భవ మగు టత్యంతదుర్లభముసు మ్మనఘా. 320

క. స్మరహరచరణాబ్జస్తుతి
పరులకుఁ దద్ధ్యానయోగపరిచయులకు శ్రీ
కరభూతిభూషితులకుం
గరతలమున నమరినదియకా మోక్షు మిలన్. 321

క. శివ శివ శివ యని యైనను
భవ భవ భవ యనియు నైనఁ బలుమఱు గౌరీ

ధవ హర హర యని యైనఁ
శివుని న్భజియింపఁగదవె చిత్తమ యెపుడున్. 322

తే. హీనకులజన్ముఁడై పరహింససేయు
శబరుఁడైనను వేఁటాడుసమయమునను
బ్రహర మాహర హర యని పల్కెనేని
కలుషములఁ దోలి పుణ్యలోకములు గాంచు. 323

ఆ. అని యజుండు చెప్పె నని వసిష్ఠుఁడు చోర
పుంగవునకుఁ దెల్పు పుణ్యగాథ
లాలకించి మాను లవ్వలికథ యెట్టు
లయ్యెఁ దెలుపు మనుచు నడుగుటయును. 324

ఉ. వారిచరాంకదుర్మదని
వారణ వారణదైత్యకృత్యదు
స్తారిభయార్తలోకచయ
తారక తారకమేదినీధరో
దారనివాస వాసవము
ఖామరమౌళిలతాంతమాలికా
వారిరసాభిషిక్తపద
వారిజ వారిజగర్భసన్నుతా. 325

క. కందర్పదర్పమర్దన
మందరకుధరధరకాండ మఘవముఖమరు

ద్వందితపదనీ రేరుహా
బృందారకవైరివీరబృందవిదారా. 326

మాలిని. వాసుకికంకణ వహ్నిశశాంకది
వాకరనేత్ర శివప్రద కై
లాసనివాస వలక్షశరీర సు
లక్షణచంద్రకళామకుటా
కాసరవాహనగర్వనిషూదన
గాంగఝురాంచితగౌరజటా
భాసుర సంతతభక్తవశంకర
భాస్కరకోటివిభాకలితా. 327

గద్య. ఇది శ్రీమద్గురుకరుణాతిశయలబ్ధకవితావైభవ
యీఁదులపల్లి శంకరమంత్రితనూభవ సుధీజన
విధేయ భవానీశనామధేయప్రణీతంబైన
స్కందపురాణంబున ధర్మఖండం
బను ప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

ధర్మఖండము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీ రమ్యాదారువనముని
దారమనశ్చౌర్యధుర్యదైనందినసం
ధ్యారంభరచితతాండవ
క్షీరాంభోనిధినిషంగ శ్రీగిరిలింగా. 1

వ. అవధరింపుము వివిధపురాణకథాకథనప్రఖ్యాతుం డగు సూతుండు శౌనకాదిమునిముఖ్యుల కిట్లని చెప్పె న ట్లంభోజసంభవుండు మార్కండేయున కిట్లనియె. 2

మ. అలవారాణసిలోఁ బరాశరసుతుం
డామున్ను భిక్షార్థియై
కలయం గ్రిమ్మఱి విప్రవాటికల భి
క్షాలబ్ధి లేకున్న నాఁ
కలిచేఁ జిక్కియు నెండఁ జొక్కియును ద
త్కాశీపురావాసులం

జలమొప్పఁగ శపియింపఁగాఁ దలఁచి రో
షపరిస్ఫురన్మూర్తి యై. 3

గీ. అపుడు విశ్వేశ్వరునిమందిరాజిరధర
నిలిచి కోపంబు తాపంబు నివ్వటిల్ల
గటము లదరంగ మేనఁజెమ్మటలు వడియఁ
బలికె నిట్లని సోత్ప్రాసఫణితి చెలఁగ. 4

గీ. సత్య మగు నిది వెండియు సత్య మరయ
సత్యముగ వచియింతు భుజంబు లెత్తి
వేదశాస్త్రంబులను మించ విద్య లేదు
కేశవుని మించ లేఁడు దేవేశుఁ డొకఁడు. 5

సీ. అని చేతు లెత్తి రోషావేశమునఁ బల్కు
సత్యవతీతనూజాతుఁ గాంచి
పురశాసనునిపార్శ్వచరవరు లైన భృం
గీశ్వరుండును నందికేశ్వరుండు
నాయనభుజయుగ్మ మట్ల నిల్పుటయు సు
రాసురగంధర్వయక్షపతులు
మునిజనంబులు చతుర్ముఖుని కీవృత్తాంత
మంతయు వివరించి యతఁడుఁ దారు

తే. రభసగతిఁ గాశికానగరమున కరిగి
విశ్వభర్తకు సాష్టాంగవినతిఁ జేసి

సంస్తుతించిరి తద్భుజాస్తంభశాంతిఁ
గోరి గంభీరవాచానిగుంభనముల. 6

సీ. ఖరకరనీహారకరధనంజయనేత్ర
తారశరచ్చంద్రగౌరగాత్ర
త్రిజగజ్జనాత్యయస్థితిజనికారణ
యహినాయకాంగదహారిచరణ
శయశతదళతలసలలితసారంగ
సరసిజహితనిశాకరరథాంగ
చిత్రకాయాజినాంచితసత్కటీదేశ
ధననాథసఖ పురదైత్యనాశ

తే. శిఖరికన్యాకళత్ర రాజితచరిత్ర
నీలకంధర నిర్ఝరిణీధర హర
కాశికాధీశ యీశ యాకాశకేశ
నిర్జితానంగ జయ ధరణీశతాంగ. 7

చ. అని కొనియాడి దేవగణ
మాహరునాసతి మానియొద్దకుం
జని శివనింద సేయుదురె
సంయమి కాశి వసించి యిట్టి లీ
ఘనతరనిందకున్ ఫలముఁ
గాంచితి వింక నిజంబు పల్కుమా

నినుఁ బరమేశ్వరుండు గరు
ణించు నటంచు హితోక్తిఁ బల్కినన్. 8

వ. అప్పుడు సత్యవతీనందనుండు. 9

గీ. సత్య మగు నిది వెండియు సత్య మరయ
సత్యముగ వచియింతు భుజంబు లెత్తి
వేదశాస్త్రంబులను మించ విద్య లేదు
శంకరుని మించఁ బరతత్త్వ మింక లేదు. 10

మ. అని పల్కన్ సురదుందుభుల్ మొరయ రం
భాద్యప్సరోలాస్యముల్
గగనమ్మం దనవాన పెల్లు గురియం
గంధర్వగానంబు పె
ల్చన వీతేర మునీంద్రచంద్రుని భుజా
స్తంభంబు శాంతించె నం
త నిజస్థానము లొయ్యఁ జేరిరి నితాం
తప్రీతులై నిర్జరుల్. 11

వ. వెండియుఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు వారాణసీపురంబున
భిక్ష గానక క్షుత్పిపాసాపరవశుండై శపియించుతలంపున. 12

చ. ఇది మొదలెవ్వఁడేని నరుఁ
డీయవిముక్తధరిత్రి నీల్గినం
దుదఁ గను గర్దభత్వ మతి
దూరతరుం డగు మోక్షలక్ష్మి కీ

యదనున నేను సత్యముగ
నాడితి నంచు జలంబు దోయిటం
గదియఁగఁ బట్టి చల్లెఁ గడఁ
కం గనుఁదమ్ములఁ గెంపు ముంపఁగన్. 13

శా. ఆశాపాంబు లిలాస్థలిం బడఁగ నీ
కంతం గపాలంబుచేఁ
గాశీపాలకుఁ డైన భైరవుఁడు చి
క్కంబట్టి వేవేగ య
క్కాశీదేశము కీకటాఖ్య నెనయం
గాసిం బడంజేయు పా
రాశర్యార్యకృతాపరాధ మనలా
రం దెల్పె విశ్వేశుతోన్. 14

మ. శితికంతుం డపు డజ్జలంబు పరణా
సీదేశదూరక్షితిన్
ధృతిమైఁ జల్లు మనంగ నట్లు యతఁ డెం
తే వేగ మేపారఁగా
నతివేలోద్ధతిఁ జల్లె నాఁడుతుదగా
నద్దేశరాజ్యంబు దూ
ష్యతమం బై తగెఁ గీకటాహ్వాయతఁ ద్రిం
శద్యోజనాయాతమై. 15

క. అందు మృతులైనవారల
కందఱకును గర్ధభత్వ మగు సత్యవతీ
నందనుశాపోదక మా
చందమునకా భైరవుండు చల్లుటకతనన్. 16

ఉత్సా. కాశి నుండవలవ దనుచుఁ గాసిఁ బెట్టి భైరవుం
డాశివాజ్ఞఁ బూని వెడల నడిచె నపుడు వ్యాసమా
నీశు నత్తెఱంగు వినయ మెసఁగఁ దెల్పికొనిన నా
కాశికేశుఁ డిట్టు లనియెఁ గనలు గదుర నతనికిన్. 17

ఆ. క్రోధ మంగకలితమై ధర్మము హరించు
రవి నిదాఘువేళ రసముఁబోలి
క్రోధవహ్ని యన్నిగుణములఁ బోకార్చుఁ
గ్రోధవంతుఁ డఖిలబాధకుండు. 18

క. క్రోధి యొరుం దను నెఱుఁగఁడు
క్రోధము బలవద్విరోధి క్రోధి యకార్యా
రాధనపరుఁ డగుఁ గావునఁ
గ్రోధము విడువఁదగు శుభము గోరు జనంబుల్. 19

చ. అరుగుము సంయమీశ్వర ని
జాశ్రితపాతకజాతమేదినీ
ధరశతకోటికిన్ జనవి
తానమనోరథదాననిర్జితా

మరుతరువాటికి న్విబుధ
మానితపుష్కలతీర్థకోటికిన్
నిరతసమస్తసద్గుణమ
ణీగణపేటికి దక్షవాటికిన్. 20

సీ. అఖిలముఖ్యస్థాన మై వింధ్యదక్షిణ
ధాత్రి గోదావరీతటమునందుఁ
బాదగయాక్షేత్రపరిసరంబున నొప్పు
నదియు రెండవకాశి యనఁగఁ బరగుఁ
బ్రాజ్ఞకోటికి మఖప్రముఖకర్మములు ని
రంతరాయక్రియ నమరు నందు
నధివసియింతు నే నచట నిత్యము శైల
కన్యతోఁ బ్రమథసంఘములు గొల్వ

తే. సిద్ధచారణగంధర్వసేవితంబు
సన్మునీశ్వరదేవతాసంకులంబు
నగుచుఁ దనుఁ గాంచ దురితసంహతులఁ దోలఁచు
ధరణిచరణతులాకోటిదక్షవాటి. 21

ఉ. శ్రీ విలసిల్లు నన్నగరి
చేరువధారుణి గంగ లేదనుం
బ్రో వయి యొక్కపుణ్యనది
భూనుతలీలఁ దనర్చు సప్తగో

ధావరి నాఁగ నందు నుచి
తస్థితిఁ దాన మొనర్చి సప్తగో
దావరుల న్మనుంగు సుకృ
తంబు గను న్మనుజుండు సంయమీ. 22

శ్లో. సప్తగోదావరీస్నానం । భీమనాథస్య దర్శనం
ఏకరాత్రినివాస శ్చ । నాల్పస్య తపసః ఫలం ॥
సప్తగోదావరీస్నానం । మణికర్ణికయా సమం
దర్శనం భీమనాథస్య । కాశీవిశ్వేశదర్శనం॥

ఆ. ఈరసమునైన నిల మాయచేనైన
వారనారిఁ గలయువాంఛనైన
దక్షవాటిలోనఁ దగ నొక్కరేయి వ
సించెనేని ముక్తిఁ జెందు నరుఁడు. 23

క. చులుకజల మయిన బదరీ
ఫలమాత్రం బైన బిల్వపత్రం బయినం
జెలు వమర దక్షవాటీ
స్థలి నొసఁగిన మోక్షలక్ష్మి దక్కు నతనికిన్. 24

ఉ. అవ్యయసౌఖ్యసిద్ధి యగు
నచ్చట నిల్చినఁ గాశికావియో
గవ్యథ యించుకేనియును
గల్గదు నీ కతులప్రభావసం

భావ్యమనీష నేఁగు మని
పల్కిన నయ్యవిముక్తదేశవా
స్తవ్యనియానతిం జనిమె
సాత్యవతేయుఁడు దక్షవాటికిన్. 25

ఆ. అమ్మహానుభావుఁ డపు డత్తెఱంగునఁ
గతిపయప్రయాణగతుల నరిగి
కనియె నంతఁ బీఠికాపురపరిసర
క్షమఁ దనర్చుఁ బాదగయఁ బ్రియమున. 26

ఉ. శ్రీపరిపూర్ణవైభవవి
శేషవినిర్జితగోపురంబు క్షో
ణీపదనీరజాతరమ
ణీయరణన్మణినూపురంబు చం
ద్రోపలజాలనీలమణి
యోజితరాజితభర్మనిర్మితో
ద్దీపితగోపురంబు నయి
తేజునఁ బీఠపురంబు డం బగున్. 27

సీ. చరధరాధరసముత్కరలీల నొప్పు న
భంగురతుంగమతంగజములు
నలగంధవాహవాహవ్యూహగతి మించు
రయవయాంచితసితహయచయంబు

మఘవసన్మానవిమానసన్మానతఁ
గర మరు దగు శతాంగములగములు
నరివనపవనసఖాకృతి ధృతిఁ దగు
సమరమటోత్కటుల్ చటులభటులు
ఆ. గణన మిగుల నమలగుణమణిగణముల
గరిమకతనఁ గాంచికాపురంబు
చెలియ లనఁగఁ దనరుఁ గలుములజవరాలి
కాపురంబు పీఠికాపురంబు. 28

సీ. సత్యభామానురంజనపూరుషోత్తమ
కమనీయ మగు ద్వారకాపురంబొ
శత్రుఘ్నరామలక్ష్మణముఖ్యనృపలోక
దీపిత మగు నయోధ్యాపురంబొ
విబుధశతక్రతువిభవసమృద్ధిచేఁ
జూపట్టు నమరావతీపురంబొ
హయముఖసేనాసమాక్రాంతలీలలఁ
గాంతమై తగు నలకాపురంబొ
తే. ధర జగత్ప్రాణవిఖ్యాతిఁ దనర నౌనరి
తేటఁ జెన్నగు గంధవతీపురంబొ
యీపురం బని భువనంబు లెన్న నెగడి
చూపఱకు నింపొసఁగుఁ బీఠికాపురంబు. 29

ఉ. అందలిసుందరీమణుల
యచ్ఛతనుద్యుతిఁ గాంచి మించు ల
య్యందము నొందలే కతిర
యంబున సిబ్బితి నేఁగుటంజుమీ
యందె క్షణప్రభాఖ్య యొఱ
పై నఘనాశ్రియ మబ్బెనేనియుం
బొందునె చంచలాత్మలకుఁ
బూర్ణచిరప్రభ ధారుణీస్థలిన్. 30

చ. జలరుహగంధు లందు మణి
సౌధము లెక్కి నఖాంకురంబులం
దిలకము దీర్చి క్రేవల వి
దిర్చినకస్తురి చెంత నేఁగు వె
న్నెలదొరమేన నంటుకొను
నీలిమఁ గాంచి కళంకి యందు ర
య్యలఘుగుణోత్తరుం గువల
యాప్తున కెందుఁ గళంక మబ్బునే. 31

ఉ. అచ్ఛము గాఁగఁ జేతనప
టాంచలచంచలపాణిసంజ్ఞలం
గ్రిచ్చుఱ హీరసారమణి
కాంతిలసద్దరహాస మొప్ప వై

యచ్చరపట్టనప్రికట
హర్మ్యములం గలహింపఁ జేఱు నా
నచ్చటిచంద్రశాలికల
హర్మ్యసమున్నతి యొప్పు నెప్పుడున్. 32

ఉ. అమ్మహి నింపు నింపుచు ధ
రాధిపవై భవగౌరవంబుచేఁ
గొమ్మలమీఁద వేలుపుల
కొమ్మలు ఖేయమునందుఁ దేలి నా
గమ్ములకొమ్మలుం గొలువు
గాఁ గొలువుందు పసిండికోట నె
య్య మ్మిగుగొత్త విష్ణుపద
మంటినఁ గల్గవె భూరిసౌఖ్యముల్. 33

చ. జగములు నిల్పఁగాఁ దలఁచి
చక్రిధరుండు త్రివిక్రమాకృతిన్
జగము నుతింపఁగాఁ బెరుఁగు
చందము నొందుచు నచ్యుతప్రిభన్
గగనతలంబు ముట్టెఁ గడఁ
కన్ వరణంబు పురంబుచెంగటం
దగియె నగడ్త యాయనప
దద్వయిఁ బుట్టిన గంగపోలికన్. 34

చ. హరికరివారశూరసుభ
టార్భటిఁ సంగరకాంక్ష పూని దు
స్తరగతి వచ్చు వైరుల క
సాధ్యగతిం *దదభేద్యవృత్తియై
యరు దగువీఁకతో న్వరణ
మంఘ్రితలంబున హీరనూపురం
బురుబిరుదంబుగాఁ దొడిగె
నో యన నొప్పగు ఖేయ మప్పురిన్. 35

చ. కనఁదగి యందుఁ గల్పతరు
కల్పతరుప్రికరాన్వితంబులై
వనిచిననందనంబునకు
నందనరాజి యనంగ లోకపా
వనము లగు స్వనంబు లభి
వాంఛితసత్ఫలదానవైఖరిన్
ఘనత శుకాదిసద్ద్విజశి
ఖామణుల న్నిరతంబుఁ బ్రోచుచున్. 36

మ. పురసౌభాగ్యదిదృక్షచేబలెఁ బరి
స్ఫూర్తిం బటీరక్షమా
ధరము న్వేఁడిగి యంతరాంతరసరి
త్పద్మాకరాళీసము

* దత భేద్య—పాఠాం.

త్త్రరణప్రక్రియ డస్సి యల్లఁ జని కం
దర్పాహవవ్యస్తత
త్పురనారీశ్రమ మార్చుచుండె మెలఁగు నం
దు న్వాతపోతౌఘముల్. 37

చ. అతివ ! సుమమ్ము లమ్మెదవె
యమ్మెదనే మరుబేరసూటి నీ
గతిఁ గను మోపిన న్వెలపు
గల్గినఁగొన్నస లిమ్ము కొమ్మ య
ట్లెత వగునేని మాపటికి
నిచ్చెద సొమ్మవు డిమ్మటంచుఁ దా
రతులమృదూక్తులన్ విటుల
నాడుదు రప్పరిపుష్పలావికల్. 38

మ. క్రమ మొప్పం జతురాననత్వమును వా
క్కాంతత్వముం దుల్యమై
యమరు న్బ్రహ్మకు నందు విప్రులకు న
వ్యాప్తిచే నైన దా
రమితానందసమగ్రపూతమతు ల
య్యార్యుల్ శతానందుఁ డ
క్కమలప్రోద్భవుఁ డంచు నెన్నుదురు వే
డ్కం దారతమ్యంబులన్. 39

మ. నిరతావక్రపరాక్రమప్రకటనో
 న్నిద్రప్రభావోదయుల్
పురిరాజన్యులు సద్వశానుగతిచేఁ
 బొల్పొంది సామోద్భవ
స్థిరవిఖ్యాతియు దానవైభవము ను
 ద్దీపింప నిశ్శేషభూ
భరణప్రక్రియఁ దేజరిల్లుదురు చె
 ప్పన్ సార్వభౌమాంకులై. 40

చ. అనవనవాంకశేవధిస
 మగ్రిత నెచ్చెలి యైన కృత్తివా
సుని ధనిఁ జేయలేఁ డనుచుఁ
 జూచి హసించు ధనాధినాథునిన్
మనవనవాంకశేవధులఁ
 జొప్పడి మిత్రుల కంశుకానులే
పనధనసంపదల్ నినిచి
 పట్టనహట్టకిరాటసంతతుల్. 41

చ. సిరి నుఱువైన హాలికులు
 చేసినధాన్యపురాసు లందు భూ
ధరసముదగ్రత న్నభముఁ
 దాఁక నభోమణి తేరిగుఱ్ఱముల్

ఖురముల డిగ్గి యందులఁ ద
గుల్కొన నెత్తుచుఁ బోవుటంజుమీ
యరుదుగ నుత్తరాయణము
నందుఁ దిరంబుగఁ బ్రొద్దు నిల్చుటల్. 42

చ. పలుకు వినంగ నాసగొని
పాంథులు మార్గము వేఁడ వారికిం
దెలుపు మృదూక్తికీరముల
తేఁకువ సిగ్గున ముంపఁ బయ్యెదల్
తొలఁగి చనుంగవల్ వెలికి
దోఁపఁగ మవ్వపుఁగ్రొవ్వెదల్ విడం
బులుఁగుల రొప్పుచుందురు
పొందుగ నందులశాలిపాలికల్. 43

మ. యతినైన న్విటుఁ జేయ నేరుతురు న
ర్మాలాపవాగ్వైఖరిన్
రతినైనం దలవంపఁ జేయుదురు స
ద్రమ్యాకృతిన్ భారతీ
పతినైనం దతగీతలాస్యకలనా
ప్రాగల్భ్యసంపత్తి న
ద్భుతపాథోధి మునుంగఁజేయఁగల రం
దు న్వారకన్యామణుల్. 44

వ. ఇట్లు సమస్తవస్తువిభవశోభితం బగు పీఠికాపురసమీపం
బునం గరం బలరు పాదగయాక్షేత్రంబున నప్పారాశర్యుం
డుచితవిధులు దీర్చి యుండునంత. 45

శా. ఆమౌనీంద్రునిఁ జూడ కశ్యపపుల
స్త్యాగస్త్యమైత్రేయవి
శ్వామిత్రక్రతుతుల్యమంకణభర
ద్వాజాత్రిభృగ్వంగిరో
రామాత్రేయవసిష్ఠకణ్వబకదా
ర్భ్యాసోజరద్గౌతమ
శ్రీమద్గౌతమరోమశాదిమును ల
ర్థి న్వచ్చి రచ్చోటికిన్. 46

క. వచ్చి మనంబునఁ గదిరిన
యచ్చెరువున నతనిఁ గని తదాగమనవిధం
బచ్చుపడ నడిగి తమలో
నుచ్చావచవచనరచన లొసరఁగ నంతన్. 47

చ. అరిగిరి యమ్మహాత్ము లపు
డమ్మునిఁ దోడ్కొని శక్రదత్తభా
సురవిభవాప్సరోగణవి
శుద్ధతరాన్వయజాలనూతన
స్ఫురదురురూపయౌవనసు
శోభితవారవధూటికిం జిర

స్థిరసముపాశ్రయాభిమత
దిక్ప్రయశాటికి దక్షవాటికిన్. 48

ఉ. ఆవిధి నేఁగి యందు నిఖి
లాఘనివారణకారణంబులై
పావనజీవనోదయద
భంగతరంగఘటాఘుమంఘుమా
రావవచోవిలాసముల
రమ్మని పిల్వఁగఁ జేరి సప్తగో
దావరిఁ గ్రుంకి చల్పి రుచి
తక్రియ లమ్మునిరాజు లందఱున్. 49

లయగ్రా. ఈనది శివాగమపథానుచరణప్రవణ
మానివరసీతలసమానసితతోయం
బీనది మనోజ్ఞపవమానసుఖితోభయత
టానుగతనిర్జరవిమానరమణీయం
బీనది కుశేశయరసానుభవలోలదళి
గానకుతుకప్రణుతిమానితగుణౌఘం
బీనది నిసర్గజకృపానిధిగదా శుభవి
తాన మొసఁగుం గడఁగి తాన మొనరింపన్.

మ. అని ద్వైపాయనముఖ్యమానినికరం
బా సప్తగోదావరిం

జనవొప్ప న్వినుతించి దేవమకుటాం
చత్పద్మరాగాదిర
త్న నికాయద్యుతిశోభమానచరణ
ద్వంద్వార్పితాహీనసమా
తనమంజీరుని భీమనాయకుని నం
తన్గాంచి మోదంబునన్. 51

హయగతిరగడ.

జయ జయ సర్వసుపర్వకిరీటల
సన్మణిఘృణిరాజితపదపల్లవ
జయ జయ వక్షస్సగితశిఖరిజా
స్తనఘనమకరీదళసంపల్లవ
జగదభిరక్షణదక్షిణతాభి
జ్ఞాపకగళసంభృతహాలాహల
యగణితనిజగుణగణపరిగణనా
యత్తశ్రుతిసన్నుతికోలాహల
శతదళబాంధవ జీవంజీవక
సత్సఖ వైశ్వానరవరలోచన
హితనిజచరణాంబుజయుగసేవా
హేవాకాశ్రితబంధవిమోచన
శరధిసుతాకుచలికుచమృగమద
స్థాసకరచనాకర్మఠసాయక

నిరుపమితాత్మధ్యానశ్రీద్ధా
నిధ్యానపరాభీష్టవిధాయక
దారువనాంతస్థితవాచంయమి
దారస్ఫారమనోధనతస్కర
సారాచారవిశారదనారద
సంయమిమానససారసభాస్కర
యనిలానలవసుధాంబరశంబర
హరిశశియజమానాత్మకవిగ్రహ
సనకసనందనసందనకరణ
స్వాంతనిరంతరజాగ్రదనుగ్రహ
*దాససముత్కరతారక తారక
ధరణీధరసంకేతనికేతన
*దాస†గణాధిపతావాహనతా
దౌవారికతాకేతనకేతన
వారిజసంభవముఖసురదరకర
వారణదానవమాననివారణ
ధారావాహికభువనావనసం
ధాసంజననవిదారణకారణ
రంగదభంగురమధురమధురసా
రసభాసురహృదయంగమభాషణ

* దాన † గుణాధిక దావానావాదావాలికదా కేతనకేతన—వ్రా. ప్ర.

యంగజసితభసితాలంకృతవిశ
దాంగవిభాసిభుజంగవిభూషణ
యినశశిచక్రాంచితరథసమలం
కృతికృత కేతరవచనతురంగమ
యనయపురాసురజీవానిలపా
నామితపీవరబాహుభుజంగమ
సప్తవ్యసనాభ్యసనవినిందిత
సంవిజ్ఞనతాఘనతామర్దన
సప్తమునీశ్వరనీతస్రోత
స్సలిలసలీలానందితకపర్దన
దక్షంమన్యప్రేక్షాదీక్షిత
దక్షవిధాతృవితానవిభంజన
యక్షవిజయనియమాక్షయయోగా
ధ్యక్షాభిమతవ్యంజనరంజన
ప్రతిదినరజనీముఖనిర్వర్తిత
పటుతరనర్తనముఖరితదిఙ్ముఖ
ప్రతతేరమ్మదవారకతారక
పర్ధకిరీటితనవకువలయసఖ
జయ జయ మృత్యుంజయ భీమేశ్వర
శాశ్వతభక్తశివంకర శంకర

దయయాస్మానవ దక్షిణకాశీ
  ధవ శివ భవ భవభావభయంకర. 52

మ. జనిసంరక్షణ*కారణక్షమమిథ
  స్సంగ్రామరంగాజిరా
వనిసంలక్షితధూమధామమహిమా
  వర్ణోర్వరులింగాఖ్యసం
హాసనాదృష్టశిరోంఘ్రిహంసకిటిరూ
  పాబ్జాసనశ్రీశస
ద్వినుతప్రాభవభావ మమ్ముఁ గరుణన్
  వీక్షింపు భీమేశ్వరా. 53

చ. అని కొనియాడి వేడుకల
  నందలితీర్థము లెల్ల నాడి పా
వనమతులైన యబ్భువన
  వంద్యులు సప్తమునీశ్వరాపగా
కనకసహస్రపత్రమృదు
  గంధధురంధరగంధవాహముల్
మనముల కిం పొనర్ప గరి
  మ న్వసియించి కథాప్రసంగతిన్. 54

వ. ఇట్లనిరి. 55

---

* కారణాక్షుచ—పాఠాం.